MIŞCAREA LEGIONARĂ
după Corneliu Codreanu

ILARION ŢIU

EDITURA VREMEA

ILARION ŢIU

MIŞCAREA LEGIONARĂ
după Corneliu Codreanu

DICTATURA REGALĂ
(februarie 1938-septembrie 1940)

Mecanismele schimbului de generaţie

FID

FAPTE, IDEI, DOCUMENTE

Coperta colecției: Silvia Colfescu

Redactor : Cristina Ciubotaru
Tehnoredactor: Cristina Cantacuzino

ILARION ȚIU

MIȘCAREA LEGIONARĂ DUPĂ CORNELIU CODREANU

vol. I

Dictatura regală (februarie 1938 – septembrie 1940) Mecanismele schimbului de generație

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2007

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ŢIU, ILARION
Mişcarea legionară după Corneliu Codreanu / Ilarion Ţiu. - Bucureşti : Vremea, 2007-
3 vol.
ISBN 978-973-645-251-2
Vol. 1 : Dictatura regală (februarie 1938-septembrie 1940) : mecanismele schimbului de generaţie. - 2007. - Bibliogr. - ISBN 978-973-645-253-6

329(498) Legionar
929 Zelea Codreanu,C.

Introducere

Alegerile din decembrie 1937 au marcat nu numai „falimentul“ partidelor politice „tradiționale“, ci și ascensiunea „forțelor extremiste“. Profitând de ocazie, Carol al II-lea a instaurat în februarie 1938 un regim autoritar, prin care a interzis prin lege orice activitate politică în afara celei oficiale de stat.

Liderii Mișcării legionare au fost arestați la scurt timp după lovitura de stat, însă organizația s-a mobilizat prin elita secundară și teritorială, care a ales să răspundă cu violență la acțiunile guvernului. Astfel că noua generație a Mișcării legionare a fost „împinsă“ la conducerea formațiunii în condiții excepționale, fără să parcurgă anumiți „pași politici“, așa cum făcuse echipa lui Corneliu Codreanu (respectivul grup pornise și el de la zero în 1927, iar peste zece ani mișcarea avea un capital politic semnificativ).

Scopul acestei lucrări este de a analiza modalitățile prin care noua conducere a găsit resurse de a se menține în viața publică în afara cadrului legislativ și în ce măsură s-a păstrat caracteristica de mișcare naționalistă extremistă a organizației. Paralel cu supraviețuirea instituțională, s-a produs și o luptă pentru legitimitate în pozițiile de conducere. Astfel, se vor studia și mecanismele schimbului de generație.

Tema este relativ neacoperită în istoriografie, în primul rând datorită lipsei fondului documentar până în anii 1990. Întrucât Mișcarea legionară a adoptat, după mai 1938, (arestarea lui Corneliu Codreanu și a principalilor colaboratori) o linie radicală de tip terorist, supravegherea organizației a fost realizată de către Direcția Siguranței Statului, instituție a cărei arhivă a fost preluată de Securitate după instaurarea regimului

comunist. Puțini cercetători români care au avut acces la respectivele documente au scris conform „liniei“ oficiale. Lucrările memorialistice care fac referire la subiect, apărute în afara României începând cu anii '50, sunt puțin obiective, deoarece autorii acestora au dorit să se disocieze de caracterul extremist pe care Mişcarea legionară l-a adoptat în acea perioadă.

În general, analiza mecanismelor schimbului de generație a fost făcută pe baza unor lucrări memorialistice sau a unor interviuri luate participanților la evenimente. Metodologic, respectivele surse sunt semnificative, dar obiectivitatea lor a fost influențată radical de problema „răspunderilor“ asupra modului de acțiune al organizației după mai 1938. Datorită liniei extremiste de acțiune, în noiembrie 1938 şi în septembrie 1939, majoritatea elitei legionare a fost executată în închisori ca urmare a unor represalii, astfel că ulterior doar anumiți lideri au fost făcuți răspunzători.

Schimbul de generație s-a făcut în conformitate cu normele interne ale Mişcării legionare. Radicalismul nu a fost promovat pentru întâia oară de lideri extremişti cum ar fi Horia Sima, fiind atestat din prima etapă a mişcării studențeşti condusă de Corneliu Codreanu. Competiția pentru putere după moartea „Căpitanului“ s-a dat în conformitate cu instrucțiunile liderului fondator, prin reacție violentă la represiunea statului, iar persoana care a reuşit cel mai bine să readucă Mişcarea legionară în centrul atenției s-a autoconsacrat în fruntea organizației. Instrucțiunile din *Cărticica şefului de cuib* scrisă de Corneliu Codreanu indicau că şeful Mişcării legionare trebuia să fie o persoană recunoscută de toți legionarii (pentru a nu fi probleme de subordonare) şi nu cineva cu avantaje politice. În vara anului 1940, Horia Sima era recunoscut ca şef de aproximativ toate cuiburile, însă politic era contestat de alți membrii vechi ai organizației sau de cei care dețineseră anterior anului 1938 funcții mai importante decât el.

În consecință, considerăm că lupta pentru putere în Miş-

carea legionară nu a cunoscut „faze“ spectaculoase, fiind conformă cu ideologia pe care şi-o însuşeau legionarii încă de la primirea în *cuiburi*.

Schimbul de generaţie a adus şi radicalizarea organizaţiei. Astfel că, după 1938 în Mişcarea legionară au intrat persoane „îndrăzneţe“, singurele dispuse să înfrunte autorităţile. Latura extremistă a devenit predominantă în faţa celei politice. Nu doar Horia Sima a fost adeptul întrebuinţării elementelor radicale în menţinerea legăturilor cu teritoriul, primele instrucţiuni în acest sens fiind date de liderii Corpului „Moţa-Marin“, structură înfiinţată de Corneliu Codreanu în 1937 pentru a imita organizaţiile paramilitare din Italia şi Germania.

Devierea de la latura predominant politică spre cea predominant radicală a determinat derutarea legionarilor, unii dintre aceştia nemaifiind dispuşi să respecte instrucţiunile lui Corneliu Codreanu privind subordonarea faţă de un şef unic. Astfel, încă din prima jumătate a anului 1940 vor apărea disensiuni vizibile, care au eliminat mitul unicităţii punctelor de vedere în Mişcarea legionară din „perioada Căpitanului“. Deoarece acesta murise, nu mai existau resurse de aplanare a neînţelegerilor, iar grupurile de putere legionare au interpretat instrucţiunile lui Codreanu în funcţie de propriile interese.

Acoperirea bibliografică asupra subiectului este relativ săracă. Prima carte în care au fost tratate unele aspecte ale perioadei a apărut la puţin timp după prăbuşirea statului naţional-legionar, ca reacţie la eşecul colaborării dintre generalul Ion Antonescu şi Mişcarea legionară. Analiza editată de guvernul Antonescu sub titlul *Pe marginea prăpastiei. 21-23 ianuarie 1941*[1], plasează responsabilităţile asupra eşecului colaborării respective exclusiv pe seama legionarilor, dar se fac şi unele remarci despre perioada anterioară datei de 14 septembrie

---

[1] *Pe marginea prăpastiei. 21-23 ianuarie 1941*, vol. I, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeria Statului, 1942, 270 p.

1940 (formarea „statului național-legionar"). Astfel că, generalului Ion Antonescu este considerat în mod fals exponentul oficial al Mişcării legionare în conducerea statului, în urma unei discuții pe care ar fi avut-o în 1936 cu „Căpitanul" Corneliu Codreanu, în care acesta ar afirmat: „La putere vreau să veniți dumneavoastră (generalul Ion Antonescu, *n.n.*)! La adăpostul dumneavoastră doresc să-mi organizez partidul, şi abia după aceea voiu conduce treburile statului" (p. 30). În lucrare nu se amintesc tratativele dintre Horia Sima şi generalul Ion Antonescu din vara anului 1940, iar acesta din urmă este prezentat ca singura personalitate care ar fi dus politică opozantă față de Carol al II-lea după cedarea Basarabiei. Legitimarea generalului Ion Antonescu ca unicul îndreptățit să preia puterea după abdicarea regelui se face, în respectiva lucrare, printr-un articol al lui Ion Zelea-Codreanu din publicația *Porunca Vremii*, pe care Horia Sima nu l-ar fi luat în seamă, declanşând un curent de denigrare a „Conducătorului statului" (p. 9). În realitate, Horia Sima l-a acceptat inițial pe generalul Ion Antonescu în funcția de prim-ministru, după ce aflase de la Legația germană din Bucureşti că nu ar fi fost sprijinit atâta timp cât mişcarea naționalistă era dezbinată.

În exil, participanți la evenimentele din 1938-1940 au început relativ repede polemica responsabilităților. Dezbaterea s-a declanşat în 1951, când la Buenos Aires a apărut lucrarea preotului Ştefan Palaghiță intitulată *Garda de Fier spre reînvierea României*[2]. La începutul anilor 1990 a fost tipărită şi în România[3], întreținând o anumită viziune despre evenimentele din perioada 1938-1940. Ştefan Palaghiță a fost primul publicist care a împărțit Mişcarea legionară în două segmente – „codrenist" (linia politică a lui Corneliu Codreanu) şi „simist"

---

[2] Palaghiță, Ştefan, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Buenos Aires, Editura Autorului, 1951, 384 p.

[3] Palaghiță, Ştefan, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1993, 366 p.

(adept al liniei radicale promovate de Horia Sima). Sima a fost acuzat pentru toate evenimentele negative ulterioare arestării lui Corneliu Codreanu din mai 1938, în timp ce restul liderilor, în frunte cu Constantin Papanace, ar fi căutat să oprească „avântul radical". Tot în această lucrare apare ideea că Horia Sima a acționat la comanda serviciilor secrete încă din anul 1928, deoarece colabora cu Mihail Moruzov, directorul Serviciului Special de Informații. În opinia autorului, Horia Sima fusese implicat și în tentativa de răsturnare lui Corneliu Codreanu din fruntea Mișcării legionare întreprinsă de Mihail Stelescu, tot la comanda autorităților, dar prin filiera Palatului. Ștefan Palaghiță l-a acuzat pe Horia Sima în respectiva lucrare că a avut un plan de preluare a puterii în 1938, contribuind la prinderea de către autorități a liderilor clandestini: Ion Belgea, Ion Antoniu, Iordache Nicoară, Constantin Papanace, Alexandru Cantacuzino etc., sau chiar ar fi cerut lui Mihail Moruzov asasinarea altora: Corneliu Codreanu, Vasile Cristescu, Nicoleta Nicolescu ș.a. Multe din afirmațiile expuse aici vor fi preluate de alte lucrări, fără a se verifica suportul documentar.

În România, prima lucrare de sinteză despre Mișcarea legionară a fost publicată în 1971[4], fiind scrisă de doi istorici oficiali ai Partidului Comunist Român, Mihai Fătu și Ion Spălățelu. Intențiile neobiective ale autorilor au fost evidente încă din formularea titlului: *Garda de Fier. Organizație teroristă de tip fascist*. Cu toate că cei doi aveau acces la arhivele Direcției Siguranței Statului, au întreprins puține eforturi în edificarea unor „legende" despre Mișcarea legionară. Pentru perioada studiată în lucrarea de față s-au reluat unele stereotipuri consacrate de Ștefan Palaghiță, mai ales pentru a-l denigra pe Horia Sima. Însă nici persoanele celorlalți lideri nu au fost „disculpate". Cei doi istorici clasifică Mișcarea legionară drept „teroristă" încă de la fondare, caracter care ar fi fost desăvârșit

[4] Fătu, Mihai, Spălățelu, Ion, *Garda de Fier. Organizație teroristă de tip fascist*, București, Editura Politică, 1971, 430 p.

de acțiunea lui Horia Sima. În viziunea lor, legionarii au fost în permanență sprijiniți politic și finanțați de germani, iar pentru a-și întări demonstrația elaborează afirmații care nu au fost dovedite nici până astăzi: Adolf Hitler i-a cerut lui Carol al II-lea să-i aducă pe legionari la guvernare în noiembrie 1938 și de aceea a fost asasinat Corneliu Codreanu (p. 242); legionarii refugiați în Germania în iarna 1938/1939 au avut la dispoziție pașapoarte germane (p. 248); acordul economic româno-german din martie 1939 a fost semnat la presiunile legionarilor de la Berlin (p. 249); asasinii lui Armand Călinescu au fost pregătiți de *Gestapo* și au plecat de la Berlin sub conducerea lui Horia Sima, iar în drum s-au oprit la Szeged – „centrul terorismului hortist“ (p. 254-255) etc. Acuzațiile lui Ștefan Palaghiță de colaborare a lui Horia Sima cu Serviciul Special de Informații au fost întărite de cei doi cu remarci noi: acesta a organizat lovitura de stat din decembrie 1938 pentru a masca implicarea lui în moartea lui Corneliu Codreanu (p. 242); a fost preferatul regelui în fața lui Vasile Noveanu la conducerea Mișcării legionare (vara anului 1940) deoarece era colaborator al lui Mihail Moruzov (p. 258) etc.

Cele mai importante lucrări despre Mișcarea legionară au apărut în anii 1980, sub semnătura spaniolului Francisco Veiga și germanului Armin Heinen, traduse în anii 1990 și în România[5]. Franciso Veiga și-a scris lucrarea fără a face documentare în România, folosind publicațiile existente în bibliotecile din Europa Occidentală și unele surse arhivistice de acolo. Cartea este importantă din punctul de vedere al analizezi Mișcării legionare în contextul european, însă pentru perioada 1938-1940 s-au făcut puține observații, datorate lipsei informației.

---

[5] Heinen, Armin, *Legiunea Arhanghelul Mihail. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, Editura Humanitas, 1999, 552 p.; Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier (1919-1941). Mistica ultranaționalismului*, București, Editura Humanitas, 1995, 384 p.

Armin Heinen a studiat în România pentru lucrarea sa, având acces în special la presă şi fondurile arhivistice ale Bibliotecii Academiei Române. Arhiva Direcției Siguranței Statului nu i-a fost pusă la dispoziție, însă a avut prilejul să ia interviuri unor legionari participanți la evenimente. Perioada analizată în lucrarea de față nu a fost atinsă în detaliu, autorul invocând lipsa de informație. În general a dispus de surse memorialistice, dar şi de arhivele germane referitoare la relația legionarilor cu cercurile Reichului. Armin Heinen este cel care a studiat cel mai atent relația politico-financiară dintre Germania nazistă şi legionari, demonstrând, în baza documentelor de arhivă, că nu au existat legături semnificative în acest sens. Dintre istoricii Mişcării legionare, Heinen a surprins cel mai obiectiv şi în detaliu evenimentele din perioada 1938-1940 (p. 398-414), iar mare parte din presupunerile sale au fost confirmate de documentarea arhivistică întreprinsă de noi.

În anii 1990, studiile privind Mişcarea legionară au beneficiat de libertate publicistică şi în România, iar majoritatea arhivelor au fost puse la dispoziția cercetătorilor. De asemenea, foştii legionari s-au reorganizat instituțional în ONG-uri sau fundații şi au editat numeroase lucrări despre organizație, însă puține cu referire la perioada 1938-1940. În general, s-au perpetuat puncte de vedre partizane, „codreniste" sau „simiste", care au afectat într-o şi mai mare măsură obiectivitatea. Dintre lucrările de specialitate, cel mai important ajutor ne-a furnizat cartea lui Dragoş Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelul Mihail. De la mit la realitate*[6]. Cercetarea arhivistică este bine făcută, autorul neemițând presupuneri evenimențiale fără acoperire documentară, însă analiza mecanismelor schimbului de generație este lacunară, în general fiind preluate unele teorii privind planul „diabolic" al lui Horia Sima pentru acapararea puterii.

---

[6] Zamfirescu, Dragoş, *Legiunea Arhanghelul Mihail. De la mit la realitate*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, 456 p.

Pe parcursul lucrării am folosit unii termeni speciali, a căror semnificație diferă de înțelesul-standard. Astfel, organizația naționalistă extremistă fondată de Corneliu Codreanu în 1927 va apare sub denumirea unică de *Mişcarea legionară*, indiferent de faza la care se va face referire. În primii ani, organizația s-a numit Legiunea Arhanghelul Mihail, după numele acordat de membrii fondatori la 24 iulie 1927. Treptat însă, formațiunea și-a extins cuiburile în mai multe județe și s-a aliniat curentului de mișcare al organizațiilor de dreapta ce au apărut în Europa Centrală și de Est (asemenea „Mișcării crucii cu săgeți" din Ungaria). În 1929, Corneliu Codreanu a încercat să înființeze o organizație paramilitară antisemită, „Garda de Fier", în care a fost integrată și Mișcarea legionară. Apelul lui nu a fost urmat și de alți tineri naționaliști și astfel „Garda de Fier" s-a identificat cu Legiunea Arhanghelul Mihail. În general, acest termen a fost folosit pentru a surprinde componenta radicală a organizației. Datorită unor violențe antisemite, în anul 1930 guvernul a desființat „Garda de Fier", dar și Legiunea Arhanghelul Mihail (care practic nu existau instituțional). La alegerile din 1931 și 1932 naționaliștii extremiști au participat sub denumirea „Gruparea Corneliu Zelea-Codreanu", iar în 1933, anterior asasinării lui I.G. Duca, a fost reînnoită decizia justiției de desființare a „Gărzii de Fier". După expirarea interdicției de funcționare ulterioară asasinării lui Duca, la 10 decembrie 1934 naționaliștii extremiști au fondat prima lor formațiune politică, Partidul „Totul pentru Țară" (care a funcționat până la auto-desființarea din februarie 1938). Peste toate aceste transformări, ideologia extremistă a tinerilor naționaliști nu a dispărut și s-a consolidat în jurul ideii de *Mişcare legionară*. Astfel că, pentru a evita confuzii terminologice, vom utiliza o singură denumire pentru perioada 1927-1940, respectiv Mișcarea legionară.

De asemenea, sintagma *naționalism* și derivatele acesteia nu au însemnătatea tradițională, formulată în perioada de naștere a naționalităților (conform căreia termenul „pune accentul

pe importanța națiunilor în explicarea proceselor istorice și analiza vieții politice contemporane și promovează ideea după care «caracterul național» este un factor de căpetenie în diferențierea oamenilor"[7]). În anii 1930, mai ales, s-au produs transformări ale conceptului: „ca *principiu de acțiune politică*, el importă concepția despre «bun» sau «rău» care se măsoară în eficacitatea socio-politică. Astfel că, naționalismul a fost masacrat de ideologiile extremiste sau de altele bazate pe metafora solidarității sociale"[8]. În lucrarea de față, prin utilizarea termenului *naționalist-extremist* și derivatele acestuia, vom surprinde curente sau personalități politice de extremă dreapta, despre care în unele lucrări se folosesc sintagmele fascist/nazist, sau derivate ale acestora.

Termenului *prigoană*, deși nu are implicații religioase, își are originea în istoria Bisericii. Legionarii au utilizat sintagma pentru a semnifica statutul lor în perioadele de ilegalitate și represiune a autorităților statului, fiind preluată pe parcursul lucrării pentru a reda limbajul epocii. Conform poziției Bisericii, prin prigoană se înțelege „provocarea suferinței sau disconfortul temporar provocat de o moarte probabilă, față de indivizi care militează pentru credințe religioase sau care adoptă practici propagandistice religioase"[9].

Utilizarea termenului *terorism* și derivatele acestuia s-a făcut în conformitate cu normele epocii, elaborate de Societatea Națiunilor. Astfel că, la Conferința Societății Națiunilor de la

---

[7] *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, coord. David Miller, Vocea „Naționalism", București, Editura Humanitas, 2000, p. 524-528.

[8] *Dictionaire des questions politiques. 60 enjeux de la France contemporaine*, coord. Nelly Haudegand și Pierre Lefébure, Vocea „Naționalism", Paris, Les Éditions de l'Atelier/Éditions Ouvrières, p. 153-156.

[9] *Dictionary of the Apostolic Church*, vol. II, coord. James Hastings, Vocea „Prigoană", Edinburgh, T.&T. Clark, 1926, p. 168-169.

Paris din 1931 s-a stabilit că „oricine, în scopul terorizării populației, folosește împotriva persoanelor și proprietăților bombe, mine, incendii sau mijloace explozive, sau cine întrerupe sau încearcă să întrerupă un mijloc, sau cine întrerupe sau încearcă să întrerupă un serviciu public sau de utilitate publică va fi pedepsit"[10].

Ca și termenul „prigoană", noțiunea de *exil* va fi utilizată mai degrabă în vederea surprinderii limbajului epocii decât din cauza realităților evenimențiale. Conform unor definiții, prin exil se înțelege „mutarea unei națiunii din propria țară sau a componentei sale intelectuale, pentru o perioadă lungă de timp sau pentru întreaga viață. Expulzarea poate fi forțată de un act violent al guvernului sau de o mutare voluntară a cetățeanului, uneori pentru a scăpa de opresiuni"[11]. Legionarii s-au încadrat într-o oarecare măsură în această definiție, dar represiunile au fost rezultatul organizării unor acte de violență de natură teroristă, și nu numai al activităților politice interzise de legislația nedemocratică a lui Carol al II-lea.

---

[10] Arădăvoaice, Gheorghe, Naghi, Daniel, Niță, Dan, *Sfârșitul terorismului*, București, Editura Antet, 2002, p. 46.

[11] *The Columbia Encyclopedia*, Vocea „Exil", 2003, <www.bartleby.com/65/ex/exile.html> (1 iunie 2004).

Capitolul 1
Criza internă

Încă de la înființarea Mişcării legionare, chestiunea autorității nu a reprezentat o problemă. Fondatorul spiritual, Corneliu Codreanu, a fost lider incontestabil, chiar dacă partidul grupării („Totul pentru Țară") nu era formal sub autoritatea sa. Cel de-al doilea lider ca importanță al Legiunii, Ion I. (Ionel) Moța nu a avut niciodată pretenții de a conduce. În 1935, Corneliu Codreanu trecuse cu bine testul fidelității membrilor Mişcării legionare, cu ocazia incidentului Mihail Stelescu, iar după decesul lui Ion I. Moța (13 ianuarie 1937) era liderul spiritual şi politic incontestabil. Singurul caz în care s-ar fi pus problema autorității ar fi fost dispariția fizică a lui Corneliu Codreanu (însă era un politician tânăr, având 38 de ani în 1937).

1.1. Dictatura carlistă

Anul 1937 a început într-un mod aparte pentru Mişcarea legionară. În primul rând, s-a petrecut o mare dramă în interior, deoarece Ion I. Moța şi Vasile Marin – doi dintre cei mai importanți lideri ai Partidului „Totul pentru Țară" – şi-au pierdut viața în confruntările din războiul civil spaniol. Ion I. Moța a fost numărul doi în Mişcarea legionară încă de la fondare, iar multe voci susțineau că era mult mai inteligent şi capabil decât Corneliu Codreanu. În acelaşi timp, Moța era în ianuarie 1937 şi vicepreşedinte al Partidului „Totul pentru Țară". Vasile Marin, al doilea lider decedat în Spania, era preşedintele organizației din Bucureşti a Partidului „Totul pentru Țară", însă şi el era mai „valoros" decât funcția politică pe care o ocupa în Legiune. A fost unul dintre principalii ideologi, făcând parte din grupul de intelectuali de la revista „Axa".

Moartea celor doi a fost însă valorificată la maxim de Mişcarea legionară, iar funeraliile lor au mobilizat masele în proporţii nemaiîntâlnite până atunci. Impactul a fost deosebit, iar unele voci ale elitei urbane „se temeau" de o evoluţie politică a României asemenea celei a Germaniei la începutul anilor 1930.

Din umbră, cel mai interesat de acest eveniment a fost regele Carol al II-lea, căruia îi plăceau manifestaţiile de masă, ca oricărui lider politic al cărui scop este instaurarea unui regim autoritar. Miile de tineri care au participat la funeraliile lui Ion I. Moţa şi Vasile Marin nu se desfăşuraseră haotic, ci organizat, ca o armată veritabilă. Pentru aceasta, Carol al II-lea nu contribuise cu nimic şi i-ar fi plăcut să aibă sub ascultare un astfel de tineret[1]. „Problema" era că, începând din vara anului 1936, regele se afla în conflict cu Mişcarea legionară, deoarece adepţii acesteia ameninţaseră atât pe Elena Lupescu, cât şi pe unii apropiaţi ai monarhului. Cu toate acestea, în prima jumătate a lunii februarie 1937, Carol al II-lea i-a oferit lui Corneliu Codreanu o audienţă privată secretă, în casa unui apropiat al regelui. Monarhul i-a cerut liderului extremist să-l proclame „Căpitan al mişcării", în schimbul unor favoruri politice, care mergeau până la sprijinirea unui guvern exclusiv legionar. Sfătuit de apropiaţii săi (în primul rând de Nae Ionescu), Corneliu Codreanu a refuzat propunerea regală şi a preferat să se menţină pe poziţia luptei contra ingerinţelor Palatului în procesul democratic[2]. Decizia lui Corneliu Codreanu a fost corectă politic, deoarece şi-a dat seama că ar fi pierdut din capitalul electoral şi ideologic şi s-ar fi transformat într-un membru al Camarilei regale.

Regele nu a insistat în atragerea legionarilor de partea lui, mizând pe educarea tineretului în spiritul intenţiilor sale auto-

---

[1] Boilă, Zaharia, *Amintiri şi consideraţiuni asupra mişcării legionare*, Cluj-Napoca, Editura Apostrof, 2002, p. 48.

[2] Boilă, Zaharia, *op. cit.*, p. 59-50.

ritare prin „Straja Țării"[3]. Dar nici relația cu Mișcarea legionară nu a fost neglijată și s-a pregătit cadrul necesar neutralizării acestei organizații. Cu ocazia unei remanieri guvernamentale din februarie 1937, prefectul Poliției Capitalei, Gabriel Marinescu, a fost numit subsecretar de stat la Ministerul de Interne. Acesta era cunoscut ca adversar înverșunat al Mișcării legionare, alături de Armand Călinescu, încă de la jumătatea anilor '30[4]. Mișcarea legionară a reacționat imediat la decizia regelui, iar Gabriel Marinescu a fost inclus pe lista inamicilor principali ai organizației. Într-o reuniune a principalilor lideri s-a decis lichidarea fizică a lui Marinescu. Responsabil cu această misiune a fost însărcinat studentul radical Paul Craja, liderul grupului de la Facultatea de Medicină[5]. Astfel de obiective nu erau ceva comun înainte de 1937, deoarece chiar celebrele „echipe de onoare" organizate la Congresul studențesc de la Târgu Mureș din 1936 au fost dizolvate la puțin timp după înființare de către Corneliu Codreanu[6]. Însă în februarie 1937 devenise evident că lupta cu regele se va duce până la epuizare, iar Mișcarea legionară era dispusă să pregătească acțiuni radicale. Întrucât organizația se consolidase puternic, existau numeroase „cadre" dispuse la acțiuni de sacrificiu. Tot în februarie 1937, pe aceste liste au mai intrat Armand Călinescu (deoarece împiedicase pe câțiva diplomați să participe la funeraliile lui Ion I. Moța și Vasile Marin) și Nicolae Iorga (deoarece ținuse cursuri cu studenții în ziua respectivă)[7].

Personal, Corneliu Codreanu nu era adeptul acțiunilor ra-

---

[3] Heinen, Armin, *Legiunea Arhanghelul Mihail. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, Editura Humanitas, 1999, p. 300-301.

[4] *Ibidem*, p. 299.

[5] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 264/1937, f. 244.

[6] Chioreanu, Nistor, *Morminte vii*, Iași, Institutul European, 1992, p. 26.

[7] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 264/1937, f. 249.

dicale, preferând mai degrabă o acțiune politică. Persistența lui în opoziția față de rege i-a atras atenția lui Iuliu Maniu încă din primăvara anului 1937. Prima întrunire între mesagerii liderului național-țărănist și Corneliu Codreanu a avut loc la 1 martie, dar discuțiile au abordat numai problema unei alianțe antiregale, nu și a unui pact politic. Iuliu Maniu se temea să intre în alianță cu Corneliu Codreanu, deoarece acesta din urmă, deși susținea că nu era adeptul unei lovituri de stat, dorea să se alieze cu Germania dacă ar fi cucerit puterea. În primă instanță, tratativele lui Corneliu Codreanu cu național-țărăniștii nu au fost primite cu satisfacție în interiorul Mișcării legionare[8]. La acel moment existau strategii diverse în interior, iar latura radicală aluneca spre extremism, deoarece la 3 martie s-a dezbătut din nou problema pedepsirii lui Armand Călinescu și a lui Gabriel Marinescu. De această dată, studenții radicali au întreprins măsuri organizatorice mai concrete și s-a constituit o echipă de șase persoane care să-i supravegheze permanent pe cei doi, în vederea cunoașterii traseelor zilnice pe care le parcurgeau demnitarii. Paul Craja a rămas responsabil cu asasinarea lui Gabriel Marinescu, însă acum s-a fixat și cine urma să-l asasineze pe Armand Călinescu, în persoana studentului M. Petrescu, tot de la Facultatea de Medicină[9].

În fața acestor desfășurări, Corneliu Codreanu s-a văzut nevoit să intervină și să facă apel la liniște. Ministrul de Interne se arătase în mod oficial îngrijorat de manifestațiile prilejuite de funeraliile lui Ion I. Moța și Vasile Marin, suspectând Mișcarea legionară de acte de dezordine. Printr-o circulară, Corneliu Codreanu a făcut apel la liniște și a afirmat public că Mișcarea legionară nu a agreat niciodată și nu va susține ideea unei lovituri de stat, dorind să ajungă la putere în mod democratic, în urma unui „proces interior de conștiință al națiunii române“. Le recomanda totodată legionarilor ca, în caz de percheziții

---

[8] Boilă, Zaharia, *op. cit.*, p. 55.

[9] DANIC, Fond DGP, dosar nr 264/1937, f. 252.

abuzive ale autorităților, să nu reacționeze și să-i primească pe agenții poliției cu ușile deschise, chiar pe timp de noapte[10].

Mișcarea legionară s-a mobilizat în 1937 exclusiv pentru alegerile generale și nu a depus liste pentru cele locale, care s-au ținut în vară. În acest mod, liderii legionari au dorit să evite reacția autorităților în cazul în care ar fi obținut rezultate bune. Mișcările naționaliste extremiste europene obținuseră rezultate remarcabile mai întâi la sufragiile locale, astfel că regele ar fi fost foarte vigilent în caz de succes al legionarilor. Aceste alegeri au fost câștigate de Partidul Național-Țărănesc (în continuare PNȚ), însă nu se putea cunoaște în ce măsură se vor respecta procentele la alegerile generale, deoarece în primul rând nu se cunoștea partidul care va fi chemat să le organizeze[11]. Ion Mihalache nu a reușit, după alegerile locale, să obțină de la rege funcția de prim-ministru, iar acest eșec a determinat demisia lui de la președinția PNȚ. În funcția vacantă a revenit Iuliu Maniu, care nu era dispus să facă nici un compromis cu monarhul. Pentru moment, orice alianță cu Mișcarea legionară era profund respinsă de partid, deoarece Corneliu Codreanu era considerat extremist și „agent" al Berlinului[12]. Cu toate că PNȚ câștigase alegerile locale, la nivel național partidul nu era foarte consolidat. La 12 mai 1937, Legația Germană de la București a transmis către Berlin un raport în care se făceau aprecieri privind puterea partidelor politice din România (semnat de Hermann von Rittgen și Joseph Ortmann). Analiza diplomaților germani a fost făcută cu atenție și profesionalism, estimând în mare rezultatele din decembrie. Astfel că, Partidul Național Liberal (în continuare PNL) era cotat la 20% din sufragii, procent care putea fi îmbunătățit dacă partidul organiza alegerile. PNȚ avea o putere apreciată de 16%,

---

[10] Codreanu, Corneliu, „Circulara nr. 58", 2004, <www.fgmanu.org/documente/czc13.htm> (30 ianuarie 2004).

[11] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 327.

[12] *Ibidem*, p. 229-230.

PNL-Gh. Brătianu de 5%, iar Partidul Național-Creștin (în continuare PNC) de 11%. Conform studiului diplomaților germani, Partidul „Totul pentru Țară" urma să câștige, dacă alegerile se desfășurau corect, între 15-17%[13]. Deoarece guvernul german cunoștea prin astfel de rapoarte situația politică reală din România, în alegerile din 1937 nu a oferit sprijin nici unei organizații, chiar dacă Mișcarea legionară susținea că se va alătura Axei în caz de victorie.

Corneliu Codreanu a fost foarte atent la organizarea campaniei electorale. Mișcarea legionară era structurată administrativ începând din 1934 în 13 regiuni*, care aveau în frunte un șef de regiune. Pentru a nu apărea fenomenul permanentizării unor „cadre" la nivel local, în 1937 toți șefii de regiuni au fost schimbați și a fost studiată temeinic puterea organizațiilor locale. Cele mai consolidate organizații erau: Organizația Centru-Răzleți în Ilfov, Prahova în Regiunea Muntenia, Cluj în Regiunea Cluj, Buzău în Regiunea Brăila, Rădăuți în Regiunea Cernăuți, Sibiu în Regiunea Sibiu, Iași în Regiunea Iași, Mureș în Regiunea Mureș, Dolj în Regiunea Dolj, TimișTorontal în Regiunea Timișoara, Constanța în Regiunea Constanța, Covurlui în Regiunea Galați și Lăpușna în Regiunea Chișinău. Din cele 72 de județe, doar în 36 Mișcarea legionară avea organizații puternice. Existau și județe unde mesajul electoral a pătruns cu greu, iar liderii de aici au fost atenționați că nu respectau principiile legionare: Storojineț, Botoșani, Soroca, Ismail, Cetatea Albă, Cahul, Vaslui, Bălți, Durostor, Maramureș, Trei-Scaune, Odorhei și Gorj[14] (deși în unele dintre aceste județe se puseseră bazele organizației la începutul anilor 1930). Deoarece Mișcarea legionară susținea că dorește să promoveze un tip nou de politician, neinteresat de propria persoană, Corneliu Codreanu a modificat principiul întocmirii listelor electorale.

---

[13] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 17/1937, f. 31-32.

* Vezi *Anexa nr. 2*.

[14] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 264/1937, f. 109.

Astfel că, toți șefii de județ urmau să figureze pe ultimul loc al listelor, deoarece, spunea el, scopul electoral era „biruința legionară" și nu accesul la afaceri. Pentru a întări principiul, Corneliu Codreanu a anunțat că el însuși nu va figura în fruntea listelor în județele în care urma să candideze, ci al doilea. Pentru a nu fi interesați economic, candidații urmau să fie incluși pe liste în județe necunoscute lor, departe de cercurile familiale[15]. În cele din urmă, listele au fost întocmite de Corneliu Codreanu și Gheorghe Clime, fără a consulta organizațiile locale, în funcție de „performanțele individuale"[16]. Pentru a „întări" valoarea listelor, au fost invitate să candideze o serie de personalități prestigioase ale vieții publice românești, care nu erau încadrate în Mișcarea legionară: Nae Ionescu, prof. Mihail Manoilescu, generalul (r) Ignat, prof. Dimitrie Gerota[17].

În campania electorală din 1937, elementul studențesc a fost baza logistică a Mișcării legionare, ca de altfel în toate celelalte. Însă acum, prin noua lege a învățământului superior, studenții nu mai aveau voie să facă politică, fapt care a provocat numeroase proteste[18]. În cele din urmă, studenții legionari au riscat exmatricularea și s-au încadrat în echipele electorale. În campanie au fost atrași și muncitorii, un vechi obiectiv al lui Corneliu Codreanu[19]. În general, echipele electorale erau compuse dintr-un licențiat, un muncitor, un liberprofesionist și restul studenți, în limita a zece membri[20]. Echipa de campanie

---

[15] Zelea-Codreanu, Corneliu, „Apelul Căpitanului", 2004, <www.fgmanu.org/documente/czc20.htm> (30 ianuarie 2004).

[16] Dumitrescu-Borșa, Ion, *Cal troian intra muros. Memorii legionare*, București, Editura Lucman, f.a., p. 216.

[17] Codreanu, Corneliu, „Apelul...", 2004, <www.fgmanu.org/documente/czc20.htm> (30 ianuarie 2004).

[18] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 299.

[19] *Ibidem*, p. 276-277.

[20] Serafim, Alexandru, „În umbra Căpitanului (3)", în *Permanențe*, an IV, nr. 2/2001.

a lui Corneliu Codreanu era impresionantă, fiind condusă de doi lideri studențești puternici: Bartolomeu Livezeanu și Eugen Țâlnaru. Aceștia au mobilizat 80 de studenți și 20 de studente, iar cu ajutorul a două camioane au străbătut țara alături de Corneliu Codreanu. În județele în care ajungeau, cei doi împărțeau echipele în zece oameni, care străbăteau satele împărțind manifeste și ținând discursuri. De cele mai multe ori, Corneliu Codreanu lua parte la aceste momente, în punctele importante ale județelor[21]. Procesiunile propagandistice se organizau la fața locului, legionarii bucurându-se de sprijinul intelectualilor satelor. Deși învățătorii și preoții nu aveau voie să facă politică conform noii legislații, i-au susținut pe legionarii aflați în campanie, oferindu-le de cele mai multe ori locuri de cazare și masă. În centrul localității se organiza o tribună pe o căruță, de la care se țineau discursuri electorale, acompaniate de cântece legionare[22]. Nu au lipsit nici incidentele violente cu adversarii, în special cu liberalii[23]. Discursurile au fost de cele mai multe ori antidemocratice, în primul rând împotriva clasei politice. Aceasta era acuzată că s-ar fi preocupat exclusiv de satisfacerea propriilor interese, iar rolul tribunei parlamentare a fost deturnat de la apărarea intereselor electorilor, la îmbogățirea rapidă. Era adusă în discuție situația țărănimii, a educației, a securității naționale etc.[24]

După cum s-a precizat mai sus, guvernul german cunoștea în primăvara anului 1937 puterea electorală a Mișcării legionare și nu a dorit să se implice în nici un fel în susținerea acesteia. Cu toate că multe voci contemporane au acuzat organizația condusă de Corneliu Codreanu că era finanțată de *Reich*, nu

---

[21] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 217-218.

[22] Serafim, Alexandru, „În umbra...", în loc. cit.

[23] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 219.

[24] Eliade, Mircea, „Piloții orbi", în *Ideea care ucide. Dimensiunile ideologiei legionare*, București, Editura Noua Alternativă, 1994, p. 268-271.

au fost aduse dovezi concrete, care nu există nici până astăzi. Finanțarea Mișcării legionare era complexă și a venit din interiorul țării. La nivel local, primeau fonduri semnificative din cotizațiile membrilor încadrați. Deși nu erau foarte mari, exista siguranța furnizării lor conform „deontologiei legionare". Încă din 1927 a existat stabilitatea acestor venituri, care au fost utilizate în primul rând pentru necesarul local. Odată cu încadrarea muncitorilor în Corpul Muncitoresc Legionar (în continuare CML), au intrat în vistieria organizației fonduri apreciabile. Muncitori calificați erau bine plătiți, iar în 1937 se dezvoltaseră organizații ale CML în majoritatea centrelor industriale. Evidențele privind cotizațiile ajungeau direct la „centru", pentru a nu exista nici o tentativă de fraudă[25]. Instituția „partizanului din umbră" a funcționat perfect în Mișcarea legionară – începând din 1933 – și a adus cele mai importante contribuții financiare[26]. Prin „Asociația Prietenii Legiunii", funcționarii publici sau persoanele private care doreau să sprijine financiar organizația, au vărsat sume importante de bani, fără ca identitatea lor să fie dezvăluită. Astfel că, pentru necesitățile unei campanii electorale la nivelul perioadei interbelice au exista resurse suficiente.

Cel mai important suport politic pentru Mișcarea legionară în 1937 a fost sprijinul oferit de Iuliu Maniu prin „pactul de neagresiune electorală". Negocierile începute în primăvară au fost reluate în toamnă, după ce președintele național-țărănist a rezolvat unele probleme legate de contactele cu tinerii extremiști din interiorul partidului său. Mișcarea legionară încă de la înființare era ținta atacurilor politice privind poziția față de democrație, iar Corneliu Codreanu nu a făcut nimic ca să-și domolească discursul. Iuliu Maniu a dorit să folosească pactul electoral pentru a câștiga alegerile, însă a oferit lui Corneliu

---

[25] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 264/1937, f. 116.

[26] Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier (1919-1941). Mistica ultranaționalismului*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 157.

Codreanu legitimitatea de care avea nevoie[27]. În ciuda opoziției liderilor legionari față de colaborarea cu PNȚ, Corneliu Codreanu i-a încurajat printr-o circulară pe șefii de cuiburi să colaboreze cu partidul lui Iuliu Maniu încă din septembrie 1937. Tot atunci, i-a anunțat pe liderii din teritoriu că a primit amenințări cu moartea, iar dacă i se va întâmpla ceva să se mobilizeze în jurul liderului național-țărănist[28].

Tratativele privind un pact electoral s-au purtat în trei runde, iar alături de Iuliu Maniu și Corneliu Codreanu a participat și Gheorghe Brătianu. Documentul a fost semnat de cei trei lideri politici la 25 noiembrie 1937, iar la scurt timp a aderat la principiile sale și Constantin Argetoianu, președintele Partidului Agrar. Prin acesta, cei trei se angajau să respecte libertatea și corectitudinea alegerilor, fără a constitui o alianță electorală propriu-zisă[29]. Aflat în ilegalitate, Partidul Comunist din România (în continuare PCdR) a aderat la principiile pactului de neagresiune electorală, cu toate că importanța politică a extremiștilor de stânga era neînsemnată[30].

Alegerile generale s-au desfășurat la 20 decembrie 1937, iar pentru prima dată în istoria României nu exista perspectiva unor confruntări sângeroase între „agenții electorali". Carol al II-lea nu s-a implicat, dorind să demonstreze slăbiciunea partidelor politice. Pe de altă parte, nu era dispus să testeze starea de spirit a populației, în cazul unor mari abuzuri. Rezultatele au fost îndelung așteptate și au fost publicate în *Monitorul Oficial* abia la 30 decembrie. Pentru prima dată în istoria constituțională a României, partidul care a organizat alegerile

---

[27] Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999, p. 331; Boilă, Zaharia, *op. cit.*, p. 63.

[28] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 17/1937, f. 62.

[29] Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *op. cit.*, p. 63.

[30] Boilă, Zaharia, *op. cit.*, p. 65.

nu le-a câştigat. PNL nu a obţinut 40% din voturi, care i-ar fi oferit dreptul la „prima electorală". Gheorghe Tătărescu a fost nevoit să accepte înfrângerea, iar sistemul partidelor parlamentare se afla în cea mai profundă criză. PNL a cumulat 35,92% (152 mandate), PNŢ 20,40% (86 mandate), Partidul „Totul pentru Ţară" 15,58% (66 mandate), PNC 9,15% (39 mandate), iar PNL-Gh. Brătianu 3,89% (16 mandate)[31].

Criza democraţiei nu a fost demonstrată numai de eşecul atingerii pragului electoral, ci şi de ascensiunea partidelor naţionaliste, care au acumulat 24,73% (Partidul „Totul pentru Ţară" + PNC). În unele judeţe, candidaţii Partidului „Totul pentru Ţară" au devansat unii politicieni de mare importanţă, cum ar fi Nicolae Titulescu la Olt[32]. Regele putea justifica în aceste condiţii un regim autoritar, conform noii tendinţe a electoratului. Însă doar PNC putea fi asociat scopurilor sale. Mişcarea legionară se afla la punctul maxim al dezvoltării politice şi se pregătea pentru o nouă confruntare electorală, în urma căreia spera să ajungă la guvernare.

Pentru prima dată, un monarh era pus în situaţia de a numi prim-ministru pe altcineva decât şeful partidului ce a organizat alegerile. În ciuda aşteptărilor politicienilor, Octavian Goga a fost însărcinat să formeze guvernul, cu toate că PNC se clasase pe locul al patrulea în alegeri. În realitate, autonomia PNC în formarea guvernului a fost neînsemnată, iar regele şi-a promovat principalii apropiaţi în posturile cheie: Armand Călinescu (Interne), Istrate Micescu (Justiţie), Gabriel Marinescu (subsecretar de stat la Interne) etc. Pentru a nu provoca mari proteste, au fost numiţi în funcţii importante şi unii critici ai ingerinţelor regale în guvernare, cum ar fi generalul Ion Antonescu la Ministerul de Război. Lipsa de organizare a opoziţiei a anulat efectul protestelor faţă de decizia regelui. Iuliu Maniu i-a propus lui Corneliu Codreanu să organizeze demonstraţii, până

---

[31] Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *op. cit.*, p. 333.

[32] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 224.

în momentul în care unul dintre ei va fi chemat să formeze guvernul, dar liderul legionar a decis că se încheiase „pactul electoral". Pentru a studia posibilitățile de ascensiune spre putere, dar și evitarea unor represiuni, Corneliu Codreanu s-a dus la schi la Predeal[33] pentru a discuta cu noul ministru de Război[34]. Legionarii avuseseră contacte cu generalul Ion Antonescu încă de la începutul anului 1937. Corneliu Codreanu i-a propus lui Antonescu să fie succesorul lui Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul la președinția Partidului „Totul pentru Țară", funcție pe care a refuzat-o[35]. Ion Antonescu și Corneliu Codreanu se aflau pe aceeași poziție față de implicarea regelui în politică, iar acum liderul legionar căuta sprijinul proaspătului demnitar.

Noul Parlament nici nu a avut posibilitatea să se întrunească, deoarece la 18 ianuarie 1938 a fost dizolvat, fiind anunțate alegeri generale pentru 2 martie. La scurt timp după aceasta, legea electorală a fost modificată, în scopul controlării mai facile a procesului electoral. Astfel că, grupările politice mici puteau participa la alegeri numai dacă reușeau să se asocieze prin carteluri electorale cu grupări mai mari. Libertatea de propagandă politică electorală a fost diminuată, iar siglele electorale au fost schimbate față de alegerile din decembrie 1937. La nivel local, autoritățile alese în vara anului 1937 au fost suspendate și înlocuite cu oameni fideli apropiaților regelui și PNC-ului. De asemenea, vechii prefecți au fost eliberați din funcție și schimbați cu colaboratori ai noului guvern.

Pe plan politic nu au fost întreprinse alianțe electorale viabile, iar Corneliu Codreanu, pentru a evita intervenția guvernului, a dispus încetarea totală a colaborării cu Iuliu Maniu.

---

[33] Corneliu Codreanu și Generalul Antonescu la schi la Predeal 1937 [30,3 kb], mai 2004, <www.fgmanu.org/imag/01 Perioada Capitanului/Image117.jpg> (25 mai 2004).

[34] Boilă, Zaharia, *op. cit.*, p. 66-67.

[35] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 342.

În rândul liberalilor s-a produs unificarea, prin fuzionarea grupului condus de Gheorghe Brătianu cu PNL[36].

După numirea lui Octavian Goga în fruntea guvernului, Mişcarea legionară a fost prudentă în adoptarea unei poziţii radicale. Corneliu Codreanu şi-a dat seama că nu era momentul cel mai potrivit să formuleze declaraţii antiregale, cu toate că noile personalităţi apropiate organizaţiei militau în acest sens: prof. Forţu, prof. Dimitrie Gerota, Nae Ionescu, Mihail Manoilescu. Încă de la începutul lunii ianuarie, Corneliu Codreanu a anunţat că nu va lua atitudine nici împotriva noului guvern şi a recomandat legionarilor să se abţină de la excese ce puteau provoca reacţia autorităţilor[37]. Corneliu Codreanu nu a încetat să spere la o apropiere de rege, motivând într-un interviu acordat publicaţiei britanice *Daily Herald* că „tineretul este monarhic, iar regele nu trebuie să se opună ideilor acestuia, deoarece nu este un monarh absolut“[38]. Cu toate acestea, perspectivele unei apropieri de Coroană erau destul de vagi. Tensiunile provocate de această realitate au scos la suprafaţă şi unele conflicte interne din cadrul Mişcării legionare, în primul rând printre noii membri, care militau pentru încetarea relaţiilor cu regele. Pe de altă parte, la începutul lui ianuarie 1938, unele „cadre“ mai vechi ale Mişcării au protestat faţă de politica organizaţiei de promovare a celor noi[39]. Conflictul nu s-a răspândit în afara unor organizaţii din Moldova, însă atesta faptul că politica de izolare a şefilor de judeţ nu a fost receptată în „sensul“ doctrinei legionare.

Oricum, în acel moment nu era timp pentru soluţionarea unor astfel de probleme, întrucât Corneliu Codreanu a decis să

---

[36] *Ibidem*, p. 344-345.

[37] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, vol. II, ed. Radu-Dan Vlad, Bucureşti, Editura Majadahonda, 2000, p. 9-10.

[38] *Ibidem*, p. 12-13.

[39] *Ibidem*, p. 13.

mobilizeze din nou organizațiile locale în vederea confruntării electorale. Printr-o circulară, liderul organizației a dat noi instrucțiuni șefilor de județe, cu atenționarea că, în cazul în care nu vor fi respectate, vor fi degradați în „ierarhia legionară". Astfel că aceștia trebuiau să se îngrijească ca Partidul „Totul pentru Țară" să fie înscris în poziția a doua sau, dacă se poate, chiar pe prima în listele județene, dar nu mai puțin de întâia pagină. De asemenea, echipele electorale trebuiau să se abțină de la orice fel de acuzații și injurii împotriva adversarilor și să convingă prin „exemplul propriu de demnitate"[40]. În noua campanie electorală, legionarii trebuiau să fie mult mai atenți în relația cu adepții lor, iar întrunirile electorale urmau să se facă cu mai puțină agitație, deoarece simpatizanții nu trebuiau să fie descoperiți. Ca și în vremea ilegalității, ședințele de cuib urmau să se desfășoare în secret și să fie de scurtă durată, pur informative. Spre a nu încălca noua legislație, vechile semne electorale trebuiau dezlipite până la începutul lunii februarie[41]. Pentru a impresiona electoratul, Corneliu Codreanu a gândit un sistem de școli legionare pentru primari și prefecți, în care pretendenții la funcții administrative să se perfecționeze în vederea exercitării atribuțiilor. Cursanții urmau să fie recrutați dintre cei mai apreciați membri ai comunităților, să fie înzestrați cu „capacitate de muncă și intelectuală, simțul onoarei și al gospodăriei". Materialele cu prelegeri urmau să fie tipărite la „centru"[42]. Deși proiectul era interesat din punct de vedere al impactului asupra electoratului, în condițiile lunii ianuarie 1938 era practic inaplicabil, deoarece Mișcarea legionară era în situația de a căuta modalități prin care să evite interzicerea activității sale de către autorități.

---

[40] Codreanu, Corneliu, „Ordin confidențial", 2004, <www.fgmanu.org/documente/czc16.htm> (30 ianuarie 2004).

[41] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 15/1938, f. 14.

[42] Zelea-Codreanu, Corneliu, „Circulara nr. 126", 2004, <www.fgmanu.org/documente/czc19.htm> (30 ianuarie 2004).

La începutul lunii februarie 1938, formal, propaganda electorală a legionarilor se desfăşura totuşi nestingherit şi nu existau semnale privind încetarea activităţii[43]. Astfel că, pe 7 februarie, Corneliu Codreanu a avut o nouă întrunire cu liderii partidului în care s-a discutat strategia electorală şi s-a decis să se renunţe la orice fel de tentativă de criticare a guvernului. Opinia generală era că înşişi Octavian Goga şi A.C. Cuza erau victimele lui Armand Călinescu sau Gabriel Marinescu, iar PNL contribuia la slăbirea poziţiei guvernului, în speranţa chemării la guvernare[44].

Cea mai importantă mişcare a regelui s-a desfăşurat la 10 februarie 1938, când principalii lideri politici, cu excepţia lui Corneliu Codreanu, au fost convocaţi la Palat, fiind anunţaţi că a decis să „preia" responsabilitatea politică a ţării. Cu această ocazie, guvernul condus de Octavian Goga a demisionat, fiind înlocuit cu un altul condus de patriarhul Miron Cristea. Politicienii s-au angajat să respecte noul regim şi astfel au început demersurile elaborării unei noi Constituţii. Pentru a se asigura ordinea în teritoriu, comandanţii militari locali au devenit prefecţi, iar alegerile din martie au fost suspendate. La 14 februarie a fost emis un decret-lege prin care orice fel de activitate politică devenea ilegală. Astfel, noua Constituţie putea fi votată fără a exista pericolul unor demonstraţii de amploare. Ulterior, la 17 februarie, a fost modificată legea pentru menţinerea ordinii de stat. Conform acesteia, organizarea de grupuri secrete se pedepsea aspru, ca şi organizarea de marşuri de tip militar. În cazul în care judecătorii nu respectau legea, puteau fi traşi la răspundere juridic*. Clasa

---

[43] „Propaganda electorală. Cum se desfăşoară propaganda partidelor", în *Cuvântul*, an XV, nr. 3132, 2 februarie 1938, p. 1.

[44] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 15.

* În anii 1920, studenţii naţionalişti extremişti fuseseră achitaţi în mai multe rânduri, deşi erau acuzaţi de fapte grave. Printre „bene-

politică a fost lipsită de reacție, astfel că la 24 februarie 1938 a fost organizat un plebiscit privind noua Constituție, la care votul a fost obligatoriu și exprimat în mod oral. Prin acest ultim act, lovitura de stat regală s-a desăvârșit[45]. Noua Constituție a fost aprobată de electorat cu o majoritate aproape absolută, la 24 februarie. Nu numai caracterul oral al plebiscitului, dar și starea de debusolare a electoratului au provocat această situație. Clasa politică se afla într-o mare criză, fără a reuși să reacționeze la măsurile monarhului, iar tot mai mulți intelectuali s-au „aliniat" la propaganda privind autoritarismul. Constituția a păstrat în mare parte prevederile celei din 1923, cu excepția drepturilor și libertăților cetățenești, libertății presei, libertății de opinie etc. Creatorul ei a fost unul dintre marii juriști ai României interbelice, Istrate Micescu, și a fost formulată în mod profesionist. Din totalul participanților la plebiscit, 99,87% s-au exprimat „pentru", iar numai 0,13% „contra"[46]. În timpul votului au existat cazuri extrem de rare de protest față de noua Constituție, mai ales în județele din Banat și nordul Transilvaniei, însoțite de arestarea celor care au încălcat noile prevederi legislative[47]. În județele Caraș și Severin au existat situații în care chiar funcționarii statului s-au opus votării Constituției, majoritatea din rândul membrilor Mișcării legionare. Astfel că, unii magistrați au făcut câteva zile de închisoare[48] sau au fost suspendați (Victor Biriș,

---

ficiarii" sentințelor judecătorești favorabile s-a numărat și Corneliu Codreanu, care a fost găsit nevinovat în procesul asasinării lui Constantin Manciu (prefectul Poliției Iași) la 25 octombrie 1924 (cazul s-a judecat la Turnu-Severin în mai 1925).

[45] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 348-352.

[46] „Rezultatele plebiscitului", în *Cuvântul*, an XV, nr. 3157, 27 februarie 1938, p. 14.

[47] „Profesori arestați pentru agitații politice", în *Cuvântul*, an XV, nr. 3155, 25 februarie 1938, p. 14.

[48] „Adunarea generală a Baroului avocaților din jud. Severin", în *Cuvântul*, an XV, nr. 3190, 1 aprilie 1938, p. 11.

Oravița)[49], iar unii profesori și-au pierdut drepturile salariale pentru o lună de zile (Horia Sima, Lugoj)[50].

Carol al II-lea nu a fost primul adept al dictaturii sau autoritarismului din România interbelică. Cele mai timpurii propuneri în această direcție au venit chiar din interiorul Mișcării legionare, care și-a fondat discursul politic pe critica „incapacității“ clasei politice de a administra eficient țara. Corneliu Codreanu, în lucrarea *Pentru Legionari*, apărută în 1936, a formulat principalele lui opinii critice asupra democrației (acestea fiind ulterior însușite și de adepții săi). Întrebarea pe care și-a pus-o pentru a-și construi argumentația a fost dacă erau bune „hainele“ democrației în anii 1930, atâta timp cât tot mai multe state europene renunțau la ele. Deoarece nu dorea să le „vorbească“ legionarilor despre problemele statelor europene, a formulat câteva motivații pentru care democrația „trebuia“ înlocuită cu autoritarismul în România.

În primul rând, Corneliu Codreanu considera că democrația slăbea unitatea națiunii, întrucât guvernarea se făcea de către partide, care se confruntau în lupte electorale interminabile cu unicul scop de a atinge pragul de 40% și nu pentru interesul populației. În al doilea rând, spunea Corneliu Codreanu, democrația era incapabilă de „continuitate în efort“, întrucât, deoarece un partid nu putea fi sigur de putere decât maxim patru ani, nu putea stabili un program pe termen lung. În al treilea rând, „Căpitanul“ era de părere că omului politic îi era imposibil să-și face datoria față de națiune, deoarece continuitatea mandatului parlamentar depindea de partizanii săi și de interesele lor personale. Printre ultimele argumente aduse de liderul legionar împotriva democrației era „incapacitatea de autoritate“, deoarece,

[49] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 232.

[50] „Profesori pedepsiți pentru că nu au votat noua Constituție“, în *Cuvântul*, an XV, nr. 3202, 13 aprilie 1938, p. 14.

spunea el, un partid putea să emită sancțiuni numai împotriva propriilor membri[51].

Carol al II-lea, fiind parte a puterii executive, a pus în practică măsurile autoritare preconizare de către Corneliu Codreanu. Astfel, prin legislația adoptată în zilele loviturii de stat, funcționarii nu mai erau autonomi față de „managementul de stat", iar activitățile politice erau dirijate de regim. Statul a devenit principalul organizator al politicii interne, obținând un caracter construcționist, deoarece urma să creeze identități, idei și organizații în funcție de interesele autorităților.

Măsurile adoptate de Carol al II-lea veneau într-un context european complex. La nivel regional central și sud-est european, deținătorii puterii legitime instauraseră regimuri autoritare, iar regele nu a făcut altceva decât se „alinieze" acestui curent. Ca și în Polonia, Ungaria, Iugoslavia sau Bulgaria, șeful statului român a dus o campanie de compromitere a clasei politice și treptat și-a asociat elemente ale elitelor intelectuale la curentul autoritar. În momentul în care la nivel european regimurile de dreapta erau la apogeu, acești monarhi sau șefi aleși ai statului s-au „integrat" curentului, însă nu au lăsat nici o grupare politică să monopolizeze puterea. Aceasta este marea diferență față de Italia sau Germania. Mai mult, partidele „estice" adepte fascismului sau nazismului au fost în toate cazurile supuse represiunii. În Europa Centrală și de Est, noii conducători autoritari au preferat să-și creeze organizații politice fidele proprii, dar care nu au avut puterea de mobilizare a NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – Partidul Național-Socialist al Muncitorilor din Germania) sau PNF (Partito Nazionale Fascista – Partidul Național Fascist).

În România anului 1938 a existat un puternic resentiment al elitei intelectuale față de sistemul politic de tip liberal. Tentativele antidemocratice nu au fost sancționate de societate, de-

---

[51] Zelea-Codreanu, Corneliu, *Pentru Legionari*, vol. I, București, Editura Scara, 1999, p. 325-327.

oarece bazele educaționale ale cetățenilor erau minime. Regele Carol al II-lea impusese treptat în sistemul politic elementele regimului autoritar, prin recrutarea unor personalități fidele în guvern, care nu trecuseră prin „concurența electorală". Lovitura de stat s-a bazat pe discursul general european al naționaliștilor privind „ineficacitatea sistemului parlamentar". După suspendarea Constituției din 1923 (10 februarie 1938), au fost luate primele măsuri radicale de menținere a ordinii, prin introducerea stării de asediu, a cenzurii și prin înlocuirea prefecților cu ofițeri activi. Opoziția putea fi astfel neutralizată în orice moment, dacă ar fi reacționat.

Noua Constituție, publicată la 20 februarie și votată prin plebiscit la 24 februarie, a modificat substanțial balanța separării puterilor în stat, deoarece monarhia devenea instituția centrală în administrație, cu toate că formal au fost menținute principiile liberale. Prin articolul 30 al Constituției, regele purta titulatura de „Cap al statului" și deținea puterea executivă împreună cu guvernul. Miniștri nu mai erau responsabili în fața Parlamentului, ci în fața monarhului, care avea dreptul să-i numească și să-i revoce. Inițiativa legislativă era transferată de la Parlament regelui, iar deputații și senatorii urmau să depună jurământ față de acesta. Deoarece noua lege fundamentală nu preciza durata sesiunilor parlamentare, puterea legislativului a fost practic anulată, iar monarhul avea dreptul să emită decrete-legi. Prin Constituție, propaganda scrisă sau orală împotriva formei de guvernare era interzisă. Pentru a desăvârși noul sistem politic instaurat, printr-un decret-lege din 21 martie 1938, Carol al II-lea a desființat partidele politice, iar Parlamentul politic a fost înlocuit cu unul corporatist, organizat pe profesii.

La sfârșitul anului 1938, regele Carol al II-lea a înființat organismul politic al regimului autoritar – Frontul Renașterii Naționale (16 decembrie). Toți funcționarii statului aveau obligația să se înscrie în noua formațiune. Organizația imita în mod „stângaci" marile partide de mase din Germania și Italia,

deoarece era o formă de stat-partid şi nu de partid-stat[52]. Propaganda oficială a publicat zilnic liste cu aderenții la noul partid, însă personalitățile politice importante s-au înscris numai constrânse sau din oportunism.

Liderii Mişcării legionare au înțeles imediat caracterul noului regim şi au decis să nu provoace autoritățile în nici un fel. Campania de descurajare a Mişcării legionare începuse chiar în decembrie 1937, prin numirea cu puteri sporite a lui Armand Călinescu la Ministerul de Interne. Corneliu Codreanu nu a dorit, în ianuarie 1938, să-l provoace pe rege, dar nici să se ducă în audiență la acesta, de teamă că va fi constrâns să semneze vreo adeziune față de politica lui[53]. Imediat după anunțul suspendării Constituției (10 februarie), Senatul Legionar s-a întrunit şi a decis să retragă oficial Partidul „Totul pentru Țară" din competiția electorală[54]. Unii membri şi-au continuat însă activitatea politică şi au fost imediat arestați de autoritățile locale[55]. În aceste condiții, era evident pentru Corneliu Codreanu că se putea aştepta la o campanie de represiune. Astfel că, printr-o circulară la 21 februarie (a doua zi după publicarea noii Constituții), liderul Mişcării legionare a desființat Partidul „Totul pentru Țară" şi a acordat termen până la 23 februarie liderilor din teritoriu să lichideze organizațiile şi să cedeze sediile de partid autorităților locale. Pe lângă rațiuni de ordin politic, Corneliu Codreanu a avut şi rațiuni de ordin

---

[52] *Doctrinele politice în România secolului XX*, vol. I, Bucureşti, Institutul de Teorie Socială, 2001, p. 424-440.

[53] „Căpitanul îl refuză pe Carol al II-lea", în *Historia*, an II, nr. 28, martie 2004, p. 13.

[54] „Hotărârile Senatului Legionar. Partidul «Totul pentru Țară» suspendă propaganda electorală", în *Cuvântul*, an XV, nr. 3141, 11 februarie 1938, p. 14.

[55] „Elevi de curs secundar eliminați pentru că au participat la manifestații politice", în *Cuvântul*, an XV, nr. 3154, 24.02.1938, p. 9.

practic când a luat această decizie. Deoarece majoritatea membrilor partidului erau funcționari de stat, ei intrau sub incidența noilor prevederi constituționale și legislative și astfel riscau să-și piardă locurile de muncă. Ei puteau fi folosiți eficient în continuare și în afara cadrului organizat de partid, deoarece Mișcarea legionară avea experiența activității în ilegalitate încă din primii ani de existență. Printr-o circulară, s-a afirmat din nou că Mișcarea legionară nu dorește să organizeze o lovitură de stat, pentru a nu transforma România într-o „Spanie însângerată". Se mai menționa faptul că, pentru moment, regele a câștigat, dar legionarii vor aștepta contextul extern oportun pentru a reacționa. Deoarece propaganda statului împotriva legionarilor viza și comerțul legionar, Corneliu Codreanu l-a desființat, cu toate că era conștient că astfel va dispărea o importantă componentă a sistemului de finanțare[56]. Ulterior, printr-o circulară confidențială, Corneliu Codreanu și-a anunțat adepții că desființarea Partidului „Totul pentru Țară" nu înseamnă și desființarea Mișcării legionare ca „organizație spirituală"[57]. Prin ordine secrete ulterioare, legionarii din teritoriu au fost îndrumați de la „centru" să depoziteze la persoane sigure arhiva, armamentul și celelalte bunuri[58]. Decizia privind atitudinea față de noile evenimente politice fusese luată încă din 10 februarie, în urma unei întâlniri cu Iuliu Maniu în casa lui Zoe Sturdza. Liderul național-țărănist îi recomandase lui Corneliu Codreanu să adopte tactica defensivă, pentru mai multă siguranță[59].

În ceea ce privește plebiscitul, Corneliu Codreanu a recomandat legionarilor care nu erau funcționari publici să nu voteze „pentru", iar cei care votau „contra" să plătească amenzile

---

[56] Zelea-Codreanu,Corneliu, „Circulara nr.148" (21.02.1938), 2004, <www.fgmanu.org/documente/czc4.htm> (30.01.2004).

[57] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 354.

[58] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 20-21.

[59] Zamfirescu, Dragoș, *Legiunea Arhanghelul Mihail. De la mit la realitate*, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 246.

pe care le vor primi şi să nu reacţioneze în nici un fel[60]. Cu toate acestea, au fost puţine cazuri în care legionarii s-au opus, nefiind conştienţi de reacţia autorităţilor locale[61]. Populaţia rurală nu s-a împotrivit noii Constituţii[62], deşi, în unele zone, legionarii au dus campanii de convingere a electoratului asupra intenţiile regale[63].

Imediat după dizolvarea partidului, Corneliu Codreanu a dat un interviu presei engleze, prin îşi anunţa planurile ulterioare. El a justificat circulara din 21 februarie prin evitarea unui război civil, deoarece legionarii ar fi fost capabili să reacţioneze violent la măsurile guvernului. În continuare, anunţa că are de gând să plece în Italia, unde va publica volumul I din *Pentru Legionari* în limba italiană. După aceasta, urma să stea o vreme la Londra, iar în timpul „exilului" trebuia să găsească modalităţi de funcţionare a Mişcării legionare în noul cadru constituţional[64]. După alegerile din 1937, Corneliu Codreanu a fost foarte preocupat de activitatea publicistică, a scris foarte mult, iar în cele din urmă a finalizat şi volumul al doilea din *Pentru Legionari*[*] (de la asasinarea lui I.G. Duca până la asasinarea lui Mihail Stelescu)[65]. Înainte de a anunţa că va pleca în Italia, a căutat modalităţi de publicare a lucrării care să evite cenzura[66], dar în noile condiţii îi era imposibil. Iniţial, autorităţile i-au permis lui Corneliu Codreanu să plece din ţară, iar la 22 februarie poliţia a acceptat să-i elibereze un paşaport

---

[60] *Ibidem*

[61] „Profesori suspendaţi pentru că au luat parte la manifestaţii politice", în *Cuvântul*, an XV, nr. 3176, 18 martie 1938, p. 14.

[62] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 2/1938, f. 20.

[63] *Ibidem*, dosar nr. 3/1938, f. 9.

[64] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 21-23.

[*] Volumul nu a fost publicat niciodată, fiind probabil confiscat de autorităţi după arestarea lui Corneliu Codreanu (noaptea de 16-17 aprilie 1938).

[65] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 231.

[66] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 264/1937, f. 224.

pentru un an de zile[67]. El urma să fie însoţit până la Roma de Andrei Ionescu, care apoi ar fi plecat în Elveţia la fiul său[68]. Ulterior, autorităţile i-au suspendat paşaportul, deoarece profesorul Nicolae Iorga îi intentase un proces de calomnie. Nu existau nici perspective reale de a pleca în Italia, deoarece autorităţile de la Roma nu au reacţionat în nici un fel faţă de dorinţa lui Corneliu Codreanu de a sta o perioadă acolo. Diplomaţii italieni de la Bucureşti nu l-au contactat pe liderul legionar nici măcar personal, ceea ce i-a produs acestuia o dezamăgire profundă[69].

După primele măsuri contra legionarilor în teritoriu, unde unii au fost arestaţi numai pentru că erau bănuiţi că mai activau politic, la nivel naţional s-a declanşat un val de simpatie pentru Mişcarea legionară[70]. Guvernul s-a văzut nevoit să reacţioneze, în primul rând prin dispoziţii date de Armand Călinescu şi Gabriel Marinescu. În aceste condiţii, cei doi au intrat din nou în atenţia grupurilor radicale din Mişcarea legionară. De această dată, studenţii de la Facultatea de Medicină au fost mai rezervaţi, iar locul lor a fost luat de studenţii macedoneni radicali, care i-au ameninţat pe cei doi demnitari cu moartea şi au pregătit planuri de asasinat[71].

Corneliu Codreanu nu a încurajat asemenea atitudini, preferând să ferească Mişcarea legionară de coerciţia statului. Profesorii şi învăţătorii legionari au fost scutiţi din ordinul direct al lui Corneliu Codreanu de orice fel de activitate politică, inclusiv să participe la şedinţele de cuib, pentru a nu-şi pierde catedrele[72]. Ca şi în primăvara anului 1937, a adoptat tactica po-

---

[67] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 18-19.

[68] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 231.

[69] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 278/1938, vol. I, f. 136.

[70] Dorian, Emil, *Jurnal din vremuri de prigoană*, Bucureşti, Editura Hasefer, 1996, p. 40.

[71] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 278/1938, vol. I, f. 177.

[72] *Ibidem*, f. 124.

litică, iar de această dată a purtat negocieri cu A.C. Cuza. Acesta refuzase să accepte propunerile lui Corneliu Codreanu de colaborare după ce a plecat de la guvernare, dar la începutul lunii martie şi-a dat seama că regele nu mai putea fi oprit din drumul instaurării propriei „variante" de regim autoritar. Deoarece Germania tocmai „unificase" Austria, la respectivele întâlniri au discutat problema orientării externe a României[73].

Tatonările privind susţinerea PNC de către Mişcarea legionară nu mai aveau nici un fel de importanţă în martie 1938, deoarece regele pregătea atent lichidarea sistemului parlamentar. Decretul de desfiinţare a partidelor politice nu a întâmpinat nici o reacţie opozantă, pentru că însuşi guvernul, în care erau foşti lideri ai partidelor tradiţionale, a înaintat un raport prin care aprecia necesitatea acestui act[74]. La sfârşitul lunii martie, prin legea nr. 75/31 martie 1938, Partidul „Totul pentru Ţară" a fost desfiinţat în mod oficial[75]. Paralel cu interzicerea activităţilor politice de orice fel, Carol al II-lea a înfiinţat un nou organism cu rol consultativ, Consiliul de Coroană[76], în care au fot integraţii principalii lideri politici fideli monarhului. Noii „consilieri regali" aveau statut de înalţi funcţionari ai statului, fiind consultaţi ori de câte ori situaţia o cerea în problemele interne şi externe.

1.2. Arestarea „liderilor istorici"

Anterior decretului de desfiinţare a partidelor politice, apropiaţii regelui începuseră atacurile asupra Mişcării legionare, atât în presă, cât şi la nivel administrativ. Prin ordinul nr. 746 din

[73] *Ibidem*, f. 140.

[74] „Decretul regal de înfiinţare a Consiliului de Coroană", în, *Cuvântul*, an XV, nr. 3191, 2 aprilie 1938, p. 14.

[75] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 253/1939, f. 3.

[76] „Decretul regal...", în loc. cit., p. 14.

6 martie 1938, Armand Călinescu (ministrul de Interne) a dat dispoziţie tuturor prefecturilor de poliţie şi pichetelor de jandarmi să-i urmărească pe legionari, iar, în cazul în care nu respectau noua legislaţie, să-i aresteze. De asemenea, conform acestui document, funcţionarii statului, prinşi că fac propagandă legionară, erau destituiţi[77]. Percheziţiile care au urmat au fost sumare, iar orice fel de material legionar găsit era considerat „atentat la siguranţa naţională". Presa a contribuit la accentuarea stării de debusolare, prin amplificarea importanţei descoperirilor făcute la respectivele percheziţii. Pentru a se crea o stare de incertitudine, angajaţii Ministerului de Interne au tipărit şi distribuit circulare false atribuite liderilor mişcării, care de multe ori nu corespundeau limbajului folosit în mod curent, dar care aveau incluse lozinci compromiţătoare: „Trăiască moartea!", spre exemplu. În cele din urmă, persoana lui Corneliu Codreanu a intrat şi ea în atenţia propagandei oficiale, iar prin discursuri radiofonice se susţinea că nu este român. Până în 1938, numele său Zelea nu ridicase nici un fel de îndoială privind apartenenţa la naţiunea română. În acel moment însă, pentru prima dată s-au făcut speculaţii la nivel oficial. De fapt, acest aspect a fost îndelung analizat atât la procesele din prima jumătate a anului 1938, cât şi la nivel public, deoarece „se punea problema" dacă un străin putea fi un „naţionalist veritabil".

Cele mai importante atacuri la persoana lui Corneliu Codreanu au fost enunţate în publicaţia „Neamul Românesc", editată de Nicolae Iorga. În martie 1938, acesta avea statut de înalt funcţionar public deoarece era consilier regal în Consiliul de Coroană, iar orice fel de afirmaţii împotriva lui intrau sub incidenţa noii legislaţii. Corneliu Codreanu nu a ţinut cont de realităţile cu pricina, iar printr-o circulară din 26 martie 1938 l-a acuzat pe consilierul regal că este „incorect" şi „necinstit sufleteşte" când afirmă faptul că, prin comerţul legionar, se

[77] Zamfirescu, Dragoş, *op. cit.*, p. 250.

susțineau financiar acțiuni violente împotriva demnitarilor statului. Principala argumentație pe care liderul legionar a adus-o a fost că însuși Nicolae Iorga i-a încurajat pe tinerii naționaliști să facă comerț, pentru a face concurență evreilor și a rezolva „problema evreiască"[78]. În esență, afirmațiile lui Corneliu Codreanu erau veritabile, dar nu și în împrejurările în care au fost făcute. Nicolae Iorga a depus plângere împotriva lui, iar în baza acesteia Tribunalul Militar al Corpului II Armată a emis la 29 martie 1938 un ordin de urmărire. Acuzația adusă a fost aceea de „ultraj, în baza unei scrisori de amenințare trimisă printr-un curier"[79].

Imediat după intentarea procesului, principalii lideri ai Mișcării legionare – prof. Grigore Cristescu, col. Gheorghe Furdui, Traian Cotigă, Gheorghe Clime – au fost convocați la „Casa Verde" (reședința lui Corneliu Codreanu) pentru a studia atitudinea politică ce trebuia adoptată. Liderul legionar le-a recomandat apropiaților să nu ia nici un fel de măsuri dacă va fi condamnat la mai puțin de șase luni închisoare. În acel moment, a menționat că dorește să fie închis în urma unui astfel de proces, evident politic, pentru a da un „exemplu de demnitate". Mesajele din teritoriu erau excelente, deoarece cuiburile funcționau perfect și aduceau fonduri la casieria centrală[80]. Corneliu Codreanu credea că prin arestarea sa, legionarii nu-și vor pierde moralul și vor rezista mai bine presiunii autorităților locale. După respectiva întâlnire și-a anunțat adepții că așteaptă în orice moment percheziția autorităților la „Casa Verde", căreia nu i se va opune. Totuși, pentru a evita atacuri neprevăzute – în afara operațiunilor oficiale –, avea în vedere să mobilizeze o gardă de 20-30 de persoane, care să fie în permanență prezente la reședința sa[81].

---

[78] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 25-31.

[79] *Ibidem*, p. 33-34.

[80] *Ibidem*, p. 32-33.

[81] *Ibidem*, p. 32.

Valul de arestări început în martie la nivelul județelor a atins la jumătatea lunii aprilie şi cele mai importante „cadre" ale Mişcării legionare. În noapte de 16 spre 17 aprilie, Corneliu Codreanu, alături de alți 44 de lideri legionari, au fost ridicați de autorități fără nici o înştiințare prealabilă. Autoritățile au studiat atent momentul acțiunii, deoarece doreau ca efectul să fie maxim, în sensul că era necesar ca toți să fie la domiciliu. Seara de 16 spre 17 aprilie a precedat, în anul 1938, duminica Floriilor, astfel că nici unul dintre cei vizați nu se afla în altă parte decât în familie.

Corneliu Codreanu a fost internat la sediul Prefecturii Poliției Capitalei, până în sera de 19 aprilie, când a fost mutat la Jilava, unde urma să stea până la judecarea procesului în cazul plângerii lui Nicolae Iorga. La început, condițiile de detenție nu au fost deloc uşoare, fiind închis singur într-o celulă în care pereții erau umezi. Cu toate că primăvara era mai degrabă o iarnă târzie, nu a primit decât o rogojină şi două pături uzate, astfel încât frigul i-a afectat sănătatea[82].

Pentru restul deținuților, condițiile nu au fost cu nimic mai bune, fiind duşi până la Mănăstirea Tismana din județul Gorj. Transportul s-a făcut în camioane, în condițiile în care drumurile erau extrem de precare, vremea umedă, iar mulți dintre cei arestați aveau probleme de sănătate. Aici au fost internați principalii colaboratori ai lui Corneliu Codreanu: Ion Zelea Codreanu, Gheorghe Clime, prof. Grigore Cristescu, Virgil Ionescu, Nicolae Totu, Gheorghe Istrate, Radu Budişteanu, dr. Paul Craja, Traian Cotigă, Mihail Polihroniade, prof. Sima Simulescu etc. Cu toate că erau deținuți la o mănăstire, regimul a fost aspru şi au trăit izolați[83]. După arestarea acestora, şefii de județe şi regiuni legionare au intrat în atenția autorităților, unii reuşind să scape şi să acționeze în ilegalitate[84]. Celor din urmă

[82] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 252/1938, f. 17-20.

[83] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 45-47.

[84] Chioreanu, Nistor, *op. cit.*, p. 33.

li s-a stabilit domiciliul obligatoriu la Mănăstirea Dragomirna şi la Miercurea Ciuc (într-un lagăr), însă în realitate aveau regim de detenţie[85]. În septembrie 1938, a fost înfiinţat lagărul de la Vaslui[86], în care au fost mutaţi în special liderii de eşalon secund ai Mişcării legionare.

Procesul lui Corneliu Codreanu s-a judecat la 19 aprilie, iar deţinutul a fost privat de multe dintre drepturile cetăţeneşti constituţionale. El a acuzat tribunalul că îl judecă în stil „bolşevic", deoarece nu i s-a oferit posibilitatea să facă nici un fel de apreciere privind acuzaţiile ce i se aduceau şi că era nevoit să se mulţumească cu apărarea făcută de avocaţi. De asemenea, nu i s-a permis să angajeze avocaţii pe care îi dorea, din cauză că mulţi dintre aceştia fuseseră arestaţi. Apărarea a fost făcută de Sebastian Radovici şi Lizeta Gheorghiu, alături de alţi zece avocaţi legionari provinciali, fără experienţă în astfel de procese. Corneliu Codreanu era de părere că nu a adus ofensă autorităţii, întrucât a trimis scrisoarea lui Nicolae Iorga în calitatea acestuia de ziarist şi nu de consilier regal. Apărarea a contestat şi onestitatea lui Nicolae Iorga, care a reuşit să treacă de cenzură articolele referitoare la Mişcarea legionară, cu toate că, în mod normal, ar fi fost respinse. Deşi Corneliu Codreanu a apreciat corect că Nicolae Iorga a folosit cenzura în favoarea sa[87], în complicitate cu autorităţile statului, aceasta nu i-a ajutat la nimic, fiind condamnat la şase luni de închisoare.

Cu toate că la sfârşitul lunii martie, Corneliu Codreanu îşi dorea să fie condamnat pentru a da un exemplu legionarilor, după această sentinţă îi venea din ce în ce mai greu să evite mecanismul represiunii statului. La câteva ore după anunţarea sentinţei, Consiliul de Miniştri a decis să intenteze un nou pro-

---

[85] Palaghiţă, Ştefan, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1993, p. 105.

[86] Sima, Horia, „La un an de la moartea lui Ilie Gârneaţă", în *Ţara şi Exilul*, an VIII, nr. 7-8, mai-iunie 1972, p. 2.

[87] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 42-43.

ces lui Corneliu Codreanu, pentru „atentat contra siguranței publice"[88]. În fața noilor acuzații, liderul legionar nu avea foarte multe argumente de apărare, făcându-se susceptibil de orice acuzație, iar principalii colaboratori se aflau în detenție, ca și el. La nivel local, moralul legionarilor a scăzut după sentință și valurile de arestări, iar conducerea o asigura unele „cadre" insuficient pregătite, rămase în libertate. Membrii cuiburilor au primit dispoziții să distrugă orice fel de material venit de la „centru" după citire, pentru a nu intra sub incidența legilor dacă ar fi fost descoperite[89].

După sentința din procesul intentat de Nicolae Iorga, condițiile de detenție ale lui Corneliu Codreanu s-au îmbunătățit. Autoritățile aveau garanția că cel puțin pentru o perioadă deținutul se află legal sub supraveghere permanentă, așa că aveau timp pentru a formula noi acuzații, pentru un proces care trebuia să-l „lichideze" ca om politic. Începând cu 1 mai, lui Corneliu Codreanu i s-a adus la cunoștință că unele acuzații mai vechi vor fi reactivate, inclusiv cele din procesul asasinării lui I.G. Duca. Acesta s-a aflat într-o mare stare de confuzie, pentru că nu putea lua contact cu avocații săi, dar nici cu legionarii apropiați. Abia la 5 mai a aflat natura noului proces, în care era acuzat de înaltă trădare, astfel scopul actului juridic devenindu-i limpede[90].

Ordonanța definitivă pentru trimiterea în judecată a lui Corneliu Codreanu în procesul de înaltă trădare a fost dată la 16 mai 1938 și a avut șapte capete de acuzare: **1.** crearea de organizații în rândul elevilor; **2.** emiterea unor circulare cu instrucțiuni și îndemnuri la violență; **3.** organizarea unor exerciții de tir; **4.** organizarea unui serviciu de informații particular; **5.** deținerea de acte secrete; **6.** legături cu organizații stră-

---

[88] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 355.
[89] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 34-35.
[90] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 252/1938, f. 20-21.

ine; 7. crima de răzvrătire[91]. Prima întâlnire cu avocații a avut loc la 19 mai, prilej cu care le-a transmis că era obosit din cauza regimului detenției, dar că personalul închisorii se purta bine cu el. Corneliu Codreanu a spus că se simte trădat, deoarece marii avocați au refuzat să îl apere și astfel a fost pus în postura de a fi apărat de avocați fără experiență: Lizeta Gheorghiu, Horia Cosmovici, Alexandru Borcea, Nicolae Șeitan, Paul Iacobescu sau Nicolae Andreescu. La aflarea acuzațiilor, s-a simțit ofensat de strategia autorităților. El a susținut că dacă s-au găsit în județul Ilfov arme personale ale legionarilor nu însemna că Mișcarea legionară deținea mari arsenale. Acuzația privind organizarea de servicii secrete a fost de asemenea respinsă, întrucât informațiile despre acțiunile politice le lua de la ziariștii care stăteau mai toată ziua la *Café Corso* sau la *Café Royal*, fără a-i înregimenta în structuri ostile statului. Ulterior, a descoperit chiar că unii dintre acești ziariști îl spionau, la solicitarea autorităților. Corneliu Codreanu nu recunoștea de asemenea nici că s-a pus în slujba unor puteri străine, relația sa cu Adolf Hitler constând doar într-o singură telegramă de felicitare, pe care recunoștea că a trimis-o[92]. Respectiva felicitare a fost transmisă telegrafic la 12 martie 1938, cu ocazia anexării Austriei[93], iar Corneliu Codreanu a afirmat că nu a fost redactată de el, ci de un avocat legionar, în numele său. De altfel, statul german nu luase nici o poziție față de procesul lui Corneliu Codreanu la nivelul Legației de la București. Adolf Hitler îi recomandase lui Wilhem Fabricius să nu se amestece în această problemă internă a României, dar să urmărească desfășurarea procesului și să trimită rapoarte periodice[94].

În preajma declanșării procesului, legionarii preconizau informarea membrilor din teritoriu prin radio și astfel au pre-

---

[91] *Ibidem*, dosar nr. 278/1938, f. 9.
[92] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 53-54.
[93] Zamfirescu, Dragoș, *op. cit.*, p. 250.
[94] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 47-48.

gătit instalarea unui post clandestin de radio-emisie[95]. Procesul s-a deschis la 23 mai 1938, la Tribunalul Militar al Corpului II Armată, Secția I-a, iar dezbaterile au durat până pe 27 mai. Cele șapte capete de acuzare au fost reduse numai la trei: **1.** trădare prin deținere și reproducere în public de acte interesând siguranța statului; **2.** uneltire contra ordinii sociale; **3.** răzvrătire[96]. Pentru apărarea lui Corneliu Codreanu s-au înscris circa 200 de avocați, însă mulți dintre ei au fost arestați sau constrânși să renunțe[97]. Este și cazul unuia dintre fondatorii Mișcării legionare, Corneliu Georgescu, care scăpase de primul val de arestări. Deoarece fusese inclus de Corneliu Codreanu pe lista apărătorilor, fiind avocat, s-a prezentat la Tribunalul Militar, moment în care a fost arestat și dus la Miercurea Ciuc, unde se aflau liderii legionari arestați odată cu șeful organizației, după mutarea de la Mănăstirea Tismana[98]. În final, lista avocaților acceptați a cuprins 78 de persoane[99], dintre care nici un nume important. Corneliu Codreanu adresase solicitarea de a-l apăra atât lui Istrate Micescu, cât și lui Grigore Iunian, dar ambii au refuzat. Avocații au fost împiedicați să se documenteze pentru proces, deoarece abia pe 21 mai au avut acces la dosarele acuzării, iar cererea de expertiză grafologică a documentelor incriminate a fost refuzată[100]. Apărarea nu a avut la dispoziție toți martorii pe care îi solicitase. Dintr-un total de 120 de persoane convocate, 30 se aflau cu domiciliu obligatoriu la Miercurea Ciuc, între alții și cei mai importanți: Mihail Polihroniade Ion Zelea-Codreanu, col. Gheorghe Zăvoianu, Traian Cotigă, Dragoș Protopopescu, Vasile Cristescu, Nicolae Totu, Nae Ionescu,

---

[95] *Ibidem*, p. 56-57.

[96] *Ibidem*, p. 58.

[97] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 15/1938, f. 138.

[98] Sima, Horia, „Mari existențe legionare. Corneliu Georgescu", în *Țara și Exilul*, an I, nr. 11, 1 septembrie 1965, p. 27.

[99] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 58-59.

[100] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 15/1938, f. 139.

Gheorghe Clime, Alexandru Cantacuzino, Vasile Iasinschi, Radu Demetrescu-Gyr, prof. Sima Simulescu etc.

Cel mai însemnat nume care a pledat pentru apărarea lui Corneliu Codreanu la procesul din mai 1938 a fost generalul Ion Antonescu, un vechi sfătuitor al lui liderului legionar. Cu toate că au fost refăcute listele de martori, soarta procesului nu a putut fi schimbată: pentru acuzația de deținere de acte secrete, interesând siguranța statului, acuzatul a fost condamnat la zece ani de muncă silnică și trei ani de degradare civică; pentru acuzația de reproducere în public de acte care interesau siguranța statului, a fost condamnat la zece ani de muncă silnică și la trei ani de degradare civică; pentru acuzația de uneltire contra ordinii sociale, a fost condamnat la cinci ani de închisoare corecțională, 10.000 lei amendă penală și cinci ani de interdicție corecțională; pentru acuzația de răzvrătire, a fost condamnat la opt ani de detenție riguroasă și la trei ani de degradare civică. Tribunalul Militar a decis ca acuzatul să execute numai pedeapsa de zece ani muncă silnică și șase ani degradare civică. Pentru cheltuielile privind organizarea procesului, Corneliu Codreanu urma să plătească suma de 2.000 lei[101].

Era clar faptul că pedeapsa primită de Corneliu Codreanu în acest proces era una politică și nu penală. Evident era și faptul că inculpatul nu va executa întreaga perioadă de detenție. Soarta lui Corneliu Codreanu a depins din acel moment de evoluțiile interne și mai ales de cele externe, nicidecum de sentința Tribunalului Militar al Corpului II Armată.

În timpul procesului, Corneliu Codreanu a fost ținut sub o pază extrem de severă[102], cu toate că nimeni nu a încercat să reacționeze în vreun fel. Singurii care s-au agitat în preajma Tribunalului Militar au fost comuniștii, care doreau ca în timpul procesului să strige lozinci favorabile motivațiilor acuzării[103].

---

[101] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 68-85.

[102] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 252/1938, f. 24.

[103] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 117-118.

În țară, legionarii erau foarte dezorientați, deoarece conștientizau că liderul lor nu mai poate scăpa și de această dată de închisoare[104]. Corneliu Codreanu reprezenta pentru aceștia un mit, era singurul șef pe care-l avuseseră vreodată – „Căpitanul". În tensiunea procesului, autoritățile au întreprins uneori acțiuni pripite. Circulau zvonuri că în ajunul pronunțării sentinței, comandantul închisorii Jilava a fost arestat, deoarece se descoperise că participa la un complot care pregătea evadarea acuzatului[105]. Într-adevăr, în februarie 1938 se pusese la cale un plan de evadare al lui Corneliu Codreanu de la Jilava, prin înlocuirea sa cu o persoană care-i semăna fizic, dar în luna mai, organizația București era foarte slăbită de valul de arestări ca să mai întreprindă o astfel de acțiune.

În preajma procesului, au fost distribuite mai multe copii ale unei variante a genealogiei lui Corneliu Codreanu, cu caracter ofensator. Conform acesteia, familia Zelea-Codreanu provenea dintr-o mixtură de naționalități central și est europene: ruși, ucraineni, germani, români, cehi, iar majoritatea ascendenților fuseseră delicvenți sau avuseseră un caracter violent[106]. Atitudinea populației față de proces a fost indiferența, iar elitele urbane mai degrabă s-au bucurat de rezultatul acțiunii judiciare[107], deoarece dorea să vadă rezolvată această „problemă".

După anunțarea sentinței Tribunalului Militar, Mișcarea legionară a intrat într-un mare con de umbră. În primul rând, populația nu mai manifesta simpatie pentru cauza naționaliștilor extremiști, deoarece considera că tensiunile din timpul procesului puteau avea drept consecință instabilitate la nivel național. Această situație a fost favorizată în primul rând de poziția fostelor partide politice democratice față de

---

[104] *Ibidem*, p. 94.
[105] *Ibidem*, p. 96-97.
[106] *Ibidem*, p. 106-113.
[107] *Ibidem*, p. 96-97.

proces[108]. Legionarii spuneau că cei mai interesați de condamnarea lui Corneliu Codreanu erau liberalii, pentru că Gheorghe Tătărescu vroia ca potențialul său adversar la funcția de prim-ministru să fie eliminat din calculele politice. Național-țărăniștii, prin tradiție, nu apreciau extremismul Mișcării legionare. Primii care luaseră în serios ameliorarea dezvoltării organizației legionare fuseseră național-țărăniștii Virgil Madgearu și Armand Călinescu. Cel dintâi chiar a avut de suferit repercursiuni, fiind atacat la moșia sa de un grup de legionari, organizați după toate probabilitățile de la „centru". Negocierile dintre Corneliu Codreanu și Iuliu Maniu din anul 1937, finalizate cu „pactul electoral", nu au fost acceptate de membrii ambelor grupări, fiind mai degrabă o înțelegere politică între șefii acestora. În teritoriu, liderii național-țărăniști și liberali nu numai că au primit cu satisfacție arestarea liderilor legionari, ba chiar au apreciat că pedeapsa dată lui Corneliu Codreanu era prea mică[109].

Legionarii din provincie au fost profund dezorientați de cursul evenimentelor. Cei mai radicali dintre ei fuseseră arestați, iar noua legislație spunea că orice material de propagandă legionar putea deveni obiect delict. Presiunea asupra lor a devenit mult mai mare după publicarea Jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 46.645 din 24 mai 1938, prin care a fost introdusă pedeapsa cu moartea[110]. Autoritățile locale aveau toate motivele să se teamă de extremismul legionarilor. În campania electorală din 1937 existaseră numeroase abuzuri ale propagandiștilor Partidului „Totul pentru Țară", care de multe ori umblau înarmați. Existau numeroase plângeri ale bătrânilor satelor că nu mai exista respect al tinerilor pentru bătrâni, deoarece gărzile legionare și cuziste deveneau violente dacă nu li se răspunde la saluturile proprii. De asemenea, violențele dintre gărzile legio-

---

[108] *Ibidem*, p. 97-98.
[109] *Ibidem*.
[110] *Ibidem*

nare şi cuziste erau foarte dure, mai ales după anunţarea rezultatelor alegerilor din 20 decembrie 1937, în condiţiile în care adepţii fostului LANC (Liga Apărării Naţional-Creştine) – acum parte a PNC – se credeau îndreptăţiţi să preia „controlul străzii", deoarece guvernul era condus de partidul lor. La jumătatea lunii ianuarie 1938, Senatul Legionar, prin vocea lui Corneliu Codreanu, a fost nevoit să intervină şi să recomande linişte, pentru a nu favoriza tendinţa guvernului de înăsprire a tratamentului faţă de Mişcarea legionară.

Cu toate că la nivel de masă legionarii erau resemnaţi, după condamnarea lui Corneliu Codreanu au rămas elemente extremiste dispuse să nu ia în seamă riscul. Astfel că, unele grupări neorganizate de la „centru" au decis individual să pregătească evadarea din închisoare a liderului legionar[111], dar fără a întreprinde acţiuni concrete. Aşa cum s-a precizat mai sus, exista un plan de evadare a lui Corneliu Codreanu încă din februarie 1938, cunoscut însă de autorităţi. Deoarece paza deţinutului era bine pusă la punct, iar conducerea de la Bucureşti a Mişcării legionare dezorganizată, aceste planuri de la sfârşitul lunii mai au dus cel mai probabil la arestarea iniţiatorilor.

După finalizarea procesului şi emiterea sentinţei, Corneliu Codreanu a fost mutat din închisoarea Jilava la Doftana. Deşi era condamnat la zece ani muncă silnică, nu a efectuat nici un minut de efort fizic, având doar regim obişnuit de detenţie[112]. Încă de la început le-a recomandat legionarilor din afară să nu întreprindă acţiuni de protest şi să aştepte ca evenimentele internaţionale să aducă rezolvarea situaţiei lor politice. Corneliu Codreanu a fost dintotdeauna adeptul utilizării justiţiei, astfel că imediat după comunicarea sentinţei a anunţat că va face recurs. Personal, el nu credea în eficienţa unui plan de evadare şi le-a comunicat legionarilor să se abţină de la astfel de activităţi extreme. Pentru recurs, avocaţii lui Corneliu Codreanu au for-

[111] *Ibidem*, p. 99.
[112] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 357.

mulat 15 motive de casare a sentinței, printre care: faptul că apărarea nu a avut acces la toate dosarele incriminatorii, faptul că nu s-a acceptat în instanță citarea avocatului Rădulescu-Thanir, cel despre care spuneau că a redactat scrisoarea de felicitare către Adolf Hitler etc[113]. Până în toamnă, avocații liderului legionar au formulat mai multe astfel de contestații ale sentinței, dar toate au fost respinse de Tribunalul Militar.

Condițiile de detenție din închisoarea Doftana au fost bune, iar Corneliu Codreanu nu s-a plâns de tratament, ba chiar, dimpotrivă, a apreciat modul în care se poartă personalul închisorii cu el. Rudele de gradul întâi i-au putut face frecvent vizite, aducându-i şi pachete. Acestora le-a transmis că are aer, că i se face tratament medicamentos etc.[114] şi că legionarii trebuiau să se abțină de la orice acțiune ce putea provoca reacția autorităților, deoarece îi „încurcau socotelile". El mai spunea că împrejurările internaționale nu permiteau reorganizarea şi recomanda acelora care nu sunt dispuşi să aştepte că pot părăsi mişcarea[115].

Cu toate acestea, informațiile care ajungeau în teritoriu erau contradictorii, mai ales în luna august, când se spunea că este tratat foarte sever[116]. Campania de dezinformare s-a legat de strategia noii echipe de conducere de la nivel național, care în vară se reorganizase şi pregătea acțiuni violente. În genere, au fost recrutați membri noi, dispuşi la sacrificiu, sau legionari, recunoscuți ca extremişti. Conducerea închisorii de la Doftana a fost nevoită în aceste condiții să înăsprească măsurile de securitate. În primul rând, paza pe timp de noapte a fost serios consolidată şi au fost solicitate reflectoare electrice mai puternice. Au fost reangajați mai mulți jandarmi care terminaseră stagiul militar, motivați de plăți peste medie. Rațiile de

---

[113] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 120-121.

[114] *Ibidem*, p. 132-133.

[115] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 15/1938, f. 69.

[116] DANIC, Fond IGJ, dosar nr. 54/1939, f. 67.

hrană şi soldele au fost dublate, verificările în rândurile personalului au fost înăsprite, iar jandarmii nu aveau voie să intre în contact cu deţinuţii. Pentru intimidare, conducerea închisorii a primit ordin să facă exerciţiile de tragere în apropierea zidurilor, iar fiecare jandarm trebuia să aibă în dotare în permanenţă 100 de cartuşe[117]. Deşi nu au fost semnalate tentative de evadare, toate acestea măsuri de precauţie atestă faptul că autorităţile cunoşteau intenţiile legionarilor şi nu erau dispuse să rişte.

Eforturile de reorganizare s-au limitat doar la segmentul radical al Mişcării legionare, deoarece membrii din teritoriu au fost din nou demoralizaţi de sentinţa în procesul foştilor conducători ai Partidului „Totul pentru Ţară" (august 1938). După ce au fost duşi o perioadă la Mănăstirea Tismana, în aprilie 1938 ei au fost mutaţi la Miercurea Ciuc. Deoarece nu li se judecase procesul, aveau statut de persoane cu domiciliul obligatoriu, sub paza jandarmilor. După finalizarea procesului lui Corneliu Codreanu, în vară s-a organizat şi pentru ei un proces, tot la Tribunalul Militar al Corpului II Armată. Iniţial, autorităţile au încercat să obţină de la foştii lideri ai Partidului „Totul pentru Ţară" declaraţii de fidelitate faţă de noul regim[118]. Tentativa nu a avut efect în acel moment, fiindcă ei credeau, ca şi Corneliu Codreanu, că evoluţiile internaţionale le vor îmbunătăţi situaţia. Procesul a început la 25 iulie 1938, după ce au fost aduşi de la Miercurea Ciuc la închisoarea Jilava. Sentinţa le-a fost comunicată acuzaţilor la 1 august: Alexandru Cantacuzino şi Vasile Cristescu au primit, în lipsă (deoarece evadaseră în timpul transportului), câte 9 ani de închisoare; Gheorghe Clime, Alexandru Christian Tell, Gheorghe Istrate, Mihail Polihroniade, dr. Paul Craja, Traian Cotigă, prof. Sima Simulescu, Virgil Ionescu, Bănică Dobre, col. Gheorghe Furdui, dr. Şerban Milcoveanu, Nicolae Totu şi Radu Budişteanu, câte 7 ani de închisoare; Gheorghe Apostol, Eugen Ionică şi

---

[117] *Ibidem*, dosar nr. 49/1938, f. 10-20.
[118] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 15/1938, f. 133.

Aurel Serafim, câte 5 ani închisoare, iar preotul Nicolae Georgescu-Edineț, 1 an închisoare[119]. Era evident că nici ei nu vor ajunge să execute pedeapsa pentru care au fost condamnați, iar evoluțiile internaționale urma să le „regleze“ statutul. După proces, au fost mutați de la Miercurea Ciuc la închisoarea de maximă siguranță Râmnicu Sărat. Acolo nu mai aveau statut de reținuți cu domiciliul obligatoriu, fiind deținuți pentru pedepsele pe care trebuiau să le execute. La Miercurea Ciuc, condițiile de securitate nu au fost cele mai vigilente, iar unii legionari au reușit să evadeze. Este și cazul unui important lider, Victor Silaghi, care în noapte de 30-31 iulie a reușit să fugă, fiind dat în urmărire generală[120].

În cele din urmă, Corneliu Codreanu a fost adus și el la Râmnicu Sărat, fiind transferat de la Doftana în noaptea de 15 septembrie. Conducerea închisorii de la Doftana s-a arătat profund mulțumită de decizia venită de la București, deoarece se temea de o evadare a deținutului[121]. Conform unor informații, Corneliu Codreanu a apreciat pozitiv acest transfer și le-a transmis legionarilor că în curând va ieși din închisoare. Cu toate că și la Râmnicu Sărat stătea singur în celulă, neputând să ia legătura cu ceilalți legionari aflați acolo, el afirma că are condiții mai bune ca la Doftana, ceea ce-l făcea să creadă că situația lui se va ameliora[122]. La scurt timp după transfer, Corneliu Codreanu se pare că ar fi primit vizita generalului Ion Bengliu, șeful Inspectoratului General al Jandarmeriei, ceea ce a condus la ridicarea moralului „Căpitanului“, pentru că oficiali ai statului îl contactaseră. Informațiile acestea au ajuns prin șefii de județe la legionarii din teritoriu, cu scopul de a le ridica moralul[123]. Prin soția sa, Corneliu Codreanu le-a transmis legionarilor să

---

[119] *Ibidem*, dosar nr. 262/1940, f. 86.
[120] DANIC, Fond IGJ, dosar nr. 54/1939, f. 124.
[121] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 135.
[122] *Ibidem*, p. 137.
[123] *Ibidem*, p. 137-138.

se abțină de la excese și să aștepte un context favorabil.

Însă noua structură de conducere legionară se consolidase, iar în septembrie 1938 dispunea deja de armament[124]. Mesajele lui Codreanu, care se afla în detenție, nu mai aveau aceeași valoare ca și atunci când era liber și putea coordona activitățile legionarilor. Pregătirile din vara anului 1938 pentru evadarea lui Corneliu Codreanu erau deja avansate, fiind coordonate la nivel central. Unul dintre planuri pregătea evadarea „Căpitanului" din închisoarea de la Râmnicu Sărat, urmată de trecerea peste graniță în Germania. A fost pus cu bine la punct, încât autoritățile nu au aflat despre existența sa. Organizatorii evadării au procurat acte false și un pașaport pentru Corneliu Codreanu, care urma să părăsească țara în caz de reușită pe la granița cu Ungaria. Organizațiile locale de pe raza itinerarului Râmnicu Sărat-Arad au avut responsabilitatea de a constitui echipe de câte trei legionari, care urmau să-l escorteze pe distanțe mici, pentru a nu fi descoperite. Au fost stabilite parole de recunoaștere, distanțele pe care trebuiau să le parcurgă echipele etc. Nu se poate ști cât de eficient ar fi fost planul, însă nu a fost pus în aplicare, datorită refuzului lui Corneliu Codreanu de a se supune riscului. După cum s-a afirmat anterior, încă din aprilie recomandase liniște membrilor din teritoriu. Conform spuselor unor contemporani, Corneliu Codreanu refuza să mai creadă că poate scăpa cu viață în urma detenției și că ar fi intrat într-o fază mistică, deoarece credea că este trimis de Dumnezeu ca să se sacrifice pentru „salvarea națiunii"[125]. În scrierile sale memorialistice, Corneliu Codreanu a făcut numeroase trimiteri la divinitate în ascensiunea legionarilor. Informația apare la mai mulți memorialiști, încât înclinăm să credem că ar fi existat o opoziție a lui privind planurile de evadare.

În toamna anului 1938, starea generală de spirit a legio-

---

[124] DANIC, Fond IGJ, dosar nr. 54/1939, f. 129.

[125] Chioreanu, Nistor, *op. cit.*, p. 36; Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 266.

narilor se îmbunătăţise faţă de cea din primăvară. De asemenea, contextul internaţional le era favorabil, întrucât puterea Germaniei creştea, fără ca marile state democratice să acţioneze. După ce în martie statul nazist realizase *Anschluss*-ul, la 29 septembrie, o nouă încălcare a dreptului internaţional le-a creat germanilor satisfacţii, prin deciziile Conferinţei de la München. Speranţele legionarilor s-au intensificat după Dictatul de la Viena privind Cehoslovacia, de la 2 noiembrie. Mulţi dintre aceştia au crezut că este vorba despre contextul internaţional la care făcuse apel Corneliu Codreanu şi s-a creat un sentiment general de speranţă. Noua conducere organizatorică a încercat să forţeze mâna regelui, distribuind unele manifeste de ameninţare[126].

Cu toate acestea, concluzia generală este că, prin condamnarea lui Corneliu Codreanu, Mişcarea legionară a primit o puternică lovitură de imagine şi de forţă. Nivelul electoral atins în decembrie 1937 a fost practic anulat de valul de arestări şi condamnări din primăvară şi vară. Populaţia era şi ea nemulţumită de sistemul partidelor politice, al luptelor şi promisiunilor electorale etc. Regele a fost susţinut conştient şi sincer de corpul cetăţenesc la începutul perioadei de regim autoritar. Legionarii, care vorbeau de un deceniu despre ineficienţa sistemului parlamentar, au fost în 1938 victimele propriei propagande. Majoritatea membrilor veniţi în perioada 1936-1937 (care reprezentau majoritatea) s-au resemnat cu ideea desfiinţării Partidului „Totul pentru Ţară“ şi au susţinut politica regală. Latura extremistă a organizaţiei (care s-a mobilizat după primăvara anului 1938) era o facţiune minoră, adeptă a violenţei, pe fondul unei convingeri ideologice radicale. Cu toate că în 1927 Corneliu Codreanu a înfiinţat Mişcarea legionară drept o organizaţie spirituală, în care aveau loc numai cei care credeau în „valorile“ ei, după 1936 a fost nevoit să accepte sistemul *membership*-ului, ocazie cu care s-a integrat perfect în

---

[126] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 358.

sistemul politic liberal. Cei care au aderat la Partidul „Totul pentru Țară" din principii „politice" și nu ideologice au plecat primii după arestarea liderilor, iar mulți dintre ei au devenit funcționari fideli noii structuri statale. Nu numai foștii membri ai Partidului „Totul pentru Țară" au făcut aceasta, ci și membrii celorlalte partide foste parlamentare: PNL, PNȚ, PNC etc.

1.3. Moartea lui Corneliu Codreanu

Deși Corneliu Codreanu se afla în închisoare, cu slabe perspective de a fi eliberat curând, adepții Mișcării legionare aveau speranța revenirii liderilor lor pe scena publică, în virtutea evoluției internaționale. Deoarece Codreanu era un om tânăr în 1938, nu s-a pus problema succesiunii lui în modul cel mai serios. În timpul procesului din mai, le spusese avocaților că se temea că va muri în urma detenției, dar această ipoteză nu fusese luată în serios de legionari. Corneliu Codreanu era pentru mișcarea pe care a întemeiat-o un mit și problema dispariției lui fizice ar fi provocat instabilitate.

Impresia generală a fost că el conducea autoritar Mișcarea legionară și că peste cuvântul său nu putea trece nimeni. În realitate, lucrurile nu stăteau așa, însă aceasta nu se cunoștea decât în cercuri restrânse. Corneliu Codreanu creases Senatul Legionar pentru a se consulta în probleme importante cu personalități mai în vârstă. Deși la început proiectul nu avusese rezultate, totuși, începând cu 1937, în această structură se luau deciziile de bază, care uneori nu corespundeau cu părerea lui Corneliu Codreanu în totalitate. După 1936, în conducerea Partidului „Totul pentru Țară" fuseseră cooptate câteva personalități, care aveau un cuvânt important de spus. Liderul legionar a știut să aplaneze orice conflict și să dea impresia de unitate. Cazul Mihail Stelescu, care îi contestase calitatea de conducător al Mișcării legionare, a fost rezolvat în mod foarte violent, Corneliu Codreanu nefiind străin de acțiune, chiar dacă nu a

pus-o el la cale. Deoarece Mihail Stelescu era bănuit de contacte cu Coroana (care nu au fost dovedite), poziția liderului legionar nu a fost slăbită.

Trimiterea de frontul din Spania a lui Ion I. Moța a fost de asemenea suspectată a fi un element al luptei pentru putere în Mișcarea legionară. În interiorul organizației se credea că Ion I. Moța era o persoană mult mai bine pregătită intelectual decât Corneliu Codreanu și cu o capacitate organizatorică mai mare. Însă acesta nu a ridicat niciodată pretenții asupra conducerii Mișcării legionare, cel mai probabil plecând în Spania din convingeri ideologice. Chiar înainte de a muri, unele voci afirmau că cel care l-a determinat să plece a fost Corneliu Codreanu, deoarece devenise prea incomod. Este puțin probabil ca el se fi dorit moartea lui Ion I. Moța, având în vedere că în Spania au mai plecat Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul (președintele Partidului „Totul pentru Țară"), Vasile Marin (președintele organizației București) și Ion Dumitrescu-Borșa (secretarul general al partidului). Însă era evident că, după moartea lui Ion I. Moța, rolul lui Corneliu Codreanu de lider a devenit incontestabil.

Ulterior alegerilor din 1937, a mai existat un moment în care voci din partid au criticat structura puterii – ianuarie 1938. Atunci, un grup de membri vechi ai Mișcării legionare, majoritatea din județele Moldovei, au spus că noii comandanți legionari (cum ar fi Mihail Polihroniade) aveau un rol prea important, în detrimentul vechilor „cadre". Corneliu Codreanu a făcut apel la unitatea Mișcării legionare în fața tentativei autorităților de represiune, iar conflictul a fost aplanat.

Încarcerarea lui Corneliu Codreanu a fost urmată de instrucțiuni vagi privind succesiunea. El nu accepta că putea pierde șefia Mișcării legionare, dispunând ca membrii fondatori să preia organizarea, după care, ierarhic, urmau „gradele" legionare. Însă membrii fondatori au ajuns în totalitate în închisori sau li s-a stabilit domiciliul obligatoriu, astfel că atribuțiile organizării urmau să le preia „gradele" legionare nearestate. Din închisoare, Corneliu Codreanu s-a ferit să nominalizeze întâie-

tatea vreunui comandant legionar, numind doar temporar responsabili cu organizarea, dintre cei aflați în libertate.

Cu toate că la sfârșitul lunii septembrie legionarii sperau că liderii lor vor fi eliberați, în contextul victoriei Germaniei în problema cehoslovacă, Carol al II-lea nu era dispus să facă compromisuri privind relația cu Mișcarea legionară. În 1938, nu a existat practic opoziție față de rege, iar majoritatea politicienilor și elitelor se resemnaseră cu noul regim. Pe de altă parte, legionarii erau lipsiți de valoare politică în toamna anului 1938. Deși Corneliu Codreanu își exprimase în decembrie 1937 adeziunea față de Axă și Adolf Hitler, de la Berlin nu venise nici un *feed-back*. Conștienți în primăvara anului 1937 că legionarii nu pot câștiga alegerile*, germanii nu au avut nici un fel de reacție față de participarea lor la actul electoral, nici măcar printr-un mesaj personal la nivel de Legație diplomatică. De asemenea, în timpul procesului lui Codreanu, guvernul nazist dăduse dispoziție diplomaților de la București să urmărească actul de justiție fără intervenții și să raporteze la Berlin. Pe tot parcursul anului 1938, germanii nu s-au arătat interesați de situația legionarilor din închisori, întrucât după realizarea *Anschluss*-ului atenția le era îndreptată spre problema sudetă.

Începând din septembrie 1938, pentru a crea o stare de presiune asupra regelui, legionarii reorganizați la nivel central au încercat să destabilizeze situația internă, prin acte de sabotaj**. Pentru început, au fost trimise scrisori de amenințare la adresa regelui și a lui Armand Călinescu, dar fără impact politic. Mai târziu, în noiembrie, au fost întreprinse unele violențe împotriva întreprinderilor evreiești, pentru a-l compromite pe rege, și nu din antisemitism. După ce s-a dat Constituția din februarie 1938, unii intelectuali s-au arătat nemulțumiți că li s-au dat drepturi evreilor, deși pe plan european tendința era inversă. Legionarii au speculat această nemulțumire și l-au acuzat pe

---

* Vezi *supra*, p. 19.

** Vezi *infra*, p. 98-99.

Carol al II-lea că era protectorul evreilor, mai ales că Elena Lupescu era evreică creştinată. Autorităţile au făcut apel la Corneliu Codreanu pentru a aplana tensiunea, iar acesta a emis o circulară din închisoare, prin care făcea apel la linişte[127]. Se pare că în acel moment circularele sale nu mai aveau aceeaşi valoare ca în urmă cu o jumătate de an, aşa că organizaţia clandestină a legionarilor a continuat planul de instaurare a dezordinii. Dacă acţiunile legionarilor ar fi creat o stare semirevoluţionară, noul regim ar fi avut mult de suferit la imagine, întrucât promisese încetarea luptelor politice. Aşa că trebuiau întreprinse măsuri mai concrete care să dovedească „domnia" ordinii. Autorităţile depuseseră în vară eforturi serioase pentru a arăta că tineretul nu mai era dispus la extremism, astfel că echipe studenţeşti regale parcurseseră satele României pentru a face observaţii asupra stării generale. Imaginea legionarilor care organizau tabere de muncă a fost înlocuită cu a tinerilor studenţi care duceau eforturi de alfabetizare, dădeau instrucţiuni privind alimentaţia echilibrată sau care făceau inventarul gospodăriilor ţărăneşti[128].

Agitaţia în rândurile legionarilor a crescut la 15 noiembrie 1938, când regele a plecat într-o călătorie la Londra şi Paris. Cei mai sceptici afirmau că în acest timp Armand Călinescu avea de gând să-l asasineze pe Corneliu Codreanu, profitând de faptul că monarhul nu era în ţară şi numele lui nu putea fi asociat cu acest eveniment. Pe de altă parte, radicalii din conducerea clandestină a Mişcării legionare credeau că prin acţiuni violente vor crea o atmosferă de instabilitate, care va culmina cu eliberarea lui Corneliu Codreanu şi chemarea Mişcării legionare la guvernare[129]. Deoarece deciziile nu se mai luau de un for superior sau în întruniri politice, atitudinea legionarilor în timpul prezenţei lui Carol al II-lea în străinătate a fost inconsecventă.

---

[127] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 358.

[128] „Ce au realizat studenţii în 1938", în *Universul*, an LVI, nr. 39, 10 februarie 1939, p. 11.

[129] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 358.

Autoritățile au reacționat în urma unui incident în măsură să lezeze în cel mai serios mod imaginea siguranței și securității cetățeanului. Rectorul Universității din Cluj, Florian Ștefănescu-Goangă, a fost împușcat de doi studenți, fiind rănit grav. Deși atentatorii nu au fost prinși imediat, acțiunea a fost asociată cu noua tactică de sabotaj a Mișcării legionare și astfel era previzibilă o reacție a autorităților. Anterior acestui incident, la Obersalzberg (una din reședințele lui Adolf Hitler), la 24 noiembrie, Carol al II-lea avusese o întrevedere cu liderul de la Berlin, la care s-au discutat probleme legate de relația celor două state[130]. Cancelarul Germaniei i-a comunicat lui Carol al II-lea că, după anexarea Austriei și „rezolvarea" problemei sudete, Reichul nu mai avea interese politice în Europa Centrală și de Est, ci numai economice[131]. Documentele germane nu relevă intervenții ale lui Adolf Hitler în problemele interne ale României și astfel este de presupus că regele a înțeles că situația lui Corneliu Codreanu nu prezenta interes pentru Germania[132]. Autoritățile de la București au avut întotdeauna probleme în a aprecia poziția Germaniei față de Mișcarea legionară, deoarece informațiile erau foarte vagi și cel mai adesea veneau prin intermediul Legației Germaniei de la București și nu de la înalții oficiali de la Berlin.

Rezultatul întrunirii dintre Carol al II-lea și Adolf Hitler a contat decisiv în elaborarea măsurilor ce urmau să fie luate pentru instaurarea ordinii interne. În seara de 29 noiembrie 1938, comandantul închisorii din Râmnicu Sărat a primit ordin de la generalul Ion Bengliu – spun unele surse – să-l ridice pe Corneliu Codreanu și pe alți 13 deținuți, numiți de legionari „Nicadorii" (asasinii lui I.G. Duca) și „Decemvirii" (asasinii lui Mi-

---

[130] „M.S. Regele a fost invitat la dejun de cancelarul Hitler", în *Universul*, an LV, nr. 322, 23 noiembrie 1938, p. 1.

[131] Calafeteanu, Ion, *Români la Hitler*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 18-23.

[132] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 359.

hail Stelescu). Nu întâmplător au fost asociați lui Corneliu Codreanu și cei 13 legionari, deoarece aceștia intraseră deja în mitologia mișcării ca luptători contra oponenților. Existau numeroase cântece legionare la adresa lor, fiind citați și în ceremonii. Sacrificiul lor voluntar era practic unul dintre miturile existențiale ale Mișcării legionare. În realitate, se arătaseră extrem de cruzi în timpul execuțiilor, deoarece Mihail Stelescu, după ce a fost împușcat, a fost tăiat cu topoarele, cu toate că se afla pe patul unui spital.

Conform declarației dată de comandantul închisorii ulterior, ordinul inițial prevedea să fie împușcați în județul Râmnicu Sărat, însă s-a justificat că acțiunea putea aduce prejudiciu Coroanei și astfel au fost transferați la Jilava[133]. Transportul s-a făcut într-un camion, iar fiecare deținut era însoțit de un jandarm înarmat. Unele relatări ulterioare descriu că cei transportați erau legați cu sfori la mâni și la picioare, dar cu toate acestea au fost acuzați că încercaseră să evadeze în timpul transportului. De asemenea, unii memorialiști au relatat că în epocă s-a afirmat că cei 14 au fost strangulați de jandarmii care-i însoțeau, după care au fost împușcați în spate pentru a se motiva tentativa de evadare[134]. Alte versiuni memorialistice afirmă faptul că cei prezenți în camionul care i-au transportat pe cei 14 deținuți nu erau jandarmi angajați la închisoarea Râmnicu Sărat, ci persoane bine instruite anterior, care au avut drept misiune specială uciderea acestora. În orice caz, este puțin probabil ca legionarii să fi încercat să evadeze, având în vedere precauțiile luate.

Incidentul s-a petrecut în noaptea – spre dimineața zilei de 30 noiembrie 1938, în pădurea Tâncăbești (care se află între Ploiești și București). În primele zile după anunțarea morții lui

---

[133] „Căpitanul îl refuză pe Carol al II-lea", în *Historia*, an II, nr. 28, martie 2004, p. 10-12.

[134] Sturdza, Ilie-Vlad, *Pribeag printr-un secol nebun. De la Legiunea Arhanghelul Mihail la Legiunea Străină*, București, Editura Vremea, 2002, p. 18.

Corneliu Codreanu, prin București circula zvonul că maiorul de jandarmi care a condus operațiunea ar fi primit 2 mil. de lei, iar fiecare dintre jandarmii însoțitori câte 2 de mii de lei[135].

Al. Gregorian , comandatul închisorii Jilava (unde au fost aduși apoi cei 14 morți) a declarat în 1940 că în momentul în care camionul a intrat pe poarta acesteia, pe la 9 dimineața, era însoțit de motocicliști și doi comisari regali. Decedații ar fi fost îngropați în comun lângă o pădurice de salcâmi în afara zidurilor închisorii, peste care s-ar fi aruncat gunoaiele amplasamentului. După acest moment, unul dintre cei doi comisari ar fi sunat la un superior, căruia i-a spus că cei 14 au încercat să evadeze de sub escortă[136]. Indiferent de modul cum au fost îngropați, este cert că în 1940, când s-a efectuat deshumarea, s-a găsit într-adevăr o groapă comună, iar cadavrele prezentau plagă prin împușcare.

În după-amiaza de 30 noiembrie, a fost dat publicității comunicatul oficial privind tentativa de evadare de sub escortă a celor 14 legionari: „În dreptul pădurii de la km. 30 al șoselei București-Ploiești, automobilele în care se aflau deținuții au fost atacate cu împușcături de necunoscuți, care au dispărut, și în acel moment transferații, profitând de faptul că transportul se făcea în automobile Brek tip, deschise, pe timp de noapte și ceață densă, au sărit din mașini, îndreptându-se cu vădită intenție de a dispărea în pădure. Jandarmii, după somațiile legale, au făcut uz de armă“[137]. Atmosfera printre legionari a fost destul de incertă, deoarece multora nu le venea a crede că a murit într-adevăr Codreanu. Fiindcă știrile erau contradictorii, încă din 30 noiembrie s-a avansat ideea că ar fi evadat, iar autoritățile doreau să ascundă aceasta pentru a-i descuraja pe legionari[138].

---

[135] Boilă, Zaharia, *op. cit.*, p. 75.

[136] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 255/1940, f. 56.

[137] Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *op. cit.*, p. 352.

[138] Totu, Vera, „Împlinirea destinului“, în *Permanențe*, an IV, nr. 5/2001.

La starea de incertitudine a contribuit şi Elena Codreanu, soţia lui Corneliu Codreanu, care s-a dus la aflarea ştirii la închisoarea Jilava, unde i s-a comunicat că nu a venit acolo nici un mort în noaptea precedentă[139]. Iniţial s-a crezut că au fost omorâţi toţi deţinuţii legionari de la Râmnicu Sărat, însă în câteva zile rudele unora au aflat că sunt în viaţă[140]. După publicarea comunicatului oficial, nu a fost adoptată nici o reacţie, nici din partea legionarilor, dar nici din partea politicienilor sau a elitelor intelectuale[141]. Deja „problema" lui Corneliu Codreanu nu mai prezenta interes, teama de represiune contribuind mult la această atitudine.

După 30 noiembrie 1948 în Mişcarea legionară a apărut problema „răspunderilor" privind moartea „Căpitanului". Se considera încă de atunci că numai acţiunile legionarilor aflaţi în libertate au cauzat acţiunea radicală a autorităţilor. Deşi se credea despre Mişcarea legionară că reprezenta un organism unitar, momentul acela de criză a provocat numeroase argumentaţii privind delimitarea de cele întâmplate. Chiar în rândul liderilor conducerii clandestine s-au formulat ierarhii ale responsabilităţii, iar fiecare a încercat să plaseze altuia decizia privind acţiunile de sabotaj, considerate cauza morţii lui Corneliu Codreanu. La nivelul organizaţiilor judeţene, dispariţia conducătorului a reprezentat punctul maxim de pierdere a încrederii şi speranţei. Majoritatea adepţilor au părăsit idealurile iniţiale, iar mulţi dintre liderii din închisori au semnat de teamă adeziuni la politica noului regim. Din acel moment, opoziţia faţă de Carol al II-lea au condus-o numai câţiva lideri extrem de impulsivi, decişi să răzbune acţiunea autorităţilor chiar cu preţul vieţii. Astfel că, se va declanşa un val de atentate şi tentative de asasinat, ale căror ţinte erau chiar regele sau membri ai anturajului său.

---

139 *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 150.

140 Totu, Vera, „Împlinirea...", în loc. cit.

141 Sturdza, Ilie-Vlad, *op. cit.*, p. 19-20.

Pentru autorități, dispariția fizică a lui Corneliu Codreanu a reprezentat „rezolvarea" unei spinoase probleme. Atât în rândul legionarilor, cât și a celorlalți opozanți ai lui Carol al II-lea, a intrat teama de represiune. Începând cu decembrie s-a înregistrat un val de adeziune la noul regim, mai ales în contextul înființării FRN. Majoritatea funcționarilor statului au aderat la această structură, în frunte cu cele mai importante personalități ale culturii. Legionarii n-au mai reprezentat o problemă pentru stabilitatea statului până în vara anului 1940 (cu excepția celor radicali, care vor fi anihilați până la începutul lunii martie 1939). Majoritatea legionarilor care au aderat la noua politică a statului au făcut-o din convingere, deoarece credeau că nu mai era cazul să fie în permanent conflict cu autoritățile. Acest segment s-a extras din cei veniți în Mișcarea legionară după jumătatea anilor 1930, cunoscuți de autoritățile locale și pasibili de sancțiuni administrative. Cel mai important fenomen a fost acela al noilor aderenți, necunoscuți de organele Ministerului de Interne, care s-au radicalizat și au sprijinit acțiunile de sabotaj pregătite de legionarii refugiați la Berlin după primăvara anului 1939.

Ulterior decesului „Căpitanului", lupta pentru controlul deciziei în Mișcarea legionară era deschisă în mod oficial. Dispozițiile lui Corneliu Codreanu, foarte vagi, mai degrabă încurcau lucrurile. În Mișcarea legionară, șefia era un element de bază, deoarece structura se dorea a fi ierarhică. Legionarii aveau șefi încă de la nivelul cuibului, apoi șef de plasă, șef de județ, șef de regiune. Conform dispozițiilor lui Corneliu Codreanu, următorul conducător ierarhic ar fi fost Gheorghe Clime. Se pare că dăduse indicații în acest sens, un fel de testament nescris, în care în fruntea listei de succesori stătea Gheorghe Clime[142]. Însă, începând din aprilie 1938, acesta se afla închis alături de restul conducătorilor importanți. Astfel că, lupta pentru putere urmau să o dea liderii din eșaloanele inferioare și în primul rând

[142] Petculescu, Constantin, *Mișcarea Legionară. Mit și realitate*, București, Editura Noua Alternativă, 1997, p. 142.

foştii şefi ai organizaţiilor din teritoriu. Cel mai important este faptul că nu a existat un arbitru al acestei competiţii, iar fiecare şi-a creat argumente proprii. În perioada imediat următoare morţii lui Codreanu, aceşti potenţiali lideri nici nu prea aveau ce conduce, deoarece organizaţia era o umbră palidă a celei din 1937 şi trebuiau să găsească modalităţi noi de contact cu teritoriul, dar mai ales de acţiune, în condiţiile vigilenţei statului.

După moartea lui Corneliu Codreanu, politica autorităţilor faţă de legionari s-a îmbunătăţit în mod semnificativ. Cu excepţia celor radicali şi acelora care nu doreau să semneze declaraţii de fidelitate faţă de rege, mulţi au putut să se întoarcă la vechile slujbe funcţionăreşti sau să activeze fără teama de percheziţii. Prin dispariţia lui Corneliu Codreanu, statul a beneficiat de linişte pe plan intern, iar tinerii naţionalişti nu mai aveau un ideal de apărat. Treptat, ei s-au resemnat cu această dispariţie, acceptându-l pe monarh.

Capitolul 2
Noua elită

Problema schimbului de generație în fruntea Mişcării legionare s-a pus începând cu valul de arestări printre conducătorii partidului (apr. 1938). În acel moment, Mişcarea legionară a trecut prin cea mai serioasă criză de la înființare, deoarece nici un lider rămas liber nu putea emite pretenții că era legitim pentru a prelua responsabilitățile organizatorice.

Principalul responsabil pentru vidul de autoritate din primăvara anului 1938 a fost Corneliu Codreanu, care nu a pregătit „cadre“ specializate pentru a prelua funcțiile de răspundere în caz de „avarie“. La nivel local, conducătorii județelor şi regiunilor fuseseră schimbați periodic, pentru a nu se constitui centre de putere ce ar fi putut crea presiuni. Corneliu Codreanu se înscria astfel în linia liderilor de partide naționaliste extremiste din Europa, care doreau puterea numai pentru ei şi duceau o politică de izolare a persoanelor incomode. Documentele şi lucrările de specialitate publicate până în prezent nu relevă existența unei lupte pentru putere în perioada 1927-1938, aşa că orice speculații, relatate anterior şi în lucrarea de față, nu au susținere solidă. Corneliu Codreanu efectuase ultima „rotație a cadrelor“ în primăvara anului 1937, când au fost schimbați toți şefii de județe. Înainte cu câteva zile de publicarea decretului privind desființarea partidelor politice, Corneliu Codreanu a efectuat o nouă împărțire pe regiuni a Mişcării legionare (15 martie). Partidul „Totul pentru Țară“ fusese desființat cu o lună înainte şi astfel este de presupus că noua organigramă trebuia să asigure funcționarea ne-politică a organizației în timpul dictaturii regale. Numărul regiunilor legionare a fost atunci redus de la 13 la 9: Regiunea Muntenia, Regiunea Oltenia, Regiunea Dobrogea, Regiunea Moldova, Regiunea Basarabia, Regiunea Bucovina, Regiunea Ardealul, Regiunea Crişana şi

Regiunea Timişoara. În fiecare regiune, urma să funcţioneze un comandament legionar[1]. Este de presupus că din nou s-a operat o schimbare de lideri la nivel regional, mai ales că unele judeţe au ieşit din vechiul sistem de subordonare. Cel mai probabil, nu a fost timp să se consolideze noile relaţii dintre „centru" şi organizaţiile locale, deoarece după decretul de desfiinţare a partidelor şi interzicerea activităţilor politice, relaţia ierarhică din cadrul Mişcării Legionară nu a mai funcţionat perfect.

După arestarea lui Corneliu Codreanu, se va duce o luptă pentru putere între liderii secundari ai Mişcării legionare şi în primul rând între foştii şefi de judeţe şi regiuni. Deoarece această luptă s-a purtat în clandestinitate, nu a existat nici un arbitru, iar de cele mai multe ori a fost o lipsă de coordonare a acţiunilor, care a provocat repercursiuni asupra celor aflaţi în închisori. Încă de la începutul „competiţiei", era previzibil că centrul de putere care va reuşi să asigure cel mai eficient relaţia cu teritoriul avea să fie câştigător. Cu toate că încă mai trăia Corneliu Codreanu, existau păreri că nu mai putea scăpa viu din detenţie şi astfel a existat şi o neglijenţă privind acţiunile ce puteau pune în pericol viaţa foştilor conducători.

Începând din toamna anului 1938, conducerea clandestină a organizaţiei a întreprins acţiuni violente contra statului, iar autorităţile au fost nevoite să reacţioneze. Existau informaţii că legionarii radicali pregăteau activităţi revoluţionare teroriste, iar la adresa regelui şi a înalţilor demnitari au fost emise scrisori de ameninţare. După moartea lui Corneliu Codreanu, cei mai radicali dintre noii lideri au pregătit un plan de lovitură de stat. În acest scop au înarmat cuiburile teroriste, devenind periculoşi pentru stabilitatea internă. De teamă, cei aflaţi în închisori au preferat să adere la noul regim şi să afirme că au renunţat la vechile idealuri.

În cele din urmă, statul a reuşit să neutralizeze factorii de

---

[1] Zamfirescu, Dragoş, *Legiunea Arhanghelul Mihail. De la mit la realitate*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, p. 250-254.

instabilitate, iar conducerea clandestină s-a refugiat în Germania, de unde aştepta un prilej favorabil pentru a efectua presiuni asupra lui Carol al II-lea.

2.1. „Comandamentele de prigoană“[*]

După arestarea lui Corneliu Codreanu, entuziasmul legionarilor de după alegerile din 1937 a scăzut drastic. Deşi în aprilie autorităţile nu întreprinseseră măsuri foarte radicale pentru a neutraliza Mişcarea legionară, în teritoriu chiar „gradele“ legionare au intrat în defensivă. Acest fenomen a fost rezultatul politicii *membership*-ului practicată după 1936, conform căreia vechile standarde de recrutare a membrilor au fost abandonate. Prevederile iniţiale stipulau că un legionar putea deveni membru al organizaţiei numai după trei ani, timp în care trebuia să dovedească faptul că şi-a însuşit toate „valorile“ organizaţiei şi mai ales că era dispus la sacrificiu şi la activitate în ilegalitate. Cel mai afectat de situaţia din aprilie 1938 a fost chiar Corneliu Codreanu, care a trimis de la Jilava o scrisoare prin care-şi arăta dezamăgirea şi recomanda legionarilor urmăriţi de autorităţi să stea ascunşi timp de şase luni, timp în care el îşi va ispăşi pedeapsa din „procesul Iorga“. De asemenea, le-a recomandat camarazilor să nu întreprindă nici un act necumpătat, pentru a nu mări numărul celor arestaţi[2]. În timpul procesului din mai, aceste instrucţiuni au fost respectate şi de şefii organizaţiilor regionale, care au dispus legionarilor să nu întreprindă acte personale de răzbunare, pentru a nu fi afectată situaţia lui Corneliu Codreanu. Ei le-au comunicat subordonaţilor că, ulte-

---

[*] Se va folosi pluralul, fiindcă componenţa „Comandamentului de prigoană“ s-a modificat de multe ori, funcţie de arestările făcute de autorităţi şi de capacitatea noilor lideri de a-şi găsi domicilii clandestine.

[2] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, vol. II, ed. Radu-Dan Vlad, Bucureşti, Editura Majadahonda, 2000, p. 44-45.

rior verdictului, se vor lua decizii privind viitorul Mişcării legionare, însă atunci era periculos să reacţioneze, deoarece se putea ajunge chiar la lupte de stradă[3].

Instrucţiunile au fost însuşite de legionarii din teritoriu, însă se poate spune că acestora le-a fost şi teamă să rişte o eventuală arestare dacă ar fi protestat. Cei care au trimis totuşi scrisori „organelor" de anchetă erau membri neimportanţi ai Mişcării legionare, făcând gestul deoarece erau marcaţi de *charisma* lui Corneliu Codreanu. Imediat după publicarea decretului de desfiinţare a partidelor politice, un general în rezervă a trimis un protest regelui prin care deplângea controlul presei, arestarea legionarilor şi afirma că singurii capabili să asigurare ordinea internă erau Iuliu Maniu, generalul Ion Antonescu şi Corneliu Codreanu[4]. În general, astfel de scrisori erau anonime, aşa cum a fost cazul şi protestului unui grup de eleve de liceu din Iaşi, care învinovăţeau Tribunalul Militar al Corpului II Armată că aducea acuze nedrepte lui Corneliu Codreanu, care, în viziunea lor, era erou al tineretului şi regeneratorul moral al naţiunii[5]. Alteori, tot voci izolate au acuzat justiţia că era în slujba Palatului şi că ducea o campanie nedreaptă în care îl afirma că Zelea-Codreanu era străin şi se afla în slujba unor puteri străine[6].

În aceste condiţii, dacă liderii de rang secundar nu s-ar fi mobilizat pentru reorganizarea structurii centrale de conducere, cel mai probabil Mişcarea legionară s-ar fi stins. Oricum, indiferent de ce urmau să facă noii conducători, structura din 1937 a Mişcării legionare fusese complet dezasamblată, iar impactul asupra electoratului nu mai putea fi anulat.

Primul val de arestări făcut printre conducătorii Mişcării legionare a fost bine pus la punct şi a avut eficienţă maximă.

---

[3] *Ibidem*, p. 49.
[4] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 253/1939, f. 1-2.
[5] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 90-91.
[6] *Ibidem*, p. 72-76.

Cele mai importante personalități ale organizației au ajuns în centrele de detenție fără incidente. Conducătorii de rang secundar s-au mobilizat după noaptea de 16 spre 17 aprilie și au încercat să păcălească vigilența autorităților, cu toate că acestea le cunoșteau domiciliile. Ca urmare a acestui fapt, elita secundară a Mișcării legionare (mai ales de la nivel local) a fost nevoită să-și părăsească familia și slujbele și să intre în ilegalitate. Cel mai probabil, dacă nu ar fi ales această soluție, ar fi fost arestată și condamnată la diferite pedepse. Cei mai mulți dintre cei care au organizat „Comandamentele de prigoană" erau lideri locali radicali, care în timpul campaniilor electorale avuseseră ciocniri cu jandarmii sau care publicaseră manifeste ostile autorităților statului. În majoritate, erau funcționari publici, care nu și-ar fi găsit locul în cadrul noului regim datorită trecutului lor legionar, cunoscut de autorități.

Preotul Ion Dumitrescu-Borșa fusese secretar general al Partidului „Totul pentru Țară", iar la sfârșitul anului 1936 a făcut parte din grupul legionarilor care au plecat să lupte pe frontul naționaliștilor din Spania. Era un apropiat al lui Corneliu Codreanu și al lui Gheorghe Clime, însă nu a fost arestat în noaptea de 16 spre 17 aprilie 1938. La aflarea știrii privind arestările, a fugit de la domiciliu, iar familia și-a lăsat-o în grija lui Victor Biriș (fost procuror la Oravița, care a fost dat afară pentru că nu a votat Constituția din 1938). Ion Dumitrescu-Borșa a intrat în clandestinitate alături de Titi Cristescu, iar pentru început s-au ascuns la părinții acestuia din urmă, în cartierul bucureștean Tei. Deoarece reședința părinților lui Titi Cristescu nu era cunoscută de autorități, pentru o perioadă cei doi au putut locui acolo fără probleme, până la organizarea primului „Comandament de prigoană"[7].

Ion Antoniu fusese președintele cercului studențesc București, iar în aprilie 1938 exercita profesia de avocat. Deoarece

---

[7] Dumitrescu-Borșa, Ion, *Cal troian intra muros. Memorii legionare*, București, Editura Lucman, f.a., p. 234.

activa de mult timp în Capitală, dispunea de legături şi putea coordona reorganizarea. În plus, avea şi posibilitatea de a-şi ascunde domiciliul, probabil prin relaţii de familie[8].

Un alt lider secundar era Ion Belgea, cu funcţii în organizaţia Bucureşti a partidului „Totul pentru Ţară" înainte de desfiinţare. Fusese bibliotecar la Academia Română şi dispunea de unele relaţii prin care putea să-şi schimbe frecvent domiciliul[9]. Înainte de arestarea lui Corneliu Codreanu fusese şeful său de Cabinet[10].

Horia Sima, unul dintre liderii din teritoriu care au pus bazele „Comandamentului de prigoană", a intrat relativ repede în vizorul autorităţilor. Deoarece nu era considerat un personaj foarte important al Mişcării legionare nu a fost arestat în primul val, cu toate că era urmărit de autorităţi în permanenţă şi i se cunoştea reşedinţa[11]. Ulterior a fost arestat la domiciliu, păzit în permanenţă de un jandarm, până când urma să se clarifice situaţia lui. În faţa acestei realităţi, a decis să intre în clandestinitate şi a fugit de sub pază, ascunzându-se pentru câteva zile la Episcopia greco-catolică din Lugoj[12]. Horia Sima era unul dintre membrii vechi ai Mişcării legionare, intrând în organizaţie în toamna anului 1927, pe când era student la Bucureşti[13]. Ca student a fost consilier al Uniunii Naţionale a Studenţilor Creştini din România (în continuare UNSCR)[14], după

---

[8] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 139.

[9] *Ibidem*.

[10] *Ibidem*, p. 115.

[11] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 17/1937, f. 107.

[12] Sima, Horia, *Sfârşitul unei domnii sângeroase (10 decembrie 1939-6 septembrie 1940). Lupta Mişcării Legionare contra regimului Carol II*, Constanţa, Editura Metafora, 2004, p. 135-236.

[13] Sima, Horia, „Interviu acordat revistei franceze naţionaliste «Rivarol», din 12 şi 19 august 1965", în *Ţara şi Exilul*, an II, nr. 6, 1 aprilie 1966, p. 2.

[14] Sima, Horia, „Interviu acordat cotidianului «Il secolo d'Italia», organul Mişcării Sociate Italiene, 21 octombrie 1969", în *Ţara şi*

care în 1932 a fost numit profesor la liceul din Caransebeş. În acest oraş a pus bazele primelor organizaţii legionare, devenind şeful judeţului Caraş în acelaşi an[15]. În 1934 s-a mutat la Liceul „Coriolan Brediceanu" din Lugoj şi a devenit şef al judeţului Severin. A fost ridicat la „gradul" de comandant legionar de Corneliu Codreanu în 1935, cu ocazia numirii în funcţia de şef al Regiunii a X-a Timişoara[16]. Rapoartele autorităţilor poliţieneşti locale îl prezentau drept un foarte abil conducător, mai ales datorită propagandei făcute în rândurile ţăranilor. Documentele relatează că recrutarea membrilor se făcea discret, prin propagandă de la om la om, pentru ca noii aderenţi să nu fie cunoscuţi de autorităţi. În aceleaşi rapoarte, nucleul constituit de Horia Sima în Regiunea Banat era considerat foarte periculos pentru ordinea publică în cazul în care s-ar fi realizat o schimbare de regim[17]. Datorită calităţilor sale, Horia Sima a rămas la conducerea judeţelor Severin şi a Regiunii a X-a Timişoara şi după reorganizarea din 1937 cu toate că tendinţa generală era de „rotaţie a cadrelor". Procentual, regiunea condusă de Horia Sima s-a plasat pe locul al doilea pe ţară la alegerile din 1937, el devenind unul dintre cei mai tineri deputaţi.

Nicolae Petraşcu era de asemenea unul dintre organizatorii abili ai Mişcării legionare la nivel local. Devenise membru în timpul studenţiei la Bucureşti, în 1928. Fiind originar din Făgăraş, cât timp a fost student a impulsionat organizarea legionarilor din acel judeţ. După ce a terminat facultatea (1932) a devenit profesor de liceu la Alba-Iulia, după care s-a mutat la Sibiu[18].

Exilul, an VI, nr. 1-2, noiembrie-decembrie 1969, p. 3-6.

[15] Petculescu, Constantin, *Mişcarea Legionară. Mit şi realitate*, Bucureşti, Editura Noua Alternativă, 1997, p. 142-147.

[16] Milcoveanu, dr., Şerban, *Corneliu Z. Codreanu altceva decât Horia Sima*, vol. I, Bucureşti, Editura Crater, 1996, p. 38.

[17] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 17/1937, f. 108-109.

[18] Sima, Horia, „Documentare. S-a stins şi Nicolae Petraşcu. Circulară", în *Ţara şi Exilul*, an V, nr. 5-6, martie-aprilie 1969, p. 24.

În 1936 organizația Sibiu a primit dispoziție de la București să tipărească lucrarea lui Corneliu Codreanu, *Pentru Legionari*, deoarece în Capitală nu a putut trece de cenzură. Profitând de unele relații, Nicolae Petrașcu a reușit să obțină aprobarea procurorului militar, care l-a sfătuit să o tipărească repede. A lucrat chiar el la corectură, alături de o echipă restrânsă, și a reușit să scoată cartea fără intervenția cenzurii[19]. După „rotația cadrelor" din 1937, Nicolae Petrașcu a devenit șeful Regiunii a IX-a Sibiu[20]. În momentul valului de arestări, acesta a scăpat deoarece avea pe rol două procese de *les majestate* (la Sibiu și Craiova) și autoritățile credeau că va fi condamnat în urma acestora. În cele din urmă, a fost achitat în ambele cazuri, dar după al doilea proces a intrat în clandestinitate și plecat la București[21].

Autoritatea noilor conducători a fost întărită la jumătatea lunii iulie de prezența în „Comandamentele de prigoană" a doi lideri importanți ai partidului, arestați în seara de 16 spre 17 aprilie – Vasile Cristescu și Alexandru Cantacuzino. Ei au reușit să fugă de sub escortă în noaptea de 16 spre 17 iunie, în timp ce erau transferați de la Miercurea Ciuc spre Jilava în vederea procesului[22]. Pentru a evada, cei doi, care se aflau singuri într-un compartiment de tren, au sărit pe geam în dreptul Brașovului, după care s-au despărțit[23]. Vasile Cristescu a ieșit destul de „șifonat" în urma evadării, lovindu-se grav la față în momentul impactului cu solul. S-a deplasat cu greu la locuința legionarului Nicolae Constantin din Brașov, unde a stat timp de două săptămâni. Nu a ieșit din ascunzătoare sa, luând legătura cu Bucureștiul prin intermediul organizației locale, con-

---

[19] Chioreanu, Nistor, *Morminte vii*, Iași, Institutul European, 1992, p. 29.

[20] Sima, Horia, în loc. cit., p. 24.

[21] Chioreanu, Nistor, *op. cit.*, p. 33.

[22] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 15/1938, f. 183.

[23] *Ibidem*, dosar nr. 252/1939, f. 56.

dusă de un anume Bordeanu[24].

Vasile Cristescu fusese înainte de arestare profesor de istorie la Liceul „Gheorghe Lazăr". În acelaşi timp era asistentul lui Vasile Pârvan la Universitatea din Bucureşti, fiind o tânără speranţă a arheologiei româneşti. Era unul dintre cei mai importanţi intelectuali ai Mişcării legionare şi avea o poziţie politică remarcabilă în organizaţie.

Alexandru Cantacuzino făcea şi el parte din elita legionară, fiind exponent al aripii aristocratice a conducerii. În acelaşi timp, era unul dintre cei mai extremişti doctrinari, iar ideile sale intrau de multe ori în contradicţie cu ale celorlalţi conducători. Alexandru Cantacuzino organizase Congresul Studenţesc de la Târgu Mureş din 1936 şi gestionase formarea „echipelor de sacrificiu". După evadare, acesta se stabilise în Bucureşti, unde reuşea să se ascundă de vigilenţa autorităţilor prin intermediul rudelor sale, pe care organele Ministerului de Interne nu îndrăzneau să le percheziţioneze[25].

Lista s-a extins ulterior cu persoane venite din eşaloanele secundare ale mişcării, majoritatea intrând pentru prima dată în prim-planul organizaţiei. În general, membrii „Comandamentelor de prigoană" au fost uniţi de sentimente extremiste şi erau dispuşi la sacrificiu. Ei au fost avantajaţi de faptul că erau exponenţi ai organizaţiilor locale, stabilind mai uşor şi mai discret contactul cu acestea. Supravieţuirea „Comandamentelor de prigoană" s-a datorat în mare parte reactivării sistemului cotizaţiilor, dar şi sprijinului financiar venit de la Asociaţia „Prietenii Legiunii", care a continuat să creadă în idealurile extremiste, chiar în momentul în care Mişcarea legionară se radicalizase.

Problema conducerii Mişcării legionare nu se pusese până în 1938 din punct de vedere instituţional, ca în celelalte partide, deoarece fondatorii ei au acceptat că aveau un conducător unic,

---

[24] *Ibidem*, dosar nr. 252/1940, f. 164.
[25] *Ibidem*, dosar nr. 15/1938, f. 184.

iar legitimitatea lui a reprezentat un subiect tabu. Cu toate că șeful Partidului „Totul pentru Țară" nu a fost Corneliu Codreanu, ci Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul, și apoi Gheorghe Clime, „Căpitanul" a rămas liderul spiritual incontestabil al mișcării. Corneliu Codreanu s-a ferit să dețină funcții administrative în cadrul organizației, probabil pentru ca autoritățile să nu-l poată face responsabil de abuzurile legionarilor.

Codreanu a încercat să extindă organizarea paternalistă de la nivel central și în celulele de bază ale Mișcării legionare – cuiburile. Conform dispozițiilor lui, oricine putea pune bazele unui cuib și dacă se dovedea un bun organizator, devenea șeful acestuia. În cadrul Mișcării legionare, conducătorii organizațiilor locale nu aveau nevoie de învestirea conducerii centrale, iar promovarea se făceau în urma unei competiții interne, în care câștiga cel mai bun mobilizator. Membrii cuibului erau responsabili în primul rând în fața șefului de cuib, iar mai apoi acesta răspundea pentru acțiunile grupului său în fața superiorilor ierarhici[26]. În caz de activitate în ilegalitate, cuiburile de pe o anumită rază se puteau mobiliza la nivel local, fără intervenția „centrului" și își duceau activitatea în funcție de ierarhiile pe care le stabileau ad-hoc. În aceste condiții, „centrul" trimitea numai anumite mesaje, fără să fie nevoie să aibă contacte permanente cu teritoriul. Aceasta era diferența organizatorică față de partidele politice, care erau permanent în contact oficial cu filialele din teritoriu și care în caz de ilegalitate nu mai puteau întreprinde nici un fel de activități.

Cu toate că dispozițiile oficiale ale lui Corneliu Codreanu dădeau libertate de organizare cuiburilor, ierarhiile erau bine definite, pentru ca situația să nu scape de sub control. Dacă membrii cuiburilor acceptau să activeze și în ilegalitate, trebuiau să execute ordinele „centrului" fără a face comentarii și fără a se implica inegal. Conform regulilor stabilite de la „centru", „toți

---

[26] Zelea-Codreanu, Corneliu, *Pentru Legionari*, vol. I, București, Editura Scara, 1999, p. 263.

legionarii vor avea o singură părere", iar „neexecutarea unui ordin constituie una din cele mai mari greşeli posibile"[27]. Corneliu Codreanu nu accepta nici o abatere de la direcţia stabilită în condiţii „de avarie" şi astfel susţinea că legionari „vor merge uniţi chiar pe un drum rău (greşit), pentru că drumul cel mai rău este dezunirea"[28]. Pentru legionarii care îşi însuşeau idealurile legionare până la capăt, executarea unui ordin era „o chestiune de onoare"[29].

În momentul în care s-a pus problema reorganizării mişcării în condiţiile detenţiei principalilor lideri, cam aceasta era pregătirea ideologică a legionarilor. Exista o oarecare certitudine a însuşirii acestor principii, deoarece membrii organizaţiei înainte de a fi primiţi în cuiburi trebuiau să parcurgă o perioadă de pregătire ideologică. Având în vedere împrejurările din primăvara anului 1938, era cert că numai elementele cele mai extremiste sau îndoctrinate erau dispuse să se organizeze la nivel local clandestin, pentru a intra în legătură cu noii şefi de la Bucureşti.

După arestarea lui Corneliu Codreanu şi a principalilor lideri, conducerea formală a Mişcării legionare a luat-o cel mai înalt „grad" legionar aflat în libertate – Radu Mironovici (conform dispoziţiilor „Căpitanului")[30]. Ierarhic, el era Comandant al „Bunei Vestiri", fiind şi întemeietor al Legiunii. Deoarece era căutat de autorităţi, nu putea să organizeze cadrele aflate în libertate şi stătea ascuns. La 30 aprilie a avut loc prima întrunire a „gradelor" legionare, în urma convocării făcute de Andrei Ionescu, într-un imobil necunoscut de autorităţi (în strada Oltarului nr. 3). Respectiva întrunire a avut doar rolul de analiză a

---

[27] Zelea-Codreanu, Corneliu, *Cărticica şefului de cuib*, Bucureşti, f.e., 2000, p. 27-54.

[28] *Ibidem*, p. 46.

[29] *Ibidem*, p. 30.

[30] Palaghiţă, Ştefan, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1993, p. 110-111.

efectivelor disponibile, deoarece încă nu se stabilise legal statutul final al lui Corneliu Codreanu. Preşedinte al adunării a fost Ion Belgea şi au mai participat: Radu Mironovici, Nicoleta Nicolescu, Victor Dragomirescu, Andrei Ionescu, Titi Cristescu, Ion Dumitrescu-Borşa, Valeriu Cârdu, Ion Antoniu, Stelian Stănicel, Ion-Victor Vojen, Nicolae Horodniceanu, Lucia Trandafir, Horia Sima etc.[31] Cei prezenţi erau membri ai cuiburilor din Bucureşti, cu excepţia lui Horia Sima, care era singurul comandant legionar din provincie prezent la întrunire. El reuşise să fugă din Lugoj, după ce a stat două zile la Episcopia greco-catolică din acel oraş, iar ulterior locuind la cunoştinţe ale sale din Capitală. Horia Sima a fost desemnat să stabilească legăturile cu provincia, întrucât nu era cunoscut de cadrele Ministerului de Interne din Bucureşti. Mai avea avantajul că locuia la persoane care nu aveau legătură cu Mişcarea legionară (deoarece se născuse şi crescuse în Bucureşti, avea multe cunoştinţe în Capitală, care nu ştiau că era legionar şi că era în conflict cu autorităţile statului). Pe lângă Horia Sima, în primul „Comandament de prigoană" au mai intrat Iordache Nicoară, Ion Antoniu şi Ion Belgea (şeful grupului)[32].

Activitatea acestui grup era îngreunată de desfăşurarea procesului lui Corneliu Codreanu, dar şi de risipirea nucleului de susţinere. La scurt timp după întrunire, Radu Mironovici a fost arestat şi transferat cu domiciliul obligatoriu la Miercurea Ciuc[33]. Ion Dumitrescu-Borşa a fost nevoit să fugă în Basarabia, iar pentru siguranţă şi-a procurat o identitate falsă[34].

Activitatea „Comandamentului de prigoană" nu a fost foarte intensă în mai şi iunie, deoarece după condamnarea lui Corneliu Codreanu a urmat valul de desolidarizare faţă de Mişcarea legionară. În teritoriu, Horia Sima stabilise doar unele con-

---

[31] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 262/1940, f. 85.
[32] Palaghiţă, Ştefan, *op. cit.*, p. 111.
[33] *Ibidem.*
[34] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 238.

tacte firave în Banat[35], unde fusese şef de regiune până în momentul desfiinţării Partidului „Totul pentru Ţară". Deoarece Ion Belgea a fost arestat şi transferat la Miercurea Ciuc, la 16 iunie s-au întrunit din nou comandanţii legionari pentru a desemna un nou lider al grupului. Gheorghe Clime (aflat în închisoare), după ce a aflat că Ion Belgea a fost arestat, l-a nominalizat pe Ion Antoniu. Însă a fost prins şi el de autorităţi câteva zile mai târziu. Pentru moment, conducerea „Comandamentului de prigoană" a fost luată de Constantin Papanace (conform unei liste trimisă de Gheorghe Clime)[36]. Acesta nu a putut întreprinde practic nici o măsură, fiind arestat la 25 iulie (grupul macedonenilor din Mişcarea legionară era acuzat că pregătea asasinarea regelui cu ocazia funerariilor reginei Maria)[37]. Cu toate că a fost eliberat la câteva zile, neavând legături directe cu studenţi macedoneni extremişti care pregăteau încă din martie atentate contra înalţilor demnitari, Constantin Papanace a trebuit să plece din Bucureşti şi să se ascundă în provincie. Horia Sima era la începutul lunii august singurul membru al „Comandamentului de prigoană" activ, reuşind să stabilească legături cu judeţele din Transilvania şi Bucovina. În demersul său a fost ajutat şi de Nicolae Petraşcu, care în iulie intrase în clandestinitate şi venise de la Sibiu la Bucureşti pentru a ajuta la reorganizarea Mişcării legionare[38]. După arestarea lui Iordache Nicoară la începutul lunii septembrie, Horia Sima a reuşit să controleze şi organizaţiile din Capitală[39].

Cu toate că nu era printre liderii cunoscuţi ai Mişcării legionare, Horia Sima interceptase *de facto* conducerea în vara anului 1938, prin legăturile pe care le stabilise cu organizaţiile teritoriale. În luna septembrie s-a produs o nouă reorganizare a

---

[35] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 115.
[36] Milcoveanu, dr., Şerban, *op. cit.*, p. 45-46.
[37] Palaghiţă, Ştefan, *op. cit.*, p. 111.
[38] Chioreanu, Nistor, *op. cit.*, p. 33.
[39] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 116.

„Comandamentului de prigoană", în condițiile în care Vasile Cristescu și Alexandru Cantacuzino evadaseră. După mutarea lui Corneliu Codreanu de la Doftana la Râmnicu Sărat, contactul cu acesta se putea face mult mai ușor prin soția sa care avea dreptul să-l viziteze de câte ori solicita. În aceste condiții, liderul spiritual al Mișcării legionare putea deveni arbitrul centrelor de putere din „Comandamentul de prigoană", cu toate că în mod oficial a făcut numeroase apeluri la liniște. Horia Sima a speculat din timp acest moment, iar împreună cu Constantin Papanace a preluat încă din vara îngrijirea soției lui Codreanu. Prin intermediul acesteia, Horia Sima a cerut acceptul șefului legionarilor să preia conducerea organizației, deoarece nu era cunoscut în București. Pentru a căpăta importanță, cererea sa a fost făcută printr-un bilet scris de Ion Dumitrescu-Borșa, care se întorsese din Basarabia (având și acordul lui Constantin Papanace). Horia Sima i-a mai transmis lui Corneliu Codreanu că în această calitate oficială putea să organizeze și transportul în siguranță al lui Vasile Cristescu de la Brașov la București, prin legăturile pe care le avea în teritoriu[40]. Cererea lui Horia Sima nu a fost satisfăcută de liderul legionar în totalitate, în sensul că l-a desemnat pe Vasile Cristescu să preia conducerea „Comandamentului de prigoană". Totuși, conform dispozițiilor lui Corneliu Codreanu, Horia Sima a devenit în mod oficial responsabil cu organizarea teritoriului trebuind să se sfătuiască și cu Constantin Papanace[41]. Noii structuri i s-a adăugat și Alexandru Cantacuzino. Pe fondul unei reorganizări la nivelul cuiburilor, membrii „Comandamentului de prigoană" au condus *in corpore* campania de presiuni asupra autorităților din toamna anului 1938.

---

[40] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 240-241.

[41] Papanace, Constantin, *Cazul Horia Sima și Mișcarea Legionară (ultima discuție avută cu fostul Comandant)*, f.l., Editura Elisavaros, 1998, p. 19-20.

Deşi „Comandamentele de prigoană" de la Bucureşti sufereau numeroase modificări de structură datorate descoperirii liderilor, reorganizarea în teritoriu a decurs relativ bine, datorită pregătirii ideologice expuse mai sus, dar şi experienţei legionarilor vechi care mai trecuseră prin perioade de clandestinitate. Cheia mobilizării eficiente a membrilor extremişti ai Mişcării legionare a fost organizarea relativ profesională a organizaţiei. Cele patru „corpuri" legionare: al intelectualilor, al studenţilor, al muncitorilor şi al elevilor au putut să se reorganizeze fără intervenţia „centrului", ci doar la semnalul acestuia. „Comandamentele de prigoană" au avut rolul de a asigura coordonarea activităţilor, dar şi de a elabora strategii de acţiune.

Activitatea intelectualilor în timpul perioadei de clandestinitate din 1938-1940 s-a redus aproape exclusiv la nivelul Bucureştiului, deoarece aici puteau oferi informaţii importante privind planurile autorităţilor. În Capitală, aceştia erau încadraţi în aşa-numitul Corp al „Răzleţilor", din care făceau parte doctori, avocaţi, funcţionari, preoţi etc., grup care acţiona individual. Prin informaţiile pe care le obţineau participând la diferite activităţi culturale, sportive sau artistice, i-au informat pe membrii „Comandamentelor de prigoană" despre intenţiile guvernului şi mai ales despre stadiul urmăririi noilor lideri legionari[42].

Studenţimea constituia unul din elementele de bază ale Mişcării legionare încă de la fondare, dar abia în 1936 UNSCR a putut fi controlată exclusiv de naţionaliştii extremişti. În special studenţii de la Drept şi Medicină s-au îndreptat spre Mişcarea legionară, fiind „elemente" radicale. Ei erau în majoritate fii ai păturii de mijloc de la sate (preoţi, învăţători, ţărani înstăriţi) şi de la oraşe[43]. Din Corpul Studenţesc Legionar (CSL) s-au recrutat „elemente" violente care pregăteau atentate asupra

---

[42] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 280/1938, f. 2-5.

[43] Heinen, Armin, *Legiunea Arhanghelul Mihail. Mişcare socială şi organizaţie politică. o contribuţie la problema fascismului internaţional*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999, p. 376.

demnitarilor statului. Ei se organizau relativ repede în facultăți și aveau avantajul că nu puteau fi identificați imediat. Studenții care nu locuiau la cămine nu se treceau în cărțile de imobil și astfel erau greu de controlat. Propaganda lor se desfășura în universități, cămine studențești sau cu prilejul diverselor conferințe. Organizarea era realizată pe facultăți, iar în interiorul acestora pe secții[44]. În perioada clandestinității, în universități s-au făcut grupe de studenți legionari în funcție de regiunile din care proveneau, pentru a facilita propaganda în provincie.

Corpul Muncitoresc Legionar (CML) a fost înființat în 1936 și a reușit să recruteze o mare parte a muncitorilor care nu au aderat la principiile comuniste. Mulți dintre membrii CML erau muncitori de primă generație, mai slab salarizați și trăind în condiții semirurale.[45] Principalele centre ale organizației au fost în București, Valea Jiului, la Uzinele Astra Arad, IAR Brașov, în porturile Galați, Brăila, Constanța și Giurgiu, la întreprinderile petroliere de pe Valea Prahovei. În perioada clandestinității, din rândurile lor au fost recrutate „echipe de sacrificiu" (folosite în mică măsură până în septembrie 1940). Principalul aport al CML a fost cel financiar, deoarece muncitorii calificați câștigau destul de bine și s-au arătat dispuși să-și achite la timp cotizațiile[46].

„Frățiile de Cruce" (FdC) activau în rândul elevilor de liceu, iar importanța lui nu a fost cu nimic mai redusă decât a celorlaltor corpuri. Această organizație din interiorul Mișcării legionare a fost structurată de Gheorghe Istrate după 1935. Organizarea era asemenea cuiburilor, însă la nivelul claselor de liceu. Ca și în cuiburile de legionari, obținerea statutului de membru FdC se făcea în urma unui stadiu de pregătire. Elevii sub 14 ani erau numiți „Frățiori de Cruce" și luau cunoștință de principalele elemente ale doctrinei legionare. Stadiul pregă-

---

[44] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 280/1938, f. 16-18.
[45] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 380.
[46] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 280/1938, f. 19-23.

titor de intrare în FdC se făcea în cadrul „Mănunchiului de prieteni“, după care, în urma unei examinări privind însuşirea doctrinei şi asupra caracterului, se putea pătrunde în organizaţie. În general, în fiecare reşedinţă de judeţ exista o organizaţie FdC, deoarece exista cel puţin un liceu. Absolvenţii FdC urmau să devină legionari după ce împlineau 18 ani, iar dacă deveneau studenţi intrau în CSL[47]. În 1936, aproximativ 2% din elevii liceelor erau înscrişi în FdC, dar probabil numărul simpatizanţilor era mult mai mare[48]. În timpul clandestinităţii, organizaţiile FdC erau cele mai active, deoarece realizau transferul corespondenţei dintre emisarii „Comandamentelor de prigoană“ şi organizaţiile locale. Pentru că erau bănuiţi de activităţi legionare în mai mică măsură decât alte categorii, elevii de liceu au asigurat suportul comunicaţional al activităţilor din perioada 1938-1940. Ei nu au participat la acţiunile radical-teroriste decât în cazuri izolate[49].

În anii ilegalităţii „carliste“, principala modalitate de menţinere a speranţei legionarilor a fost lansarea de zvonuri. În perioada interbelică răspândirea informaţiei se făcea cu mijloace rudimentare, iar radioul era la început. În sate, presa scrisă ajungea de cele mai multe ori cu întârziere. Astfel că, prin diferiţi emisari informaţiile despre Mişcarea legionară ajungea la membrii cuiburilor, deformate de multe ori pentru ca organizaţiile locale să nu renunţe la ataşamentul faţă de Legiune. În perioada 1938-1940, principala „ţintă“ a zvonurilor în Mişcarea legionară a fost Corneliu Codreanu. Despre acesta se spunea că era în siguranţă, iar îndată ce contextul intern o va permite se va impune în fruntea guvernului. Imediat după pronunţarea sentinţei de condamnare, legionarii din teritoriu au primit unele in-

---

47 Roşca, Nicolae, *Ce este Frăţia de Cruce. Origini-Organizare-Doctrină*, 2004, <www.fgmanu.org/doctrina/fratia-pag1.htm> (30 ianuarie 2004).

48 Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 375.

49 DANIC, Fond DGP, dosar nr. 280/1938, f. 3.

formații conform cărora Codreanu se afla în Germania, deoarece fugise împreună cu directorul închisorii Jilava în timpul procesului[50]. Tactica aceasta era folosită pentru legionarii care aveau dubii privind continuarea activității în condiții de ilegalitate. Pentru cei convinși că Mișcarea legionară putea cuceri puterea prin acțiuni violente (în special în județele din Transilvania unde avea colaboratori Horia Sima), se trimiteau mesaje conform cărora autoritățile se purtau dur cu Corneliu Codreanu[51], deși mesajele acestuia din închisoare afirmau contrariul. Chiar înainte de 30 noiembrie 1938, în unele regiuni s-a lansat zvonul că autoritățile l-ar fi omorât pe Corneliu Codreanu – probabil pentru a se recruta noi adepți pentru celulele teroriste și pentru a spori motivația radicalilor[52]. Debusolarea produsă de strategia „Comandamentelor de prigoană" a fost mare, căci, chiar după moartea lui Corneliu Codreanu, mulți nu credeau în comunicatele oficiale, așteptând mesaje de la noua conducere clandestină.

Reorganizarea Mișcării legionare în teritoriu a început la scurt timp după condamnarea lui Corneliu Codreanu și a fost condusă de membrii „Comandamentelor de prigoană" în toate fazele acestora. Pentru început, reorganizarea a fost coordonată de Iordache Nicoară și Victor Dragomirescu, care aveau legături mai ales în rândul studenților din București. În viziunea lor, punctul forte al acțiuni trebuia să fie Corpul „Moța-Marin". Acesta fusese înființat în 1937 de Corneliu Codreanu și se dorea a fi un organism de natură paramilitară al Mișcării legionare. În faza inițială au fost recrutați tineri cu alură atletică, dar opoziția autorităților față de o asemenea structură radicală a sistat organizarea. Totuși, la nivel instituțional Corpul „Moța-Marin" a continuat să existe, iar în vara anului 1938 era condus de Iordache Nicoară, cunoscut ca student radical. Victor Dragomirescu era în vara anului 1938 și șeful FdC, după ares-

---

[50] *Ibidem*, dosar nr. 11/1938, f. 8.

[51] DANIC, Fond IGJ, dosar nr. 54/1939, f. 103.

[52] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 16/1938, f. 11.

tarea în noaptea de 16 spre 17 aprilie a lui Gheorghe Istrate. În primele circulare emise de această structură de reorganizare, cuiburile erau atenționate că și-a făcut apariția studentul de profesie, cum spuneau ei, care era agent al Siguranței și care urmărea identificarea structurilor legionare în teritoriu. Încă de la început, „Comandamentul de prigoană“ anunța prin circulare secrete cuiburile din teritoriu că nu există nici un ordin de liniște și că trebuiau întreprinse activități de reorganizare. Încă de atunci se aprecia că șansele de supraviețuire ale lui Corneliu Codreanu în închisoare erau reduse și de aceea organizațiile locale aveau datoria să se înarmeze voluntar, fără a mai aștepta ordine de la „centru“ în această direcție[53].

Activitatea clandestină a provocat unele modificări în structura organizatorică tradițională a cuiburilor. Ședințele trebuiau să se facă de două ori pe săptămână, iar șefii de cuib aveau obligația să raporteze în cel mai scurt timp superiorilor ierarhici structura organizațiilor locale: numărul membrilor, nivelul de devotament etc.[54] Începând cu luna iulie, legionarii nu mai aveau voie să se întrunească în locuri publice, ci numai în păduri sau pe marginea râurilor unde se făcea baie, fără a ridica dubii privind activitățile lor. Legătura dintre cuiburi urma să se facă prin intermediul FdC, deoarece elevii erau bănuiți în mică măsură de activități clandestine[55].

Începând din această fază, cotizația a obținut iarăși o însemnătate fundamentală pentru supraviețuirea Mișcării legionare. Nu se renunțase niciodată la colectarea ei, însă după dezvoltarea Partidului „Totul pentru Țară“ nu mai a fost un element central de finanțare, ci s-a folosit pentru necesitățile locale. Cuiburile, conform noilor instrucțiuni primite, aveau datoria să se îngrijească de destinația cotizațiilor, iar cea mai mare parte a acestora să ajungă la dispoziția „Comandamen-

---

[53] *Ibidem*, dosar nr. 15/1938, f. 149-150.
[54] *Ibidem*, f. 45.
[55] *Ibidem*, f. 45-46.

tului de prigoană"[56]. Nu există informații că s-ar fi impus noi cuantumuri ale cotizațiilor, dar având în vedere că fiecare membru contribuia lunar cu sume de bani de valori constante, „Comandamentele de prigoană" au avut fonduri suficiente pentru a pregăti activități teroriste.

Primul „Comandament de prigoană" și-a fixat ținta de lucru aproape în totalitate în rândul CSL. Înainte de a intra în vacanță, studenții au primit dispoziții să reorganizeze structurile locale conform noilor principii. Ei trebuiau să se asigure că șefii de cuiburi se întâlneau numai în locuri neutilizate în mod curent (în special în păduri și munți). Legătura cu „centrul" urma să se facă exclusiv prin curieri, pentru ca membrii organizațiilor locale să nu se expună descoperirii de către autorități[57]. Măsura era bine gândită, deoarece identificarea unui membru al cuibului putea atrage deconspirarea întregii rețele. Aceasta deoarece localitățile nu aveau mulți locuitori și prieteniile dintre membrii comunității erau ușor de identificat. Din această cauză, „Comandamentul de prigoană" a decis să schimbe structura cuiburilor pentru că legionarii vechi erau cunoscuți de autorități. Începând cu luna iulie 1938, a început o campanie de recrutare de noi cadre, care să nu fie bănuite de comunitatea locală[58]. Organizatoric, măsura a fost eficientă, însă s-a deviat de la criteriul tradițional de recrutare a membrilor. Conform dispozițiilor lui Corneliu Codreanu, un aspirant la statutul de legionar trebuia să parcurgă un stagiu de pregătire de trei ani, după care era verificat dacă și-a însușit principiile doctrinare. Noii membri au fost integrați în cuiburi instantaneu, iar pe cei mai mulți dintre ei i-a atras caracterul extremist-violent al noii organizări.

Înainte de arestare, Iordache Nicoară (care se afla în fruntea „Comandamentului de prigoană") a încercat să extindă

---

[56] *Ibidem*, f. 18.
[57] *Ibidem*, dosar nr. 11/1938, f. 238.
[58] *Ibidem*, f. 224-225.

activitatea Corpului „Moța-Marin" în teritoriu. În acest scop a plecat în județele din Moldova pentru a evalua posibilitățile. Paralel cu acțiunea lui, în județele din Muntenia și Transilvania a fost trimis Victor Dragomirescu[59]. Soluția reorganizării în clandestinitate prin intermediul Corpului „Moța-Marin" nu a fost eficientă în cele din urmă, deoarece s-a limitat aproximativ la nivelul Bucureștiului, iar în al doilea rând i-a implicat numai pe studenți.

După venirea lui Horia Sima la conducerea „Comandamentului de prigoană", acesta a schimbat strategia de acțiune, în sensul că a mobilizat toate „corpurile" legionare. Înainte de a începe să stabilească relații cu fostele cuiburi, a împărțit comanda pe regiuni. El le-a transmis celor care activau în ilegalitate să nu aștepte instrucțiuni de la „centru" și că trebuiau să se mobilizeze individual, în funcție de necesitățile ținutului[*60]. Pentru a facilita contactul cu teritoriul, Horia Sima a creat trei comandamente regionale: la Iași (pentru Bucovina, Basarabia și Moldova), la București (pentru Oltenia, Muntenia și Dobrogea) și la Cluj (pentru Transilvania și Banat). Fiecare ținut urma să aibă un comitet format din trei legionari. Acestora li se subordonau organizațiile locale, iar membrii comitetelor urmau să stabilească legături cu șefii comandamentelor regionale[61]. La București, exista o persoană care făcea legătura între delegații regiunilor și Horia Sima. Această persoană nu era în evidențele Ministerului de Interne deoarece Horia Sima a avut grijă să desemneze legionari din provincie, în special din Transilvania. În general, studenții au primit această responsabilitate. Odată ajunși în București, delegații închiriau o cameră la o adresă comunicată din timp comandamentelor regionale. A-

---

[59] *Ibidem*, dosar nr. 54/1939, f. 103.

[*] Ținut = unitate administrativă creată de Carol al II-lea în timpul regimului său autoritar, care reunea mai multe județe

[60] DANIC, Fond DGP, dosar nr.15/1938, f. 90.

[61] *Ibidem*, f. 241.

ceştia intrau în legătură prin parole cu persoana de legătură, care-i îndrumau spre locurile unde urmau să se vadă cu Horia Sima. Întâlnirile dintre acesta şi delegaţi au avut loc pe străzi sau în localuri publice şi niciodată la domiciliul său, pentru a nu exista riscul identificării de către poliţie[62].

Propaganda pentru racolarea de noi membri sau de activare a fostelor cuiburilor s-a făcut cu multă atenţie. Încă de la început, Horia Sima a anunţat pregătirea unor acţiuni violente şi de aceea a dat dispoziţii ca fiecare membru al cuibului să strângă în cel mai scurt timp suma de 50 de lei pentru a satisface unele cheltuieli necesare pregătirii reacţiei faţă de autorităţile statului[63]. De asemenea, şeful „Comandamentului de prigoană" a dat dispoziţii în luna august membrilor CML să recruteze noi muncitori în acest corp (în special la rafinăriile de petrol de pe Valea Prahovei)[64]. Integrarea muncitorilor în activitatea de clandestinitate avea rolul de a aduce bani pentru campania teroristă pe care o pregătea noul „Comandament de prigoană". Horia Sima s-a îndreptat spre Valea Prahovei deoarece muncitorii de acolo erau bine plătiţi şi puteau cotiza substanţial, iar prin apropierea de Bucureşti se diminua din riscul transferului de fonduri. Conform circularelor emise în luna august 1938, în fruntea cuiburilor trebuiau plasaţi membri noi ai Mişcării legionare, care aveau avantajul că nu erau bănuiţi de autorităţi[65]. Dar, în acelaşi timp, ei nu erau „legionari veritabili" conform dispoziţiilor organizatorice emise de Corneliu Codreanu. Noile cuiburi erau reduse ca număr la nivelul de cinci elemente, sub denumirea de „mână de legionari". De asemenea, corespondenţa şi arhiva trebuia să fie ţinută de membrii care nu mai activaseră în Mişcarea legionară[66]. Conform

---

[62] *Ibidem*, dosar nr. 252/1939, f. 295.
[63] *Ibidem*, dosar nr. 4/1938, f. 216-217.
[64] *Ibidem*, f. 184.
[65] *Ibidem*.
[66] *Ibidem*, f. 319-320.

noilor dispoziţii, în măsura posibilităţilor, legionarii trebuiau să facă propagandă în afara judeţelor de reşedinţă, deoarece aici nu erau cunoscuţi de autorităţile poliţieneşti sau de jandarmi[67]. Femeile nu mai aveau dreptul să activeze, pentru că se considera că puteau ceda mai uşor presiunilor în caz de descoperire[68].

Unele organizaţii locale au folosit metode originale pentru a restabili legăturile. În vara anului 1938, autorităţile se confruntau cu fenomenul sabotării activităţii echipelor regale* la sate de către legionari. Ei se integrau în respectivele echipe, iar pe lângă faptul că le deturnau scopul iniţial, transmiteau informaţii spre şefii de cuiburi care activau în clandestinitate[69]. În Banat, tinerii legionari au înfiinţat în sate echipe de fotbal, iar începând cu august 1938 au organizat competiţii. Prin intermediul acestor deplasări se făceau schimburi de informaţii şi se transmiteau mesaje de la „Comandamentele de prigoană"[70].

Structura conspirativă gândită de Horia Sima a fost menţinută şi după ce în fruntea „Comandamentului de prigoană" a venit Vasile Cristescu, deoarece acesta nu avea contacte în teritoriu. Horia Sima avea întruniri regulate cu delegaţii din provincie, iar în Transilvania se folosea de legăturile proprii sau de ale lui Nicolae Petraşcu. Cei doi fuseseră colegi în facultate, iar după 1935 au colaborat în calitate de lideri ai Regiunilor Timişoara şi Sibiu. Autorităţile locale informaseră încă din 1937 „centrul" despre modalitatea conspirativă cu care lucra Horia Sima. După luna iulie 1938, Sima reuşise să pună la cale o reţea de contacte care se întindea de la Bucureşti până la Ti-

---

[67] *Ibidem*, dosar nr. 16/1938, f. 82.

[68] *Ibidem*, f. 60.

* Regimul carlist a dispus ca pe timpul vacanţei, studenţii să se constituie în „echipe regale" care să studieze starea ţăranilor şi a satelor României. Astfel, autorităţile sperau că tinerii vor fi îndepărtaţi de Mişcarea legionară.

[69] *Ibidem*, dosar nr. 278/1938, f. 8.

[70] *Ibidem*, dosar nr. 15/1938, f. 66.

mişoara, cu unele poziţii în Bucovina şi la Iaşi*. La începutul lunii septembrie 1938, primele eforturi de înarmare au dat roade, autorităţile descoperind în Bucovina arsenale de arme albe şi de foc, achiziţionate în scopul comiterii unor atentate[71]. Conform dispoziţiilor date în august, fiecare organizaţie trebuia să pregătească celule teroriste. Membrii acestora urmau să se înarmeze şi să acţioneze pe cont propriu[72].

Rezultatele „pe teren" ale „Comandamentelor de prigoană" în vara anului 1938 au fost destul de modeste, în ciuda eforturilor. În special s-au tipărit manifeste cu atacuri împotriva lui Nicolae Iorga[73] sau Armand Călinescu[74] (consideraţi principalii responsabili pentru arestarea lui Corneliu Codreanu). Răspândirea acestora se făcea fie de la om la om, prin intermediul cunoştinţelor legionarilor, fie prin intermediul FdC-iştilor care le plasau în cutiile poştale[75]. Tipărirea se realiza la nivel local, unde existau încă din perioada activităţii legale centre de multiplicare necunoscute de autorităţi.

Cea mai importantă activitate de propagandă din perioada amintită a fost tipărirea şi distribuirea broşurii *Adevărului despre procesul lui Corneliu Z. Codreanu. Maiu 1938*. Textul fusese scris de Ion Belgea şi cuprindea note luate de participanţii la procesul lui Corneliu Codreanu din 25-27 mai 1938, plus comentarii prin care sentinţa era prezentată ca nedreaptă[76]. Horia Sima i-a dat manuscrisul lui Nicolae Petraşcu, care s-a deplasat la Sibiu unde avea relaţii la tipografia organizaţiei religioase „Oastea Domnului" (acolo editase în 1936 şi lucrarea *Pentru Legionari*). Broşura a fost tipărită în 4.000 de exem-

---

* Vezi *Anexa nr. 3*.

71 DANIC, Fond DGP, dosar nr. 4/1938, f. 288.

72 *Ibidem*, dosar nr. 54/1939, f. 108.

73 *Ibidem*, dosar nr. 11/1938, f. 224.

74 *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 117.

75 DANIC, Fond DGP, dosar nr. 11/1938, f. 224.

76 *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 116.

plare, iar tirajul a fost complet la jumătatea lunii august[77]. Distribuția urma să se facă prin curieri ai comandamentelor regionale și transportate în cantități mici pentru a nu fi descoperite. Broșurile care trebuiau să ajungă la Cluj au fost însă „capturate" de autorități în timpul transportului, ulterior fiind identificată și tipografia. Nicolae Petrașcu a reușit în timp util să fugă din Sibiu la București[78].

Cu toate că a fost identificat locul de tipărire ale broșurii, aceasta a reușit să fie distribuită în toată țara. La sfârșitul lunii august apar primele informații privind existența broșurii, pe când Horia Sima începuse organizarea comandamentelor regionale. Este posibil ca broșurile să fi fost preluate de toți reprezentanții regionali în aceeași zi de la Sibiu, deoarece descoperirea tipografiei nu a dus și la confiscarea întregului material. Exemplare ale acesteia au fost identificate de autorități la București, Alba Iulia, Tecuci, Piatra Neamț etc.[79]

Legionarii au încercat și utilizarea unei noi forme de propagandă, prin radio, cu toate că din închisoare Corneliu Codreanu susținea că această metodă poate duce la agravarea situației celor aflați în detenție[80]. Postul s-a numit „Chemarea străbună"[81], dar la 29 iunie a fost descoperit, iar cei șase legionari care-l întrețineau, arestați[82]. Horia Sima nu a ținut seama de recomandările lui Corneliu Codreanu și a încurajat apariția posturilor de radio clandestine. Informația nu mai putea fi astfel controlată de autorități prin mijloacele clasice, iar propaganda

---

[77] DANIC, Fond IGJ, dosar nr. 54/1939, f. 158.

[78] Chioreanu, Nistor, *op. cit.*, p. 34.

[79] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 15/1938 f. 226; DANIC, Fond DGP, dosar nr. 4/1938, f. 19.

[80] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 119.

[81] Serafim, Alexandru, „În umbra Căpitanului (4)", în *Permanențe*, an IV, nr. 3/2001.

[82] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, ed. Dana Beldiman, București, Editura Evenimentul Românesc, 2000, p. 64.

prin această metodă era mai ieftină. La sfârşitul lunii septembrie, în Constanţa legionarii au creat un post clandestin de radio, care avea aceeaşi lungime de undă cu Radio Bucureşti. Ascultătorii acestei frecvenţe puteau afla informaţii despre noua organizare a Mişcării legionare, iar membrii grupării erau îndemnaţi să sprijine eforturile de reorganizare în clandestinitate[83].

Atât în viziunea lui Iordache Nicoară, cât şi a lui Horia Sima, reorganizarea structurilor locale avea ca obiectiv declanşarea unor acţiuni violente contra autorităţilor statului. Deoarece în toamna anului 1938 contextul internaţional a fost tensionat de ascensiunea Germaniei prin criza cehoslovacă, Mişcarea legionară a declanşat un proces de presiune asupra guvernului. Încă de la început, noua conducere a fost conştientă că o astfel de atitudine putea provoca doar două reacţii: colaborarea statului sau represiunea totală. Însă „Comandamentul de prigoană" a fost dispus să rişte. În noua formulă de conducere existau „elemente" destul de extremiste: Vasile Cristescu, Alexandru Cantacuzino, Horia Sima, Constantin Papanace, care se înfruntaseră de mai multe ori direct cu autorităţile statului.

Declanşarea acţiunilor violente la adresa statului s-a legat de consolidarea organizaţiilor, dar şi de reorganizare „Comandamentului de prigoană" după întoarcerea la Bucureşti a lui Vasile Cristescu şi Alexandru Cantacuzino (septembrie 1938). Conform unor surse, cel care a gândit noul plan de acţiune ar fi fost Horia Sima[84], însă în cele din urmă a fost aprobat de tot „Comandamentul de prigoană", deoarece el nu avea atunci putere suficientă pentru a organiza singur acţiuni violente. Dezbaterea proiectului s-a făcut în casa părinţilor lui Titi Cristescu[85] (în carterul Tei), iar pentru început membrii conducerii clandestine au hotărât să înceapă o campanie de răspândire de

---

[83] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 15/1938, f. 269.
[84] Palaghiţă, Ştefan, *op. cit.*, p. 114.
[85] *Ibidem.*

manifeste ostile guvernului şi monarhului, ca metode de presiune. Componenţa „Comandamentului de prigoană" din perioada acţiunilor teroriste nu s-a putut stabili în cercetarea de faţă în totalitate, însă cele mai importante „elemente" au fost cu certitudine următorii: Vasile Cristescu, Horia Sima, Alexandru Cantacuzino, Victor Dragomirescu, Nicolae Petraşcu, Titi Cristescu[86]. Vasile Cristescu era conducătorul legitim al grupului deoarece primise învestirea de la Corneliu Codreanu din închisoare şi era un comandant legionar cunoscut. Horia Sima stabilise contacte serioase cu teritoriul şi de asemenea controla activitatea Corpului „Răzleţi" din Bucureşti (în septembrie 1938, acest „corp legionar" era condus de ing. Augustin Micu şi avea informaţii din înalte cercuri guvernamentale: Istrate Micescu, Valer Pop, dr. Constantin Angelescu, Alexandru Vaida-Voievod etc., prin persoane de legătură[87]). Alexandru Cantacuzino era una dintre principalele personalităţi ale Mişcării legionare, dar cu un temperament coleric, fiind adept al extremismului. După evadare a stat ascuns o perioadă în Bucureşti la rude ale sale, care nu puteau fi percheziţionate datorită poziţiei sociale. Umbla relativ liber pe străzile Bucureştiului, deghizat în ofiţer, însă în cele din urmă, la 28 octombrie 1938, a fost prins şi închis la Râmnicu Sărat. Victor Dragomirescu era un vechi membru al „Comandamentelor de prigoană" şi probabil se ocupa cu organizarea sectorului studenţesc, prin intermediul Corpului „Moţa-Marin". Nicolae Petraşcu, datorită experienţei sale tipografice, s-a ocupat cu tipărirea manifestelor şi publicaţiilor clandestine, organizând o tipografie ilegală în comuna Colentina de lângă Bucureşti, cu ajutorul unui alt grup de legionari din Capitală. Titi Cristescu era un abil organizator al întrunirilor „Comandamentului de prigoană", iar rolul său era să identifice noi adrese despre care autorităţile nu bănuiau că puteau fi utilizate de legionari. Este foarte probabil ca din „Comandamentul

---

86 DANIC, Fond DGP, dosar nr. 262/1940, f. 86.

87 *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 116-117.

de prigoană" reorganizat în toamnă să fi făcut parte și Ion Dumitrescu-Borșa și Constantin Papanace, dar au fost nevoiți să stea mai mult ascunși și nu au putut să participe la activitățile teroriste.

Faza pregătitoare a reacției violente față de autorități a constat în răspândirea de manifeste ofensatoare la adresa guvernului și mai ales la adresa lui Armand Călinescu. Organizațiile locale au primit dispoziții să găsească noi modalități de multiplicare a manifestelor primite de la „centru". În general, cadrele recent recrutate dintre muncitori și studenți s-au ocupat de această operațiune, tot aceștia având responsabilitatea de a lipi afișele. Datorită faptului că numărul membrilor dintr-un cuib se redusese la cinci, iar cuiburile nu se cunoșteau între ele, fiind responsabile doar față de șeful de ținut, au avut eficiență în toamna anului 1938. Manifestele contra guvernului au ajuns în unele zone și în mediul rural, ceea ce a creat o reacție violentă a angajaților Ministerului de Interne, deoarece nu reușeau să identifice rapid rețelele[88]. Unele dintre manifeste erau distribuite cu rol diversionist, deoarece se anunța că în scurt timp Corneliu Codreanu va fi eliberat, iar următorul guvern va fi legionar[89]. Tactica din vară privind contradicția știrilor a fost prelungită, astfel că zvonistica referitoare la statutul lui Corneliu Codreanu a persistat. Distribuția materialelor de propagandă s-a realizat în toate zonele țării: Cluj, Bistrița, Slatina, Cernăuți, Silistra[90], ceea ce dovedește că noua conducere clandestină a reușit să mobilizeze aproximativ toate fostele organizații locale. Aceste manifeste purtau titluri diverse, unele explicite în ceea ce privește conținutul lor: „Consilierii regali lipsiți de demnitate", „Scrisoarea lui Corneliu Codreanu către Domnul Nicolae Iorga", „Către opinia publică românească", „Concluziuni", „Dragi camarazi și iubiți prieteni ai Legiunii",

---

[88] Chioreanu, Nistor, *op. cit.*, p. 35.
[89] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 16/1938, f. 40-41.
[90] *Ibidem*, dosar nr. 11/1938, f. 121-212.

„Adevărul în procesului lui Corneliu Z. Codreanu – Maiu 1938", „Priviți pe acești trei", „Maiestate", „Către toți Românii", „Către toată suflarea românească din Ardeal", „Scrisoare către Î.P.S.S. Patriarhul României", „Români" etc. Nu în toate regiunile legionarii care activau clandestin au fost eficienți în distribuția de manifeste. În ținutul Mureș, de pildă, pe parcursul anului 1938 au fost identificați 96 de distribuitori, dintre care 52 au primit diverse pedepse, iar numai 12 au fost achitați[91]. Au existat cazuri în care cei prinși cu materiale interzise au fost trimiși cu domiciliul obligatoriu la Miercurea Ciuc.

„Comandamentul de prigoană" a încercat să editeze în toamna anului 1938 un ziar clandestin, sub denumirea *Curierul legionar*. Tipografia a fost organizată în luna octombrie de către Titi Cristescu, care a identificat în comuna Colentina un spațiu sigur. Nicolae Petrașcu a preluat editarea tipăriturilor, fiind ajutat de V. Suciu. Paralel cu tipărirea manifestelor, aceștia au strâns și materiale pentru publicația *Curierul legionar*, numărul 1 al acesteia fiind datat 20 noiembrie 1938. Distribuția exemplarelor s-a făcut cu mare atenție, ca și în cazul broșurii *Adevărul despre procesul lui Corneliu Z. Codreanu. Maiu 1938*, fiind implicați puțini delegați ai organizațiilor regionale pentru a nu atrage atenția. Răspândirea ziarului s-a realizat noaptea, prin aruncare în curțile caselor sau pe străzile din marile orașe[92]. Continuitatea publicației a fost întreruptă de descoperirea tipografiei clandestine la 3 decembrie 1938, însă Nicolae Petrașcu a reușit să scape în timpul descinderii forțelor de jandarmi[93].

Manifestele care au anunțat declanșarea atentatelor teroriste au cuprins amenințări explicite la adresa înalților demnitari și au fost semnate de principalii membri ai „Comandamentului de prigoană" – Vasile Cristescu și Alexandru Cantacuzino. Prin mesajele acestora, Armand Călinescu era făcut respon-

---

[91] *Ibidem*, f. 236-237.

[92] *Ibidem*, dosar nr. 16/1938, f. 144.

[93] *Ibidem*, dosar nr. 262/1940, f. 87.

sabil de tensiunile dintre rege şi legionari, fiind ameninţat violent. Numele lui Horia Sima nu a apărut în nici un document propagandistic din această perioadă. Conform cercetărilor documentare făcute pentru lucrarea de faţă, abia în luna ianuarie 1939 Sima apare în circularele de urmărire trimise de Poliţie sau Jandarmerie, astfel înclinăm să credem că autorităţile nu-i cunoşteau activitatea în „Comandamentul de prigoană". Deoarece venise din provincie, nu era în evidenţele Prefecturii de Poliţie Bucureşti, iar cât a locuit în Capitală a avut diferite adrese şi identităţi, în cele mai multe cazuri deghizându-se în timpul întâlnirilor cu reprezentanţii provinciei[94]. Nicolae Petraşcu, exponent şi el al provinciei, fusese dat în consemn la frontieră încă din 7 octombrie pentru că s-a dovedit că a tipărit broşura *Adevărul despre procesul lui Corneliu Z. Codreanu. Maiu 1938*[95], iar mai apoi şi ziarul *Curierul Legionar*.

Prima circulară, emisă de Vasile Cristescu, cu data de 1 octombrie 1938, a avut un ton moderat privind ameninţările directe. Mesajul central spunea că legionarii au fost întotdeauna puternici, iar numai intervenţiile lui Corneliu Codreanu i-au liniştit. Vasile Cristescu îl sfătuia pe Armand Călinescu să nu încerce omorârea lui Corneliu Codreanu deoarece legionarii erau în măsură să declanşeze o „revoluţie naţională". În final, regele era rugat, prin circulară, să nu mai primească sfaturile lui Armand Călinescu deoarece acesta „se pune la adăpostul numelui regal" pentru ca „să făurească prăpastia însângerată în care să se prăbuşească Ţara şi tronul"[96].

Mesajul trimis de Alexandru Cantacuzino prin circulara emisă la 13 octombrie 1938 a fost mult mai dur, anunţând că „Mişcarea legionară a hotărât să pună capăt îndrăznelilor d-lui Călinescu". Ca şi Vasile Cristescu, Alexandru Cantacuzino aprecia că numai insistenţele lui Corneliu Codreanu au provocat

---

[94] *Ibidem*, dosar nr. 252/1939, f. 210.
[95] *Ibidem*, dosar nr. 54/1939, f. 158.
[96] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 76-77.

lipsa de acţiune violentă a legionarilor, dar că această perioadă era la final[97].

Noile mesaje se bucurau de legitimitate deoarece erau emise de cei mai înalţi responsabili ai Mişcării legionare aflaţi în libertate. Horia Sima, prin Corpul „Răzleţi", a aflat din cercurile guvernamentale că Palatul nu a avut nici un fel de reacţie la anunţurile făcute de legionari şi astfel „Comandamentul de prigoană" a decis declanşarea acţiunilor teroriste. Înainte de primele atentate, în Bucovina şi Transilvania au apărut două manifeste care făceau referire explicită la Carol al II-lea, acuzaţiile fiind dintre cele mai dure. Prin manifestul „Priviţi pe aceşti trei", „Marele Străjer" (Carol al II-lea), împreună cu „Marea Străjeriţă" (Elena Lupescu) şi „Al treilea Mare Străjer al ţării" (tatăl Elenei Lupescu), erau acuzaţi că îi favorizau pe evrei în detrimentul românilor. Se mai afirma că legionarii aveau „datoria morală" să scape ţara de acea „plagă, şi Neamul Românesc va fi recunoscător". Într-o altă circulară care a apărut în Transilvania, semnată de un ofiţer în rezervă, Carol al II-lea era acuzat că a fugit în timpul războiului de pe front şi că „face o imensă avere pe seama poporului"[98]. Din rândul studenţimii din Cernăuţi a fost emis un alt manifest, prin care Carol al II-lea era acuzat că s-a „învrăjbit personal cu tineretul ţării", pentru a apăra „anumite interese jidoveşti". Finalul manifestului era ultimativ: „Majestate, ori te împaci cu Naţia Românească, ori trebuie să găsim altă soluţionare problemei deschise!"[99].

În această fază a acţiunilor teroriste, mesajul anti-evreiesc nu se datora antisemitismului Mişcării legionare, ci compromiterii lui Carol al II-lea, care era acuzat că îi proteja pe evrei, într-o epocă în care în Europa se luau măsuri de izolare a acestora. Noua generaţie era atrasă de antisemitism într-o măsură mai mică decât cea veche. Naţionalismul lor avea mai degrabă

---

[97] *Ibidem*, p. 82.

[98] *Ibidem*, p. 85-97.

[99] *Ibidem*, p. 84.

rădăcini în criza integrării tineretului în viața statului decât în doctrina lui A.C. Cuza de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Spre sfârşitul anilor 1930, chiar Corneliu Codreanu renunțase la principiul antisemit radical, mai ales la „numerus nullus", iar prin unele circulare anunța că va căuta modalități de integrare a populației mozaice în cadrul noului stat legionar.

Primele manifestații publice ostile la adresa conducerii statului au fost făcute de studenții legionari, cu ocazia începerii anului universitar (24 octombrie 1938). Manifestația cea mai bine pusă la punct a fost cea de la Cernăuți, unde reorganizarea se făcuse în cele mai mici detalii. Studenții legionari au reuşit să se infiltreze în programul oficial al ceremoniei, iar Sebastian Mocanu a luat cuvântul imediat după discursul oficialităților. Textul care urma să fie citit fusese aprobat în prealabil de cenzură, Sebastian Mocanu neabătându-se inițial de la litera acestuia. În sală erau cei mai importanți demnitari ai ținutului, în frunte cu rezidentul regal, prof. Alexianu. După citirea discursului, studentul a cerut un moment de reculegere în memoria colegilor morți, gest acceptat de toată asistența. Însă în timpul momentului de reculegere, Sebastian Mocanu a solicitat pe un ton violent eliberarea lui Corneliu Codreanu şi a tuturor legionarilor care aveau domiciliul obligatoriu. În acel moment, oficialii universității au părăsit sala, iar apoi studenții au intonat Imnul Regal şi câteva cântece legionare. La scurt timp, manifestația a continuat în curtea universității, unde studenții protestatari au decis să trimită un memoriu către regele Carol al II-lea. Ulterior, coloana de studenți s-a îndreptat spre căminul studențesc „A.D. Xenopol" şi s-a baricadat în interiorul acestora. Deoarece în oraş nu s-a produs nici o solidarizare cu protestul studențesc, legionarii baricadați s-au predat autorităților, fiind deferiți Tribunalului Militar Cernăuți. Senatul Universității s-a întrunit imediat în şedință urgentă şi a decis exmatricularea a 73 de studenți implicați în protest[100]. Organi-

[100] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 16/1938, f. 69-70.

zarea manifestației nu a fost făcută de un legionar local, conform noilor instrucțiuni care stabileau că nu se va acționa în județele de reședință. Protestul fusese pregătit de avocatul Emil Pop din Cluj, care în perioada premergătoare a fost deghizat în haine de călugăr. După incident a plecat la București, unde a fost ținut ascuns de legionarii de acolo[101].

În timpul procesului, studenții au avut o atitudine jignitoare la adresa Tribunalului Militar Cernăuți. Dintre cei 73 de inculpați, 70 au fost condamnați la 2 ani de închisoare, plata a 2.000 lei cheltuieli de judecată, pierzându-și și drepturile cetățenești pentru cinci ani[102]. Liderii acestui grup au fost închiși în penitenciarul de la Satu Mare, iar restul la penitenciarele din Alba Iulia și Chișinău. În rest, nimeni n-a avut vreo reacție publică față de gestul lor. Protestul de la Cernăuți a fost considerat însă de „Comandamentul de prigoană“ o reușită, anunțându-se astfel noi acțiuni, de această dată violente. S-a încercat și la Cluj o manifestație, tot cu ocazia deschiderii anului universitar. În momentul în care un oficial al universității a solicitat studenților să intoneze imnul „Trăiască Regele“, legionarii din sală au răspuns cu fluierături, după care au urmat busculade cu poliția. La intervenția forțelor de jandarmi manifestația a fost risipită și au fost făcute arestări printre protestatari[103].

Protestele studenților au testat terenul pentru acțiunile teroriste, care erau studiate încă din luna august a anului 1938. Pentru unii legionari, încă de la acea dată era evident faptul că liderul lor nu mai putea scăpa cu viață din închisoare în condiții normale, considerând că doar prin acțiuni violente se puteau realiza presiuni asupra statului[104]. Unii legionari din Corpul „Răzleți“ au primit misiunea de a studia sistemul de securitate al Băncii Naționale a României (în continuare BNR), în vede-

---

[101] *Ibidem*, f. 80.

[102] *Ibidem*, dosar nr. 11/1938, f. 224.

[103] *Ibidem*, dosar nr. 278/1938, f. 35.

[104] *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, p. 131-132.

rea ocupării acesteia de forțe legionare. Prin intermediul unui angajat al BNR, „Comandamentul de prigoană“ a procurat planul băncii centrale, care includea posturile de pază și localizarea tezaurului. Conform raportului făcut de legionarul care a furnizat planul, tezaurul era imposibil de capturat deoarece se efectuaseră noi lucrări de consolidare a securității, însă impactul ocupării BNR ar fi fost mare[105].

La sfârșitul lunii septembrie, legionarii din teritoriu au aflat pentru prima dată de planurile privind o lovitură de stat[106] și astfel au început pregătirile. Noile instrucțiuni prevedeau că organizațiile locale trebuiau să-și achiziționeze singure logistica, astfel că organele polițienești nu au putut intui locațiile în care urmau să se dea loviturile teroriste. Tot ce se știa la nivelul Direcției Generale a Poliției era că la începutul lunii noiembrie urmau să aibă loc acțiuni revoluționare, în care urmau să fie implicați legionari de dată recentă, necunoscuți de autorități[107]. Încă de la începutul lunii octombrie, autoritățile din Cluj și Cernăuți cunoșteau că urmează un val de violențe, însă cercetările nu au identificat atentatorii[108]. Planul „Comandamentului de prigoană“ prevedea ca momentul central al loviturii să se dea după plecarea regelui la Londra, pentru ca, în situația de debusolare creată, să fie eliberat Corneliu Codreanu și chiar să fie numit prim-ministru. Studenții răspândeau deja zvonuri după începerea cursurilor că urmează eliberarea lui Corneliu Codreanu, datorită evenimentelor externe favorabile Mișcării legionare[109]. La Cernăuți, celulele teroriste urmau să dea lovitura finală pe 10 decembrie, prin acte de dezordine, distrugeri și incendieri[110].

---

[105] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 237/1937, f. 29-31.
[106] *Ibidem*, dosar nr. 15/1938, f. 269.
[107] *Ibidem*, dosar nr. 16/1938, f. 23.
[108] *Ibidem*, dosar nr. 4/1938, f. 329-330.
[109] *Ibidem*, dosar nr. 11/1938, f. 138.
[110] *Ibidem*, dosar nr. 16/1938, f. 118.

Înainte de asasinarea lui Corneliu Codreanu, tensiunea era foarte mare datorită valului de atentate, mai ales în rândul populației evreiești, care aștepta reacția autorităților față de atmosfera încordată[111]. Între 1 și 5 noiembrie 1938, în teritoriul fostei Regiuni legionare Cluj au avut loc primele atentate împotriva populației evreiești. La Cluj mai fuseseră organizate acțiuni ostile statului cu ocazia deschiderii anului universitar și este posibil să fi fost acolo și comandantul legionar Victor Silaghi, care în iulie evadase de la Miercurea Ciuc. La 2 noiembrie, la Beiuș au fost incendiate unele proprietăți evreiești, fără ca pagubele să fi fost mari. Apoi, la 4 noiembrie, în cantina studențească evreiască din Cluj a fost organizat un atentat cu bombă artizanală, fără ca cineva să fi murit în deflagrație. Mult mai periculos a fost atentatul din 5 noiembrie, tot la Cluj, când au fost aruncate petarde artizanale în Uzina de Gaz Aerian[112].

În a doua decadă a lunii noiembrie au fost organizate atentate în Banat. Valul violențelor s-a declanșat la 9 noiembrie, când în magazinul de coloniale al cetățeanului evreu William Deutchs din Reșița a fost pusă dinamită, iar în urma exploziei au fost produse pagube de 30.000 lei[113]. La 12 noiembrie, la Lugoj s-a produs o explozie la fabrica de textile, iar la 16 noiembrie la sinagoga din Reșița s-a produs o alta care a distrus zidul clădirii[114].

În noaptea de 16 spre 17 noiembrie, în județele bucovinene Câmpulung, Rădăuți și Cernăuți s-au incendiat simultan mai multe proprietăți evreiești, în special aparținând membrilor comunității mozaice mai înstăriți. Organizatorul a fost licențiatul în teologie Gh. Bestea, originar din jud. Arad, care a intrat în legătură cu cei care se ocupau cu reorganizarea structurilor le-

---

[111] Dorian, Emil, *Jurnal din vremuri de prigoană*, București, Editura Hasefer, 1996, p. 56-67.

[112] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 66-67.

[113] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 16/1938, f. 146-147.

[114] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 66-67.

gionare județene. Fondurile necesare operațiunii teroriste au fost strânse din cotizațiile cuiburilor, iar cei care au acționat se organizaseră anterior, conform instrucțiunilor „Comandamentului de prigoană". În urma atentatelor, au fost arestați 11 legionari, care au fost deferiți Tribunalului Militar Cernăuți[115].

Principala acțiune teroristă din fosta regiune legionară Sibiu s-a desfăşurat la Alba-Iulia, sub coordonarea şefului de regiune din clandestinitate, Alexandru Popovici. Atentatul a constat în plasarea unei bombe artizanale la sinagoga din Alba Iulia, fiind condus de Alexandru Griviță, absolvent al şcolii Superioare de Comerț din Alba Iulia şi de Emil Grindeanu, student. Cei doi au achiziționat cantitățile de dinamită şi de acid picric de la doi muncitori legionari care lucrau în domeniul minier. În seara de 20 noiembrie 1938, Alexandru Griviță a îngropat bomba artizanală sub sinagogă, timp în care celălalt atentator păzea acțiunea. După deflagrație, cei doi s-au ascuns la locuința unui membru al FdC. Cercetările autorităților au durat până în luna ianuarie 1939, când întreaga acțiune a fost descoperită, iar autorii pedepsiți cu închisoarea[116].

La 26 noiembrie, la Timişoara a avut loc un atentat cu grenade la Teatrul Comunal, în timp ce pe scenă avea reprezentație o trupă evreiască[117]. Cei patru morți şi peste 70 de răniți au produs impresie printre intelectualii din țara, mai ales în rândul comunității evreieşti[118].

Valul de atentate, în momentul producerii lor, nu au fost asociate imediat cu acțiunea teroristă a Mişcării legionare. În aproape toate cazurile, s-a dovedit în următoarele luni că atentatorii erau legionari, mai ales după descoperirea de către autorități a activității organizatorice teroriste a lui Horia Sima

---

[115] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 278/1938, vol. I, f. 207; *Ibidem*, dosar nr. 11/1938, f. 225-226.

[116] *Ibidem*, dosar nr. 252/1939, f. 311-312.

[117] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 66-67.

[118] Dorian, Emil, *op. cit.*, p. 56-57.

(ianuarie 1939). Cea mai puternică reacție spontană a autorităților contra legionarilor a determinat-o tentativa de asasinat asupra prof. Florian Ştefănescu-Goangă, rectorul Universității din Cluj, fost subsecretar de stat la Ministerul Educației. Atentatul a fost pregătit de studenții Aurel Lăscăianu şi Ion Pop, care au recrutat elemente extremiste de la Facultatea de Medicină[119]. După toate probabilitățile, Florian Ştefănescu-Goangă organizase pedepsirea studenților care au boicotat deschiderea anului universitar prin lozinci antiregale, iar legionarii extremişti au pregătit atentatul împotriva sa. Unele surse afirmă că în „Comandamentul de prigoană" nu s-a ştiut despre acest atentat[120]. În esență, respectiva acțiune nu seamănă cu celelalte, care s-au îndreptat contra populației evreieşti sau care doreau să producă mari pagube materiale pentru a destabiliza atmosfera internă. Organizatorii atentatului au susținut la proces că au dorit să-l pedepsească pe rector deoarece întreținea relații sexuale cu studentele sale[121]. Cei care au comis efectiv atentatul au fost trei studenți de la Facultatea de Medicină: Gheorghe Atofanei, Dumitru Uță şi Ion Dumitrescu. Primul dintre aceştia a fost şeful echipei teroriste şi nu a purtat armă în timpul operațiunii. Atacul s-a produs pe 28 noiembrie 1938, la ora 17.30, în timp ce Florian Ştefănescu-Goangă se îndrepta de la rectorat spre locuința sa, însoțit de un agent de poliție. Studentul Dumitru Uță a tras două gloanțe în rectorul Universității

---

[119] „Poliția din Cluj a dovedit cine sunt atentatorii asupra d-lui rector Ştefănescu-Goangă", în *Universul*, an LVI, nr. 42, 13 februarie 1939, p. 13.

[120] Vălenaş, Liviu, *Convorbiri cu Mircea Dimitriu. Mişcarea Legionară – între adevăr şi mistificare*, Timişoara, Editura Marineasa, 2000, p. 49.

[121] „Atentatul contra rectorului Universității din Cluj, Ştefănescu-Goangă, în noiembrie 1938. Adevăratele motive ale atentatului. Cuvântul de apărare rostit de Ion Pop, în şedința secretă, în fața Tribunalului Militar din Cluj", în *Țara şi Exilul*, an XVII, nr. 11-12, septembrie-octombrie 1981, p. 8.

din Cluj, după care polițistul care-l însoțea, agentul Gruia, s-a pus în fața profesorului și a murit din cauza gloanțelor primite din revolverul celuilalt student. Atentatorii au fugit de la locul faptei. Florian Ștefănescu-Goangă a supraviețuit, fiind transportat imediat la spital în stare foarte gravă[122]. Autorii morali și logistici ai atentatului au fost prinși în următoarele zile și deferiți Tribunalului Militar din Cluj. Cei doi organizatori, Aurel Lăscăianu și Ion Pop au fost condamnați la moarte prin împușcare sub acuzația de asasinat politic și tentativă de asasinat politic. Pedeapsa lor a fost comutată la muncă silnică pe viață. Organizatorul echipei teroriste, Gheorghe Atofanei a fost condamnat la muncă silnică pe viață și zece ani de degradare civică pentru instigare la asasinat politic, iar alți colaboratori ai acestora au primit pedepse între cinci și șapte ani de închisoare[123]. Cei doi studenți, care au tras probabil, au fost executați în momentul în care au fost prinși, deoarece ei nu figurează cu pedepse în sentința procesului și nici în alte surse.

Atentatul împotriva lui Florian Ștefănescu-Goangă a produs o impresie extraordinară în societatea românească. Opinia publică era în permanență informată despre starea sănătății lui[124], care în cele din urmă s-a ameliorat, profesorul întorcându-se la catedră. A doua zi după atentat, la închisoarea de la Râmnicu Sărat a venit ordinul de ridicare a lui Corneliu Codreanu, împreună cu alți 13 legionari condamnați la muncă silnică pe viață. Ei au fost uciși în acea noapte, în timpul transferului la închisoarea Jilava*. Cele mai multe opinii au legat aten-

---

[122] „Poliția din Cluj...“, în loc. cit., p. 13.

[123] „Procesul atentatorilor de la Cluj“, în *Universul*, an LVI, nr. 42, 13 februarie 1939, p. 13.

[124] „Starea d-lui profesor Ștefănescu-Goangă este îngrijorătoare“, în *Curentul*, an XI, nr. 3847, 5 decembrie 1938, p. 1; „Starea d-lui Ștefănescu-Goangă, foarte gravă“, în *Universul*, an LVI, nr. 1 bis, 3 ianuarie 1939, p. 7.

* Vezi *supra*, p. 59-60.

tatul contra lui Ştefănescu-Goangă de moartea celor 14 legionari, iar cei care au organizat campania de teroare au fost făcuţi responsabili ulterior de moartea liderului Mişcării legionare. Indiferent dacă atentatul a fost un pretext sau nu, autorităţile trebuiau să întreprindă măsuri concrete contra valului de violenţe, pentru a nu-şi pierde credibilitatea.

Acţiunile violente au continuat şi după atentatul contra lui Florian Ştefănescu-Goangă şi chiar după publicarea comunicatului privind moartea lui Corneliu Codreanu. Astfel că, la 29 noiembrie, la Caransebeş, a fost incendiată o fabrică de butoaie[125], iar în noaptea de 29 spre 30 noiembrie au fost incendiate nouă imobile cu proprietari evrei în Cernăuţi, unde au fost implicaţi 20 legionari bucovineni[126]. Tot la Cernăuţi, organizaţia FdC de la Liceul „Aron Pumnul" a întreprins o tentativă de asasinat asupra col. Cristescu, preşedintele Tribunalului Militar Cernăuţi. Cel mai probabil, „Comandamentul de prigoană" nu a dispus acest atentat, fiind pus la cale de către organizaţia regională bucovineană, deoarece col. Cristescu era acuzat că s-a purtat dur cu studenţii legionari care au organizat manifestaţiile de la 24 octombrie. La respectivul liceu a fost identificată o organizaţie FdC cu 28 de membri, dintre care cinci au fost condamnaţi la pedepse între 1 şi 3 ani de închisoare[127].

„Comandamentul de prigoană" a dispus se pare mai multe atentate în judeţele Bucovinei, însă începând cu 24 noiembrie autorităţile au descoperit reţelele teroriste care urmăreau să-şi procure combustibil pentru a fabrica bombe artizanale. În total au fost identificaţi aproximativ 50 de legionari radicali, care au fost deferiţi de asemenea Tribunalului Militar Cernăuţi.

Rezultatele campaniei de atentate din luna noiembrie 1938 au fost dezastruoase pentru Mişcarea legionară. Aproximativ toate legăturile din teritoriu au fost neutralizate, membrii „Co-

---

[125] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 66-67.

[126] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 11/1938, f. 226.

[127] *Ibidem*.

mandamentului de prigoană" nu mai aveau locuri sigure în care să se ascundă pentru a nu fi prinşi de organele Ministerului de Interne, iar liderul spiritual al Mişcării legionare a murit. Cu toate că legionarii din închisori au fost profund marcaţi de cele întâmplate şi au decis să recunoască regimul autoritar, „Comandamentul de prigoană" s-a radicalizat şi a organizat noi atentate contra demnitarilor înalţi, pregătind o lovitură de stat.

În perioada imediat următoare morţii lui Corneliu Codreanu, moralul legionarilor a scăzut drastic şi s-a produs o nouă triere – cea mai importantă – a celor dispuşi să continue activitatea în clandestinitate[128]. Ierarhia „Comandamentului de prigoană" nu a suferit modificări, deoarece acesta nu-şi schimbase structura. Conform ultimelor instrucţiuni date de Corneliu Codreanu cât timp a fost în viaţă, Vasile Cristescu urma să fie şeful organismului conducător, până la eliberarea celor din închisori. Conform unei alte dispoziţii a lui Corneliu Codreanu, ierarhia se stabilea în funcţie de „gradele" legionare, iar succesorul legitim urma să fie Gheorghe Clime. Însă, până la eliberarea acestuia, „Comandamentul de prigoană" rămânea în aceeaşi componenţă, fără să se pună problema, la acel moment, legitimităţii celor care ocupau poziţii de conducere. Singura revendicare privind şefia Mişcării legionare imediat după moartea lui Corneliu Codreanu a venit din partea unui legionar foarte controversat, Horia Codreanu (fratele fostului lider)[129]. Conform unor surse, Horia Codreanu fusese exclus din Mişcarea legionară chiar de către fratele său şi se apropiase ce cercurile guvernamentale încă din timpul detenţiei lui Corneliu Codreanu. Întrucât Horia Codreanu nu intrase în legătură cu „Comandamentele de prigoană" în nici o fază a acestora, nu s-a pus problema succesiunii lui în nici un moment.

---

[128] *Ibidem.*

[129] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 365.

2.2. *„Declarații de supunere"*

„Comandamentul de prigoană" a primit cu stupefacție comunicatul oficial privind împușcarea celor 14 legionari, ca și restul legionarilor de altfel. Nu numai Corneliu Codreanu era un mit al organizației, ci și cei 13 legionari morți în aceleași împrejurări. Pentru Mișcarea legionară „Nicadorii" și „Decemvirii" erau simbolul radicalismului și al sacrificiului pentru „cauza" organizației (aceștia și-au ucis cu cruzime victimele și nu au încercat să se sustragă pedepsei legale, fundamentând mitul sacrificiului în Mișcarea legionară). În primele zile ale lunii decembrie, de la „Comandamentul de prigoană" s-au primit ordine privind menținerea calmului, pentru a nu se declanșa un val de represiune din partea guvernului[130]. Cei din teritoriu sunt instruiți să depoziteze în lăzi orice fel de material de propagandă, pe care să-l ascundă la persoane sigure[131]. Până la jumătatea lunii decembrie liderii „Comandamentului de prigoană" au stat ascunși și au așteptat reacția autorităților.

Cu toate că liderii de la București pregăteau noi atentate contra stabilității regimului, majoritatea legionarilor nu mai erau dispuși să participe la astfel de activități. Chiar în Bucovina, unde s-au găsit întotdeauna elemente dispuse la extremism, starea generală era defetistă, iar legionarii căutau să se integreze cumva noii structuri statale[132]. În urma vizitei făcute lui Adolf Hitler, Carol al II-lea avea garanția neimplicării Germaniei în problemele interne ale României prin exprimarea unei poziții față de legionari. Cu siguranță că mulți dintre membrii organizației au înțeles noua conjunctură politică și au observat că statul era puternic și nu ceda în fața terorismului.

---

[130] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 11/1938, f. 208.

[131] *Ibidem*, dosar nr. 16/1938, f. 214.

[132] *Ibidem*, f. 173.

Deşi atentatele comise de legionari nu au fost de mare amploare, erau ceva nou pe scena socială a României, iar populaţia a sprijinit campania autorităţilor de neutralizare a factorilor de risc. Oricum, Corneliu Codreanu pierduse mult din imaginea pe care o avea în 1937, în primul rând în timpul proceselor din primăvară şi în al doilea rând în timpul radicalizării Mişcării legionare din toamnă. În decembrie 1938, în rândul populaţiei exista puţin interes faţă de moarta lui Codreanu, iar singurii care comentau modalitatea eliminării lui de pe scena politică erau liderii fostelor partide şi intelectualii. În aceste condiţii, legionarii nu mai aveau speranţe privind viitorul idealurilor care i-au strâns în jurul mişcării.

Pentru a-şi consolida regimul autoritar, Carol al II-lea dorea să-i strângă pe foştii politicieni şi funcţionarii statului într-o „unică organizaţie politică", proregală. Astfel, a creat la 16 decembrie 1938 Frontul Renaşterii Naţionale (în continuare FRN). Conform art. V al decretului-lege din 15 decembrie 1938 (publicat în Monitorul Oficial la 16 decembrie), „toţi românii care au împlinit 21 de ani, cu excepţia militarilor activi şi a membrilor ordinului judecătoresc, au dreptul să ceară înscrierea în «Frontul Renaşterii Naţionale»", iar „orice altă activitate politică decât aceea a «Frontul Renaşterii Naţionale» va fi socotită clandestină, iar autorii ei pedepsiţi cu degradarea civică pe termen de la 2 până la 5 ani"[133]. În următoarele zile, 50 din cele mai cunoscute personalităţi ale vieţii politico-culturale din România au aderat la FRN: Lucian Blaga, Constantin C. Giurescu, Dimitrie Gusti, Mihai Ralea, Constantin RădulescuMotru etc.[134]

---

[133] „Înfiinţarea organizaţiei politice «Frontul Renaşterii Naţionale». Textul decretului-lege şi expunerea de motive", în *Universul*, an LV, nr. 344, 17 decembrie 1938, p. 1.

[134] „Frontul Renaşterii Naţionale a cerut autorizaţie de funcţionare", în *Universul*, an LV, nr. 345, 18 decembrie 1938, p. 11; „Constituirea organizaţiei «Frontul Renaşterii Naţionale»", în loc. cit., p. 11.

Prin aderarea personalităților de marcă ale culturii la principiile regimului autoritar, orice activitate de opoziție era lipsită de sprijin și avea un mare grad de risc. Cu toate acestea, după jumătatea lunii decembrie, „Comandamentul de prigoană" a decis să „reziste" și să dea lovitura de stat pe care o pregătea de câteva luni.

În rândul liderilor legionari „istorici" exista o mare teamă privind statutul lor imediat. La acel moment ei nu aveau nici o garanție că numărul morților se va opri la 14. La câteva zile după moartea lui Corneliu Codreanu, cele mai importante „cadre" – și în special membrii fondatori ai Mișcării legionare – au semnat declarații de adeziune la regimul lui Carol al II-lea și s-au angajat să nu mai activeze politic[135]. Însă „fenomenul declarațiilor de supunere" a devenit de masă după înființarea FRN, iar majoritatea legionarilor din închisori au semnat astfel de documente.

Semnalul a fost dat de publicarea în ediția de Crăciun a cotidienelor centrale a unor declarații semnate de cei închiși la Râmnicu Sărat: Radu Budișteanu: „Mă supun cu smerenie rânduielilor firii. / Moartea lui Corneliu Codreanu pune capăt, pentru mine, Mișcării legionare"; Virgil Ionescu: „1. Nu voi mai face politică. / 2. Mă voiu supune și voiu respecta legile țării. / 3. Voiu iubi și voiu servi cu credință și supunere Coroana personificată prin M.S. Carol al II-lea."; Mihail Polihroniade: „Orice altă atitudine, orice tulburare, orice gest nebunesc, astăzi când ochii dușmanilor sunt ațintiți asupra patriei, construiesc o adevărată crimă împotriva unității și securității ei. Liniște, supunere și ordine, iată imperativele momentului istoric" ; Paul Craja: „Nu voiu face niciodată politică ilegală, voiu respecta legile țării. Servitor credincios Majestății Sale Regelui Carol al II-lea, voiu căuta oricând să-mi servesc Patria

[135] „Noui declarații de încadrare în ordine a foștilor legionari", în *Universul*, an LVI, nr. 1 bis, 3 ianuarie 1939, p. 5.

atât de ameninţată de duşmanii din afară" etc[136].

Legionarii aflaţi cu domiciliul obligatoriu la Vaslui şi-au dublat „declaraţiile de supunere" prin solicitări de înscriere în FRN. Cele mai importante nume care au recurs la acest gest au fost: Radu Demetrescu-Gyr, Ion Antoniu şi Ilie Gârneaţă[137].

Astfel de documente au mai semnat şi studenţii condamnaţi în procesul de la Cernăuţi privind agitaţiile provocate la începerea anului universitar 1938-1939. Aceştia se aflau închişi la Satu Mare, Alba Iulia şi Chişinău şi s-au angajat ca „peste acest trecut viforos să treacă mantia uitării"[138].

Declaraţiile aveau rolul de a convinge pe legionarii din afară de „lipsa de sens" a continuării activităţii în ilegalitate. Prin cereri de graţiere, unii dintre semnatari şi-au mai declarat încă o dată adeziunea la principiile regimului: Virgil Ionescu, Traian Cotigă, Mihail Polihroniade, Nicolae Totu, Bănică Dobre, Paul Craja[139]. Totuşi, nucleul dur al elitei legionare – Gheorghe Clime, Alexandru Cantacuzino etc. – nu a semnat „declaraţii de supunere" faţă de regimul autoritar. Aceşti lideri erau conştienţi că astfel se vor compromite politic în momentul eliberării. În general, cei care au aderat la principiile FRN au fost legionari tineri, care abia îşi întemeiaseră familii înainte de a intra în închisoare. Unii dintre ei vor beneficia ulterior de relaxarea oferită de Carol al II-lea după moartea lui Corneliu Codreanu.

Pentru „Comandamentul de prigoană", fenomenul „decla-

---

[136] „Declaraţiile de supunere a unor foşti comandanţi legionari", în *Universul*, an LV, nr. 352, 25 decembrie 1938, p. 26.

[137] „Adeziuni ale foştilor legionari în Frontul Renaşterii Naţionale", în *Universul*, an LVI, nr. 1 bis, 31 ianuarie 1938, p. 5.

[138] „Facsimilul declaraţiei foştilor legionari din penitenciarul Satu Mare", în *Universul*, an LVI, nr. 1, 1 ianuarie 1939, p. 25; „Cererea de graţiere a unor foşti legionari", în loc. cit., p. 23.

[139] „Cererea de graţiere a unor foşti legionari", în *Universul*, an LVI, nr. 1, 1 ianuarie 1939, p. 23.

rațiilor de supunere" a fost semnalul renunțării masei legionarilor la opoziția față de Carol al II-lea. Membrii organizațiilor teritoriale nu mai erau dispuși să riște confruntarea cu autoritățile și au preferat să profite de destinderea oferită de regele Carol al II-lea. După decembrie 1938, arestările au devenit o raritate, în condițiile în care tinerii extremiști „de rând" nu se arătau ostili față de autoritățile statului.

2.3. Lovitura de stat eșuată

În pofida sentimentului general de resemnare al legionarilor din teritoriu, „Comandamentul de prigoană" din București a decis să declanșeze lovitura de stat. Lipsa de cadre dispuse să întreprindă acțiuni violente a determinat reducerea planului național la nivelul Capitalei. Pe lângă deficitul de efective, membrii „Comandamentului de prigoană" nu mai aveau nici destule locuri în care se puteau ascunde. Spre exemplu, începând din decembrie, Vasile Cristescu nu a mai putut participa la nici o acțiune organizatorică importantă, preocupat fiind să-și schimbe domiciliile clandestine pentru a nu fi prins. Horia Sima a extins tactica deghizărilor la nivelului întregului efectiv de colaboratori[140], iar echipa sa își schimba domiciliul la câteva zile. Sima a fost avantajat de faptul că a locuit până la terminarea facultății în București, având legături nebănuite de autorități, pe care le folosea pentru a-i adăposti și pe colaboratorii apropiați[141].

Pentru a-i încuraja pe legionari, „Comandamentul de prigoană" a făcut apel din nou la tactica diversionistă, lansând la 2 decembrie o circulară prin care se spunea că șeful legionarilor nu a murit și că organizațiile locale trebuiau să continue

---

[140] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 252/1939, f. 196.
[141] *Ibidem*, f. 210.

lupta împotriva guvernului[142]. Începând cu acel moment şi până în 1940, tactica circularelor contradictorii a fost larg răspândită, cu scopul mobilizării legionarilor care mai credeau în mitul salvatorului personificat de Corneliu Codreanu.

Cu toate că întreg „Comandamentul de prigoană" şi-a dat acceptul pentru organizarea loviturii de stat, numai Horia Sima a reuşit să-şi mobilizeze colaboratorii pentru a duce proiectul la capăt. Planul iniţial fusese făcut de Alexandru Cantacuzino, înainte de a fi arestat. Ulterior, Horia Sima i-a adus unele îmbunătăţiri, în ceea ce privea obiectivele incluse pe lista acţiunilor teroriste. Conform primei strategii, doar persoanele lui Carol al II-lea şi Armand Călinescu erau vizate, iar în acest scop a fost reactivat sistemul de urmărire în permanenţă a lui Armand Călinescu, pentru a i se stabili un itinerariu zilnic. În 1937, respectiva operaţiune fusese pusă la punct de Paul Craja, pe atunci student, care în toamna anului 1938 se afla închis la Râmnicu Sărat. Este posibil ca echipa sa să nu se fi destrămat şi să fi deţinut informaţii importante despre ministrul de Interne. Dar Horia Sima crease prin Corpul „Răzleţi" o strategie şi mai îndrăzneaţă de ocupare a principalelor instituţii ale statului. Deoarece la jumătatea lunii decembrie nici Alexandru Cantacuzino, nici Vasile Cristescu nu mai puteau reformula planul lui Horia Sima, acesta a decis să-l pună în aplicare, cu forţele pe care putea să le mobilizeze.

Strategia lui Sima viza ocuparea punctelor vitale din Capitală: Palatul Regal, centralele telefonice, gările CFR, uzina electrică, staţia de radio-difuziune, Poşta, Prefectura Poliţiei Capitalei, Direcţia Siguranţei Statului, Inspectoratul General al Jandarmeriei şi cazărmile Armatei. În acest scop, încă cu câteva luni înainte, colaboratori ai săi studiaseră posibilităţile de atac şi calculaseră nivelurile de risc[143]. Planul nu aducea nici un element de originalitate, fiind cunoscut în epocă, deoarece

[142] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 248.
[143] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 121.

fusese folosit în timpul loviturii de stat bolşevice din Rusia. Atunci, Lev Troțki reuşise să impună comitetului revoluționar bolşevic strategia sa privind o lovitură violentă şi neaşteptată, care în zilele insurecției a oferit maximul de eficiență. Dezbaterea privind tactica loviturii de stat bolşevice a fost reluată în 1931, în lucrarea *Tehnica loviturii de stat*, scrisă de italianului Curzio Malaparte, apărută pentru prima dată la Paris, în 1931 (iar mai apoi la Berlin, în 1932). Există toate probabilitățile ca Horia Sima să fi cunoscut această lucrare deoarece conceptul său privind lovitura de stat se asemăna prea mult cu cel al lui Lev Troțki. Sima avea acces cel puțin la limba franceză, deoarece era profesor de specialitate. Conform teoriilor lui Troțki, o lovitură de stat nu o putea da întregul popor, trebuind mobilizate astfel grupe mici, dar violente, antrenate pentru acțiuni revoluționare. De asemenea, în punctele cele mai importante, spunea Lev Troțki, trebuiau folosite forțe militare fidele revoluției, pentru a se putea realiza arestarea Marelui Stat Major şi a guvernului. Simultan cu ocuparea centrului oraşului de către mulțimi care agitau lozinci revoluționare trebuiau ocupate centralele telegrafice şi telefonice, iar în clădirea telefoanelor trebuia instalat statul major al revoluției, pentru a ține contactul cu regimentele şi punctele unde se desfăşurau lupte armate. Conducătorul revoluției bolşevice mai aprecia, în teorie, că trebuia să se acționeze pe un teritoriu limitat, cu oameni puțini, iar loviturile trebuiau date direct, violent şi fără agitații[144].

Conform planului lui Horia Sima, imobilizarea instituțiilor vizate urma să se facă prin intermediul unor echipe mici, dar compuse din oameni îndrăzneți care să colaboreze cu legionarii şi simpatizanții mişcări care lucrau acolo. Atacul trebuia să se facă noaptea, pentru ca membrii guvernului să poată fi uşor arestați şi duşi într-una dintre instituțiile ocupate. Corpurile de gardă din cazărmile sechestrate urmau să fie înlocuite

---

[144] Malaparte, Curzio, *Tehnica loviturii de stat*, Bucureşti, Editura Nemira, 1996, p. 89.

cu echipe de legionari, mai ales la magaziile de muniții. Atacul la Palatul Regal avea ca scop determinarea lui Carol al II-lea să abdice în favoarea fiului său Mihai[145].

Horia Sima a decis să întreprindă lovitura de stat numai cu ajutorul legionarilor din Transilvania și Banat, care-i erau fideli. Aceștia trebuiau aduși în București în echipe mici și plasați în diferite slujbe, prin intermediul cunoștințelor lui Horia Sima[146]. Pentru a procura arme, în regiunile rămase fidele activităților teroriste, Horia Sima a introdus noi cuantumuri ale cotizațiilor. Astfel că, toți membrii care aveau un venit lunar mai mare de 3.000 de lei urmau să doneze pentru nevoile „Comandamentului de prigoană" suma câștigată într-o zi de muncă. Paralel cu această colectare de fonduri trebuia să se reînceapă propaganda printre muncitorii din fabrici, în vederea măririi numărului de contributori[147]. De la jumătatea lunii decembrie au început să vină primele efective de legionari dispuși să întreprindă atentate în București și se pare că au fost furnizate și primele sume de bani.

Dotarea cu muniții a echipelor care urmau să realizeze lovitura de stat urma să se facă prin intermediul unui laborator clandestin al Mișcării legionare, unde se fabricau aruncătoare de flăcări, o nouă armă inventată de lt. Nicolae Dumitrescu. Acesta reușise să pună bazele unei rețele de transport al materialului explozibil pe care-l sustrăgea de la Institutul de Chimie, unde lucra, până la laboratorul clandestin[148]. Într-o lună de zile fuseseră dotate primele celule teroriste. Prin diferite alte rețele, complotiștii procuraseră și un număr important de grenade de mână[149]. Paralel cu activitatea lt. Nicolae Dumi-

---

145 *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 121-122.

146 *Ibidem*, p. 123.

147 DANIC, Fond DGP, dosar nr. 16/1938, f. 214.

148 „Amănunte despre explozia din str. Căp. Oarcă", în *Universul*, an LVI, nr. 26, 28 ianuarie 1939, p. 9.

149 DANIC, Fond DGP, dosar nr. 252/1939, f. 156.

trescu, studentul Ion Dimitriu producea la locuința sa petarde artizanale. Deşi înarmarea era rudimentară, existau perspectivele unei îmbunătățiri, în condițiile în care „Comandamentul de prigoană" reuşea să strângă fonduri.

Paralel cu acțiunea logistică, a fost inițiată campania de pregătire a măsurilor de atac. Planul postului de radiodifuziune Băneasa a fost obținut prin intermediul unui simpatizant legionar care lucra acolo, aflat în legătură cu un membru al Corpului „Răzleți". La jumătatea lunii decembrie, Horia Sima avea deja cunoştințe despre structura postului de radio, amplasarea studiourilor şi locațiile în care se aflau cabinetele de control ale inginerilor, deci întregul mecanism de funcționare[150].

Un alt legionar apropiat al „Comandamentului de prigoană" a reuşit să obțină planul de organizare al Şcolii Pregătitoare de Ofițeri Bucureşti. Astfel că, Horia Sima deținea informații despre amplasarea posturilor de pază, precum şi de numărului efectivului de soldați şi ofițeri[151].

Cu toate eforturile celulelor teroriste organizate de Horia Sima, existau puține şanse ca lovitura de stat să reuşească. În decembrie 1938 atmosfera în România nu era deloc revoluționară. Mai mult chiar, populația se obişnuise cu regimul autoritar, care nu avea repercursiuni asupra „civililor". În al doilea rând, chiar unii dintre liderii legionari au făcut apel la linişte şi au aderat la principiile FRN. Ei fuseseră constrânşi în mică măsură, având în vedere că unii dintre foştii conducători ai Partidului „Totul pentru Țară" nu semnaseră „declarații de supunere".

Semnalul eşecului tentativei de lovitură de stat a fost dat la sfârşitul lunii decembrie, când un lot de 125 de legionari din provincie sosiți în Bucureşti pentru „revoluție" a fost identificat de Siguranță. În câteva zile, autoritățile au făcut legătura dintre aceşti legionari şi alții care urmau să plece din ținuturi spre Capitală, iar deplasarea lor a fost oprită. La scurt timp

---

[150] *Ibidem*, dosar nr. 237/1937, f. 33.
[151] *Ibidem*, f. 413.

după acest incident, în laboratorul de petarde al studentului Ion Dimitriu s-a produs o reacție în urma căreia întregul efectiv de explozibil a luat foc. Horia Sima l-a sfătuit pe lt. Nicolae Dumitrescu să distrugă și „fabrica“ de aruncătoare de flăcări, dar în timpul operațiunii a fost identificat de agenții poliției, iar laboratorul a explodat[152]. Echipa pirotehnistă condusă de lt. Nicolae Dumitrescu, compusă din 18 persoane, a fost identificată de autorități la 24 ianuarie, în timp ce se ascundea într-o locuință clandestină a Mișcării legionare[153]. Horia Sima, împreună cu Vasile Cristescu au decis în aceste condiții să amâne lovitura de stat pentru luna martie, dar noile evenimente au spulberat orice speranțe privind alte activități teroriste[154].

În măsura în care au scăzut șansele unei lovituri de stat bine organizate, o parte dintre echipele sosite din provincie neindentificate au fost pregătite să comită atentate la adresa lui Armand Călinescu și a regelui. Armand Călinescu era atent monitorizat de legionari, autoritățile estimând la 100 persoanele care erau implicate în complotul împotriva ministrului de Interne[155]. Grupul de atentatori era dotat destul de bine cu muniție: pistoale, grenade de mână, 1.000 de cartușe de toate calibrele, 5 kilograme de sulfat de potasiu pentru petarde etc. Atacul terorist a fost planificat pentru 6 ianuarie, când regele și membrii guvernului participau la ceremonia aruncării crucii în Dâmbovița, dar acțiunea a fost contramandată datorită măsurilor de pază luate. Grupul de atentatori a fost descoperit de poliție la 8 februarie 1939 într-un imobil din București, fiind arestat în urma unui schimb de focuri[156]. Prin anihilarea acestei

---

[152] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 123.

[153] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 262/1940, f. 86.

[154] *Ibidem*, dosar nr. 252/1939, f. 167.

[155] *Ibidem*, dosar nr. 16/1938, f. 348.

[156] „Se plănuia un atentat la viața domnului Armand Călinescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri“, în *Universul*, an LVI, nr. 42, 13 februarie 1939, p. 13.

ultime celule teroriste, autoritățile au lichidat potențialul Mișcării legionare de a iniția atentate contra demnitarilor statului sau împotriva unor obiective strategice.

Așadar, „Comandamentul de prigoană" pe lângă faptul că nu mai avea suport din partea legionarilor de teritoriu, nici nu mai putea funcționa, deoarece se epuizaseră locurile în care membrii acestuia puteau să se întâlnească în siguranță. Încă din decembrie, o parte dintre comandanții legionari aflați în clandestinitate au trecut granița ilegal, temându-se că poliția va intensfica căutarea lor, în contextul precipitării evenimentelor. S-au îndreptat spre Germania, pe rute diferite, în funcție de contactele pe care le dețineau*. Șeful „Comandamentului de prigoană", Vasile Cristescu, nu a avut aceeași libertate de mișcare ca și ceilalți comandanți legionari, deoarece începând cu luna decembrie 1938 era pe „lista neagră" a Poliției. Horia Sima abia la sfârșitul lunii februarie a intrat în evidența autorităților, iar poza sa a fost distribuită la graniță[157]. La 27 ianuarie 1939, adresa unde Vasile Cristescu locuia cu chirie (din data de 2 ianuarie) a fost identificată de agenții de poliție. Acesta a încercat să fugă la vederea polițiștilor, însă ei au deschis focul, după care urmăritul s-a retras în camera pe care o închiriase. După aceea a urmat un alt schimb de focuri, în care au fost răniți trei dintre agenții care participau la operațiune, iar Vasile Cristescu a fost împușcat mortal[158].

Moartea șefului „Comandamentului de prigoană" nu a declanșat imediat o competiție pentru conducerea Mișcării legionare, deoarece activitatea clandestină devenise imposibilă. Conform unui decret-lege regal emis la începutul lunii februarie 1939, toți chiriașii trebuiau declarați la poliție sau la posturile

---

* Vezi *infra*, p. 115-116.

[157] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 253/1939, f. 16.

[158] „Profesorul Cristescu a fost împușcat în urma unei lupte cu agenții polițienești", în *Universul*, an LVI, nr. 26, 28 ian. 1939, p. 9.

de jandarmi. În respectivele declarații trebuia menționată ocupația chiriașilor, iar proprietarii care se sustrăgeau acestei prevederi legale erau pasibili de amenzi destul de mari[159]. Având în vedere că toate legăturile din Capitală se epuizaseră, funcționarea „Comandamentului de prigoană" era deosebit de greoaie, iar închirierea unor imobile în noile condiții legale nu mai era sigură, ținând cont de condițiile morții lui Vasile Cristescu. Competiția pentru putere urma deci să se desfășoare în exil, unde s-au refugiat comandanții legionari aflați în libertate.

2.4. Primul „exil" în Germania[**]

Refugierea în Germania, cu toate că reprezenta o soluție sigură în fața măsurilor luate de autorități contra Legiunii, atrăgea o serie de inconveniente privind statutul de cetățean al tinerilor extremiști. La începutul lunii ianuarie 1939, noua lege a drepturilor civice stipula că se poate pierde cetățenia română dacă cel aflat în afara granițelor nu se înregistrează la consulatele din statele respective. A doua condiție în care se putea pierde cetățenia era sustragerea de la satisfacerea stagiului militar[160]. Legionarii erau pasibili să intre sub incidența ambelor prevederi legale, deoarece nu preconizau să ia legătura cu diplomații români de la Berlin și era previzibil că în curând urmau să se facă concentrări, datorită situației internaționale.

Cu toate acestea, la începutul lunii ianuarie 1939 „Coman-

---

[159] „Proprietarii sunt obligați să declare numele chiriașilor. Expunere de motive și textul decretului-lege", în *Universul*, an LVI, nr. 31, 2 februarie 1939, p. 9.

[**] Legionarii au numit refugierea în Germania din iarna 1938-1939 „primul exil", cauzat de „prigoana" lui Carol al II-lea. Va exista și un „al doilea exil", după evenimentele din 21-23 ianuarie 1941.

[160] „Ultimele informații", în *Universul*, an LVI, nr. 11, 13 ianuarie 1939, p. 13.

damentul de prigoană" a declanşat o acţiune de amploare privind trimiterea membrilor săi în Germania (primele grupuri plecaseră în decembrie 1938). Una dintre rute era prin Bucovina, cu trecere prin Polonia. Cei care au utilizat respectivul traseu au mers cu trenul până la Cernăuţi, după care au închiriat o camionetă până în localitatea Ispas, care-i lăsa în apropiere de graniţă. De acolo au mers cu automobilul până în apropiere de linia de demarcaţie, de unde au fost preluaţi de călăuze şi adăpostiţi o perioadă în satele poloneze de frontieră. Comandanţii legionari au ajuns la Varşovia cu ajutorul unui diplomat polonez pe care-l cunoscuseră la Bucureşti, ce se angajase să-i ajute pe legionari să obţină azil politic, dar fără să se implice în trecerea frauduloasă a frontierei[161]. Pe acea rută nu s-au făcut decât două treceri ilegale, deoarece a fost identificată de autorităţile române[162].

O altă rută de tranzit spre Germania a fost „administrată" de organizaţia Timişoara a Mişcării legionare, fiind folosită în special de apropiaţii lui Horia Sima. Cei care doreau să folosească această cale de ieşire în ţară trebuiau să ajungă la Arad, de unde erau preluaţi de călăuze şi trecuţi pe la Beba Veche, în Iugoslavia. De aici, treceau clandestin în Ungaria, iar cu trenul luat de la Szeged trebuiau să ajungă în localitatea de la graniţa maghiaro-austriacă Söpron. După aceea urmau să treacă din nou clandestin frontiera până în localitatea austriacă Wienerneustadt, de unde luau trenul spre Viena[163]. Cu toate că ruta era foarte dificilă, a fost cea mai eficientă, deoarece includea puncte de trecere nefolosite în mod curent de cetăţenii români.

A treia rută a fost cel mai probabil stabilită ad-hoc, fără a se permanentiza unele contacte pentru ca pe viitor să treacă şi alte grupuri. De la Sighet, prin intermediul unor călăuze s-a trecut

---

161 Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 242.

162 DANIC, Fond DGP, dosar nr. 252/1939, f. 215-216.

163 *Ibidem*, dosar nr. 262/1940, f. 86; *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 123; *Ibidem*, p. 138.

în Cehoslovacia, fără ca legionarii să primească sprijin aici de la naționaliștii extremiști locali, așa cum s-a întâmplat în Polonia.

Primii care au decis să plece, folosind ruta din Polonia, au fost Ion Dumitrescu-Borșa, Nicolae Horodniceanu și Stelian Stănicel. După moartea lui Corneliu Codreanu, aceștia nu mai aveau unde să se ascundă, deoarece polițiștii le cunoșteau toate domiciliile clandestine pe care le utilizau. Cei trei au avut avantajul că aveau la dispoziție monedă poloneză, pe care le-o lăsase Alexandru Cantacuzino. Până la Ploiești au mers cu un automobil, fiind deghizați în uniforme de ofițeri. După ce au ajuns la destinație au fost preluați de organizația Prahova (condusă de Dumitru (Miti) Dumitrescu) și adăpostiți o perioadă, pentru a se afla dacă poliția avea cunoștință despre deplasarea lor. Stelian Stănicel, fiind mai puțin cunoscut, a plecat imediat la granița româno-polonă, urmând să aștepte întregul grup. Cei doi rămași la Ploiești au plecat la 21 decembrie cu o mașină a unui prieten al lui Miti Dumitrescu. În apropierea frontierei, grupul a fost preluat de călăuze și trecut în Polonia, după care Miti Dumitrescu s-a întors la Ploiești pentru a pregăti tranzitul unei noi echipe de comandanți legionari[164].

A doua echipă de comandanți legionari a plecat după eșecul loviturii de stat, tot prin filiera poloneză. Cei patru care urmau să treacă în Polonia se aflau de ceva timp la Ploiești, deoarece la București erau urmăriți după descoperirea tipografiei clandestine. Acolo au fost ascunși de organizația locală până la 7 ianuarie 1939, când au plecat cu trenul spre Cernăuți. Pentru a nu risca să fie prinși, au ales să călătorească noaptea, când controalele erau mai puțin intense. În apropierea graniței, grupului inițial: Nicolae Petrașcu, Titi Cristescu, lt. Anghel Dragomir și Viorel Trifa, i s-a adăugat Victor Silaghi, care probabil după evadare stătuse numai în Transilvania. Trecerea frontierei s-a făcut tot cu ajutorul călăuzelor. Însă autoritățile au identificat ulterior traseul și astfel legionarii au trebuit să

[164] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 251-255.

caute noi modalități de trecere ilegală a graniței[165].

Al treilea grup a ales ruta iugolsavo-ungară, fiind compus din Horia Sima, Ilie Smultea și Alexandru Popovici. După eșecul complotului contra regelui Carol al II-lea și a ministrului Armand Călinescu, Horia Sima s-a putut ascunde din ce în ce mai greu în București, făcând apel și la ultimele cunoștințe care nu erau cunoscute de autorități. La 4 februarie, îmbrăcat în haine țărănești și însoțit de o cunoștință care de asemenea purta haine tradiționale, a luat trenul spre Arad, iar la Ploiești au urcat și ceilalți doi comandanți legionari. După stația Alba Iulia, cei trei au dispărut din tren, probabil pentru că se temeau să nu fie descoperiți de eventuale controale[166]. La 8 februarie, folosind călăuze, aceștia au trecut pe la Beba Veche, iar în câteva zile au ajuns la Viena, după care au luat trenul spre Berlin[167].

Al patrulea grup, compus din comandanți legionari care contribuiseră și ei la deciziile „Comandamentului de prigoană", dar care datorită faptului că erau urmăriți au stat mai mult ascunși în provincie, a parcurs ruta cehoslovacă. Ieșirea pe la Sighet s-a produs la 27 februarie, iar la începutul lunii martie au ajuns la Berlin. Grupul a fost format din: Constantin Papanace, Gheorghe Dragomir, Nicolae Șeitan, Nicolae Smărăndescu și Eugen Teodorescu[168].

Comandantul legionar Victor Dragomirescu a încercat să ajungă în Germania mai puțin periculos, cu ajutorul unui avion ce participa la un miting aviatic. Conform planului său, urma să treacă ilegal în Bulgaria, iar după aceea cu ajutor german să ajungă la Berlin. El a fost ajutat de aviatorul Andrei Costin. Însă la puțin după decolare, datorită unei probleme de motor, avionul a trebuit să aterizeze forțat, iar cei doi au fost arestați[169].

---

[165] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 252/1939, f. 215-216.
[166] *Ibidem*, f. 210.
[167] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 123.
[168] Palaghiță, Ștefan, *op. cit.*, p. 121.
[169] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 262/1940, f. 86.

Capitolul 3
Clandestinitate

După refugierea la Berlin a membrilor fostelor „Comandamente de prigoană", activitatea Mişcării legionare din ţară s-a redus la mici activităţi clandestine, care în prima jumătate a anului 1939 nu au afectau siguranţa statului. În Germania au ajuns până în primăvara anului 1939 aproximativ toţi comandanţii legionari care organizaseră „Comandamentele de prigoană". Dintre aceştia însă, nici unul nu putea să emită pretenţii asupra locului „vacant" al lui Corneliu Codreanu. În ţară, Gheorghe Clime refuzase să semneze „declaraţia de supunere" şi astfel nu existau perspective să fie eliberat prea curând. Nici poziţia lui Horia Sima nu era foarte consolidată, deoarece nu reuşise să depăşească statutul de comandant legionar de provincie, cu toate că organizase atentatele din noiembrie şi decembrie 1938.

În cadrul noului „Comandament" de la Berlin s-a purtat o dispută pentru şefie, care va declanşa problema succesiunii „Căpitanului". Fiecare dintre comandanţii legionari prezenţi în Capitala Reichului a căutat să constituie grupuri de putere şi astfel unitatea conducerii a dispărut. Pentru prima dată, devenea evident că toate încercările lui Corneliu Codreanu de a crea impresia că Mişcarea legionară era organism unitar nu aveau bază reală şi că „normele" instituite de acesta nu au fost însuşite şi de comandanţii legionari mai tineri. Aceştia din urmă au fost exponenţi ai generaţiei anilor 1930, nemulţumită de statutul intelectualului în societate, care dorea într-un fel să-şi facă dreptate cu forţa pentru a cuceri puterea în stat. Obiectivul noii generaţii de conducători ai Mişcării legionare a fost exclusiv ascensiunea la guvernare, prin orice mijloace, şi nicidecum formarea „omului nou" în spirit naţionalist, aşa cum susţinea Corneliu Codreanu.

În țară, după plecarea în Germania a liderilor din fostele „Comandamente de prigoană", legionarii s-au resemnat cu regimul carlist și nu au mai continuat să se reorganizeze. Primii foști conducători care au ieșit din lagărele unde aveau domiciliu obligatoriu au făcut apeluri la liniște și au aderat la noul regim. Nucleul dur al legionarilor era redus ca număr, dar foarte activ. În general, studenții au perpetuat principiile rezistenței față de Carol al II-lea, alături de o parte a Corpului „Răzleți" și uneori de structuri ale FdC, care s-au organizat bine în clandestinitate. Prin colaborarea cu acest nucleu dur, „Comandamentul" de la Berlin a organizat și finalizat asasinarea lui Armand Călinescu (august-septembrie 1939). Contactele acestui nucleu cu Berlinul au fost permanente, fiind mijlocit de o rețea comunicațională lăsată de Horia Sima în momentul în care a fugit din țară.

Atunci când situația internațională a balansat în favoarea Germaniei, după victoria asupra Poloniei și succesele militare din primăvara anului 1940, aripa „Comandamentului" de la Berlin condusă de Horia Sima a decis să se întoarcă în țară, pentru a declanșa noi activități teroriste, cu rolul de a-l determina pe Carol al II-lea să-i cheme pe legionari la guvernare.

3.1. Fără lideri interni

Masa legionarilor nu mai activa în cadrul mișcării încă înainte de februarie 1938 – fie se temeau de reacția autorităților, fie nu erau de acord cu măsurile teroriste pe care le pregăteau „Comandamentele de prigoană". După moartea lui Corneliu Codreanu și „declarațiile de supunere" semnate de liderii cunoscuți, s-a produs un nou val de desolidarizare, care începând cu anul 1939, a căpătat aspect de generalitate în Mișcarea legionară. Fostele organizații nu s-au manifestat decât sporadic, reacționând numai la unele zvonuri conform cărora Corneliu Codreanu era în viață sau că de la Berlin, prin Ion-Victor

Vojen (care ar fi fost colaborator apropiat al lui Hitler) se pregătea venirea unui guvern legionar. Mişcarea legionară trecea şi printr-o perioadă de „oprobiu" public, pe fondul valului de atentate, ce nu au fost primite deloc cu simpatie, chiar dacă „oficial" urmăreau să compromită persoana regelui[1].

Starea de spirit a masei legionarilor a fost influențată în primul rând de atitudinea intelectualilor mişcării, care după februarie 1939 au făcut degrabă apel la colaborare cu regimul autoritar. Atât ei, cât şi liber-profesioniştii s-au încadrat în noile organizații profesionale carliste şi s-au desolidarizat de acțiunile „Comandamentelor de prigoană"[2].

Foştii publicişti încercau să-i evite pe ceilalți legionari, ca să nu intre sub supravegherea autorităților, în caz că ar fi fost dovediți că purtau discuții politice în continuare[3]. Chiar şi cei mai vechi intelectuali ai Mişcării legionare susțineau că au încetat orice activitate politică, printre care şi prof. Ion Găvănescul[4], care, în conferințele pe care le ținea, vorbea numai de antisemitism sau de integritate a frontierelor, nu şi despre abaterea de la democrație promovată de rege[5]. Pentru cei mai mulți dintre legionari, activitatea în ilegalitate era imposibilă, deoarece se pierduseră contactele cu liderii de la „centru"[6].

Polemica privind „necesitatea" acțiunilor violente ale „Comandamentelor de prigoană" a început chiar din ianuarie 1939, când au fost făcute responsabile de moartea lui Corneliu Codreanu, dar şi de noile pericole la care erau supuşi legionarii. Primii care s-au manifestat au fost studenții macedoneni[7], cu toate că din rândurile acestora se recrutau de obicei cele mai

---

[1] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 8/1939, f. 98.
[2] *Ibidem*, dosar nr. 252/1939, f. 204.
[3] *Ibidem*, f. 130.
[4] *Ibidem*, f. 366.
[5] *Ibidem*, f. 2.
[6] *Ibidem*, f. 135.
[7] *Ibidem*, f. 155.

radicale „elemente“. Al doilea curent de condamnarea a liderilor din „Comandamentele de prigoană“ a apărut din direcția celor eliberați din lagărele unde aveau domiciliul obligatoriu (începând cu ianuarie 1939). Ei i-au acuzat pe cei din „Comandamentele de prigoană“ că au activat fără asentimentul celor care nu se aflau în libertate[8]. În aceste condiții, la întâlnirile ocazionale dintre membrii fostelor cuiburi, șefii acestora i-au sfătuit pe subordonați să nu mai desfășoare nici un fel de activitate.

Acest tip de atitudine a fost însușită de marea masă a legionarilor din fostele cuiburi, care au preferat să aștepte un moment favorabil pentru a reveni pe scena politică. Ședințele de cuib au fost sistate, cotizațiile încetând deci să mai fie o sursă de finanțare pentru activitățile curente. Uneori, membrii sau simpatizanții cu bani au donat sume pentru familiile celor închiși sau direct acestora, activitate față de care autoritățile nu au luat măsuri.

Nucleul dur al legionarilor extremiști și-a continuat însă activitatea, menținând permanent contactul cu „Comandamentul“ de la Berlin. Horia Sima, organizatorul ultimului „Comandament de prigoană“, a lăsat în fruntea organizației din București pe studentul Mihail Vârfureanu. Acesta se dovedise foarte radical și avea sprijinul lui Victor Dragomirescu și al lui Ion-Victor Vojen. La Corpul „Răzleți“, legătura cu cei de la Berlin urma să fie făcută de ing. Ion Nicolau[9]. Capătul rețelei de informații în România era asigurat de prof. Ion Protopopescu, de la Universitatea Politehnică din Timișoara, iar pe parcurs se aflau șefi județeni fideli lui Horia Sima, pe care acesta îi numise la sfârșitul anului 1938, dintre noile „cadre“. Cel puțin pentru anul 1939, sistemul de distribuție a informației și curierat a

---

[8] *Ibidem*, f. 161.

[9] Sima, Horia, *Sfârșitul unei domnii sângeroase (10 decembrie 1939-6 septembrie 1940). Lupta Mișcării Legionare contra regimului Carol II*, f.l., Editura Metafora, 2004, p. 22-25.

funcţionat perfect şi au fost puse la cale noi acţiuni teroriste.

Conform ultimelor dispoziţii date de liderii refugiaţi de la Berlin, activitatea Mişcării legionare la nivel organizat urma să înceteze începând cu luna februarie 1939, iar cei care doreau să continue opoziţia faţă de Carol al II-lea urmau să lucreze pe propria răspundere[10]. Aceste dispoziţii au fost valabile numai pentru activităţile teroriste. Strângerea de fonduri a căpătat însă noi dimensiuni. Nucleul rămas în ţară a organizat acţiunea „Fonduri pentru victoria finală“, ce consta în menţinerea legăturilor între membrii care se aflau în libertate, în scopul ajutorării familiilor legionarilor arestaţi. Contrar tradiţiei, cuiburile nu trebuiau să se mai întrunească, iar uneori membrii acestora nu se cunoşteau între ei. Conform noilor instrucţiuni, cel care întemeia un cuib trebuia să ia legătura conspirativ cu membrii acestuia, să se asigure că nu vor fi identificaţi şi să strângă cotizaţiile de la fiecare în parte[11]. Vechiul sistem de cotizaţii, pe cuiburi, a fost reformat: se elimina obligativitatea înregistrării scrise a cotizaţiilor, strângerea de bani făcându-se de la individ la individ de către şeful de cuib, iar cel care strângea banii trebuia să fie un legionar bine „verificat“, pentru a nu fi deturnate sumele colectate. Banii urmau să fie daţi superiorilor ierarhici, de asemenea fără nici o înregistrare[12]. În afara reţelei lăsate în ţară de Horia Sima nu au mai fost asociate acestui sistem alte organizaţii locale, cu toate că scopul declarat al acţiunii era ajutarea celor care erau închişi. Nivelul *membership*-ului din 1937 a fost redus drastic în perioada instaurării dictaturii lui Carol al II-lea, iar în 1939 organizaţia avea statutul de mică organizaţie conspirativă.

Corpul „Răzleţi“ a fost unul din principalii susţinători ai acţiunii legionarilor în anul 1939, mobilizându-se imediat după refugierea „Comandamentului de prigoană“ (membrii struc-

---

[10] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 252/1939, f. 194.
[11] *Ibidem*, dosar nr. 9/1939, f. 14.
[12] *Ibidem*, dosar nr. 16/1938, f. 326.

turii au fost anunțați că se va continua strângerea de cotizații). Pentru a nu atrage atenția, donațiile urmau să se facă în urma organizării unor baluri, serate etc., la care finanțatorii Legiunii se puteau strânge nestingheriți pentru a colecta fonduri[13]. Cei din Corpul „Răzleți" au mobilizat și Asociația „Prietenii Legiunii", iar în martie autoritățile se arătau din nou îngrijorate de potențialul terorist al Mișcării legionare[14].

Studenții și elevii au activat permanent în perioada clandestinității. După refugierea „Comandamentului de prigoană", primele grupări CSL s-au mobilizat la Cluj, stabilind să continue activitatea în ilegalitate[15]. Radicalismul lor nu s-a ameliorat nici după reîntoarcerea lui Florian ȘtefănescuGoangă la Rectorat, anunțând că își vor înceta protestul doar în momentul în care acesta va fi schimbat[16]. La Universitatea din București, reorganizarea studenților radicali a fost finalizată în martie, principalele nuclee activând la Facultățile de Științe, Medicină și Litere. La Universitatea Politehnică din București, cuiburile și-au schimbat structura după modelul lansat în februarie, astfel că nu se cunoșteau membrii din ani de studiu diferiți[17]. Organizațiile studențești au început și ele acțiunea de strângere a cotizațiilor pentru nevoile celor din detenție[18]. Grupurile FdC, deși nu contau în strângerea de cotizații, au continuat să activeze mai ales în operațiunile de curierat, dar și în procurarea de arme sau muniții[19].

Cuiburile din vestul țării, folosind posibilitățile de trecere clandestină a frontierei în Iugoslavia, au reușit până în aprilie să-și formeze filiere de înarmare, cu toate că pentru moment

---

[13] *Ibidem*, dosar nr. 252/1939, f. 166.
[14] *Ibidem*, dosar nr. 9/1939, f. 16-17.
[15] *Ibidem*, dosar nr. 252/1939, f. 209.
[16] *Ibidem*, f. 141.
[17] *Ibidem*, f. 133.
[18] *Ibidem*, f. 141.
[19] *Ibidem*, f. 112.

nu aveau în vedere să întreprindă acțiuni teroriste[20].

Manifestele din această perioadă n-au mai emis atacuri verbale la persoana regelui sau a altor miniștri din guvern. În general erau apeluri către legionari, prin care aceștia erau îndemnați să nu renunțe la principiile organizației și să aștepte momentul potrivit pentru revenirea pe scena politică. A doua categorie de manifeste aveau caracter dezinformativ, susținând supraviețuirea lui Corneliu Codreanu, cu scopul de a-i mobiliza pe legionarii care abandonaseră activitatea[21]. Cel mai adesea propaganda a fost orală, de la om la om, existând puține cazuri în care legionarii au lipit afișe „mobilizatoare"[22]. În timpul alegerilor din primăvara anului 1939, coordonatorii locali ai cuiburilor care activau în clandestinitate i-au sfătuit pe legionari să scrie pe buletinele de vot diferite lozinci, pentru a se anula votul[23].

Nucleul de legionari care activa în clandestinitate a avut diferite atitudini față de FRN. În unele organizații, membrii cuiburilor radicale s-au înscris în „partidul regal", probabil pentru a nu ridica bănuieli, dar au continuat activitatea legionară ilegală. În general, membrii CML au luat această atitudine[24]. Studenții au sabotat activitatea FRN, ducând o campanie împotriva înscrierii în noua structură a colegilor *nelegionari* și refuzând să adere[25]. Autoritățile nu au dorit să agite spiritele în universități și astfel nu i-au arestat pe respectivii propagandiști.

Imediat după februarie 1939, legionarii nu au reușit să mai organizeze atentate contra ordinii de stat. Micile grupuri locale

---

[20] *Ibidem*, dosar nr. 9/1939, f. 17.

[21] *Ibidem*, dosar nr. 252/1939, f. 132; *Ibidem*, dosar nr. 9/1939, f. 318.

[22] *Ibidem*, dosar nr. 16/1938, f. 336

[23] *Ibidem*, dosar nr. 9/1939, f. 371.

[24] *Ibidem*, dosar nr. 16/1938, f. 310.

[25] *Ibidem*, f. 333.

s-au preocupat de colectarea fondurilor necesare colegilor din închisori şi „Comandamentului" de la Berlin, rareori reuşind să acumuleze muniţii pentru eventuale atentate. La Bucureşti, organizaţia lăsată de Horia Sima la plecare a funcţionat neunitar. Corpul „Răzleţi", prin ing. Ion Nicolau, a reuşit să satisfacă cererile celor aflaţi la Berlin, dar CSL a fost inactiv. Conform unor surse, şeful studenţilor, Mihail Vârfureanu, se afla în legătură cu Poliţia şi a sabotat în permanenţă activitatea celor din ţară în primăvara şi vara anului 1939[26]. Prinderea celulei teroriste coordonate de comandanta legionară Nicoleta Nicolescu (fostă membră a „Comandamentelor de prigoană") i-a fost atribuită ulterior lui Mihail Vârfureanu, deoarece organizarea respectivului grup era extrem de conspirativă. În urma detenţiei, Nicoleta Nicolescu a murit, la 10 iulie, iar în Bucureşti au început să circule unele zvonuri macabre privind natura decesului: violată şi arsă de vie în crematoriu[27]. Ulterior, aceasta a intrat în mitologia legionară, pe lista „martirilor" care s-au „sacrificat" pentru cauza mişcării. Evenimentul a fost o nouă lovitură de imagine pentru mişcarea clandestină, înregistrându-se noi abandonuri printre membrii activi[28].

Germania a oferit puţină atenţie Mişcării legionare până la finalizarea programului NSDAP în Europa Centrală. Abia după „soluţionarea" problemei Cehoslovaciei, Adolf Hitler şi-a îndreptat „atenţia" şi spre celelalte state din Europa Centrală şi de Est. Cercurile intelectualilor legionari au primit cu simpatie „problema cehoslovacă", deoarece sperau că se va declanşa un război mondial între statele totalitare şi cele democratice, în urma căruia vor fi chemaţi la guvernare. Ei făceau şi unele estimări privind şeful guvernului într-o astfel de situaţie: Nae

---

[26] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 22-25.

[27] Sima, Horia, „Femeile în prigoană", în *Ţara şi Exilul*, an IX, nr. 3-4, ianuarie-februarie 1973, p. 2.

[28] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 9/1939, f. 78.

Ionescu sau generalul Ion Antonescu[29]. Speranțele legionarilor au fost întărite și de atitudinea guvernului român, care a decis să se apropie într-o măsură mai mare de Germania.

După divizarea Cehoslovaciei, guvernul de la Berlin a devenit brusc preocupat de industria petrolieră românească. Iar pentru a obține un acord economic favorabil a folosit tehnica șantajului. Cu toate că în timpul proceselor lui Corneliu Codreanu din primăvara anului 1938, cât și după, nu manifestase nici o reacție, guvernul german a încurajat presa național-socialistă să atace autoritățile române pentru modul în care a fost judecat și a murit liderul legionar. În primă instanță, guvernul român a decis să „reziste", înapoind decorațiile primite de Carol al II-lea de la Adolf Hitler, dar în cele din urmă discursul s-a domolit. La 23 martie 1939 a fost semnat acordul economic româno-german, care a fost văzut în epocă drept o anexare a economiei românești după interesele germane[30]. După acest moment, șefii organizațiilor legionare clandestine au dus o campanie de mobilizare a adepților, susținând că urmează chemarea Mișcării la guvernare[31].

Deoarece Germania nu a arătat și alte preocupări pentru situația naționaliștilor extremiști români, speranțele legionarilor s-au diminuat și au sperat că la Berlin noul „Comandament" va face presiuni privind statutul legionarilor. Dar Germania nu avea la acel moment alte interese în România pe lângă satisfacerea doleanțelor economice, iar guvernul de la București a întreprins puține concesii față de legionari, mai ales în ceea ce privește eliberarea celor cu domiciliul obligatoriu.

---

[29] *Ibidem*, dosar nr. 8/1939, f. 165.

[30] Heinen, Armin, *Legiunea Arhanghelul Mihail. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, Editura Humanitas, 1999, p. 399.

[31] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 252/1939, f. 131; *Ibidem*, dosar nr. 8/1939, f. 166.

3.2. Legionarii arestați

Au existat cel puțin trei faze ale regimului de detenție pentru legionarii arestați în primăvara anului 1938 și după aceea. În prima fază, a detenției preventive până la momentul condamnării, regimul a fost destul de aspru, deoarece autoritățile așteptau ca justiția să definitiveze statutul lor. Procesele legionarilor arestați în prima parte a anului 1938 au avut loc în perioade diferite, dar toate după sentința cazului Corneliu Codreanu.

În timpul detenției de la Jilava, liderul legionar a menționat în jurnalul său de închisoare că personalul penitenciarului s-a purtat rece cu el, a fost ținut singur într-o celulă umedă și nu a primit decât două pături și o rogojină, cu toate că era vreme ploioasă. În acea fază, până la judecarea procesului, scrie că nu i s-a oferit nici asistență medicală, deși avea dureri de plămâni și tușea[32]. O situație asemenea a fost expusă și în jurnalul din detenție al studentului legionar Bartolomeu Livezeanu, care s-a aflat în grupul principalilor lideri. Acesta a susținut în scrierile sale că în timpul detenției la Jilava din perioada judecării procesului (iulie 1938), vizitele rudelor au fost limitate, pachetele pe care le primeau erau înjumătățite de gardieni, iar în timpul percheziţiilor zilnice, personalul închisorii acționa ostentativ, aruncând încălțămintea peste alimentele primite[33]. Grupul de la Jilava a inițiat chiar un protest, refuzând vizitele, moment în care magistrații militari au intervenit și au încetat unele abuzuri[34].

Faza a doua, a relaxării regimului de închisoare, s-a declanșat după emiterea sentințelor, probabil datorită faptului că pentru o perioadă autoritățile îi dețineau legal pe legionarii care

---

[32] *Ibidem*, dosar nr. 252/1938, f. 17-20.
[33] *Ibidem*, dosar nr. 252/1939, f. 36-37.
[34] *Ibidem*, f. 42-43.

puteau reorganiza mişcarea. Din scrierile ambilor memorialişti citaţi mai sus, reiese că acum tratamentul medical s-a acordat ori de câte ori era nevoie, iar în fiecare zi deţinuţii erau scoşi din celule pentru a lua aer curat.

La Râmnicu Sărat, liderii legionari au fost închişi iniţial împreună cu deţinuţii de drept comun, dar în octombrie aceştia din urmă au fost mutaţi şi a rămas o închisoare pentru oponenţii regimului (inclusiv comunişti).

Bartolomeu Livezeanu a menţionat în jurnalul său că legionarii au instalat în curte un duş pe care-l puteau folosi, iar mai apoi au reparat chiar ei închisoarea. Condiţiile s-au înrăutăţit puţin după plecarea regelui la Londra în noiembrie 1938, când au fost din nou închişi în celule, unde stăteau câte unul.

Pe toată perioada detenţiei, celula lui Corneliu Codreanu era izolată de cea a celorlalţi legionari „râmniceni" şi nimeni în afara rudelor de gradul I nu a putut lua legătura cu el. În seara de 29 septembrie, memorialistul susţine că agitaţia a fost foarte mare, fiind cu toţii anunţaţi să se pregătească, deoarece conducătorii închisorii nu ştiau iniţial cine urma să fie „transferat" la Jilava[35].

A treia fază a regimului detenţiei a însemnat relaxarea totală sau mai exact acordarea statutului de deţinuţi politici pentru legionari. La puţin timp după 30 noiembrie 1938, au început să primească presă. Astfel că, la 9 decembrie au aflat de moartea lui Corneliu Codreanu din ziarul *România* (oficiosul regimului). După Crăciunul anului 1938, la Râmnicu Sărat au fost lăsaţi mai mult în afara celulelor, iar după Anul Nou puteau primi vizite oricând, având şi posibilitatea să trimită cărţi poştale către cunoscuţi. Regimul celulelor a fost ridicat în mod oficial la sfârşitul lunii ianuarie, când au fost anunţaţi că puteau citi zilnic ziarul *România*, aveau dreptul să deţină cărţi de studiu în celule sau să primească vizite medicale[36].

---

[35] *Ibidem*, f. 46-61.
[36] *Ibidem*, f. 66.

Singurul document grafic identificat în urma cercetării de față privind celule de detenție este din faza a treia, reprezentând o schiță făcută de Iordache Nicoară la Vaslui*. Putem observa că în celula de una sau două persoane aveau o masă de scris, hârtie, cerneală şi cărți de studiu, facilități prezentate şi de Bartolomeu Livezeanu la Râmnicu Sărat.

Cei mai bolnavi dintre legionarii aflați în detenție au primit dreptul de a fi mutați temporar la Spitalul Militar Braşov, unde au avut parte de o îngrijire decentă, uneori realizată chiar de colegii lor – Paul Craja era medic în Bucureşti în momentul arestării[37]. Deținuții au avut dreptul la activități de divertisment, organizând meciuri de volei, fotbal sau box[38].

Starea de spirit a legionarilor din închisori a fost diversă, în funcție de nivelul implicării emoționale a fiecăruia. Studenții în general au regretat faptul că şi-au pierdut anul de studiu şi nu aveau nici o speranță în ceea ce privea viitorul lor. Cei mai îndoctrinați erau revoltați de atitudinea unor lideri, cum ar fi prof. Grigore Cristescu sau Dragoş Protopopescu, care renunțaseră la principiile mişcării după arestare[39]. La Vaslui s-a remarcat ca militant radical contra acceptării regimului monarhiei autoritare Constantin Stoicănescu, deşi majoritatea celor deținuți acolo doreau încetarea opoziției[40].

După câteva luni de la moartea lui Corneliu Codreanu au început primele eliberări din rândul legionarilor care nu puteau mobiliza organizațiile locale (mai ales dintre cei deținuți la Vaslui).

Majoritatea erau resemnați în urma detenției şi susțineau

---

* Vezi *Anexa nr. 1*.

37 DANIC, Fond DGP, dosar nr. 252/1939, f. 67.

38 *Ibidem*, f. 7-32.

39 *Ibidem*, f. 36-37.

40 Sima, Horia, „La un an de la moartea lui Ilie Gârneață", în *Țara şi Exilul*, an VIII, nr. 7.8, mai-iunie 1972, p. 8.

că nu trebuia să mai existe activitate în clandestinitate[41]. O parte au semnat „declarații de supunere" în momentul eliberării și i-au sfătuit pe foștii colegi din cuiburi să renunțe la orice acțiune[42]. Unii dintre cei care au aderat la FRN au putut să se întoarcă în vechile posturi funcționărești sau să obțină altele noi. Astfel că, Radu Demetrescu-Gyr și-a reluat activitatea de profesor la Liceul „Principele Carol" din București în februarie 1939, imediat după eliberare[43]. Ilie Gârneață, membru fondator și Comandant al „Bunei Vestiri", a obținut un post de avocat al Statului cu ajutorul lui Victor Iamandi, ministrului de Justiție, după ce în prealabil se înscrisese în FRN[44].

Închisorile în care au fost deținuți liderii legionari în perioada 1938-1940 au intrat și ele în mitologia mișcării. După instaurarea statului național-legionar, penitenciarul de la Râmnicu Sărat a devenit muzeu, iar pentru mulți dintre noii lideri era o regulă să meargă acolo în vizită[45].

3.3. „Comandamentul" de la Berlin

Atunci când „Comandamentul de prigoană" a decis să se refugieze la Berlin, acolo deja existau câțiva legionari importanți. Ei plecaseră cu pașapoarte legale în diferite circumstanțe. Primii care se stabiliseră la Berlin au fost Mircea Dimitriu (șef al studenților de la Universitatea Politehnică din Timișoara) și Gheorghe Ciorogaru. Apoi a sosit și Ion-Victor Vojen[46],

---

[41] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 19/1940, f. 222.

[42] *Ibidem*, dosar nr. 252/1939, f. 366.

[43] *Ibidem*, f. 175.

[44] Sima, Horia, „La un an...", în loc. cit., p. 4.

[45] „Dl. ministru Traian Brăileanu a vizitat închisoarea-muzeu legionar dela Râmnicu Sărat", în *Cuvântul*, 23 octombrie 1940, p. 3.

[46] Dumitrescu-Borșa, Ion, *Cal troian intra muros. Memorii legionare*, București, Editura Lucman, f.a., p. 263.

dar cei trei nu au activat politic pe lângă guvernul Reichului.

Primul grup plecat din țară cu ocazia exilului în iarna din 1938-1939*, prin Polonia, a stat o noapte în satul polonez din apropierea graniței, unde i-au lăsat călăuzele, după care a plecat spre Lwow. În acest oraș, unul dintre diplomații polonezi care le-a promis legionarilor ajutor i-a găzduit cinci zile, timp în care nu aveau voie să iasă din casă. Crăciunul l-au petrecut la sanatoriul Morsyn.

După două săptămâni a sosit și al doilea grup** de legionari în Polonia. Fiindcă rețeaua clandestină de tranzit a fost descoperită, aceștia s-au deplasat la Varșovia, unde trebuiau să fie găzduiți de un alt diplomat polonez. Începând cu luna martie, legionarii din Polonia au luat contact cu grupul de la Berlin, prin Gheorghe Ciorogaru (datorită faptului că avea pașaport românesc putea trece în regulă granița polono-germană). La jumătatea lunii mai, grupul de la Varșovia a primit pașapoarte germane pentru a trece spre Berlin, pe fondul pregătirilor pentru război. Cu toate că grupul din Polonia nu avusese activitate politică, la graniță percheziția a fost severă, iar aceștia au fost mulțumiți că au plecat, deoarece se temeau de începerea războiului[47].

La sfârșitul lunii februarie, grupul plecat cu Horia Sima a ajuns la Berlin, după ce trecuse prin Budapesta și a stat o vreme la Viena. Cei trecuți pe la Sighet în Cehoslovacia*** au ajuns la destinație în apropierea datei de 1 mai 1939[48]. Prin filiera de tranzit controlată de Sima a fost adusă în Germania și Elena Codreanu, soția lui Corneliu Codreanu, împreună cu fiica lor adoptivă, Cătălina[49]. Horia Sima s-a îngrijit să o izoleze încă

---

* Vezi *supra*, p.115.

** Vezi *supra*, p. 116.

[47] *Ibidem*, p. 256-262.

*** Vezi *supra*, p. 116.

[48] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, ed. Dana Beldiman, București, Editura Evenimentul Românesc, 2000, p. 138-139.

[49] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 265.

de la început de restul grupului, pentru a o folosi politic, aşa cum procedase şi în ţară pentru a obţine capital de imagine.

La jumătate lunii mai 1939, grupul de la Berlin era compus din: Ion-Victor Vojen, Gheorghe Ciorogaru, Horia Sima, Ilie Smultea, Alexandru Popovici, Virgil Mihăilescu, Constantin Papanace, Nicolae Şeitan, Virgil Teodorescu, Miti Dumitrescu, Alexandru Constant, Ion Dumitrescu-Borşa, Stelian Stănicel, Alexandru Cristian Tell, Viorel Trifa, Victor Silaghi etc.[50]

Primul grup sosit la Berlin a închiriat o vilă la marginea oraşului, în cartierul Amalienhof, unde locuiau 32 de legionari, sub conducerea lui Constantin Papanace. Grupul de la Varşovia s-a stabilit tot la vila Amalienhof, cu excepţia lui Ion Dumitrescu-Borşa. Horia Sima locuia separat de restul grupului, ca şi Ciorogaru şi Ion-Victor Vojen[51]. Fondurile venite din ţară prin diferiţi curieri nu au fost îndeajuns pentru a susţine financiar tot grupul. Majoritatea celor de la Amalienhof s-au angajat în industrie, iar o parte din venituri erau donate pentru susţinerea materială a celor care nu lucrau. Ion-Victor Vojen şi Alexandru Constant s-au angajat la Ministerul Propagandei german, secţia pentru Europa de Est şi aveau destui bani pentru a se întreţine singuri[52]. Horia Sima, Constantin Papanace, Nicolae Petraşcu şi Virgil Mihăilescu nu au avut slujbe şi au fost întreţinuţi din fondurile comune ale grupului[53].

Problema conducerii noului „Comandament“ s-a pus chiar în momentul în care legionarii s-au stabilit la Amalienhof. Gheorghe Ciorogaru, datorită legăturilor pe care le avea cu autorităţile germane (funcţionar la Ministerul Propagandei) şi stabilit anterior la Berlin, negociase statutul noilor veniţi şi astfel s-a socotit conducătorul „de drept“ al grupului. După ce

---

[50] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 139.
[51] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 263.
[52] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 141.
[53] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 272.

Ion-Victor Vojen a reuşit să se angajeze la Ministerul Propagandei, i s-a alăturat lui Gheorghe Ciorogaru, susţinând că ei reprezentau linia Mişcării legionare, prin funcţiile ce le aveau în administraţia Reichului. În acel moment, cei doi au intrat în conflict cu Horia Sima, deoarece erau adepţii încetării acţiunilor politice de orice fel. Preferau să aştepte o situaţie internaţională favorabilă, în urma căreia germanii i-ar fi ajutat să ajungă la guvernare în România[54]. După sosirea la Berlin a lui Ion Dumitrescu-Borşa, fostul secretar general al Partidului „Totul pentru Ţară", s-a pus problema constituirii unui nou „Comandament", pentru a se stopa orice fel de competiţii pentru „întâietate".

La sfârşitul lunii aprilie 1939, în ziua de Paşte, la vila Amalienhof s-au întrunit pentru prima dată toţi comandanţii legionari care se aflau la Berlin. Şedinţa a fost condusă de Constantin Papanace, liderul grupului de legionari care locuiau compact, la vilă. Papanace a propus, şi s-a aprobat, ca şef al grupului să fie Ion Dumitrescu-Borşa, deoarece era cel mai înalt fost responsabil al partidului, fiind şi apreciat în organizaţie. S-a făcut o analiză asupra activităţii „Comandamentelor de prigoană", concluzia fiind că Horia Sima a făcut greşeli, dar nu intenţionat. Cu ocazia şedinţei, noul „Comandament" a decis continuarea planului de răzbunare a morţii lui Corneliu Codreanu. Încă de la început, Miti Dumitrescu, fostul şef al judeţului Prahova din perioada clandestinităţii, a preluat organizarea acţiunii şi a început pregătirile[55].

Ca şi în anul 1938, „Comandamentul" a lucrat în variantă restrânsă şi numai câţiva comandanţi legionari aveau responsabilităţi, restul oferind suportul politic. Ion Dumitrescu-Borşa, deşi era şeful „Comandamentului", nu a fost membru activ al acestuia. Locuia separat de ceilalţi legionari, pe care i-a vizitat rar, având rolul de a trata cu autorităţile germane venirea alto-

---

[54] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 139-140.
[55] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 267-268.

ra, precum şi statutul celor prezenţi. Alexandru Constant se ocupa de menţinerea „spiritului combativ" în cadrul grupului de la Berlin, Ion-Victor Vojen şi Constantin Papanace trebuiau să se îngrijească de raporturile cu Germania, iar Horia Sima de legăturile cu ţara. În conducerea „Comandamentului" a mai intrat şi Victor Silaghi, care în faza iniţială nu a avut activitate, deoarece era preocupat de slujba din care se întreţinea.

Cei mai activi au fost membrii „Comandamentului" care nu aveau slujbe: Constantin Papanace şi Horia Sima. Aceştia fuseseră „elemente" de bază şi în „Comandamentele de prigoană", fiind şi exponenţi ai extremismului Mişcării legionare. Constantin Papanace a fost cel care s-a preocupat de grupul de la Amalienhof, cu toate că era responsabilitatea lui Alexandru Constant[56].

Horia Sima, prin reţeaua de trecere clandestină a frontierei întreţinută de organizaţia Banat, a menţinut în permanenţă legături cu organizaţia din ţară, de unde primea şi fonduri pentru grup, strânse din cotizaţii. Primii emisari trimişi în Germania de prof. Ion Protopescu (în prima jumătate a anului 1939) erau preocupaţi de zvonurile privind prezenţa lui Corneliu Codreanu la Berlin[57]. În cele din urmă, legionarii din ţară s-au lămurit în ceea ce priveşte moartea „Căpitanului", iar „elementele" radicale au început să pregătească asasinarea lui Armand Călinescu, anterior sosirii lui Miti Dumitrescu de la Berlin. Legătura cu legionarii din Bucureşti s-a făcut prin personalităţi cunoscute, nebănuite de autorităţi că au legături cu mişcarea, cum ar fi Petre P. Panaitescu sau Ilie-Vlad Sturdza (fiul lui Mihail Sturdza, ambasadorul României în Danemarca)[58]. Prin astfel de emisari cu „prestanţă", legionarii de la Berlin primeau şi donaţiile Asociaţiei „Prietenii Legiunii", dar şi informaţii de la ing. Ion Nicolau (coordonatorul Corpului „Răzleţi").

---

[56] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 10-11.

[57] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 143.

[58] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 271.

3.4. Asasinarea lui Armand Călinescu

Pedepsirea fizică a lui Armand Călinescu a fost pregătită de legionarii radicali încă din primăvara anului 1937. „Responsabili“ cu această misiune erau studenții de la Facultatea de Medicină, fiind posibil ca urmărirea lui Călinescu să fi continuat și după arestarea lui Paul Craja (șeful mediciniștilor), în noaptea de 16 spre 17 aprilie 1938. În ianuarie 1939, la București a fost descoperit complotul pregătit de studentul Nadoleanu, apropiat al „Comandamentului de prigoană“. Ulterior, la Constanța, au fost identificați membri ai FdC care dețineau armament și muniție, în scopul declarat al asasinării demnitarului. Dar cele mai importante pregătiri au fost făcute la Berlin de către Miti Dumitrescu, care avea în țară o echipă radicală compusă din fostul comandament local clandestin din Prahova.

Strategia privind răzbunarea morții lui Corneliu Codreanu a avut mai multe etape. Înainte de a fi arestat, „Căpitanul“ lăsase dispoziții să fie răzbunat în cazul în care va fi asasinat în închisoare. Planurile din iarna anului 1938-1939 au fost deconspirate de autorități în totalitate, iar unii dintre organizatori, cum ar fi Nadoleanu, au fost asasinați la puțin timp după descoperire.

„Comandamentul“ din Germania își fixase drept obiectiv răzbunarea lui Corneliu Codreanu încă de la constituire, însă au apărut disensiuni asupra măsurilor care urmau să fie luate. Unii se temeau, iar alții nu mai doreau acțiuni extremiste[59].

Miti Dumitrescu venise la Berlin pentru a se convinge că mai trăiește Corneliu Codreanu[60], iar la plecarea din țară lăsase o echipă de legionari prahoveni cu misiunea de a-l urmări în

---

[59] *Ibidem*, p. 269-271.
[60] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 85.

permanență pe Armand Călinescu[61]. Grupul din județul Prahova fusese foarte activ după reorganizarea făcută de Horia Sima prin schimbarea vechilor șefi de județe, acționând totodată eficient în secret. Cu toate că a asigurat tranzitul comandanților legionari refugiați prin Polonia, grupul nu a fost descoperit, chiar dacă în Bucovina legăturile fuseseră identificate de autorități. În același timp, erau și foarte extremiști, luând parte la planurile de sabotaj din toamna anului 1938 prin strângerea de fonduri din cotizațiile muncitorilor de pe Valea Prahovei și prin participarea la efortul de înarmare. Însă, în februarie 1939, Miti Dumitrescu a fost nevoit să fugă din România, odată cu descoperirea de către poliție a cuibului clandestin ce funcționa în str. Pretorieni nr. 8 din București. Înainte de a pleca, Dumitrescu a predat arsenalul ce-l avea în „administrare" lui Cezar Popescu, originar din Ploiești, student la Facultatea de Medicină din București în 1939. Miti Dumitrescu „moștenise" muniția de la lt. Nicolae Dumitrescu*, fiind compusă din 20 de grenade și 20 de pistoale Steyer și Beretta. Cezar Popescu a primit misiunea de a-i urmări activitatea lui Armand Călinescu[62].

În Germania, principalul colaborator al lui Miti Dumitrescu a fost Constantin Papanace (în plus, locuiau împreună la Amalienhof). Ion Dumitrescu-Borșa l-a susținut pe Miti Dumitrescu, cu condiția să organizeze asasinarea simultană a lui Carol al II-lea și Armand Călinescu, pentru a se evita represiunile. Miti Dumitrescu a fost de acord cu planul lui Ion Dumitrescu-Borșa de asasinare regelui și a lui Armand Călinescu în același timp, dar susținea că era prioritară asasinarea celui din urmă, deoarece dacă ar fi supraviețuit lui Carol al II-lea ieșea

---

[61] Chioreanu, Nistor, *Morminte vii*, Iași, Institutul European, 1992, p. 48.

* Vezi *supra*, p. 103.

[62] Chivulescu, Nicolae, *Armand Călinescu, om de stat și conducător de țară*, București, Editura Lucman, 2005, p. 299.

întărit şi organiza represiunea. Legionarul prahovean plănuia asasinarea regelui la 20 iulie 1939, la Curtea de Argeş, sau la 27 august, la Sinaia, cu ocazia concursurilor sportive de la Predeal[63].

Horia Sima avea altă strategie pentru răzbunarea morţii lui Corneliu Codreanu, respectiv lovitura de stat. El a prezentat „Comandamentului" de la Berlin în luna iunie un nou plan de lovitură de stat după modelul revoluţiei bolşevice din 1917: din locuri izolate, grupuri de legionari trebuiau să îi dezarmeze pe jandarmi pentru a se înarma, apoi să ocupe la nivel local prefecturile de poliţie, după care se îndreptau spre Bucureşti, unde urmau să ocupe Prefectura Poliţiei Capitalei, Palatul Telefoanelor, Radioul, ministerele şi Palatul Regal. Planul a provocat rumoare printre membrii „Comandamentului" şi nu a fost acceptat ca soluţie de acţiune[64].

La sfârşitul lunii iunie 1939, Miti Dumitrescu a plecat spre România, însoţit de Ilie Smultea şi Victor Silaghi. Cei doi aveau experienţă în trecerea frauduloasă a frontierei, iar Victor Silaghi era vorbitor de limba maghiară, fiind ardelean. De la Viena, Miti Dumitrescu a fost însoţit numai de Victor Silaghi, trecând din Ungaria în Iugoslavia, iar apoi în România prin vechiul punct de tranzit folosit de legionari de la Beba Veche. Vicor Silaghi a trecut înapoi în Iugoslavia, iar împreună cu Ilie Smultea s-au întors la Berlin[65]. Ion Dumitrescu-Borşa a întreţinut permanent corespondenţă cu Miti Dumitrescu[66], iar „Comandamentul" nu a ridicat obiecţii faţă de finalizarea asasinatelor.

Horia Sima nu a renunţat la strategia sa de organizare a u-

---

[63] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 143-144.

[64] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 282.

[65] Sima, Horia, „Despre injurii şi semnificaţia lor", în *Ţara şi Exilul*, an XI, ianuarie-februarie 1975, p. 9.

[66] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 282; Sima, Horia, „Despre injurii...", în loc. cit., p. 9.

nei lovituri de stat. Ca şi în toamna şi iarna anului 1938, el se baza pe organizaţiile din Banat, Prahova şi Corpul „Răzleţi“, cu care întreţinea corespondenţă prin curieri după plecarea la Berlin. În luna iulie, în Capitala germană a sosit ing. Ion Nicolau, şeful Corpului „Răzleţi“, care a făcut „Comandamentului“ un raport asupra situaţiei din ţară. După discuţiile cu Ion Dumitrescu-Borşa, ing. Ion Nicolau a avut câteva întrevederi secrete cu Horia Sima, care i-a prezentat planul său de răsturnare a regimului autoritar. Prin Nicolau, Sima i-a transmis prof. Ion Protopopescu de la Timişoara să restructureze organizaţia din Banat cu noi „cadre“ şi să fie eliminaţi membrii cunoscuţi, pentru a nu exista pericolul unor noi arestări. Reorganizarea urma să se facă în scopul înarmării şi pregătirii loviturii de stat. Încă din martie, celulele teroriste din Banat reuşiseră să aducă clandestin arme din Iugoslavia şi existau legături prin care se putea continua înarmarea. Ing. Ion Nicolau a primit misiunea de a organiza acea acţiune în cel mai mare secret, iar pentru restul ţării să se păstreze legăturile, fără a se pregăti nimic. De asemenea, şeful Corpului „Răzleţi“ a aflat de misiunea lui Miti Dumitrescu, cu care trebuia să intre în legătură pentru a-i informa pe cei de la Berlin despre stadiul pregătirilor.

La sfârşitul lunii iulie 1939, Ilie Smultea a fost trimis de Horia Sima la Timişoara pentru a lua legătura cu prof. Ion Protopopescu şi a observa aplicarea pe teren a dispoziţiilor trimise prin de ing. Ion Nicolau. Smultea fusese fostul şef al organizaţiei Caraş a Partidului „Totul pentru Ţară“ şi un apropiat colaborator al lui Horia Sima. De asemenea, cunoştea foarte bine organizaţia clandestină din Banat. Cei de la Berlin aflaseră că în luna august Carol al II-lea urma să facă vizite în Banat, la unele obiective industriale, Horia Sima a stabilind că atunci trebuia declanşată lovitura de stat, prin asasinarea monarhului. Ilie Smultea a observat greutăţi în desăvârşirea planului „insurecţiei“, deoarece legionarii din Banat se înarmaseră insuficient. Banii din cotizaţii în vara anului 1939 erau foarte puţini, insuficienţi chiar pentru cei din închisori, motiv pentru care

ajungeau rareori şi la Berlin. În aceste condiţii, Ilie Smultea s-a întors în Capitala germană[67].

La 15 august, Hora Sima a plecat chiar el spre ţară, folosind aproximativ vechea rută de tranzit. De această dată, dispunea de un paşaport falsificat, care aparţinuse studentului german de origine română Otto Schneider, mutat definitiv în Germania. Organizaţia Timişoara găsise o nouă filieră de tranzit, pe la Lăţunaş, fiindcă cea de la Beba Veche fusese folosită de multe ori. În Iugoslavia, Horia Sima s-a întâlnit cu Ion Boian, care l-a însoţit până la Timişoara, la locuinţa profesorului Ion Protopopescu. Motivaţia pe care o avea pregătită dacă ar fi fost prins era că s-a întors pentru a împiedica un război între România şi Germania, conform tratatului românopolonez. La Timişoara a stat între 2 şi 14 septembrie, timp în care a aflat de la şefii cuiburilor clandestine că nu poate fi declanşată o lovitură de stat, mai ales că la 7 septembrie începuseră concentrările. Totuşi, la plecarea din Banat spre Bucureşti a lăsat dispoziţie ca planurile să fie puse în aplicare când regele va vizita obiectivele industriale de acolo, dar fără mari perspective de înfăptuire.

În aceste condiţii, singurul plan plauzibil era cel pe care trebuia să-l realizeze Miti Dumitrescu. Acesta reuşise să studieze foarte bine posibilităţile de acţiune, lucrând într-o discreţie perfectă. Chiar şi lui Horia Sima i-a fost greu să-l găsească pe şeful echipei, abia reuşind să-i transmită mesajul de autorizare a acţiunii. Ultimul dintre liderii legionari care s-a întâlnit cu Miti Dumitrescu a fost ing. Ion Nicolau, care i-a comunicat dispoziţiile lui Horia Sima, fără ca acesta să afle data şi locul asasinatului, nici numărul de legionari care au fost mobilizaţi[68].

Pregătirea asasinării lui Armand Călinescu (devenit prim-ministru la 7 martie 1939, în urma decesului patriarhului Miron Cristea, deţinătorul funcţiei) nu a fost făcută prin metode noi faţă

[67] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 143-145.
[68] *Ibidem*, p. 146-147.

de vechile tentative. Tehnica era una cunoscută de autorităţi încă din 1937, respectiv urmărirea itinerariilor zilnice ale demnitarului, pentru a se observa unele stereotipuri ale activităţii sale.

Miti Dumitrescu lăsase un grup de supraveghere încă din februarie 1939, care până în iulie 1939 – când s-a întors şeful echipei în ţară – cunoştea programul zilnic al primului-ministru. Sosit în România, Dumitrescu l-a convocat pe Cezar Popescu* la o întâlnire clandestină, ce a avut loc la biserica Sfântul Constantin din Ploieşti. Popescu i-a comunicat că muniţia lăsată în grija lui în februarie 1939 este la loc sigur, iar împreună cu alţi patru legionari l-au monitorizat pe Armand Călinescu, cunoscându-i itinerariul zilnic. „Colegii" lui Cezar Popescu erau: Traian Popescu (fratele său), student în anul IV la Facultatea de Medicină; Ion (Nelu) Moldoveanu, student la Politehnică; Ion (Jean) R. Ionescu, student la Drept şi Ion (Jean) Vasiliu, desenator – toţi originari din Ploieşti. Echipa nu a avut contacte cu alte structuri legionare din Bucureşti sau din provincie. Dacă acuzaţiile privind colaborarea lui Mihail Vârfureanu cu autorităţile ar fi adevărate**, ar fi imposibil ca atentatorii să nu fi fost identificaţi în cazul în care nu ar fi lucrat conspirativ.

Planul lui Cezar Popescu prevedea atacarea maşinii primului-ministru în plină stradă, când acesta se îndreptat de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri spre casă. Miti Dumitrescu a corectat planul, propunând cumpărarea unei maşini de către atentatori, care să tamponeze automobilul în care se afla Armand Călinescu, să-l oblige pe acesta să iasă şi apoi să-l împuşte. Cezar Popescu a primit 34.000 lei ca să achiziţioneze maşina, misiune dusă la capăt de Traian Popescu şi Nelu Moldoveanu, care au cumpărat automobilul de la un şofer din Urlaţi (jud. Prahova) pe nume Lazăr Ureche.

După definitivarea planului, Miti Dumitrescu a plecat la munte în Bucegi, în localitatea Valea Coştilei. La 20 septem-

---

* Vezi *supra*, p. 118.

** Vezi *supra*, p. 123.

brie 1939 a „coborât" la Buşteni, de unde a fost preluat cu maşina cumpărată în scopul atentatului de către aceiaşi Traian Popescu şi Nelu Moldoveanu. Au dormit peste noapte în automobil, la periferiile Ploieştiului, iar în dimineaţa de 21 septembrie au intrat în oraş, luându-l pe Cezar Popescu de la locuinţa sa, unde erau depozitate la acel moment armele şi grenadele folosite în atentat. La plecarea din Ploieşti a fost preluat şi Jean Vasiliu, echipa fiind completată în Bucureşti cu Jean Ionescu. Până la orele 13 atentatorii s-au plimbat pe la periferiile Capitalei, după care, la amiază, au parcat maşina pe str. Făgăraş, în apropiere de str. Şirbey Vodă. La ora 12.55 s-au îndreptat spre podul Elefterie (actualul pod Eroilor), urmărind pe bulevardul Carol al II-lea (actualul bulevard Eroilor) maşina în care se afla primul-ministru. Conform planului, au tamponat puternic maşina din faţă, care, din cauza impactului, a lovit o căruţă ce venea pe contrasens. Automobilul în care era Armand Călinescu a ajuns pe partea stângă a carosabilului în incident, moment în care agentul ce-l păzea a ieşit din automobil cu pistolul scos, dându-şi seama că nu era vorba despre un accident auto, ci despre o tentativă de atentat. Agentul Androne a fost imediat secerat de gloanţe, după care şoferul maşinii a ieşit afară, fugind îngrozit de scena la care era martor. Rămas singur, Armand Călinescu a încercat şi el să fugă din maşină, însă atentatorii au deschis portiera şi au tras 21 de gloanţe în primul-ministru, care i-au atins plămânul, rinichiul şi de trei ori cutia craniană[69].

După acest moment, asasinii au obligat un şofer care trecea pe bulevard să se dea jos din maşină şi s-au îndreptat spre sediul Societăţii Române de Radiodifuziune, unde au citit în direct scrisoarea „Răzbunătorilor". Şi-au „justificat" fapta afirmând că „sufletul" neamului românesc „trebuie curăţat de necinste", deşi susţineau că „violenţa în sine nu schimbă nimic, dar este o dureroasă necesitate". În „afacerea" asasinatu-

[69] Chivulescu, Nicolae, *op. cit.*, p. 300-302.

lui au mai fost implicați alți trei legionari, Marin Stănculescu, Ovidiu Isaia și Gheorghe Petrovicescu, care fie i-au găzduit pe făptași, fie au tăinuit planul lor.

Modalitatea de comportament după asasinat a fost caracteristică misticismului legionar, întâlnit și în cazurile I.G. Duca și Mihail Stelescu. Deși ar fi avut șanse să fugă și să scape cel puțin pentru moment, s-au predat fără a opune rezistență. În finalul scrisorii citite la radio afirmau: „legionarul privește cu pieptul deschis urmările faptelor sale – el răspunde – vom răspunde și noi“[70].

Asasinatul a reprezentat un șoc pentru societatea românească și prin modul în care a fost prezentat: atentatorii l-au citit în direct la radio, întrerupând emisia[71]. Intrarea în postul de Radiodifuziune a fost o întâmplare, deși Mișcarea legionară beneficia încă din iarna anului 1938 de un plan de ocupare al acestei instituții. În 1939, emisiunile erau în general în direct, chiar și unele momente muzicale fiind difuzate „live“. Cei de la poarta instituției așteptau în acel moment un taraf, iar în clipa în care atentatorii au ieșit din mașina cu care s-au deplasat, nici unul dintre agenții de pază nu s-a alertat. După ce au reușit să treacă de poartă au ajuns repede în studioul de emisie, probabil cunoscând planul clădirii, au anunțat omorârea lui Armand Călinescu și și-a citit scrisoarea.

Asasinarea primului-ministru a fost succedată de cea mai importantă campanie de reprimare a Mișcării legionare. Pe lângă liderii organizației de la nivel central, pentru represalii autoritățile au „sacrificat“ câte trei legionari din fiecare județ.

---

[70] „Un document al timpului și un răspuns detractorilor Mișcării. Scrisoarea echipei care l-a pedepsit pe Armand Călinescu adresată legionarilor“, în *Țara și Exilul*, an XVII, nr. 9-10, iulie-august 1981, p. 1-2.

[71] Dorian, Emil, *Jurnal din vremuri de prigoană*, București, Editura Hasefer, 1996, p. 109.

Acțiunea a fost dispusă de noul guvern condus de generalul Gheorghe Argeșeanu, în care ministru de Interne era Gabriel Marinescu. În noaptea de 21 spre 22 septembrie 1939 practic a dispărut fizic elita legionară „istorică".

Uciderea lui Corneliu Codreanu nu decapitase complet potențialul mișcării, fiindcă existau alte „cadre" capabile să mobilizeze masele de legionari, dacă ar fi ieșit din închisoare. La Râmnicu Sărat, Gheorghe Clime numise pe Ion Banea șef al Mișcării legionare după moartea lui Corneliu Codreanu, probabil pentru a exista doi „succesori legitimi", în cazul în care fostul șef al Partidului „Totul pentru Țară" ar fi murit în detenție. Dar după asasinarea lui Armand Călinescu, principalele „cadre" au dispărut, lăsând competiția pentru putere în sarcina noii generații, aflată la Berlin sau în țară.

Cele mai importante execuții au avut loc la Râmnicu Sărat: Gheorghe Apostolescu, Ion Banea, Alexandru Cantacuzino, Gheorghe Clime, Paul Craja, Banica Dobre, Gheorghe Furdui, Gheorghe Istrate, Mihail Polihroniade, Aurel Serafim, prof. Sima Simulescu, Alexandru Christian Tell, Nicolae Totu[72]. Unii supraviețuitori ai penitenciarului de la Râmnicu Sărat au susținut ulterior că, înainte de execuții, care au avut loc spre zorii zilei, Gheorghe Clime a fost bătut pentru a mărturisi că el a organizat atentatul. După câteva minute în care acesta nu a recunoscut nimic, au fost scoși din celulă și ceilalți, unul câte unul, și împușcați[73]. La Spitalul Militar Brașov au căzut victime represaliilor șapte legionari, dintre care cei mai importanți au fost Traian Cotigă și Gheorghe Proca (colaborator al lui Horia Sima în „Comandamentul de prigoană", care a participat și la trecerea comandanților legionari în Polonia). În lagărul de la Vaslui au fost efectuate 32 de execuții, printre

---

[72] ***_Legiunea în texte originale și imagini_, ed. Lucian Borleanu, București, Editura Lucman, f.a., p. 203.

[73] „Cum au fost martirizați legionarii de la Râmnicu Sărat", în _Permanențe_, an IV, nr. 9/2001.

care Ion Belgea şi Ion Antoniu, iar la Miercurea Ciuc au murit 44 de legionari, cei mai importanţi fiind Afilon Dorca (membru în grupul lt. Nicolae Dumitrescu*) şi Iordache Nicoară[74]. Supravieţuitorii de la Vaslui au afirmat că regimentul local de infanterie a înconjurat clădirea lagărului, iar celor 32 de legionari citaţi li s-a spus că urma să fie transportaţi la Miercurea Ciuc, însă au fost executaţi[75].

Nu în toate judeţele ţării au fost efectuate cele trei execuţii conforme dispoziţiei: în judeţele Cluj, Prahova, Bihor, Brăila, Teleorman, Muscel, Romanaţi, Trei-Scaune, Satu-Mare, au fost supuse represaliilor două persoane, în judeţele Roman, Vaslui, Sălaj, Suceava, Buzău câte una, iar în judeţul Braşov numărul celor pedepsiţi a fost ridicat la patru. Au fost situaţii, ca în judeţul Cahul, unde legionarii au fost executaţi după termenul din circulara guvernului. În total, au fost executaţi 147 legionari[76].

Corpurile celor nouă legionari implicaţi în asasinarea lui Armand Călinescu au fost expuse la locul atentatului[77], gest imitat şi de unele autorităţi locale în cazul „loturilor de trei"[78]. Memorialiştii perioadei au afirmat că brutalitatea guvernului a

---

* Vezi *supra*, p. 104-105.

[74] ****Legiunea în texte originale şi imagini*, p. 203-206.

[75] Călescu, Emil, „Însemnări din prigoană. Transportul-fantomă. Masacrele din lagărul Vaslui, 21 septembrie 1939", în *Permanenţe*, an IV, nr. 10/2001.

[76] ****Legiunea în texte originale şi imagini*, p. 206-210.

[77] „Răzbunătorii" ucişi şi azvârliţi pe caldarâm [55,9 kb], <www.fgmanu.org/imag/01 Perioada Capitanului/Image133.jpg> (25 mai 2004)

[78] Sturdza, Ilie-Vlad, *Pribeag printr-un secol nebun. De la Legiunea Arhanghelul Mihail la Legiunea Străină*, Bucureşti, Editura Vremea, 2002, p. 25; Scene de groază în toată ţara. Trupurile legionarilor ucişi sunt expuse pe străzi şi în pieţe [43 kb], mai 2004, <www.fgmanu.org/imag/01 Perioada Capitanului/Image132.jpg> (25 mai 2004).

provocat o profundă impresie. Uneori, copiii de şcoală au fost duşi să vadă corpurile pătrunse de gloanţe ale celor nouă asasini[79]. Conform unor surse, în judeţele în care legionarii nu au fost găsiţi la domiciliu, au fost executaţi deţinuţi de drept comun, aşa cum s-ar fi întâmplat la Craiova (jud. Dolj)[80]. Unii legionari au scăpat de represalii prin intervenţia autorităţilor locale sau a superiorilor militari din unităţile în care erau concentraţi[81].

Consecinţele asasinatului au continuat o perioadă cu noi arestări printre legionarii cunoscuţi, cel mai important fiind Ilie-Vlad Sturdza. Acesta locuise o perioadă la Copenhaga, unde era ambasador tatăl său, iar în vara anului 1939 a întreprins activităţi de curierat între „Comandamentul" de la Berlin şi Corpul „Răzleţi". După asasinarea lui Armand Călinescu a încercat să fugă din ţară deoarece era urmărit de autorităţi, dar a fost prins şi arestat.

Regimul iniţial al detenţiei noilor legionari arestaţi a fost dur, fiind închişi singuri în celule nespaţioase şi, uneori, aplicându-li-se pedepse corporale. Ulterior aceştia au fost transportaţi în lagărele unde se efectua domiciliul obligatoriu, iar regimul detenţiei s-a înmuiat[82]. La Râmnicu Sărat, timp de zece zile deţinuţii au fost terorizaţi de gândul că puteau fi executaţi, deoarece nu li s-a comunicat nimic despre statutul lor. Imediat după 22 septembrie, raţia de hrană a scăzut la 4 lei, iar regimul li s-a înăsprit drastic, nemaiavând dreptul că cumpere nimic cu fonduri proprii[83]. La începutul lunii octombrie regimul deja revenise la normal, iar cei arestaţi aveau din nou statut de deţinuţi politici.

---

[79] Dorian, Emil, *op. cit.*, p. 85.

[80] Boilă, Zaharia, *Amintiri şi consideraţiuni asupra Mişcării Legionare*, Cluj-Napoca, Editura Apostrof, 2002, p. 79.

[81] Chioreanu, Nistor, *op. cit.*, p. 47; *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 148.

[82] Sturdza, Ilie-Vlad, *op. cit.*, p. 27-31.

[83] „Cum au fost martirizaţi...", în loc. cit.

Represiunea din noaptea de 21 spre 22 septembrie nu numai că lăsat Mişcarea legionară fără liderii „istorici", dar orice nouă conducere devenea greu de acceptat de toţi legionarii. Cei eliberaţi din închisori anterior represiunii puteau fi acuzaţi că au ieşit din închisoare semnând „declaraţii de supunere" sau prin intervenţia familiilor. Nici cei de la Berlin nu aveau un statut pozitiv, deoarece pentru a doua oară provocaseră prin acţiuni extremiste coerciţia autorităţilor. În acel moment, devenea evident că lupta pentru putere urma să se dea în interiorul unor grupuri mai mici, pe criterii referitoare la „suferinţele prigoanei".

În septembrie 1939, represiunea autorităţilor asupra Mişcării legionare a atins nivelul maxim de la înfiinţarea organizaţiei naţionaliste extremiste. Organizaţia avea toate şansele să se stingă şi să intre în anonimat, dacă nu ar fi ajutat-o situaţia internaţională să revină pe scena politică. La sfârşitul lunii septembrie, deznodământul războiului din Polonia era foarte clar, iar guvernul nu putea face abstracţie de dispariţia acestui stat şi apropierea graniţei Germaniei faţă de România. În a doua decadă a lunii septembrie, în cercurile intelectuale din Bucureşti circula zvonul că germanii bucovineni ar fi urmat să se răscoale în urma înaintării frontului germano-polonez, posibilitate care a fost sistată de fixarea graniţei URSS pe fosta frontieră româno-polonă. Unele voci au pus atentatul asupra lui Armand Călinescu pe seama diversiunii germane, care ar fi pregătit echipa de legionari[84]. Indiferent de veridicitatea acestor zvonuri, este cert că starea de spirit a populaţiei era agitată, iar guvernul trebuia să admită relaxarea conflictului cu legionarii.

La începutul lunii octombrie, represaliile provocate de moartea lui Armand Călinescu au fost înlocuite prin înţelegeri cu legionarii, atitudine înlesnită de necunoaşterea de către gu-

---

[84] Dorian, Emil, *op. cit.*, p. 85.

vern a poziției Germaniei față de Mișcarea legionară. Regele Carol al II-lea a renunțat și la ultimul om de oțel al regimului din guvern, Gabriel Marinescu, care a fost schimbat de la Ministerul de Interne. Paralel cu acceptarea legionarilor ca forță politică, au început negocieri și cu național-țărăniștii și național-liberalii. Conducătorii legionari supraviețuitori ai detenției au început să poarte tratative cu reprezentanții guvernului. Primul dispus să renunțe la opoziția față de Carol al II-lea a fost Vasile Noveanu, fostul șef al județului Arad, care a fost urmat după un timp de Ilie Gârneață și Corneliu Georgescu (doi dintre fondatorii Mișcării legionare).

Astfel că, în condiții excepționale, Mișcarea legionară a ieșit întărită politic după asasinarea lui Armand Călinescu, deși ca structură de „cadre" nu mai semăna absolut deloc cu organizația care în 1937 câștigase 15,58% din voturile electoratului.

3.5. Refacerea organizațiilor locale

Ultimele măsuri represive asupra legionarilor au fost adoptate în lunile octombrie și noiembrie, când unii membri ai fostelor cuiburi cu potențial terorist sunt arestați[85]. Aceștia fuseseră identificați încă din primăvară, dar în contextul relaxării regimului de detenție al legionarilor nu au mai fost închiși. În primele luni după 21 septembrie 1939 existau informații că se pregăteau noi atentate[86], iar autoritățile au fost vigilente, dorind să evite alte drame.

Măsura întreprinsă de „Răzbunători" nu a fost considerată de toți legionarii un act benefic pentru mișcare. Dispariția vechilor lideri și teama de represiune au provocat un nou val de desolidarizare a foștilor legionari, care însă nu s-a comparat

---

[85] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 254/1939.

[86] *Ibidem*, dosar nr. 262/1940, f. 89.

cu cel din 1938[87]. Totuşi, cei nouă „răzbunători“ au intrat şi ei în mitologia legionară a „sacrificiului“, iar modul în care au fost asasinaţi a sensibilizat întreaga opinie publică, nu numai pe legionari. Ulterior, au apărut cântece legionare în care se omagia „sacrificiul“ lor.

În luna decembrie, măsurile de destindere au provocat deja primele măsuri de reorganizare printre fostele cuiburi[88]. Cu toate că autorităţile urmăreau îndeaproape toate aceste mişcări[89], nu au intervenit, deoarece legionarii aveau ca prim obiectiv ajutarea celor din închisori[90]. Puţine grupări aveau în vedere acţiuni teroriste, mai ales printre familiile macedonene radicale din Cadrilater[91].

Cuiburile din CML aveau dispoziţii de la Berlin să aştepte „în linişte“ evenimentele internaţionale şi astfel s-au mărginit la acţiuni în favoarea colegilor aflaţi în detenţie[92]. Deoarece membrii vechi ai cuiburilor din CML au revenit în organizaţie, cuantumul cotizaţiilor a crescut[93], iar acest segment al Mişcării legionare devenea extrem de periculos în cazul unei reorganizări, având în vedere că dispunea de bani şi nu se temea de eventuale arestări. După primele măsuri de destindere, cei mai activi legionari au fost studenţii din CSL. Deşi nu-i puteau ajuta cu bani pe cei aflaţi în detenţie, s-au făcut vizibili prin sabotarea nou-înfiinţatului Front Naţional Studenţesc (în continuare FNS). Conform dispoziţiilor, toţi studenţii trebuiau să se înscrie în FNS, cu obligaţia să depună jurământ faţă de regele Carol al II-lea. În ianuarie 1940, la Facultatea de Drept

---

[87] *Ibidem*, dosar nr. 240/1939, f. 100-101; *Ibidem*, dosar nr. 9/1939, f. 120.

[88] *Ibidem*, dosar nr. 9/1939, f. 232.

[89] *Ibidem*, dosar nr. 240/1939, f. 100-101.

[90] *Ibidem*, dosar nr. 9/1939, f. 232.

[91] *Ibidem*, dosar nr. 21/1940, f. 55.

[92] *Ibidem*, dosar nr. 6/1940, f. 383.

[93] *Ibidem*, dosar nr. 9/1939, f. 308.

din Bucureşti la şedinţele de constituire a FNS din cei 400 de studenţi înscrişi au participat doar 50. Tendinţa era de a se reînfiinţa fostele asociaţi studenţeşti, iar legionarii duceau o campanie activă de denigrare a noului organism proregal. La Facultatea de Teologie, studenţii legionari s-au întrunit la sfârşitul lunii ianuarie şi au decis să-i încurajeze pe colegii lor să nu depună jurământ faţă de FNS[94]. La Facultatea de Litere, studenţii legionari şi comunişti au refuzat să se înscrie în noul organism, cu toate că majoritatea colegilor aderaseră la câteva zile după înfiinţare[95]. În final, toţi studenţii au fost convocaţi în amfiteatrele facultăţilor pentru a depune jurământ regimului autoritar, dar legionarii au refuzat în general să pronunţe formulele ceremoniale[96]. În caz de refuz făţiş, studenţii erau ameninţaţi cu mobilizarea, în condiţiile în care se făceau instrucţii militare pentru un eventual conflict armat. La Universitatea Politehnică, studenţii legionari care tocmai ieşiseră din închisoare nu au primit de la Rectorat adeverinţe privind statutul lor, riscând să fie mobilizaţi. În urma unor proteste către Ministerul Educaţiei Naţionale şi Ministerul de Război situaţia s-a detensionat, dar metoda de intimidare se dovedea eficientă[97].

Spre sfârşitul lunii februarie cuiburile erau refăcute, mai ales în Transilvania[98]. Supravegherea mai puţin atentă a autorităţilor le-a permis legionarilor să se întrunească în şedinţe nu întotdeauna secrete, „elementele“ radicale mobilizându-se cel mai eficient. În ţară, legionarii promovau ideea unui guvern condus de Nae Ionescu, deşi acesta susţinea că nu putea face presiuni din cauza articolelor denigratoare la adresa regelui, publicate în *Voelkisher Beobachter*[99], sau a conferinţelor

---

[94] *Ibidem*, dosar nr. 6/1940, f. 127-289.
[95] *Ibidem*, f. 18.
[96] *Ibidem*, f. 381-420.
[97] *Ibidem*, f. 21.
[98] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 100-101.
[99] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 21/1940, f. 56.

ținute la Radio Viena de Victor Biriș, care se mutase de la Radio Berlin acolo[100].

Organizațiile locale care au profitat de relaxarea regimului au fost puține, lipsindu-le în primul rând coordonarea centrală. Oricum, valurile de desolidarizare afectaseră potențialul Mișcării legionare, iar nivelul din 1937 nu se putea atinge nici în cazul suspendării legii de desființare a partidelor politice. Cuiburile teroriste s-au reorganizat cel mai repede în Banat și Transilvania (regiuni care erau coordonate mai bine de la Berlin).

După 21 septembrie 1939, autoritățile germane au căutat să se eschiveze de orice implicare în actul terorist asupra primului-ministru român. Cu toate că nu există informații privind implicarea Berlinului la pregătirea asasinatului, este imposibil ca guvernul german să nu fi aflat despre ce pregăteau legionarii în capitala Reichului. Imediat după citirea anunțului privind asasinatul, guvernul german a dat un comunicat prin care acuza serviciile engleze de organizarea atentatului, deoarece, spuneau autoritățile de la Berlin, Marea Britanie dorea să implice România într-un război contra Germaniei. Oficialii englezi i-au acuzat și ei pe germani că au pus la cale atentatul, afirmând că legionarii care au săvârșit actul terorist au plecat de la Berlin și erau colaboratori ai oficialilor Reichului. Membrii „Comandamentul" s-au simțit ofensați de acest joc diplomatic, iar la 23 septembrie Constantin Papanace a depus un memoriu la cabinetul lui Joseph Göbbels, în care afirma că nici un serviciu nu a fost implicat în acțiunea de la București, iar „Răzbunătorii" au făcut gestul din propria inițiativă[101].

Începând de la sfârșitul lunii septembrie 1939, libertatea de mișcare a legionarilor de la Berlin a fost serios diminuată, fiindcă germanii nu mai doreau ca numele lor să fie asociat cu

---

[100] *Ibidem*, dosar nr. 18/1940, f. 108.

[101] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 15-17; Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 290.

extremismul Mişcării legionare. Nici un membru al grupului nu mai avea voie să părăsească teritoriul Germaniei, iar la fiecare săptămână fiecare legionar cu statutul de refugiat politic trebuia să se prezinte la circumscripţia de poliţie de care aparţine, pentru a i se aplica o viză de prezenţă pe carnetul de identitate[102].

Pe fondul lipsei de unitate anterioară plecării lui Miti Dumitrescu şi a lui Horia Sima în România, asasinarea lui Armand Călinescu şi consecinţele acestui act au rupt definitiv unitatea „Comandamentului" de la Berlin. Ion Dumitrescu-Borşa, Ion-Victor Vojen şi Alexandru Constant s-au dezis complet de acea acţiune şi au refuzat să mai colaboreze cu legionarii de la Amalienhof. Constantin Papanace a încercat să menţină unitatea grupului, cu toate că avea probleme chiar şi cu germanii deoarece Miti Dumitrescu locuise şi el în acel imobil[103]. Ion Dumitrescu-Borşa a renunţat la comanda grupului după asasinarea lui Armand Călinescu, însă de fapt activitatea „Comandamentului" era paralizată, fiecare membru căutând să-şi găsească alibiuri privind neimplicarea în actul terorist[104].

După gestul „Răzbunătorilor", Horia Sima a stat ascuns în Bucureşti câteva zile, până la sfârşitul represiunii, după care a început să ia legătura cu oamenii de contact din Capitală. Înainte de a pleca în Banat, a purtat o discuţie cu ing. Ion Nicolau, căruia i-a spus să menţină contactele între organizaţii şi mai ales să ia legătura cu Iuliu Maniu pentru a organiza opoziţia. Sima mai dorea ca şeful Corpului „Răzleţi" să-l întâlnească pe Nae Ionescu, pentru a-l convinge să vină la Berlin, ceea ce ar fi sporit legitimitatea „Comandamentului" faţă de autorităţile germane. După încheierea misiunii, ing. Nicolau urma să se ducă la Berlin, pentru a nu se expune identificării de către autorităţi[105].

---

[102] Dumitrescu-Borşa, Ion, *op. cit.*, p. 290.
[103] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 16-17.
[104] Sima, Horia, „Despre injurii...", în loc. cit., p. 10.
[105] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 147-148.

Întors în Banat, Horia Sima a intrat în legătură cu prof. Ion Protopopescu, care i-a făcut o expunere asupra situației organizației regionale. Unii legionari reușiseră să se sustragă arestului în timpul represiunii, dar erau căutați în continuare de autorități, deoarece fuseseră catalogați ca membri ai celulelor teroriste. Ei deciseseră astfel să fugă peste graniță. Primul grup, compus din Ion Boian, Ion Popa, Valeriu Vințan și Ion Tolcea, a plecat în Iugoslavia în prima jumătate lunii octombrie, cu intenția de a ajunge la Berlin pentru a se alătura grupului de acolo. Aceștia cunoșteau modalitățile de tranzit ilegal al frontierei, făcând parte din echipele ce facilitau curieratul cu „Comandamentul"[106]. Al doilea grup a plecat cu Horia Sima, fiind compus din Traian Borobaru, Iosif Vasiu, Traian Hedeș, Petre Vârlan și Octavian Roșu. Trecerea ilegală a frontierei s-a realizat la 15 octombrie printr-un punct nou, pentru a fi evitată identificarea[107]. Singurul legionar cunoscut din acest grup era Octavian Roșu, fost șef legionar al județului Caraș. După eliberarea de la Vaslui, în martie 1939, fusese concentrat la unitatea militară unde a fost repartizat, iar în noaptea de 21 spre 22 septembrie reușise cu greu să scape de execuție, prin intervenția comandantului regimentului de care aparținea. Fiindcă dezertase după aceea, era pasibil de un proces în fața Curții Marțiale[108]. Traian Borobaru era un legionar bănățean devotat lui Horia Sima, cu care colabora încă din 1934[109]. Restul celor refugiați în octombrie 1939 erau legionari necunoscuți la nivel central, cu excepția lui Traian Hedeș de la Arad. Adversarii lui Horia Sima din „Comandamentul" de la Berlin afirmau că bănățenii au fost aduși de acesta pentru a spori numărul de adepți

---

[106] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 3.

[107] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 148.

[108] „Note bibliografice. Octavian Roșu", în *Țara și Exilul*, an XVIII, nr. 3-4, ianuarie-februarie 1982, p. 18-19.

[109] Sima, Horia, „Ne-a părăsit și Traian Borobaru", în *Țara și Exilul*, an VII, nr. 11-12, septembrie-octombrie 1971, p. 1-7.

ai săi în procesul luptei pentru putere[110].

Grupul de legionari refugiați care a plecat cu Horia Sima a încercat să obțină viză de tranzit pentru Germania la Belgrad[111]. Legația diplomatică de acolo a tergiversat răspunsul, astfel că cei șase riscau să fie identificați de autoritățile iugoslave și extrădați în România. De data aceasta nu au mai trecut ilegal prin Ungaria, alegând punctul iugoslavo-german Maribor. După ce au reușit să treacă frontiera iugoslavă, au fost prinși de germani în localitatea Spielfeld, în noaptea de 9/10 decembrie, fiind închiși la Graz până la clarificarea statutului lor. În respectiva închisoare au aflat că erau deținuți și legionarii din celălalt grup, pentru aceleași motive[112]. Coordonatorului grupului de la Berlin, Ion Dumitrescu-Borșa, a fost convocat de autoritățile germane pentru a fi chestionat dacă cei din grupul închis la Graz puteau primi statutul de refugiați politic. Dumitrescu-Borșa a confirmat, iar în câteva zile toți cei arestați au ajuns în capitala Germaniei[113].

După ce s-a întors la Berlin, Horia Sima a aflat de la Nicolae Petrașcu despre tensiunile din interiorul grupului. Petrașcu nu mai locuia la Amalienhof, deoarece se mutase la Petre Ponta, un român care se stabilise de zece ani la Berlin și care a fost „racolat“ de acesta pentru a colabora cu legionarii[114]. Singurul membru al „Comandamentelor de prigoană“ care mai dorea continuarea opoziției față de Carol al II-lea era Constantin Papanace[115].

După plecarea lui Ion Dumitrescu-Borșa în Italia (la

---

[110] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 293.

[111] Horia Sima și Octavian Roșu la Belgrad, 8 noiembrie 1939 [44,4 kb], mai 2004, <www.fgmanu.org/imag/02 Intaiul exil din Germania/Image1016.jpg> (25 mai 2004).

[112] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 3.

[113] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 293.

[114] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 3.

[115] *Ibidem*, p. 12.

începutul anului 1940)[116], la conducerea „Comandamentului" au venit Constantin Papanace și Horia Sima, care de fapt fuseseră cele mai active „elemente" ale grupului și anterior asasinării lui Armand Călinescu. Încă din primăvara anului 1939, ei îi propuseseră lui Ion Dumitrescu-Borșa să formeze împreună un triumvirat la conducerea „Comandamentului", dar odată cu plecarea lui Miti Dumitrescu și Horia Sima din România dezbaterea fusese amânată[117].

După reîntoarcerea la Berlin, Horia Sima împreună cu grupul de legionari fideli (majoritatea dintre ei nou veniți) au început să își desfășoare activitatea separat de restul legionarilor din Capitala germană, mutându-și sediul în casa lui Petre Ponta[118]. O parte dintre cei sosiți cu Horia Sima în decembrie 1939 nu locuiseră de la început la Amalienhof[119], de unde plecase și Nicolae Petrașcu. După sărbătorile de Crăciun din anul 1939, Horia Sima a început să pregătească o nouă strategie privind poziția față de Carol al II-lea. Planul său nu era cu nimic diferit de celelalte două din 1938 și 1939, respectiv determinarea abdicării regelui prin anarhie internă, care ar fi afectat siguranța statului. Sima propunea ca un grup activ de legionari să se întoarcă ilegal în țară, de unde să încerce destabilizarea regimului. Constantin Papanace, deși nu se împotrivea acțiunilor violente, nu a fost dispus să se întoarcă în țară[120], astfel că Horia Sima a pregătit acțiunea separat de res-

---

[116] Dumitrescu-Borșa, Ion, *op. cit.*, p. 296.

[117] *Ibidem*, p. 269.

[118] Masa de Crăciun 1939 [15,6 kb], mai 2004, <www.fgmanu.org/imag/02 Intaiul exil din Germania/Image165.jpg 25 mai 2004).

[119] În fața barăcii din Tempelhof. De la stânga: Biloiu, Tolcea, Crăcea, Vasiu, Sima, Popa, Popovici, Șeitan, Găvăgină, Vințan, Roșu, Petrașcu [78 kb], mai 2004, <www.fgmanu.org/imag/02 Intaiul exil din Germania/Image178.jpg> (25 mai 2004).

[120] Sima, Horia, „Documentare. Cine falsifică istoria?", în *Țara și Exilul*, an II, nr. 5, 1 martie 1966, p. 23.

tul „Comandamentului".

La începutul lunii ianuarie 1940, în casa lui Petre Ponta din Berlin[121], grupul lui Horia Sima, alcătuit din 17 persoane, a ținut o serie de întruniri în care erau analizate strategiile de o-poziție față de Carol al II-lea. Dintre aceştia, puţini erau legionari cunoscuţi: Horia Sima, Virgil Mihăilescu, Ilie Smultea, Nicolae Petraşcu, Nicolae Şeitan, Octavian Roşu, iar restul făceau parte din cuiburile teroriste organizate de Horia Sima în toamna anului 1938[122].

După ianuarie 1940, „Comandamentul" de la Berlin ca entitate nu a mai avut nici o importanță în luare deciziei privind acțiunile Mişcării legionare. Horia Sima şi cu grupul său au pregătit un plan pentru răsturnarea lui Carol al II-lea, care nu dispunea de aprobarea nici unui organism conducător al Mişcării legionare. Doar Constantin Papanace şi-a dat cu greu acordul, fără a participa la nici o şedință privind organizarea loviturii de stat, preferând să aştepte evoluția evenimentelor internaționale.

Grupul lui Horia Sima a fost împărțit în cinci cuiburi, sub conducerea lui Nicolae Petraşcu, Octavian Roşu, Alexandru Popovici, Ilie Rotea şi Eugen Teodorescu[123]. Şedinţele au avut loc fie în casa lui Petre Ponta, fie în locuinţa legionarilor veniţi cu Horia Sima în decembrie 1939 care nu stăteau la Amalienhof[124]. Planul loviturii de stat prezentat de Horia Sima a fost

---

[121] Şedinţă restrânsă la Ponta. De la stânga: Boian, Borobaru, Rotea, Popovici, Sima, Roşu, Smultea şi Petraşcu [26,7 kb], mai 2004,
<www.fgmanu.org/imag/02 Intaiul exil din Germania/Image174.jpg > (24 mai 2004).

[122] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 38-39.

[123] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 18.

[124] După o şedinţă la baraca din Tempelhof. Se văd de la stânga: Borobaru, Sima, V. Mihăilescu, Rotea, Popa Ion, Smultea, Boian,

cel „clasic": un asasinat nu poate schimba situația internă decât dacă este însoțit de o mișcare revoluționară. Conform noii strategii, el a dat mai mare importanță provinciei și mai ales Brașovului, deoarece considera axa București-Brașov coloana vertebrală a României. La nivel local, trebuiau controlate instituțiile statului, după care pornea o mișcare spre București unde masele ar fi fost atrase de partea loviturii de stat. Modelul revoluției bolșevice din 1917 a fost „îmbunătățit" cu cel al marșului asupra Romei, dar punctele centrale ale loviturii rămâneau tot Radiodifuziunea, Palatul Telefoanelor, Prefectura Poliției, Prefectura Capitalei, ca și în 1938 și 1939. Pentru plecarea spre România au fost selecționați din cadrul grupului lui Horia Sima doar legionarii care puteau stabilii legături cu organizațiile din teritoriu: Octavian Roșu, Traian Borobaru, Ilie Smultea, Ilie Rotea, Eugen Teodorescu, Ion Boian și Nicolae Petrașcu[125].

Finanțarea plecării spre România a fost destul de dificilă, în măsura în care din țară, după relaxarea statutului legionarilor din toamna anului 1939, nu mai primeau decât puțini bani (majoritatea erau folosiți pentru reorganizare și ajutorarea celor închiși). Încă din vara anului 1939, Horia Sima, prin Nicolae Petrașcu, strânsese bani din cotizațiile grupului de la Amalienhof, iar la începutul anului 1940 suma ajunsese la 1.300 RM (Reichsmark). Prin ajutorul financiar dat de Petre Ponta, gruparea teroristă acumulase 3.000 RM, bani care erau suficienți pentru transportul până în Iugoslavia și trecerea frontierei pentru opt persoane. Lui Horia Sima i-a fost mult mai greu să facă rost de pașapoarte false, iar în cele din urmă nu a putut găsi decât cinci. Acestea au fost falsificate de Petre Ponta, de profesie desenator, care a fabricat ștampile false din cauciuc. Pentru a înșela vigilența autorităților germane, care

---

Petrașcu, E. Teodorescu, Șeitan, Popovici, Crăcea [51,7 kb], mai 2004, <www.fgmanu.org/imag/02 Intaiul exil din Germania/Image187.jpg> (25 mai 2004).

[125] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 19-20.

solicitau vize săptămânale pentru legionarii refugiați, membrii celulei teroriste au anunțat că pleacă la Viena sau că se mută în alte cartiere ale Berlinului, pentru a încetini procesul birocratic al evidențierii[126]. În cazul în care ar fi fost prinşi, ei trebuiau să declare că aveau informații de la oficialii Reichului că România intenționa să intre în război cu Germania şi nu au dorit să-i prindă acel moment la Berlin[127].

O altă mare problemă a grupului consta în absența unor legături solide care să faciliteze tranzitul frontierei. Horia Sima şi apropiații săi au ținut întotdeauna legătura cu țara, de unde au primit şi importante fonduri. Dar după asasinarea lui Armand Călinescu au sporit verificările la granița de vest au fost înăsprite, iar rețelele clandestine de tranzit au fost identificate. După trecerea în Iugoslavia din octombrie 1939, Horia Sima a fost nevoit să-l lase acolo pe unul dintre noii refugiați, Traian Hedeş, avocat la Arad şi membru cunoscut al Mişcării legionare. Fiindcă acesta avusese o criză de tuberculoză, nu s-a mai putut deplasa pe vreme de toamnă, iar la scurt timp a fost arestat de autoritățile iugoslave şi predat celor române. În urma anchetelor, au fost descoperiți prof. Ion Protopopescu şi ing. Ion Nicolau, la Bucureşti, ca oameni de legătură ai rețelei teroriste conduse de Horia Sima. Astfel că trebuiau găsite noi puncte de trecere, sarcină preluată de organizația legionară din Banat, nedescoperită încă[128].

Pregătirile plecării în România s-au finalizat la începutul lunii aprilie 1940, fiind făcute unele modificări ale echipei componente. Nicolae Petraşcu, în calitate de fost şef al regiunii legionare Sibiu, avea misiunea de a mobiliza organizațiile de acolo. Traian Borobaru, deşi era din organizația Banat ca şi Horia Sima, avea experiența tranzitului ilegal al frontierei şi putea găsi uşor persoane de contact în Banatul

---

[126] *Ibidem*, p. 35-37.

[127] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 106; *Ibidem*, p. 108.

[128] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 29-30.

sârbesc. Ilie Rotea fusese noul şef al regiunii Hunedoara după reorganizarea lui Horia Sima în septembrie 1938 şi avea şi unele legături cu organizaţiile CML de la Uzina de Armament Cugir. El trebuia să treacă primul, pentru a pregăti logistica operaţiunii teroriste. Împreună cu Ilie Rotea trebuia să plece şi Ilie Smultea, a cărui abilitate de a trece ilegal frontiera făcea inutilă existenţa paşaportului. Studentul Eugen Teodorescu a fost inclus în grup deoarece cunoştea organizaţia clandestină din Dobrogea şi astfel putea mobiliza legionari pentru lovitura de stat acolo. Ion Boian urma să plece şi el fără paşaport, deoarece avea experienţă în trecerea ilegală a frontierei româno-iugoslave. Împreună cu acesta, a fost desemnat să plece şi studentul Petre Dimitriu, care nu era cunoscut de autorităţi în Bucureşti şi care avea misiunea de a reorganiza studenţimea din Capitală, în condiţiile în care Mihail Vârfureanu era suspectat că a colaborat cu autorităţile în prinderea unor lideri clandestini.

„Comandamentul" de la Berlin nu a avut cunoştinţă despre strategia grupului lui Horia Sima, astfel că membrii acestuia au plecat treptat, pentru a nu crea bănuieli. Ei au motivat că doresc să se mute în alte oraşe pentru a găsi de lucru. Primii care au părăsit Berlinul au fost Ilie Rotea şi Ilie Smultea, la mijlocul lunii aprilie, trecând graniţa fără probleme şi fără să aştepte şi restul grupului. Tot în acea perioadă, a plecat şi Traian Borobaru, cu misiunea de a pregăti locuinţe conspirative în Iugoslavia şi a studia posibilităţile de tranzit. La sfârşitul lunii aprilie, au plecat Ion Boian şi Petre Dimitriu, care urmau să tranziteze Ungaria şi apoi Iugoslavia. Aceştia au fost prinşi de autorităţile maghiare, care însă i-au eliberat în urma negocierilor şi au putut ajunge la destinaţie în Iugoslavia. Nicolae Petraşcu a plecat la 2 mai 1940, alegând ruta Spielfeld-Maribor. La acele puncte de frontiere nu a avut probleme, dar în apropiere de Belgrad a fost legitimat de autorităţi, iar de teamă să nu fie descoperit a fugit, renunţând la paşaport. Horia Sima a plecat ultimul, împreună cu

Eugen Teodorescu, la 5 mai[129], după ce a reuşi cu greu să-l convingă pe Constantin Papanace de necesitatea loviturii de stat. Octavian Roşu nu a mai intrat în grupul terorist, în primul rând pentru că era tot din Banat ca mulţi alţii, dar şi pentru că Horia Sima avea încredere în el, lăsându-l să-l supravegheze pe Constantin Papanace.

Membrii grupului s-au reunit la Belgrad la 7 mai, iar la data de 9 mai s-au deplasat într-o localitate din apropierea frontierei cu România, unde stabilise legături Traian Borobaru. Acesta se întâlnise în capitala iugoslavă cu legionarul Petre Vârlan, din organizaţia Banat, care pregătea noi metode de tranzit al frontierei. Însă cei doi au fost prinşi de autorităţile iugoslave în timp ce încercau să falsifice documentele necesare grupului pentru a ajunge în România, iar planul de la Berlin a suferit prima ruptură. Ca şi Nicolae Petraşcu, Horia Sima şi Eugen Teodorescu fuseseră legitimaţi pe tren în drum spre Belgrad şi probabil autorităţile erau alertate. Această defecţiune a planului a afectat legăturile dintre Horia Sima şi Ion Boian, care se afla împreună cu Eugen Teodorescu în altă localitate de frontieră, după ce plecaseră de la Belgrad pentru a studia posibilităţile de trecere în Ungaria. Ion Boian avea experienţă în folosirea rutei Beba Veche – Szeged, care era una din variante în condiţiile lipsei de soluţii în primăvara anului 1940. Cei doi au reuşit până la urmă să treacă în România, cu toate că fuseseră prinşi, dar reuşiseră să evadeze. Petre Dimitriu a fost arestat de jandarmii iugoslavi în timp ce încerca să treacă cu Horia Sima şi Nicolae Petraşcu prin vechiul punct de trecere ilegală a frontierei Lăţunaş. Şi jandarmii români controlau bine zona după arestarea prof. Ion Protopopescu, însă era singura rută pe care cei trei o cunoşteau. În cele din urmă, la 19 mai, după ce

---

[129] 5 mai 1940. Horia Sima şi Eugen Teodorescu pleacă spre ţară. Pe peronul gării Berlin, însoţiţi de Şeitan şi Popovici [41,2 kb], mai 2004, <www.fgmanu.org/imag/02 Intaiul exil din Germania/Image190.jpg> (25 mai 2004).

trecuseră în România, Horia Sima și Nicolae Petrașcu au fost prinși de jandarmi și arestați. Horia Sima a fost ținut o noapte în localitatea de frontieră unde a fost identificat, după care a fost transportat la Timișoara, iar mai apoi la București pentru anchetă. Nicolae Petrașcu a încercat să sară de pe acoperișul primăriei din localitatea în care a fost arestat, iar în urma fracturilor a fost internat în spitalul din Oravița. În timpul anchetei a declarat că a venit în România pentru a nu-l prinde războiul germano-român la Berlin și s-a arătat dispus să semneze o „declarație de supunere"[130].

Horia Sima nu a avut parte de tratament dur decât de la jandarmii care l-au prins, iar, după ce a ajuns la Timișoara, condițiile au fost chiar foarte bune, deși era în permanență păzit de o gardă numeroasă. Însoțit de autoritățile Ministerului de Interne de la Timișoara, el a fost dus la București, fiind anchetat mai întâi de Jandarmerie și mai apoi de Direcția Generală a Poliției. Situația în Europa la acel moment era foarte tensionată, deoarece Germania tocmai începuse ofensiva în Europa de Vest, iar Belgia și Olanda căzuseră în câteva zile. Ca și Nicolae Petrașcu, Horia Sima a declarat că a venit în România să preîntâmpine un război germano-român prin discuții cu autoritățile, în calitate de mesager al Reichului. Încă de la început, deoarece a fost anchetat de cei mai înalți oficiali ai Ministerului de Interne, a înțeles că nu va avea un regim de detenție dur, cu toate că nu i s-a comunicat cum evolua frontul în Europa de Vest[131].

---

[130] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 59-121; *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 105-106.

[131] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 108; Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 127-134.

Capitolul 4
Mişcarea legionară la guvernare

În primăvara anului 1940, Mişcarea legionară se afla din nou în centrul atenţiei pe scena publică din România, datorită evoluţiilor internaţionale, dar şi modului subversiv de propagandă. Germania, deşi nu a avut niciodată o atitudine clară de susţinere faţă de naţionaliştii extremişti români, folosea statutul semilegal al acestora pentru a face presiuni asupra guvernului de la Bucureşti. În aceste condiţii, atât legionarii care începuseră destinderea în iarna anului 1939, dar şi partizanii lui Horia Sima, care încercase fără rezultate din nou o lovitură de stat, vor purta o luptă pentru apropierea de Carol al II-lea în scopul participării la guvernare.

La începutul anului 1940, legionarii din teritoriu erau în plin proces de reevaluare a vederilor politice, cu excepţia cuiburilor teroriste care ştiau foarte bine ce aveau de făcut. Cu toate că autorităţile duceau o politică de destindere, la nivel local mai exista teama represiunii. Temerile au dispărut însă complet după căderea Franţei (22 iunie 1940) în faţa maşinii de război germane. Începând cu acel moment, legionarii erau conştienţi că puteau ajunge la putere fără să treacă prin procesul electoral şi au început să promoveze o atitudine de apropiere faţă de rege, care avea atributul constituţional să-i cheme la guvernare.

Astfel că, liderul centrului de influenţă legionar care reuşea să se „legitimeze" ca cel mai reprezentativ avea să fie consacrat succesor „de drept" al lui Corneliu Codreanu. Conform dispoziţiilor din *Cărticica şefului de cuib*, Mişcarea legionară trebuia să aibă un şef a cărui autoritate era incontestabilă, astfel că perioada interimatului unor „Comandamente" trebuia să înceteze.

În contextul creat de cedările teritoriale către URSS din iunie 1940, Mişcarea legionară s-a prezentat drept forţa poli-

tică care putea interveni pe lângă Germania pentru a evita o nouă divizare a teritoriului național. Carol al II-lea a fost foarte prudent în nominalizarea unui prim-ministru dintre legionari şi a încercat formula unui partid unic totalitar, în care să intre şi foştii adversari extremişti. După decizia de la Viena din august 1940, legionarii coordonați de Horia Sima au încercat să-l răstoarne pe monarh printr-o lovitură de stat. În acest context tulbure a fost chemat la guvernare generalul Ion Antonescu, considerat de clasa politică „tradițională" singurul care putea să garanteze respectarea ordinii în stat, fiind şi un apropiat al cercurilor legionare.

Prin abdicarea regelui Carol al II-lea în favoarea fiului său Mihai, la 5 septembrie 1940, „monarhul totalitar" şi-a asumat falimentul politicii sale, ale cărei au rămas neschimbate. Evenimentele din vara anului 1940 i-au consacrat pe politicienii care încă din anii 1930 au atras atenția asupra neglijării relației cu Germania, cum ar fi Gheorghe Brătianu, dar şi pe legionari, apropiați prin ideologie de regimul de la Berlin.

4.1. Destinderea

Primii liderii legionari care s-au arătat dispuşi să colaboreze cu regimul lui Carol al II-lea în vederea destinderii au fost dr. Vasile Noveanu şi comandanții legionari Ilie Gârneață şi Corneliu Georgescu (fondatori ai organizației alături de Corneliu Codreanu).

Vasile Noveanu fusese în 1937 şef al județului Arad, obținând un procent electoral bun pentru Mişcarea legionară. Conform unor surse, acolo ar fi fost votată toată lista Mişcării legionare, însă liberalii au „recuperat" prin intervenția guvernului[1]. Performanța lui rămăsese însă înregistrată la „centru" şi

---

[1] Dumitrescu-Borşa, Ion, *Cal troian intra muros. Memorii legionare*, Bucureşti, Editura Lucman, f.a., p. 223-225.

Vasile Noveanu era astfel un legionar cunoscut în 1938. El a intrat în valul al doilea de arestări, în categoria şefilor legionari locali, alături de Horia Sima, care reuşise să evadeze. A fost închis la Vaslui, dar, la puţin timp după asasinarea lui Armand Călinescu, a fost eliberat. În epocă se spunea că fusese foarte afectat de sinuciderea soţiei sale, care aflase că ar fi murit, şi tocmai de aceea a decis să abandoneze extremismul[2]. Conform unor surse, tatăl său fusese evreu, care după ce s-a creştinat a intrat în armată. Noveanu-tatăl îl cunoscuse pe Ion Zelea-Codreanu în perioada activităţii politice naţionaliste a părintelui lui Corneliu Codreanu alături de A.C. Cuza şi Nicolae Iorga. După Unire, Noveanu-tatăl se mutase la Sibiu. Vasile Noveanu a făcut medicină la Cluj, unde a devenit legionar, iar după absolvire a profesat la Arad, ajungând şef al judeţului cu prilejul schimbării „cadrelor" din 1937[3].

Ilie Gârneaţă fuse eliberat la puţin timp după moartea lui Corneliu Codreanu, semnând şi o „declaraţie de supunere". Ulterior, prin intermediul lui Victor Iamandi, ministrului de Justiţie, obţinuse un post de avocat al statului. După 21 septembrie 1939 a condamnat gestul echipei lui Miti Dumitrescu, lansând noi apeluri de colaborare a legionarilor cu regimul autoritar[4]. Corneliu Georgescu nu fusese niciodată un susţinător „combativ" al ideilor legionare, cu toate că era membru fondator al organizaţiei. El locuia la Miercurea Sibiului şi se deplasa cu ocazii excepţionale la Bucureşti. În 1938 a fost arestat în timp ce s-a prezentat să-l apere pe Corneliu Codrea-

---

[2] Heinen, Armin, *Legiunea Arhanghelul Mihail. Mişcare socială şi organizaţie politică. O contribuţie la problema fascismului internaţional*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999, p. 402.

[3] Sima, Horia, *Sfârşitul unei domnii sângeroase (10 decembrie 1939-6 septembrie 1940). Lupta Mişcării Legionare contra regimului Carol II*, f.l., Editura Metafora, 2004, p. 42.

[4] Sima, Horia, „La un an de la moartea lui Ilie Gârneaţă", în *Ţara şi Exilul*, an VIII, nr. 7-8, noiembrie 1972, p. 4.

nu în procesului din mai, fiind internat apoi la Vaslui. După 30 noiembrie 1938, a fost cel care a anunţat în lagărul de acolo moartea lui Corneliu Codreanu, iar la puţin timp după aceea a fost eliberat, după ce a semnat o „declaraţie de supunere"[5].

Încă de la început, în fruntea grupului reconciliator s-a afirmat Vasile Noveanu, mai tânăr decât ceilalţi comandanţi legionari eliberaţi şi mai dispus la acţiuni politice. În ierarhia legionară el era doar instructor, însă probabil ar fi fost promovat de Corneliu Codreanu dacă nu se instala monarhia autoritară, în urma performanţelor electorale din 1937.

Primele întrevederi ale legionarilor „negociatori" cu autorităţile au avut loc în octombrie 1939, fiind convocate de Gabriel Marinescu. Măsurile de destindere faţă de legionarii din lagăre au fost adoptate în martie 1940. Ion Zelea-Codreanu a fost cel dintâi beneficiar. Acesta a fost mutat cu domiciliul obligatoriu de la Miercurea Ciuc la Bucureşti, unde a locuit în casa fiului său Horia[6]. La 8 martie, Mihail Ghelmegeanu, ministrul de Interne, a declarat în faţa a 220 de legionari cu „grade" că regele era dispus să se reconcilieze cu Mişcarea legionară, condiţia fiind ca membrii organizaţiei să-şi afirme public fidelitatea faţă de monarh[7]. Cu respectivul prilej, autorităţile le-au promis legionarilor că se pot întoarce la vechile posturi funcţionăreşti şi vor avea posibilitatea să-i comemoreze pe cei decedaţi în perioada 1938-1939. Ulterior, la 16 martie 1940, în presa centrală a apărut o scrisoare a 297 legionari cu „grade" care semnau o „Mărturisire de credinţă către Majestatea Sa Regele" şi lansau un „Apel către foştii camarazi", solicitând aderarea la principiile reconcilierii[8]. Guvernul a luat

---

[5] Sima, Horia, „Mari existenţe legionare. Corneliu Georgescu", în *Ţara şi Exilul*, an I, nr. 11, 1 septembrie 1965, p. 27.

[6] *Ibidem*, p. 130.

[7] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 402.

[8] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, ed. Dana Beldiman, Bucu-

măsuri accelerate privind destinderea, astfel că prin decrete ministeriale din 15, 23, 26, 27 aprilie şi 15, 20, 25 mai, legionarii învinuiţi de activităţi politice ilegale au fost eliberaţi de sub arest.

Cu toate că cei aflaţi în detenţie sau cei proaspăt eliberaţi s-au grăbit să adere la „mărturisirea de credinţă", elementul radical legionar, controlat de „Comandamentul" de la Berlin, s-a opus concilierii şi i-a acuzat de trădare pe semnatarii apelului.

Legionarii din ţară nu reuşiseră să-l convingă pe Carol al II-lea în timpul audienţelor de puterea lor de control asupra organizaţiilor active. Formulaseră cereri diferite privind destinderea şi nu prezentaseră liste ale cuiburilor din subordine[9]. Astfel că autorităţile i-au încurajat pe exponenţii destinderii să contacteze „Comandamentul" de la Berlin, iar o primă delegaţie a acestora s-a deplasat în Capitala germană la 28 martie. Autorităţile de la Bucureşti se aflau în continuare într-un vid informaţional privind relaţia dintre guvernul Reichului şi legionarii de la Berlin şi sperau că prin colaborarea cu cei acolo se va desăvârşi destinderea, în direcţia unei bune relaţii cu Germania[10].

Înainte de sosirea legionarilor din ţară la Berlin, „Comandamentul" adoptase unele decizii privind poziţia faţă de destindere. După moartea lui Nae Ionescu (15 martie 1940), pe care cei din Germania o considerau suspectă, la 24 martie (cu ocazia comemorării profesorului) a fost adoptat un manifest: „Poziţia Mişcării legionare faţă de aşa-zisa împăcare între Garda de Fier şi regimul actual din România". În respectivul document se considera că „mărturisirile de credinţă" („declaraţiile de supunere") fuseseră luate cu forţa comandanţilor legionari. Şi, în consecinţă, nu angajau în nici un fel Mişcarea legionară.

---

reşti, Editura Evenimentul Românesc, 2000, p. 174; Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 403.

[9] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 112.

[10] Heinen, Armin, *op. cit.*, p. 405.

Acest manifest a fost semnat de nume „grele" ale „Comandamentului" de la Berlin: Constantin Papanace, Horia Sima, Elena Codreanu, Victor Silaghi, Nicolae Petraşcu, Nicolae Şeitan, Alexandru Popovici, Stelian Stănicel, Titi Cristescu, Ilie Rotea, Virgil Mihăilescu etc. Totuşi câţiva comandanţi legionari importanţi nu au semnat documentul, cu toate că au participat la comemorare: Gheorghe Ciorogaru, Ion-Victor Vojen, Alexandru Constant, Ion Dumitrescu-Borşa. Gheorghe Ciorogaru şi Ion Dumitrescu-Borşa erau adepţii negocierii cu guvernul român, existând informaţii că avuseseră unele iniţiative în acest sens prin Legaţia de la Berlin, iar Alexandru Constant şi Ion-Victor Vojen aşteptau desfăşurarea evenimentelor internaţionale, de pe poziţia lor de funcţionari la Ministerul Propagandei al Reichului[11].

Prima delegaţie sosită din ţară a fost compusă din Constantin Stoicănescu şi Radu Mironovici. Cel din urmă era Comandant al „Bunei Vestiri" şi fondator al Mişcării legionare. Făcuse parte din grupul de la Vaslui care semnase „declaraţii de supunere" şi era membru în grupul de destindere condus de Vasile Noveanu după asasinarea lui Armand Călinescu. Constantin Stoicănescu făcuse parte din nucleul dur al rezistenţei faţă de regimul autoritar, având „gradul" de ajutor de comandant. Deoarece fusese şeful judeţului Timiş-Torontal în 1937, probabil era în bune relaţii cu Horia Sima şi tocmai de aceea a fost inclus în delegaţie. Cei doi au avut negocieri la Berlin cu toţi membrii importanţi ai „Comandamentului", însă decisive au fost întrevederile cu Horia Sima şi Constantin Papanace, componenţii tandemului care conducea organismul interimar. Legitimitatea celor doi „berlinezi" sporise după declanşarea destinderii de către Carol al II-lea, deoarece germanii s-au arătat interesaţi într-o măsură mai mare de grupul de la Berlin. Pentru moment, cei doi au refuzat orice fel de colaborare, în condiţiile în care România nu schimba sistemul tradi-

---

[11] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 44-46.

ţional al alianţelor (cu Franţa şi Marea Britanie) şi nu se apropia de Axă[12].

Delegaţia s-a întors astfel în ţară fără rezultate. Autorităţile de la Bucureşti se aflau în mare dificultate, deoarece germanii erau nemulţumiţi din nou de atitudinea României în problema tentativei *Intelligence Service*-ului de a bloca transportul petrolier pe Dunăre, prin dinamitarea stâncilor de la Porţile de Fier (începutul lunii aprilie 1940). După atacarea Norvegiei (9 aprilie), Carol al II-lea avea din nou motive să se teamă de „calitatea" relaţiilor cu Germania, şi astfel au fost încurajate noi legături cu „Comandamentul" de la Berlin. În ţară, cuiburile radicale şi CSL s-au arătat nemulţumite faţă de iniţiativele lui Vasile Noveanu[13], care era acuzat de colaborare cu regimul autoritar şi de oportunism. Noul lider al destinderii avusese o atitudine ambiguă după eliberarea de la Vaslui. Pe lângă faptul că era acuzat că a scăpat din detenţie numai datorită intervenţiei familiei, a obţinut şi un post funcţionăresc la Prefectura Poliţiei Capitalei. Conform unor zvonuri care circulau în rândul legionarilor, prin faţa biroului său treceau legionari arestaţi după asasinarea lui Armand Călinescu[14].

Deoarece în cursul lunii aprilie „Comandamentul" de la Berlin nu a transmis nici un semnal privind acceptarea destinderii, a fost alcătuită o nouă delegaţie legionară pentru a purta negocieri, care a ajuns în capitala Reichului la 3 mai. Din ea făceau parte Constantin Stoicănescu – ca şi în martie –şi cel care l-a înlocuit pe Radu Mironovici, Augustin Bidianu. Acesta din urmă fusese avocat la Sibiu, iar anterior schimbării de „cadre" din 1937 deţinuse funcţia de şef al judeţului. În primăvara anului 1938 i se stabilise domiciliul obligatoriu la Miercurea Ciuc şi fusese eliberat graţie destinderii de la începutul anului 1940. Cei doi au găsit în Germania o situaţie in-

---

[12] *Ibidem*, p. 49-53.

[13] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 102.

[14] *Ibidem*, p. 158.

stabilă, deoarece „Comandamentul" nu mai funcționa deloc. Horia Sima era preocupat de o plecare discretă a grupului său „revoluționar" spre România, iar restul comandanților legionari așteptau noile evoluții politice în Europa. Astfel, delegația din țară nu a obținut nici atunci rezultate favorabile aderării „Comandamentului" la principiile destinderii.

Prima fază a perioadei de detensionare nu a avut efectul scontat de rege și apropiații săi, deoarece grupului de la Berlin îi era imposibil să adopte o decizie unică. Horia Sima și-a dat seama că din capitala germană nu putea dirija ascensiunea Mișcării legionare la putere și tocmai de aceea a plecat spre România. Aici trebuia să înfrunte opoziția noii echipe care negocia destinderea cu regele și care ridica pretenții privind „legitimitatea" conducerii organizației. Constantin Papanace a decis să nu riște o trecere ilegală în România și spera că de la Berlin va fi chemat să coordoneze formarea unui guvern legionar acceptat de autoritățile național-socialiste.

La jumătatea lunii mai, în grupul legionarilor care negociau destinderea se aflau „cadre" cunoscute ale fostului Partid „Totul pentru Țară", care nu erau adepte ale soluțiilor extremiste și preferau înțelegerea politică cu regele: Radu Budișteanu, Vasile Noveanu, Augustin Bidianu, Ion Zelea-Codreanu etc.[15] Integrarea acestor lideri în procesul de destindere inaugurat de rege era corectă din punct de vedere politic, însă ei nu controlau organizațiile locale cu potențial terorist.

Cuiburile active din teritoriu au reușit în general să supraviețuiască valurilor de desolidarizare („declarații de supunere" au semnat în general funcționarii de stat pentru a putea fi reprimiți în slujbe), iar, începând cu luna mai 1940, autoritățile apreciau că potențialul Mișcării legionare putea atinge nivelul din aprilie 1938[16]. Prin decretele de grațiere a legio-

---

[15] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 157.
[16] *Ibidem*, p. 158.

narilor care aveau domiciliul obligatoriu (din lagăre) sau care erau închişi pe criterii politice (din închisori), au fost eliberate majoritatea fostelor „cadre" locale şi astfel multe cuiburi au fost refăcute.

Deşi lipsea coordonarea de la „centru" şi un lider spiritual charismatic, s-au distins trei categorii de atitudini ale legionarilor. Foştii naţionalişti de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui de-al XX-lea care se integraseră în Mişcarea legionară purtau dezbateri legate de integritatea graniţelor şi revizionismul statelor vecine. Aceştia au început să poarte negocieri cu alţi naţionalişti din fostele grupări politice, fără a duce eforturi de reorganizare a structurilor legionare locale. Exponenţii segmentului erau Ion Zelea-Codreanu şi colonelul Ştefan Zăvoianu. Fostele „cadre" judeţene ale Partidului „Totul pentru Ţară", scăpate de presiunea detenţiei sau a perspectivei arestării, au început să se organizeze după modelele electorale „clasice", intensificând activitatea propagandistică. În ajutorul acţiunii acestei categorii au venit evenimentele internaţionale, dar rezultatele „pe teren" erau în măsură să slăbească stabilitatea regimului. Mult mai periculoase pentru regimul autoritar, dar şi pentru securitatea statului, erau celulele teroriste organizate de Horia Sima începând cu septembrie 1938. Fiind scoase de sub urmărirea autorităţilor, făceau un efort de înarmare tacit, după principiile conspirative însuşite în perioada „prigoanei"[17].

Cele trei grupări nu se aflau în mod oficial pe poziţii opuse. Discuţiile privind răspunderile, apărute după moartea lui Corneliu Codreanu, au fost abandonate şi astfel s-a creat impresia omogenităţii. În realitate, toate aceste grupări au căutat să-şi dovedească „întâietatea", ducând o luptă silenţioasă pentru putere. Competiţia pentru deţinerea conducerii nu putea fi declanşată până când „Comandamentul" de la Berlin nu-şi formula o poziţie oficială. Însă şi acolo se regăseau în mare cele

[17] *Ibidem*, p. 178.

trei categorii de atitudini expuse mai sus, ca şi în ţară.

Latura activă a Mişcării legionare, extremistă a fost cea care a arbitrat până la urmă lupta pentru putere atât în România, cât şi la Berlin. Astfel că, Horia Sima a plecat din Capitala germană spre România, mutând competiţia pentru putere doar la Bucureşti, unde avea drept ajutor aproximativ 22 de organizaţii judeţene cu potenţial terorist, pe care le fondase după creşterea importanţei lui în „Comandamentele de prigoană".

Germania, atâta timp cât a fost antrenată pe frontul de Vest în războiul despre care spuneau că va şterge „ruşinea" de la Versailles, nu a adoptat nici o poziţie faţă de Mişcarea legionară. În aceste condiţii, exponenţii celor trei grupări competitoare la obţinerea conducerii organizaţiei vor încerca să câştige „ratificarea" Berlinului pentru a putea solicita lui Carol al II-lea chemarea la guvernare.

4.2. Lupta internă pentru putere

În momentul în care Horia Sima a fost arestat după ce a trecut ilegal graniţa, poziţia legionarilor din ţară care trataseră destinderea era foarte instabilă. Autorităţile nu fuseseră convinse de puterea acestor lideri politici de a controla cuiburile „rebele", la Berlin nu obţinuseră acordul „Comandamentului" privind colaborarea cu regimul şi chiar între ei existau trei grupuri concurente. Horia Sima era cunoscut pentru activitatea lui teroristă când a fost arestat. În plus, avea avantajul că venea de la Berlin, iar autorităţile credeau că germanii susţin „Comandamentul" de acolo. Lupta pentru legitimitate a şefilor organizaţiei va cunoaşte mai multe faze, iar grupul câştigător a fost acela care a ştiut cel mai bine să-şi exploateze imaginea în faţa regelui şi care controla în acelaşi timp cele mai multe organizaţii.

Despre călătoria lui Horia Sima spre ţară au ştiut puţine cuiburi din interior, toate făcând parte din resorturile teroriste,

fidele acestuia. Membrii grupului plecat de la Berlin care trecuseră în țară înainte ca Horia Sima și Nicolae Petrașcu să fie arestați au alertat organizația clandestină. Liderii acesteia s-au mobilizat imediat și a fondat o nouă structură de presiune – „Grupa de Comandă legionară". Cât timp Horia Sima s-a aflat în închisoare, această structură s-a interesat în permanență de stadiul anchetei, iar prin interpuși a comunicat cu liderul „central" pe care-l recunoșteau[18].

După ce a plecat de la Timișoara, Horia Sima a avut la 21 mai două întrevederi cu generalul Ion Bengliu, șeful Inspectoratului General al Jandarmeriei și cu Mihail Ghelmegeanu, ministrul de Interne. În aceeași zi, a fost transportat la sediul Direcției Siguranței Statului, unde urma să fie anchetat de Niky Ștefănescu, directorul acestei instituții. Horia Sima și-a menținut declarațiile privind scopul întoarcerii lui în țară, afirmând că dorea să evite declanșarea unui război între România și Germania. Tot atunci, le-a comunicat celor de la Siguranță că trimiterea delegațiilor din țară nu a avut nici un efect, deoarece aceștia au făcut propuneri vagi și că doreau mai mult acordul lor politic privind destinderea[19].

Indiferent de puterea celulelor teroriste, Horia Sima a știut să prezinte situația organizațiilor din subordine astfel încât să-i facă pe anchetatorii de la Ministerul de Interne să creadă că oricând ar fi putut izbucni o mișcare revoluționară condusă de el. Dacă echipa lui Vasile Noveanu s-a arătat lacunară în prezentarea legăturilor din teritoriu, Horia Sima a vorbit despre o rețea vastă care se întindea din Banat până la București, cu ramificații în Crișana și în Bucovina. În timpul clandestinității, organizația teroristă controlată de Horia Sima s-a extins de la 22 județe la 27 județe*. Pentru a arăta seriozitatea afirmațiilor sale, liderul celulelor teroriste a solicitat întrevederea cu 22 de

---

[18] *Ibidem*, p. 165.
[19] *Ibidem*, p. 162.
* Vezi *Anexa nr. 4*.

persoane de legătură, pentru a le comunica noile directive[20]. Horia Sima le-a vorbit anchetatorilor și despre vechea rețea clandestină prin care a reușit să comunice cu organizațiile coordonate de el cât timp s-a aflat la Berlin, iar despre unii dintre oamenii de legătură autoritățile aflau pentru prima dată[21]. În aceste condiții, autoritățile au început să studieze potențialul de atentat la siguranța statului a structurii controlate de Sima, în comparație cu puterea partizanilor lui Vasile Noveanu.

În urma destinderii, fuseseră eliberați membri ai cuiburilor din toate categoriile de activitate legionară, chiar și din celulele teroriste. Aceștia s-au reorganizat imediat, așteptând ordinele de la Berlin. Cu toate că semnaseră la ieșirea din închisoare angajamente că nu vor încerca să se mai înarmeze, legionarii radicali aveau depozite ascunse, dar și resurse interne de înarmare. După războiul germano-polonez, în România se refugiaseră aproximativ 5.000 de oameni, dintre care majoritatea dispuneau de revolvere. Din motive financiare, acest arsenal a ajuns aproape în totalitate pe piața neagră, iar cei mai activi cumpărători erau legionarii extremiști. Mai existau și alte posibilități de înarmare: în România existau 40.000 de ofițeri în rezervă, care aveau în posesie cel puțin un revolver neînregistrat. Cu toate că autoritățile apreciau că nu toate cuiburile controlate de Horia Sima erau exclusiv teroriste, exista un înalt potențial de pericol.

Datorită termenilor destinderii, structurile Ministerului de Interne nu mai puteau controla eficient activitatea cuiburilor cu organizare teroristă. Conform noii tactici, legionarii radicali se adunau sub pretextul ședințelor de cuib pentru a strânge cotizațiile, dar în realitate căutat noi modalități de înarmare și de răspândire a informațiilor privind situația lui Horia Sima. Acesta dăduse indicații ca respectivele întruniri să se facă în lo-

---

[20] *Ibidem*, p. 113.
[21] *Ibidem*, p. 111.

curi ascunse, ceea ce legionarii aflați în subordinea sa executau[22].

Structurile județene extremiste controlate de Horia Sima se suprapuneau peste cele politice incluse în valul destinderii. Acestea din urmă nu aveau intenții organizatorice exclusiv în jurul lui Vasile Noveanu, căutând să-și găsească noi direcții de acțiune. Deși în faza inițială a organizării politice s-au aflat în opoziție cu cele teroriste, pe care le acuzau de represiunile din 1938 și 1939, treptat cele două curente s-au unificat, mai ales în județele din Transilvania și Banat[23].

Agitațiile resortului terorist s-au declanșat chiar în faza preliminară a anchetei asupra lui Horia Sima de la Siguranță. „Grupa de Comandă legionară" a trimis două scrisori autorităților centrale, prin care-și exprimau poziția față de FRN și de destinderea coordonată de Vasile Noveanu. În prima scrisoare, datată 25 mai, această structură aprecia că moartea lui Armand Călinescu era suficientă pentru răzbunarea represiunilor întreprinse de autorități. Însă, în același timp, respingeau integrarea în FRN, deoarece, spuneau ei, acest organism avea ca scop lichidarea tuturor partidelor politice, inclusiv a Mișcării legionare. Grupul își susținea stima față de Carol al II-lea, dar în același timp îi avertiza pe oamenii politici ai regimului că, în caz de noi represiuni, pot avea soarta lui Armand Călinescu[24]. A doua scrisoare a fost trimisă în aceeași zi, la adresa lui Mihail Ghelmegeanu. Legionarii radicali au folosit un discurs respectuos la adresa demnitarului, însă făceau câteva reconsiderații asupra atitudinii lor în cazul în care Horia Sima ar fi pățit ceva. Pentru început, spuneau că era singurul lider pe care-l recunoșteau și îl acuzau pe Vasile Noveanu de oportunism. „Grupa de Comandă legionară" aprecia în respectiva scrisoare că destinderea se făcea numai cu oameni de la supra-

---

[22] *Ibidem*, p. 57-60.
[23] *Ibidem*, p. 72-73.
[24] *Ibidem*, p. 124-132.

față, care acționau sub supravegherea poliției și nu cu cei care acționau clandestin. În final, aceștia avertizau că moartea lui Horia Sima „presupune boală, sete de sânge"[25].

Grupul condus de Vasile Noveanu a intrat în panică în momentul în care a aflat că Horia Sima s-a întors în țară. Delegații veniți la Berlin nu spuseseră nimic despre întoarcerea „Comandamentului", ci numai de necunoașterea politică a negociatorilor destinderii din țară. Astfel că, la scurt timp după prinderea lui Horia Sima, Vasile Noveanu s-a deplasat în Banat și Transilvania pentru a obține susținerea cuiburilor teroriste. Nu a reușit, deoarece conducătorul acestora se afla în țară și așteptau astfel ordinele lui[26]. Vasile Noveanu față de Horia Sima avea două avantaje la sfârșitul lunii mai: negociase direct cu regele în urma unei audiențe și era liber din punct de vedere juridic. Horia Sima, în momentul în care a fost arestat, avea de executat o pedeapsă de opt ani, acordată în lipsă pentru infracțiunea de fugă de sub arest și alte abuzuri coordonate de el în timpul campaniei electorale din 1937. Conform legii, trebuia să fie închis pentru această sentință, plus că mai avea pe rol procesele intentate în urma identificării acțiunilor teroriste din toamna și iarna anului 1938 pe care le-a organizat[27].

Un nou proces intentat lui Horia Sima ar fi compromis destinderea, în măsura în care organizațiile fidele anunțaseră că vor reacționa. În același timp, întreg grupul de la Berlin fusese implicat în atentatele de la sfârșitul anului 1938, chiar dacă nu în mod direct. Horia Sima s-a arătat încă de la început dispus să negocieze cu Carol al II-lea destinderea, respectiv neutralizarea potențialului terorist al organizațiilor pe care le controla. Acesta a argumentat cu pasaje din *Cărticica șefului de cuib* că Mișcarea legionară era monarhică, iar regele nu putea fi în conflict cu organizația. Horia Sima a apreciat în tim-

---

[25] *Ibidem*, p. 132-136.
[26] *Ibidem*, p. 163-165.
[27] *Ibidem*, p. 154-155.

pul anchetei că neînțelegerile dintre rege și mișcare s-au datorat lipsei de comunicare și mai ales intermediarilor din celelalte partide, care nu au reușit să-l facă pe rege să se „înțeleagă" cu tineretul. Peste toate acestea, liderul cuiburilor extremiste dorea o audiență la rege, pentru a suprima avantajul politic pe care-l avea Vasile Noveanu față de el[28].

Horia Sima a afirmat în mod fals încă de la primele anchete la București că, deși a venit din propria inițiativă în România, deținea legături în cele mai înalte cercuri ale conducerii Reichului și astfel putea îmbunătăți situația internațională a României. Autoritățile de la București au fost din nou derutate în aprecierea situației reale. Nici de această dată nu aveau informații concrete despre influența „Comandamentului" de la Berlin pe lângă NSDAP sau guvernul german, astfel că s-au făcut doar aprecieri aproximative. În primul rând, anchetatorii lui Horia Sima au observat că germanii nu sprijiniseră cu nimic acțiunile teroriste ale grupului de la Berlin: atentatorii lui Armand Călinescu au plecat de la Berlin cu pașapoarte românești, armele folosite în asasinat nu erau de proveniență germană, Legația germană de la Belgrad nu i-a sprijinit pe legionarii refugiați în toamna anului 1939, „Comandamentul" de la Berlin trăia modest, fără să se fi observat vreo finanțare germană. Însă existau elemente care confirmau interesul guvernului german pentru legionarii refugiați: acordarea statutului de azil politic, tolerarea legăturilor cu țara, facilitarea angajărilor în industria germană etc.[29] În afara cestor considerații bazate pe presupuneri, Siguranța nu dispunea de alte informații privind poziția guvernului german față de Horia Sima și a înclinat să-i acorde credibilitate. Dar germanii acționau duplicitar și cu siguranță ar fi reacționat dacă Horia Sima ar fi fost asasinat, așa cum procedaseră și în cazul morții lui Corneliu Codreanu[*].

---

[28] *Ibidem*, p. 152-154.
[29] *Ibidem*, p. 156-158.
[*] Vezi *supra*, p. 127.

Astfel că poziția lui Horia Sima a crescut în comparație cu Vasile Noveanu, datorită atitudinii autorităților față de argumentația sa. Imaginea primului dintre competitori a sporit în perioada în care au început întrunirile cu liderii extremişti județeni, moment în care anchetatorii s-au convins de seriozitatea afirmațiilor sale, dar şi de potențialul terorist al organizației paralele pe care o controla. Întâlnirile au avut loc într-o casă particulară, pentru a spori încrederea radicalilor față de intențiile autorităților, însă convorbirile au fost interceptate şi înregistrate pe plăci de patefon, fără ca legionarii să-şi dea seama. Delegații din teritoriu au venit la Bucureşti fără escortă, mulți dintre ei fiind din cei arestați la sfârşitul anului 1939 şi recent eliberați: prof. Ion Protopopescu, ing. Ion Nicolau, Marin Bărbulescu etc. Horia Sima le-a prezentat planul de destindere, transmițându-le că era bine tratat de autorități. Mulți dintre cei convocați la Bucureşti credeau că Horia Sima fusese executat, iar în urma contactului vizual cu liderul lor au tratat cu încredere destinderea, deoarece era dispusă de acesta. Cuiburile extremiste trebuiau să depună revolverele şi munițiile la sediile locale ale Siguranței, fără a mai întreprinde alte acțiuni de mobilizare[30].

Încrederea autorităților în Horia Sima după întrunirile cu partizanii săi din perioada 28 mai – 7 iunie a crescut, iar guvernul a fost dispus să-i facă primele concesii. Sima a cerut „libertate relativă" pentru subordonații săi, pentru a putea realiza dezarmarea cuiburilor teroriste şi a nu mai exista atmosfera de „prigoană". De asemenea, mai dorea ca destinderea să nu fie prezentată ca succes al vreunui om politic, pentru ca legionarii să nu se simtă trădați[31]. Statutul de deținut îl făcea pe Sima să creadă că pierde competiția cu Vasile Noveanu. Abil, acesta din urmă ducea demersuri oficiale pentru eliberarea lui Sima[32].

[30] *Ibidem*, p. 149-151.
[31] *Ibidem*, p. 153.
[32] *Ibidem*, p. 165-166.

Pentru a nu-şi pierde din potenţialul de imagine, Horia Sima a solicitat eliberarea, motivând că astfel legionarii de la Berlin vor adera cu încredere la procesul de destindere.

După finalizarea anchetei, autorităţile au decis să-i ofere sprijin lui Horia Sima în desăvârşirea destinderii, deoarece se arătase liderul cel mai în măsură să controleze organizaţiile locale. În zilele de 12 şi 13 iunie s-a întâlnit cu Mihail Ghelmegeanu (ministrul de Interne) şi Ernest Urdăreanu (mareşalul Palatului) pentru a stabili ce acţiuni urma să întreprindă în libertate. Mareşalul Palatului i-a comunicat lui Horia Sima că regele dorea integrarea tineretului în guvern şi urma să ducă o politică de apropiere faţă de Axă. În seara zilei de 13 iunie a fost eliberat din arest, având obligaţia să se prezinte periodic la sediul Direcţiei Siguranţei Statului şi Serviciului Special de Informaţii (în continuare SSI)[33]. În timpul detenţiei avusese întâlniri atât cu Niky Ştefănescu, cât şi cu Mihail Moruzov, după care îşi luase angajamente faţă de cei doi privind onestitatea acţiunii sale de a dezamorsa potenţialului terorist al organizaţiilor pe care le controla.

Horia Sima reuşise să-i convingă pe oficialii Ministerului de Interne că era „adevăratul" lider al Mişcării legionare, dar trebuia să obţină şi o recunoaştere politică în interiorul organizaţiei. După eliberare, lupta pentru putere cu legionarii iniţiatori ai destinderii va continua, iar Horia Sima a trebuit să găsească noi argumente în favoarea sa. Potenţialul terorist al organizaţiilor controlate de el nu putea fi adus în discuţie în faţa legionarilor, deoarece aceştia acuzau „Comandamentul de prigoană" că, prin metode extremiste, provocaseră asasinarea elitei. Prin organizaţiile din subordine, Sima încerca să obţină sprijin la nivel local şi din partea foştilor lideri politici din „partidele istorice".

Eliberarea lui Horia Sima fusese determinată şi de situaţia

---

[33] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 184.

frontului de Vest, fapt de care Sima nu a fost conştient decât în momentul eliberării. Situaţia internaţională putea fi exploatată însă şi de grupul lui Vasile Noveanu, astfel că trebuiau aduse noi „argumente“ în competiţie pentru şefia organizaţiei.

Deşi Horia Sima promisese încetarea activităţilor ilegale de înarmare, a menţinut tensiunea prin dispoziţii către unele cuiburi să nu abandoneze vechile misiuni[34]. În mod oficial, dezarmarea organizaţiilor extremiste a început la 5 iunie, când au fost depuse la chesturile de poliţie judeţene primele arme, respectiv revolverele personale ale legionarilor[35]. Este puţin probabil ca respectivele cuiburi să fi deţinut numai câte un revolver de persoană, însă acţiunile lor se încadrau în mod oficial în linia dispoziţiilor date de Sima. Presiunea prin manifeste a fost continuă, atât în timpul arestului lui Horia Sima, cât şi după eliberare. Coordonarea acţiunii a fost făcută de Constantin Stoicănescu, care, după ieşirea din lagărul de la Vaslui, a luat la cunoştinţă despre reţeaua organizatorică controlată de Sima[36]. Uneori, autorităţile au reacţionat la presiunile cuiburilor radicale prin intimidări, cum ar fi emiterea unor ordine de recrutare la adresa lui Horia Sima şi a colaboratorilor săi (deoarece situaţia internaţională era foarte tensionată, încă din 1939 începuseră mobilizările printre rezervişti). Horia Sima a făcut apel la Mihail Moruzov, care, în calitate de cadru înalt al Ministerului Apărării Naţionale, l-a detaşat pe el şi pe membrii grupului său la SSI, fără ca aceştia să desfăşoare vreo activitate[37]. Sima îşi respectase angajamentele luate de Siguranţă şi SSI, făcând rapoarte periodice despre stadiul dezarmării cuiburilor, astfel că Mihail Moruzov l-a ajutat pe acesta să poată continua activitatea politică. Cu toate că Vasile Noveanu avea o vârstă apropiată de cea a lui Horia Sima, nu a fost mobilizat,

---

[34] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 173-198.
[35] *Ibidem*, p. 163.
[36] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 194.
[37] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 199-200.

iar acest „incident“ l-a determinat pe viitorul „Comandant“ să accentueze procesul de obținere a legitimității pentru șefia Mișcării legionare.

Continuarea acțiunilor extremiste nu a fost o constantă a activității lui Horia Sima după eliberare. În timpul întrevederilor cu demnitarii Ministerului de Interne aflase despre intențiile lui Carol al II-lea de a fonda o nouă structură politică în locul FRN, unică și totalitară. Una din condițiile eliberării lui Sima a fost promovarea „necesității“ noii formațiuni printre legionari și încurajarea înscrierii acestora.

După capitularea Franței (22 iunie 1940), regele a anunțat înființarea noii organizații – Partidul Națiunii. La 23 iunie, Horia Sima a făcut apel către toți legionarii să se înscrie în Partidul Națiunii și să colaboreze cu regele în virtutea efortului comun de salvare a integrității frontierelor. În prealabil, la 18 iunie, Sima a avut prima audiență la rege, nefiind însoțit și de alți legionari, prilej pentru a-i promite monarhului că „va avea grijă“ ca tineretul să se alăture noii structuri[38].

Prin apropierea de rege, Horia Sima a recuperat deficitul de imagine pe care-l avea în ochii legionarilor în favoarea lui Vasile Noveanu. A doua măsură politică în competiția legitimității întreprinsă de Sima a constat în apropierea unor lideri „tradiționali“ ai mișcării. Încă din primele zile după eliberare, Horia Sima a luat contact cu Ion Zelea-Codreanu, pe care a încercat să-l atragă de partea lui. Tatăl lui Corneliu Codreanu nu-l cunoștea pe Vasile Noveanu și înclina să creadă în zvonurile privind oportunismul inițiatorului destinderii[39]. În momentul declanșării destinderii, Ion Zelea-Codreanu se aflase pe lista inițiatorilor, dar nu alături de Vasile Noveanu, ci în gruparea care studia modalitățile de acțiune alături de vechii naționaliști. Astfel că, Horia Sima a speculat această realitate și l-a atras de partea sa pe Ion Zelea-Codreanu. Intrarea în gu-

---

[38] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 204-211.

[39] *Ibidem*, p. 199.

vern a lui Horia Sima* a fost sprijinită de tatăl fostului lider, care a aprobat şi părăsirea Consiliului de Miniştri de către acesta.

În contextul disputelor privind prezenţa în guvern, Horia Sima şi-a asociat demersurilor sale pe un alt lider vechi, respectiv Vasile Iasinschi (acesta s-a deplasat din Bucovina la Bucureşti pentru a media tensiunile[40]). Printre cele mai importante „cadre“ vechi pe care Sima le-a atras de partea lui au fost Corneliu Georgescu şi colonelul Ştefan Zăvoianu, care însă nu au participat activ la susţinerea sa. Imaginea de colaborator al Germaniei pe care Horia Sima şi-a promovat-o i-a adus uneori şi sprijinul politic al unor mari industriaşi, cum ar fi Nicolae Malaxa. Cei doi au avut o întrunire în vederea analizei continuităţii industriei marelui proprietar în caz de alianţă cu Germania[41].

De partea cealaltă, „Grupul Vasile Noveanu“ este mai degrabă o sintagmă decât o structură unitară. În funcţie de împrejurări, componenţa s-a schimbat şi membrii au acţionat diferit. Iniţial, de numele lui Vasile Noveanu s-a legat demersul de destindere iniţiat de Carol al II-lea la începutul lunii martie 1940. Exponentul grupului trata cu autorităţile încă din toamna anului 1939, dar nu îşi asociase şi alţi foşti lideri până la eliberarea acestora din lagărele unde executau domiciliul obligatoriu. În faza iniţială, grupul era compus din Vasile Noveanu, Ion Zelea-Codreanu şi Radu Budişteanu[42]. Radu Budişteanu fusese inclus în lotul liderilor de la Râmnicu Sărat, fiind condamnat la şapte ani de închisoare în procesul care a avut loc între 25 iulie şi 1 august. Ion Zelea-Codreanu nu s-a simţit foarte ataşat de acest grup şi a căutat să negocieze cu vechii

---

* Vezi *infra*, p. 206-207.

[40] *Ibidem*, p. 263.

[41] *Ibidem*, p. 291.

[42] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 157.

naţionalişti din alte partide, însă fără succes, iar în cele din urmă Horia Sima l-a atras de partea sa. În noua componenţă a „Grupului Vasile Noveanu" a intrat Augustin Bidianu, fost şef al judeţului Sibiu înainte de schimbarea de „cadre" din 1937. Acesta fusese arestat în primăvara anului 1938 şi ieşise de curând din lagărul de la Miercurea Ciuc. A făcut parte din a doua delegaţie de negociatori ai destinderii cu „Comandamentul" de la Berlin.

În momentul destinderii, Mihail Ghelmegeanu le-a promis legionarilor că puteau să-i comemoreze pe cei morţi în urma represiunilor. „Grupul Vasile Noveanu" a exploatat această posibilitate, organizând săptămânal parastase pentru cei dispăruţi, sperând că astfel vor impresiona foştii componenţi ai cuiburilor. Acest grup de putere a revalorizat discursul antisemit, abandonat de „Comandamentele de prigoană", în speranţa câştigării personalităţilor de dreapta pe fondul ascensiunii puterii Germaniei. Revalorificarea discursului „clasic" legionar a slăbit însă influenţa grupului asupra autorităţilor, care au preferat să negocieze cu Horia Sima, mult mai bine motivat şi care controla segmentul radical al Mişcării legionare[43]. Propaganda lui Vasile Noveanu privind comemorarea legionarilor morţi în timpul represiunii a fost întreţinută de o serie de articole ale lui Pamfil Şeicaru pe tema răspunderilor, care au nemulţumit autorităţile, deoarece nu vedeau măsuri concrete de acceptare a termenilor destinderii, respectiv încetarea activităţilor politice şi recunoaştere a noilor structuri parlamentare carliste[44].

În „Grupul Vasile Noveanu" anchetarea de către Siguranţă a lui Horia Sima a creat o stare de temere, deoarece nu se ştia misiunea cu care acesta a venit de la Berlin şi nici ce avea să declare autorităţilor. În orice caz, erau conştienţi despre influenţa pe care o puteau avea cuiburile teroriste asupra autori-

---

[43] *Ibidem*, p. 167.
[44] *Ibidem*, p. 168.

tăților și tocmai de aceea au preferat să aștepte rezultatele anchetei[45].

După eliberarea lui Horia Sima, „Grupul Vasile Noveanu" și-a dat seama că poate pierde competiție pentru putere și a încercat să imite acțiunea noului lider recunoscut de autorități. Astfel că, șeful grupului a emis la 30 iulie o circulară către legionari, prin care-i încuraja să adere la Partidul Națiunii și să recunoască noile principii totalitare ale statutului[46]. Acțiunea nu numai că a avut aspect de imitare, dar nici nu a fost întreprinsă în urma unei solicitări oficiale a autorităților, așa cum făcuse Horia Sima.

În aceste condiții, „Grupul Vasile Noveanu" va căuta să valorifice includerea membrilor săi în guvern* și să exploateze demnitățile obținute pentru a-și legitima ascensiunea spre putere în Mișcarea legionară. Radu Budișteanu, profitând de faptul că deținea portofoliul Cultelor și Artelor și sub pretextul inspectării stării bisericilor monumente istorice, a inițiat legături cu formațiunile locale în timpul acestor vizite, pentru a imita puterea organizatorică pe care o avea Horia Sima[47].

Cea mai importantă personalitate a Mișcării legionare pe care a asociat-o „Grupul Vasile Noveanu" acțiunii sale a fost Ilie Gârneață, fondator al organizației și Comandant al „Bunei Vestiri". Acesta se împotrivea modului radical în care acționase Horia Sima și se numărase printre primii lideri care semnaseră „declarații de supunere", fiind și unul dintre inițiatorii destinderii[48].

Un suport important pentru acest grup în cadrul competiției pentru putere a venit de la Berlin, atât din partea membri-

---

[45] *Ibidem*, p. 102-105.

[46] *Ibidem*, p. 170-173.

* Vezi *infra*, p. 206-207.

[47] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 298.

[48] Sima, Horia, „La un an de la moartea lui Ilie Gârneață", în loc. cit., p. 9-10.

lor inactivi ai „Comandamentului", cât şi a lui Constantin Papanace. Acesta din urmă era profund nemulţumit de noul statut al lui Horia Sima în ţară, deoarece se considera liderul îndreptăţit al „Comandamentului" de la Berlin. Fusese apropiat de Corneliu Codreanu într-o măsură mai mare decât Horia Sima, locuind la Bucureşti. De altfel, dispoziţiile succesorale ale fostului lider se refereau în mai mare măsură la Constantin Papanace decât la Horia Sima. Înainte de plecarea lui Horia Sima spre ţară, colegul lui de la conducerea „Comandamentului" acceptase cu greu necesitatea deplasării, iar la câteva zile şi-a dat seama de posibilităţile acestuia de interceptare a puterii la Bucureşti şi s-a prezentat demnitarilor germani drept succesor al lui Corneliu Codreanu. După primele veşti privind poziţia lui Carol al II-lea faţă de Horia Sima, Constantin Papanace i-a mobilizat pe ceilalţi comandanţi legionari inactivi – Gheorghe Ciorogaru, Ion-Victor Vojen, Alexandru Constant, Ion Dumitrescu-Borşa – şi s-au alăturat „Grupului Vasile Noveanu"[49]. Prin intermediul lui Titi Cristescu, aceştia au trimis miniştrilor legionari oponenţi ai lui Horia Sima o scrisoare prin care nu-l recunoşteau pe acesta drept exponent al „Comandamentului" de la Berlin. Titi Cristescu a ajuns la Bucureşti la 12 iulie[50], însă mesajul său avea doar rol simbolic, deoarece „Comandamentul" de la Berlin îşi pierduse semnificaţia politică, atâta timp cât legionarii erau prezenţi chiar în guvern.

Centrul de putere coordonat de dr. Vasile Noveanu şi-a diminuat treptat credibilitatea în faţa autorităţilor, pe măsură ce Horia Sima şi-a mobilizat, cel puţin formal, organizaţiile pe care le controla în procesul de destindere. „Grupul Vasile Noveanu" avea însă avantajul credibilităţii politice, deoarece era compus din foşti legionari care făcuseră închisoare şi care pretindeau că prin prezenţa în guvern servesc mai bine procesului

---

[49] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 266.

[50] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 262/1940, f. 90.

de destindere decât Horia Sima, care demisionase şi intrase din nou în opoziţie faţă de regim.

În cele din urmă, lupta pentru putere a fost arbitrată de autorităţi, prin poziţia regimului faţă de Mişcarea legionară. Înfiinţarea Partidului Naţiunii, ca organism politic unic şi totalitar sub conducerea regelui Carol al II-lea, nu a contribuit cu nimic la securitatea internaţională a României. Astfel că, în urma ultimatumurilor sovietice din 26 şi 28 iunie, România a evacuat Basarabia şi Bucovina fără nici un fel de rezistenţă, iar problema revendicărilor teritoriale din partea statelor vecine devenea deschisă. În aceste condiţii, Horia Sima a fost cooptat la 28 iunie în guvernul Gheorghe Tătărescu, în funcţia de subsecretar de stat la Ministerul Educaţiei Naţionale. Chemarea lui Horia Sima şi nu a unui membru al grupului Vasile Noveanu a arătat competitorilor cine era considerat oficial exponentul tinerilor naţionalişti. În faţa dezastrului naţional, guvernul român a renunţat la vechiul sistem de alianţe la 1 iulie, prin abandonarea garanţiilor franco-engleze, iar la 3 iulie guvernul Gheorghe Tătărescu a demisionat. Deoarece Horia Sima nu avea în rândul apropiaţilor săi personalităţi competente ca aptitudini şi imagine pentru preluarea responsabilităţilor ministeriale, în noul guvern Ion Gigurtu, format la 4 iulie, au intrat exponenţi ai „Grupului Vasile Noveanu": Radu Budişteanu, Augustin Bidianu şi Vasile Noveanu.

Aceştia au acceptat funcţii guvernamentale, chiar dacă Horia Sima a ieşit din Consiliul de Miniştri după trei zile. Sima şi-a motivat gestul prin lipsa de reacţie a noului guvern faţă de „problemele curente"[51], însă în realitate dorea să facă presiuni pentru a alcătui un guvern exclusiv legionar. Ceilalţi trei miniştri au refuzat să-l urmeze, declarând că astfel se putea compromite procesul de destindere. Începând de atunci, „Gru-

---

[51] DANIC, Fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 312/1940, f. 1-2.

pul Vasile Noveanu" a încercat să se legitimeze prin relația cu autoritățile, susținând că nu periclitează statutul legionarilor, pasibili de o nouă represiune în caz de opoziție față de rege. Deşi au înțeles tactica lui Horia Sima, cei trei au refuzat să coopereze, înțelegând că această colaborare i-ar fi consacrat lui Sima statutul de lider al Mişcării legionare.

În acele zile, Horia Sima părea că a pierdut teren în cadrul competiției. La 9 iulie, generalului Ion Antonescu, unul din aliații săi antiregali, i s-a fixat domiciliul obligatoriu la Mănăstirea Bistrița (jud. Vâlcea). Anterior, după primul ultimatum sovietic, cei doi avuseseră o întrunire[52], iar Horia Sima spera să-l asocieze pe general efortului său de presiunea asupra lui Carol al II-lea. În al doilea rând, după întoarcerea lui Titi Cristescu din Capitala germană, la 12 iulie, „Grupul Vasile Noveanu" avea la dispoziție o scrisoare a lui Ion Dumitrescu-Borşa, prin care Horia Sima nu era recunoscut exponent al „Comandamentului" de la Berlin.

Oponenții lui Sima au încercat să-i dea „lovitura finală" de imagine la 14 iulie, când în casa lui Radu Budişteanu a fost convocată o întrunire secretă a „cadrelor" legionare care deținuseră anterior funcții, pentru a lua măsuri față de demisia acestuia. Vasile Noveanu și Radu Budişteanu considerau că prin renunțarea la postul guvernamental, Horia Sima a pus în pericol destinderea şi a creat noi posibilități pentru motivarea unor eventuale represiuni ale guvernului. Conform unor informații, întâlnirea ar fi fost convocată în secret şi invitate doar fostele „cadre" favorabile poziției celor trei miniştri legionari[53].

Horia Sima a aflat întâmplător de întrunire şi a reuşit să-şi mobilizeze repede legionarii fideli, de „calitate" inferioară în ceea ce privea importanța în organizație. A obținut însă o scrisoare semnată de Ion Zelea-Codreanu, în care gestul demisiei

---

[52] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 47.

[53] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 266-267.

din guvern era apreciat pozitiv. În total, la întrunirea de la reşedinţa lui Radu Budişteanu au participat circa 30 de persoane, dintre foştii lideri ai Partidului „Totul pentru Ţară" recent eliberaţi. Scrisoarea lui Ion Dumitrescu-Borşa adusă de Titi Cristescu a fost neutralizată de cea a lui Ion Zelea-Codreanu, cu toate că nici unul dintre cei doi nu puteau susţine că aveau calitatea de a nominaliza noul şef al Mişcării legionare. În cele din urmă, întrunirea s-a finalizat fără nici un rezultat privind noul lider al organizaţiei, iar cei trei miniştri au trebuit să-şi ia angajamentul că vor demisiona, pentru a favoriza numirea unui guvern legionar. Gestul lui Horia Sima de a părăsi guvernul a fost acceptat de către toţi participanţii, iar polemica privind pericolul unei noi represiuni n-a mai avut partizani din acel moment.

Pentru a nu mai fi expus unor astfel de tentative, Horia Sima a fondat un nou organism colectiv de conducere, sub denumirea de Forul Legionar. Nu este foarte clar cine a iniţiat crearea acestui organism, însă este sigur că de la început coordonatorul grupului a fost colonelul Ştefan Zăvoianu, la locuinţa căruia se ţineau şedinţe săptămânale. Pe lângă Zăvoianu, din Forul Legionar mai făceau parte: Ilie Gârneaţă, Radu Mironovici, Corneliu Georgescu, Vasile Iasinschi, Mile Lefter, Horia Sima, Constantin Stoicănescu, Nicolae Petraşcu, prof. Traian Brăileanu etc. Teoretic, erau integraţi legionari de „carieră", inclusiv câţiva dintre membrii fondatori, însă în majoritate fuseseră atraşi de Horia Sima de partea sa în tentativa de cucerire a puterii. Oponenţii lui Sima s-au situat în afara acestui nou organism, motiv pentru care este îndoielnică reprezentativitatea sa.

După formarea guvernului Ion Gigurtu, grupul de la Berlin a rămas complet în afara jocului politic, deoarece nimeni nu mai era dispus să ţină cont de eventuala influenţă a sa pe lângă oficialii Reichului. Horia Sima a speculat ineficienţa noului guvern în menţinerea integrităţii graniţelor şi a părăsit Consiliul de Miniştri pentru a reorganiza cuiburile fidele.

Acestea nu au încetat să facă presiuni asupra autorităților locale, prin potențialul terorist, iar prin strângerea de fonduri s-au întărit. În București, Corpul „Răzleți" a rămas de partea lui Horia Sima. CSL și CML (de partea lui Sima și ele) și-au continuat „productiv" activitatea din clandestinitate. După ce a ieșit din guvern, Sima s-a deplasat în teritoriu pentru a studia el însuși puterea de acțiune a acestor „corpuri". Astfel că, la sfârșitul lunii iulie și în luna august, Horia Sima, pe lângă legitimitatea politică creată artificial de Forul Legionar, a acumulat și legitimitate organizatorică totală, prin legături realizate cu majoritatea fostelor organizații locale. În acest scop l-au ajutat vechii colaboratori, cum ar fi Nicolae Petrașcu, în Transilvania, sau Traian Borobaru, în Banat. „Grupul Vasile Noveanu" a putut cu greu, din posturi ministeriale, să mobilizeze organizațiile locale, asupra cărora nu avea nici o influență practică.

Pe măsură ce negocierile guvernului privind integritatea granițelor de vest și de sud întâmpinau greutăți, popularitatea regimului în ochii populației a scăzut. În consecință, „Grupul Vasile Noveanu" a pierdut competiția pentru putere, deoarece a calculat greșit că rămânerea în guvern îl putea ajuta să influențeze teritoriul. La sfârșitul lunii august, era evident că Horia Sima, prin atitudinea semi-opozantă față de Carol al II-lea, a ieșit învingător în lupta pentru putere.

Ulterior Dictatului de la Viena (30 august 1940), un grup de 48 de legionari s-a întrunit pentru a stabili poziția Mișcării legionare față de noile evenimente. Dramatismul situației a fost speculat de Horia Sima, care a făcut apel la prevederile din *Cărticica șefului de cuib*, conform cărora Mișcarea legionară are un șef, sub a cărui autoritate se află toți membrii cuiburilor. Participanții la ședință au semnat un apel prin care Horia Sima era recunoscut șef al Mișcării legionare. Printre semnatari s-au aflat și nume importante ale mișcării: Radu Mironovici, Mile Lefter, colonelul Ștefan Zăvoianu, Virgil Ionescu, Radu Demetrescu-Gyr. Pe lângă aceștia, majoritatea

celor prezenți făceau parte din structura cu profil terorist fondată de Horia Sima începând cu septembrie 1938, lipsind aprobarea grupului advers, care-i reprezenta și pe opozanții noului șef aflați la Berlin[54].

Promovarea lui Horia Sima ca șef al Mișcării legionare a fost consfințită la data de 6 septembrie, după abdicarea regelui Carol al II-lea, în urma unei ședințe a Forului Legionar, care era la fel de nereprezentativ ca și adunarea de la 31 august[55].

Astfel că, Horia Sima a câștigat lupta pentru legitimitate în contextul evenimentelor interne și externe. Dar, în același timp, a fost cel mai activ comandant legionar, care a reușit cu abilitate să mobilizeze forțele radicale ale Mișcării legionare, dar și să-și asocieze pe unii lideri politici*. În vara anului 1940, nici unul dintre legionarii din țară sau de la Berlin nu putea susține că era succesorul legitim al lui Corneliu Codreanu, deoarece majoritatea celor nominalizați de el muriseră: și Vasile Cristescu, și Gheorghe Clime, și alți comandanți legionari, executați în noaptea de 21/22 septembrie 1939, care ar fi putut conduce conform principiilor ierarhice. Horia Sima a avut la sfârșitul verii anului 1940 susținerea organizațiilor locale, unde elementul radical interceptase puterea, însă nu și suportul politic al foștilor conducători ai Partidului „Totul pentru Țară" sau al comandanților legionari *in corpore*.

4.3. Opțiuni politice în vara anului 1940

În vara anului 1940, cea mai de „actualitate" problemă era integritatea frontierelor, pe fondul retrasării granițelor în contextul războiului mondial. Chestiunea securității externe a pre-

---

[54] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 203-204.
[55] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 410.
* Vezi *infra*, p. 214.

ocupat statul român imediat după Conferința de Pace de la Paris din 1920. Au fost realizate diferite alianțe locale în acest sens – Mica Înțelegere, Înțelegerea Balcanică –, dar fără a oferi garanții reale privind ajutorul militar reciproc acordat de statele semnatare în caz de necesitate. Integritatea frontierei de est a început să devină o problemă acută pentru guvernul român imediat după semnarea Tratatului sovieto-german Ribbentrop-Molotov. Cu toate că nu s-au făcut publice prevederile sale secrete, era de presupus că URSS și-a manifestat cel puțin interesul pentru Basarabia. În decursul perioadei interbelice, România nu reușise să obțină recunoașterea frontierelor de la 1918 de către vecinul estic și astfel exista un potențial mare de insecuritate.

Nici interesul României pentru apărarea Basarabiei nu fusese extrem de mare în realitate. În iunie 1940, cu toate că armata era mobilizată de câteva luni, în teritoriul basarabean existau puține trupe cu rol de acoperire și întârziere, iar statul a pregătit rezistența în fața armatelor sovietice pe Prut. URSS nu a agitat problema Basarabiei, astfel că ultimatumurile au venit pe un fond de liniște, cu toate că existau la București previziuni în acest sens[56]. Nota remisă de Viaceslav Molotov ministrului român la Moscova a fost înaintată la ora 22.00 locală, așa că autoritățile de la București au luat cunoștință despre aceasta în zorii zilei de 27 iunie[57]. Prin ultimatum, sovieticii anunțau guvernul român că așteaptă răspunsul privind cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei în 24 de ore.

În dimineața zilei de 27 iunie au început consultările privind răspunsul ce urma a fi dat URSS-ului. Atât iugoslavii, cât și aliații din înțelegea Balcanică nu au avut nici o reacție, sfă-

---

[56] Sănătescu, Constantin, *Jurnal*, București, Editura Humanitas, 1993, p. 19.

[57] Carol al II-lea, Regele, al României, *Însemnări zilnice. 1937-1951*, vol. III, 15 decembrie 1939-7 septembrie 1940 (caietele 11-11A), București, Editura Scripta, 1998, p. 216.

tuind prin telegrame guvernul român să cedeze[58]. Cele două alianțe regionale (Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică) nu garantau în nici un fel sprijin militar în cazul unei agresiuni sovietice, iar Polonia, cu care România avea tratat în acest sens, dispăruse ca stat. Astfel că, autoritățile au făcut apel la Germania, prin Legația de la București. Carol al II-lea fusese atenționat de Adolf Hitler încă din timpul audienței din 24 noiembrie 1938 cu privire la sistemul de alianțe externe profrancez al României[59], însă, în primăvară, fuseseră acceptate garanțiile franco-engleze, gest contestat de Berlin. Garanțiile oricum erau destul de nesigure, fiindcă sprijinul era posibil doar dacă Turcia lăsa navele engleze să treacă prin strâmtori pentru a ajuta România. Aducând aceste argumente, Wilhem Fabricius a comunicat oficialilor români care i-au oferit audiență în dimineața zilei de 27 iunie – Carol al II-lea, Ernest Urdăreanu și Gheorghe Tătărescu – că Germania nu putea interveni, recomandând acceptarea ultimatumului. În prealabil, Wilhem Fabricius primise o telegramă de la Joachim von Ribbentrop privind atitudinea Germaniei[60], care nu se putea opune atâta timp cât prevederile tratatului de la 23 august 1939 funcționaseră perfect în cazul Poloniei.

Ulterior acestei audiențe, au fost convocate două Consilii de Coroană, în urma cărora trebuia să se ia decizia finală privind răspunsul României. Situația în București era foarte tensionată în urma comunicării doleanțelor sovietice. În general, mediile politice „tradiționale“ erau îngrijorate de repetarea modelului polonez pentru România în caz de opoziție, înclinând să accepte cedarea. Unii politicieni, cum ar fi Dinu Brătianu, erau partizanii unor măsuri extreme de rezistență prin in-

---

[58] *Ibidem*, p. 219.

[59] Calafeteanu, Ion, *Români la Hitler*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 18-23.

[60] Pusch, Rolf, Stelzer, Gerhard, *Diplomați germani la București. 1937-1944*, București, Editura All, 2001, p. 119.

cendierea întreprinderilor petroliere din Valea Prahovei, pentru ca sovieticii să nu poată profita de economia românească şi germanii să intervină în apărarea propriilor interese[61].

În timpul primului Consiliu de Coroană din 27 iunie, s-a pus şi problema rezistenţei armate. Florea Ţenescu, şeful Marelui Stat Major, a prezentat stadiul înzestrării armatei, cu mult deficitar faţă de potenţialul inamicului. În continuare, făcând o comparaţie cu situaţia Poloniei în războiul cu germanii, a apreciat că armata română atacată pe trei fronturi în caz de război ar fi putut rezista trei săptămâni, cel mult o lună[62]. În urma acestei şedinţe a Consiliului de Coroană s-a decis acceptarea ultimatumului, dar cu o majoritate strânsă, 11 pentru, 10 împotrivă, 4 pentru discuţii şi o abţinere. După câteva ore de discuţii politice, timp în care au intrat în guvernul Gheorghe Tătărescu „tehnicienii" Alexandru Vaida-Voievod şi Constantin Argetoianu, a fost convocat al doilea Consiliu de Coroană, pentru a se emite decizia finală. De această dată, reprezentanţii în acest organism s-au temut în mai mare măsură să ia decizii care ar fi putut să determine un război cu URSS şi au acceptat ultimatumul fără nici un fel de amendament: 26 pentru , 6 contra[63]. În timpul discuţiilor au fost momente în care s-a pus problema alianţelor sau a înzestrării armatei cu armament modern, dar fără ca dezbaterile să evolueze, deoarece era real faptul că eşecul politicii interne dusă de Carol al II-lea era dublat de un eşec pe plan extern[64].

Devenise evident că guvernul român nu era dispus să reacţioneze în nici un fel la solicitările sovietice. În aceste con-

---

[61] Zane, Gheorghe, *Memorii. 1939-1974*, Bucureşti, Editura Expert, f.a., p. 49.

[62] Giurescu, Constantin C., *Amintiri*, Bucureşti, Editura All, 2000, p. 290.

[63] Carol al II-lea, Regele, al României, *op. cit.*, p. 221.

[64] Şeicaru, Pamfil, *Istoria partidelor Naţional, Ţărănist şi Naţional-Ţărănist*, Bucureşti, Editura Victor Frunză, 2000, p. 409.

diții, acestea au transmis un nou ultimatum, mult mai concis, în care, pe lângă solicitările teritoriale, erau expuse şi unele economice: guvernul român trebuia să-şi asume răspunderea privind integritatea căilor ferate, parcului de vagoane şi locomotive, podurilor, aerodromurilor, instalațiilor industriale şi electrice etc.[65] Retragerea trupelor române s-a făcut fără nici o reacție, cu toate că o parte a populației civile din Basarabia, iar apoi trupele ocupante au dezonorat soldații români, sau chiar au tras focuri de armă.

În momentul în care Horia Sima a fost primit în audiență la rege, la 18 iunie, căderea Franței era inevitabilă, iar regimul trebuia să-şi reorienteze politica externă cât mai grabnic. Probabil, Horia Sima a încercat să forțeze mâna regelui ca să proclame Mişcarea legionară unica structură politică, însă la 22 iunie Carol al II-lea şi-a construit propria variantă totalitară, prin crearea Partidului Națiuni în locul FRN. Deoarece monarhul a devenit şeful partidului, regimul dorea să creeze impresia că imită marile puteri totalitare din Europa de Vest, astfel că Mişcarea legionară nu a beneficiat de schimbarea orientării regimului în politica externă.

Pentru a ameliora starea de spirit a legionarilor, regele a obținut de la Horia Sima apelul de înscriere în Partidul Națiunii, dar fără alte recompense politice imediate. Însă, după tratativele cu diplomații germani din 27 iunie, monarhul şi-a dat seama că trebuie să facă mai multe pentru a-i convinge pe oficialii Reichului de noua atitudine privind politica externă, astfel că Horia Sima a fost invitat în guvern, în urma unei audiențe care a avut loc în aceeaşi zi. Acesta nu a fost foarte încântat să intre în acel moment în Consiliul de Miniştri[66],

---

[65] Dobrinescu, Valeriu-Florin, Constantin, Ion, *Basarabia în anii celui de-Al Doilea Război Mondial*, Iaşi, Institutul European, 1995, p. 169.

[66] Carol al II-lea, Regele, al României, *op. cit.*, p. 224.

deoarece era conştient că va semna acte privind cedările teritoriale, care ulterior puteau fi folosite împotriva lui de către competitorii în lupta pentru putere în Mişcarea legionară. Dar, totodată, solicitarea regelui era un act de recunoaştere faţă de potenţialul Mişcării legionare, de care Horia Sima nu se putea dispensa. Anterior audienţei, Sima se întâlnise cu generalul Ion Antonescu, care i-a prezentat scrisoarea de protest faţă de politica greşită a regelui[67], însă liderul legionar nu s-a solidarizat cu termenii acesteia. Pentru a nu-şi crea probleme în interiorul Mişcării legionare, Horia Sima a acceptat postul de subsecretar de stat la Ministerul Educaţiei Naţionale, începând cu 28 iunie, şi nu cu 27 aşa cum acceptaseră Alexandru Vaida-Voievod şi Constantin Argetoianu, pentru ca numele său să nu fie asociat răspunsului guvernului român dat Moscovei.

Pentru a câştiga sprijin politic, Horia Sima a obţinut la 30 iunie o audienţă la Legaţia germană, unde a discutat cu Hermann von Rittgen problema sprijinului pe care l-ar da germanii unui guvern naţionalist. Cu toate că nu s-au făcut promisiuni concrete, Sima a solicitat şi primit o nouă audienţă la rege, pe 2 iulie, prin care a cerut să fie numit prim-ministru, susţinând că va apropia guvernul german de interesele României[68]. Probabil Carol al II-lea aflase de la Legaţia germană că diplomaţii de acolo nu-l susţineau pe Horia Sima în obţinerea conducerii guvernului.

Însă nici nu dorea să renunţe la controlul asupra deciziei. Astfel că, a fost numit prim-ministru Ion Gigurtu, la 4 iulie, cunoscut pentru simpatiile progermane, dar care era o personalitate politică ştearsă, fără influenţă. Pentru a-i convinge pe germani că dorea schimbarea sistemului de alianţe, regele Carol al II-lea a mai numit la Ministerul de Externe pe Mihail Manoilescu, la Ministerul Propagandei pe Nichifor Crainic,

---

[67] ****Pe marginea prăpastiei. 21-23 ianuarie 1941*, vol. I, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeria Statului, 1942, p. 64-66.

[68] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 240-241.

cunoscuți progermani, și trei miniștri legionari: Horia Sima, la Ministerul Cultelor și Artelor, Vasile Noveanu, la Ministerul Inventarului Avuției Naționale și Augustin Bidianu, la Subsecretariatul de Stat al Ministerului Finanțelor.

Horia Sima nu a fost mulțumit de noua formulă guvernamentală prin care tot regele controla executivul, cerând o nouă audiență la 7 iulie. Cu această ocazie, a solicitat din nou formarea guvernului de către legionari, fiind din nou respins. După noua tentativă nereușită de numire în fruntea guvernului, Sima și-a dat demisia, susținând că guvernul are doar o atitudine progermană de fațadă, existând riscul unor noi anexiuni[69]. Având în vedere că în textul demisiei Horia Sima a făcut apel la un guvern pur naționalist, după ieșirea din Executiv va iniția negocieri politice cu alți opozanți ai lui Carol al II-lea din această zonă politică, încercând să obțină și sprijinul Legației Germane.

Prezența legionarilor în Executiv a continuat și după demisia lui Horia Sima. Acesta a fost înlocuit cu Radu Budișteanu, un activ agitator al problemei evreiești. Cei trei miniștri rămași au preluat vechiul discurs antisemit, însă în acel moment nu se mai putea realiza atașamentul față de Germania în acel mod, deoarece chiar la nivel guvernamental se luaseră măsuri împotriva evreilor[70]. Tactica lui Horia Sima de organizare a unei semi-opoziții pentru a milita pentru un guvern pur naționalist a fost mai eficientă și s-a aliniat solicitărilor diplomaților germani de la București. Cei trei miniștri, practic, nu au avut contacte cu respectivii oficiali ai Berlinului și astfel au acționat în afara politicii germane în România. Formal, ei s-au solidarizat la 9 iulie cu motivațiile demisiei lui Horia Sima[71], dar nu

---

[69] DANIC, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 312/1940, f. 1-2.

[70] Dorian, Emil, *Jurnal din vremuri de prigoană*, București, Editura Hasefer, 1996, p. 114-121.

[71] DANIC, Fond Direcția Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 312/1940, f. 3.

au părăsit guvernul. Activitatea lor în Consiliul de Miniştri a continuat şi după întrunirea liderilor legionari de la 14 iulie din casa lui Radu Budişteanu, cu toate că se angajaseră din nou că vor demisiona, fără să respecte promisiunea. În momentul în care guvernul Ion Gigurtu a căzut, Vasile Noveanu, Radu Budişteanu şi Augustin Bidianu erau încă miniştri, deşi era evident că, după decizia de la Viena, Executivul se compromisese.

Participarea legionarilor la guvernare în timpul lui Carol al II-lea a fost mai degrabă un proces de imagine decât o realitate politică. Chemarea lor la guvernare a reprezentat un şoc pentru o parte a opiniei publice, care era obişnuită cu discursul oficial contra naţionaliştilor extremişti, organizatori timp de doi ani ai acţiunilor teroriste. Însă, prin această măsură, devenea evidentă intenţia regimului carlist de a se apropia de Germania, legionarii fiind consideraţi la nivelul percepţiei publice „oamenii Berlinului".

După ieşirea din guvern, Horia Sima a luat legătura cu organizaţiile extremiste fidele, pentru a căuta noi modalităţi de presiunea asupra regimului. De această dată a acţionat cu multă prudenţă, iar începând cu luna august l-a avut alături pe Nicolae Petraşcu, externat din spitalul de la Oraviţa. Horia Sima trebuia să facă săptămânal vizite la SSI şi la Siguranţă, conform angajamentelor luate la eliberare, astfel că în contactul cu teritoriul l-a folosit pe vechiul său colaborator.

Tactica adoptată a fost asemănătoare cu cea din toamna anului 1938. Pentru a atenţiona regimul că Mişcarea legionară nu a fost subordonată prin înscrierile membrilor săi în Partidul Naţiunii, a fost declanşată o operaţiune de emitere a unor manifeste prin care legionarii erau încurajaţi să se apropie din nou de organizaţia regală, dar să nu-şi piardă speranţa în realizarea proiectului lui Corneliu Codreanu privind o „Românie legionară". De o importanţă politică mai mare s-a bucurat multiplicarea scrisorii generalului Ion Antonescu către rege de la 27

iunie, distribuită de legionari sub formă de manifest începând cu 28 iulie. Astfel că, din nou, se făceau atacuri subtile la persoana regelui, care nu mai putea reacționa în contextul extern defavorabil imaginii politicii sale[72].

În luna august, Horia Sima a trecut la faza a doua a proiectului său de presiune asupra guvernului, mobilizând cuiburile cu potențial terorist. Strategia din perioada clandestinității de raliere a CML, din punct de vedere financiar, a funcționat și după eliberarea din închisoare. Astfel că, organizațiile muncitorești și-au manifestat încă din luna iulie nemulțumirea față de absența numirii unui guvern legionar[73], dar nu au întreprins acțiuni ostile statului. În august 1940 cuiburile CML din București (mai ales de la STB) erau complet refăcute, iar în interiorul acestora se vehiculau idei ostile regelui[74]. În timpul ședințelor secrete, organizate departe de locurile publice, s-au strâns sume importante din cotizații, bani cu care s-au achiziționat arme[75].

Studențimea și-a menținut linia tradițională radicală și s-a mobilizat la apelul lui Horia Sima prin vechile metode verbale de contact. CSL a primit dispoziții să folosească din nou vechiul salut legionar și cântecele, pentru a crea atmosferă favorabilă legionarilor. De asemenea, fiecare student legionar avea datoria să-și procure cămașă verde și diagonală, deoarece, spunea Horia Sima, nu se putea ști când va fi numit un guvern legionar[76].

Segmentul radical al macedonenilor se pare că nu era controlat de Constantin Papanace de la Berlin, având în vedere că s-a mobilizat imediat în urma apelurilor lui Horia Sima. Aceștia doreau „trierea“ purtătorilor de cuvânt legionari în funcție

---

[72] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 175.
[73] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 27/1940, f. 144.
[74] *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, p. 198.
[75] *Ibidem*, p. 176.
[76] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 35/1940, f. 5-6.

de comportamentul în timpul clandestinității și întocmirea unei liste cu legionarii care s-au integrat oportunist în politica regimului autoritar[77].

Organizațiile de la nivel local coordonate de Horia Sima au răspuns și ele solicitărilor sale, iar pentru finanțare au repus în practică comerțul legionar[78]. Pentru a nu intra în conflict cu autoritățile teritoriale, acestea au primit dispoziții să nu mai folosească termenul „gardist", ci „naționalist". Cuiburile radicale locale nu trebuiau să saboteze Partidul Națiunii, ci să se înscrie în noua formațiune politică, deoarece, prin integrarea în Gărzile Naționale ale acestuia, aveau posibilitatea să participe la exerciții de tragere[79]. Pentru a descuraja represiunea autorităților locale, legionarii primiseră sfaturi de la Sima să bată monedă cu răspunderea pentru dezmembrarea României Mari, pentru a se crea o atmosferă confuză, nepropice coerciției[80].

Acest tip de organizare, prin asemănare cu ce se întâmplase în 1938, inducea o acțiune de amploare, de genul unei lovituri de stat. Însă Horia Sima aștepta momentul oportun pentru a-și justifica acțiunea. Spre deosebire de perioada „Comandamentelor de prigoană", el a utilizat în vara anului 1940 și acțiunea politică, în speranța că va putea fi numit prim-ministru fără a crea o situație instabilă securității statului.

La jumătatea lunii iulie, germanii au transmis guvernului român, prin intermediul Legației diplomatice de la Berlin, primele solicitări privind atitudinea României. Deoarece cercurile politice germane aveau cunoștință despre lipsa de unitate a Mișcării legionare și de lupta pentru putere care se desfășura în interior, această organizație nu a primit sprijin deplin în formarea unui nou executiv. Însă nici formula guvernului Ion Gi-

---

[77] *Ibidem*, f. 70.

[78] *Ibidem*, dosar nr. 137/1940, f. 134.

[79] *Ibidem*, dosar nr. 35/1940, f. 6.

[80] *Ibidem*, dosar nr. 19/1940, f. 289.

gurtu nu era considerată satisfăcătoare, astfel că au fost făcute sugestii pentru formarea unui guvern naționalist[81].

În vara anului 1940, cei mai însemnați naționaliști la care se refereau autoritățile germane erau Gheorghe Brătianu și legionarii. Gheorghe Brătianu a fost unul dintre puținii oameni politici români care a ridicat problema neglijării relației cu Germania, anterior agresiunilor Reichului în Europa Centrală. În noiembrie 1936, acesta a obținut o audiență la Adolf Hitler, profitând de prestigiul său internațional de mare istoric, discutând și probleme politice. Gheorghe Brătianu i-a comunicat cancelarului german că partidul său nu era de acord cu politica externă a guvernului român de alianțe regionale profranceze și, dacă ar fi venit la guvernare, ar fi fost interesat de raporturi economice strânse între cele două state[82]. Dar, în urma alegerilor din 1937, partidul lui Gheorghe Brătianu s-a clasat foarte slab, iar după instaurarea regimului autoritar liderul naționalist a fost eliminat din zona deciziei politice.

Legionarii erau în plin proces de reorganizare și încă nu aveau un lider recunoscut de toată organizația. După ieșirea din guvern a lui Horia Sima, acesta a continuat să colaboreze o perioadă cu miniștrii legionari, însă ulterior mobilizării cuiburilor locale fidele a încetat orice contact cu aceștia. În prima fază, cele două grupări vor negocia împreună formarea unui guvern naționalist, dar, în cele din urmă, Horia Sima a fost acceptat de celelalte cercuri naționaliste, deoarece a avut o atitudine constantă de semiopoziție față de Carol al II-lea.

Primele contacte privind formarea unui guvern naționalist au avut loc la sfârșitul lunii iulie, când delegația legionară formată din Radu Budișteanu, Virgil Ionescu și Șerban Milcoveanu a negociat în mai multe rânduri cu Gheorghe Brătianu. Pentru început, s-a întocmit o listă cu persoanele considerate „nepătate“ în relația cu Germania, pentru a fi înaintată la

---

[81] Calafeteanu, Ion, *op. cit.*, p. 39.
[82] *Ibidem*, p. 14.

Berlin cu ocazia unei vizite preconizate de liderul liberal acolo[83]. Însă negocierile s-au împotmolit din pricina apropiaților lui Gheorghe Brătianu, care nu au acceptat ideea de a colabora cu legionarii, considerați a fi prea extremiști[84].

În a doua jumătate a lunii august, când poziția în teritoriu a lui Horia Sima se consolidase, acesta a întreprins singur negocieri cu Gheorghe Brătianu, probabil și la presiunea diplomaților germani de la București, care doreau definitivarea proiectului propus de ei. Pe fondul negocierilor teritoriale cu Ungaria și Bulgaria, defavorabile României, Horia Sima s-a arătat dispus să accepte coordonarea guvernului de către Gheorghe Brătianu, însă trebuiau accelerate demersurile, deoarece era previzibilă remanierea guvernului[85]. După câteva zile de la respectiva întrunire, la 17 august, Horia Sima s-a prezentat din nou la Palat pentru a solicita numirea unui guvern naționalist. În urma convorbirilor cu Gheorghe Brătianu, se pare că cei doi se înțeleseseră ca legionarii să primească Ministerele de Interne (cineva din afara Mișcării legionare), Externe (Horia Sima), Finanțe și Economia Națională. Regele a reacționat expeditiv față de Sima, comunicându-i că dorea o mai mare fidelitate a legionarilor față de Partidul Națiunii și încetarea acțiunilor ostile. Tot ceea ce oferea Carol al II-lea legionarilor în guvern erau câteva noi posturi, pe care Horia Sima le-a refuzat, motivând că deja existau colegi ai lui în Consiliul de Miniștri și că dorea un executiv pur naționalist[86].

În fața eșecului tratativelor cu regele, Sima a obținut o nouă audiență la Legația germană de la București, în cursul zilei de 23 august. Acesta s-a arătat nemulțumit că regele i-a oferit doar cinci locuri în guvern, în condițiile în care legionarii dispuneau de trei și cerea sprijin în numirea unui executiv națio-

---

[83] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 29/1940, f. 8-9.

[84] *Ibidem*, f. 65.

[85] *Ibidem*, dosar nr. 34/1940, f. 44.

[86] *Ibidem*, dosar nr. 90/1940, f. 12-14.

nalist. Diplomații germani nu s-au grăbit să-l sprijine pe Horia Sima și au pus problema unității naționaliștilor, a stabilirii unui program de guvernare etc. Wilhem Fabricius i-a comunicat negociatorului legionar că, dacă naționaliștii nu au un program amănunțit economic, financiar, agrar etc., nu vor fi susținuți de Berlin, în condițiile haosului în care se găsea mișcarea progermană. În fața acestor răspunsuri, Horia Sima a încercat o ultimă tentativă de mobilizare a naționaliștilor, dar situația era foarte tensionată în contextul negocierilor guvernamentale privind integralitatea frontierelor. Fără un răspuns concret al politicienilor progermani, Horia Sima a mai avut o ultimă tentativă de obținere a sprijinului Reichului, la 26 august, dar soldată cu același răspuns, din cauza lipsei programului de guvernare și, mai ales, a unității. Hermann von Rittgen i-a spus în particular lui Horia Sima că, în acele condiții, legionarii trebuiau să se impună printr-o mișcare în țară, în urma căreia puteau fi chemați de Carol al II-lea la guvernare[87].

Naționaliștii români, fie că erau radicali sau moderați, nu au putut să se mobilizeze în fața pericolului dezintegrării frontierelor, măcinați fie de lupte interne, fie de „complexul" responsabilității politice. Chiar dacă era puțin probabil ca un guvern naționalist să fi rezolvat problema revizionismului maghiaro-bulgar, formarea acestuia a fost imposibilă, iar germanii și-au dat seama că în România nu se puteau sprijini pe oameni politici fideli și că trebuiau să găsească noi formule de colaborare.

În august-septembrie 1940, regimul autoritar al lui Carol al II-lea a primit lovitura finală, prin noile cedări teritoriale. Guvernele carliste avuseseră o atitudine degajată față de minoritățile naționale, în „linia" politicii Executivelor anterioare. Prin alianțe regionale, România izolase statele revizioniste la adresa ei, însă nu a încercat să trateze și eventualele posibilități

---

[87] *Ibidem*, dosar nr. 35/1940, f. 72.

de înțelegere. Guvernele numite de Carol al II-lea în perioada regimului autoritar au preferat să ducă o acțiune propagandistică privind „atașamentul“ minorităților la statul național. Astfel că, după înființarea FRN, presa centrală publica articole laudative la adresa noului regim, fiindcă a reușit să integreze în acest organism minoritatea maghiară[88], bulgară[89] sau germană[90], lăsând impresia siguranței frontierelor. În realitate, starea de spirit a minorităților era tensionată, iar în timpul retragerii din Basarabia evreii efectuaseră numeroase acte ofensatoare asupra armatei și populației civile.

Deoarece în august 1940 negociatorii români nu au reușit să se înțeleagă cu cei maghiari și bulgari asupra cedărilor teritoriale, o delegație guvernamentală compusă din Ion Gigurtu și Mihail Manoilescu s-a prezentat în audiență la Adolf Hitler. Deși la București nu exista un guvern naționalist, cei doi aveau o atitudine progermană și astfel sperau să compenseze nerespectarea „indicațiilor“ germane de către Carol al II-lea. Încă de la început, Adolf Hitler a adus în discuție atitudinea României, nu numai în trecut, dar și după instalarea regimului autoritar. Astfel, cancelarul german s-a arătat nemulțumit de lipsa de reacție a guvernului român atunci când englezii i-au acuzat pe germani că au făcut presiuni când s-a semnat tratatul economic în martie 1939, dar și de acceptarea garanțiilor franco-britanice din primăvara anului 1940. În mod oficial, Hitler susținea că nu era interesat ca maghiarii să anexeze Transilvania, deoarece istoric populația germană nu a fost niciodată tratată egal de

---

[88] „Minoritatea maghiară în «Frontul Renașterii Naționale»“, în *Universul*, an LVI, nr. 18, 20 ianuarie 1939, p. 9.

[89] „Bulgarii cetățeni români au aderat la «Frontul Renașterii Naționale»“, în *Universul*, an LVI, nr. 41, 12 februarie 1939, p. 11; „Minoritatea bulgară în FRN“, în *Universul*, an LVI, nr. 76, 19 martie 1939, p. 11.

[90] „Înscrierea germanilor în «Frontul Renașterii Naționale»“, în *Universul*, an LVI, nr. 10, 12 ianuarie 1939, p. 9.

statul ungar, însă guvernul de la Budapesta avusese o atitudine constantă față de Germania[91].

Ulterior tentativei nereuşite de sprijin din partea Germaniei, decizia de la Viena din 30 august 1940 a consacrat eşecul total al politicii lui Carol al II-lea. Cu toate că afirmase că va schimba situația internă şi internațională a României prin desființarea sistemului parlamentar, în final România Mare fusese dezintegrată, fără nici un fel de reacție politică sau militară. În realitate, oamenii politici promovați de Carol al II-lea pe criterii oportuniste nu erau reprezentativi şi astfel nu au fost capabili să ia decizii drastice în momentele decisive privind statutul României. Pe de altă parte, criticile opoziției, inclusiv legionare, asupra creşterii puterii monarhului s-au arătat îndreptățite, iar acesta se afla în situația de a nu mai dispune de nici un fel de legitimitate pentru a deține în continuare Tronul.

În noaptea de 30/31 august 1940 a avut loc un nou Consiliu de Coroană pentru a fi adoptată o poziție față de decizia de la Viena. În acel moment, nimeni nu mai era încântat să se asocieze lui Carol al II-lea în „efortul" său de integritate națională şi s-au căutat modalități de distribuție a răspunderilor privind acceptarea actului de la Viena. La şedința Consiliul de Coroană au participat, pe lângă membrii de drept şi unii naționaliştii agreați de Germania, printre care Gheorghe Brătianu şi membrii legionari ai guvernului. În afară de cei trei miniştri legionari[92], au fost invitate şi alte persoane din cercurile mişcării (Horia Zelea-Codreanu, fratele controversat al fostului lider, a participat la lucrări, deşi fusese exclus chiar de Corneliu Codreanu din Mişcarea legionară[93]. El ridicase pretenții de conducere după moartea fratelui său, iar în primăvara anului 1939 participase şi la şedințele Consiliului de Coroană, cu toate că

---

[91] Calafeteanu, Ion, *op. cit.*, p. 41-42.

[92] „Consiliul de Coroană de azi noapte", în *Universul*, an LVII, nr. 240, 1 septembrie 1940, p. 1.

[93] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 35/1940, f. 76.

legionarii care activau în clandestinitate îi contestau acțiunile. Tatăl lui Ion I. Moța, preotul Ion Moța a fost și el prezent la lucrările Consiliului de Coroană, însă unele surse spun că nu a făcut-o benevol, ci a fost escortat de doi agenți ai poliției de la stația CFR Ploiești, gară de unde fusese ridicat din trenul cu care se deplasa spre Orăștie[94]). Participarea celor cinci legionari la ședința Consiliului de Coroană nu angaja Mișcarea legionară față de acceptarea deciziei de la Viena, deoarece Horia Sima tocmai pregătea planul unei lovituri de stat, nu înainte de a fi promovat șef al Mișcării legionare de către o adunare a „cadrelor" legionare, întrunită la 31 august*.

4.4. Statul național-legionar

Cu excepția „Grupului Vasile Noveanu", toate „cadrele" legionare și-au manifestat ostilitatea față de regimul autoritar după comunicarea deciziei de la Viena. Părerile legionarilor au fost complexe, în funcție de gradul de implicare în lupta pentru putere din cadrul organizației. Legionarii fondatori, în frunte cu Comandanții „Bunei Vestiri" Ilie Gârneață și Radu Mironovici erau nemulțumiți de atitudinea Germaniei și propuneau o alianță cu Rusia, în vederea rezistenței față de pretențiile Ungariei. Grupul foștilor șefi județeni erau de părere că trebuia menținută linia alianței cu Axa promovată de Corneliu Codreanu, iar problema teritoriilor anexate urma să fie soluționată în contextul evenimentelor. Grupul controlat de Horia Sima, care la acel moment devenise efectiv majoritar, s-a ferit să ia vreo poziție și a căutat să ia legătura cu Iuliu Maniu pentru a se studia posibilitățile de acțiune comune[95].

---

[94] Sima, Horia, „Mari existențe legionare. Părintele Ion Moța", în *Țara și Exilul*, an IV, august-septembrie 1968, p. 21.

* Vezi *supra*, p. 200.

[95] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 35/1940, f. 5.

Au fost puține manifestații publice de protest privind cedarea Transilvaniei de N-V, mai ales în rândul ardelenilor din București[96] și cetățenilor Sibiului[97], însă acestea au fost respinse cu violență de organele de poliție. Carol al II-lea nu era dispus să piardă controlul situației, cu toate că evenimentele nu erau de natură să justifice măsuri contra celor care protestau din cauza pierderii integrității teritoriale. În acest context, Horia Sima a decis că era momentul declanșării loviturii de stat, pe care o pregătea de la jumătatea lunii august. Planul general era același ca în decembrie 1938 și septembrie 1939, după modelul loviturii de stat bolșevice din 1917. Însă, după eșecurile anterioare privind concentrarea elementelor teroriste în Capitală, centrul acțiunii a fost mutat în Brașov. După decizia de la Viena, Brașovul se afla lângă frontieră, dar Horia Sima pregătise acțiunea anterior, probabil cu scopul de sensibiliza opinia publică față de problema Transilvaniei. Planul inițial avea centre „tradiționale" în acțiunile „revoluționare" pregătite de Horia Sima încă din 1938: Cluj, Timișoara, Deva, Alba-Iulia, Brașov, Ploiești, București, dar și Constanța, unde își asumase responsabilitatea inițierii stării de dezordine Eugen Teodorescu. După 30 august, Clujul a ieșit din plan. Punctul principal de atac urma să fie postul Radio Bod de lângă Brașov, de unde trebuiau date semnale privind declanșarea acțiunii la Timișoara, Deva și Alba-Iulia. În Capitală, acțiunile aveau caracter de sabotaj, cu tentative nu foarte bine puse la punct de ocupare a postului de Radio Băneasa, a Palatului Telefoanelor sau de agitații în jurul Palatului Regal[98].

Păstrând linia conspirației, Horia Sima a anunțat puține persoane din afara grupului său terorist despre pregătirea loviturii de stat, printre care Ion Zelea-Codreanu, care l-a încura-

---

[96] „Manifestația de ieri din Capitală", în *Universul*, an LVII, nr. 242, 3 septembrie 1940, p. 1.

[97] „Mari manifestații de protest la Sibiu", în loc. cit., p. 1.

[98] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 367-368.

jat. În cursul lunii august, lucrase împreună cu Nicolae Petrașcu la reorganizarea și înarmarea cuiburilor, însă nu reușiseră să mobilizeze un număr suficient de legionari dispuși la sacrificiu. Grupurile teroriste erau alcătuite din 15 membri, totalizând aproximativ 1.000 de persoane. În ziua deciziei de la Viena, Horia Sima avusese o nouă vizită la Legația germană, dar fără să primească sprijin pentru formarea unui guvern naționalist[99]. Această situație, la care s-a adăugat starea generală de haos de după 30 august, l-a determinat pe Horia Sima să declanșeze acțiunea. Pe 1 septembrie, a semnat o circulară prin care solicita abdicarea regelui și anunța opinia publică asupra intenției Mișcării legionare de a prelua răspunderea pentru formarea unui guvern naționalist[100]. Aceasta trebuia citită de Ion Zelea-Codreanu la Radio Bod, pentru a da semnalul revoluționar în toată țara. Declanșarea loviturii de stat a fost fixată pentru 3 septembrie, timp în care a fost multiplicat manifestul în 2.000 de exemplare, dintre care doar jumătate au rămas în București[101]. Înainte de a pleca spre Brașov, Horia Sima i-a anunțat pe diplomații germani din Capitală de intențiile sale. Cu toate că aceștia l-au sfătuit să renunțe la acel plan periculos pentru securitatea României, nu au dezvăluit autorităților informațiile pe care le dețineau[102] și au așteptat să vadă reacțiile interne de după decizia de la Viena.

Acțiunea era pregătită să se declanșeze în toate punctele la același moment – ora 21.00 a zilei de 3 septembrie[103]. Horia Sima s-a deplasat în cursul zilei de 3 septembrie de la Bucu-

---

[99] Trașcă, Ottmar, Stan, Ana-Maria, *Rebeliunea legionară în arhivele străine (germane, maghiare, franceze)*, București, Editura Albatros, 2002, p. 11.

[100] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 255/1940, f. 2.

[101] Sima, Horia, *Sfârșitul*..., p. 319-322.

[102] Trașcă, Ottmar, Stan, Ana-Maria, *op. cit.*, p. 12.

[103] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 62/1940, f. 91.

rești spre Brașov, deghizat în uniformă de ofițer. Acolo l-a așteptat un vechi colaborator, Ion Boian, care-i pregătise mai multe domicilii, pentru a schimba locul din care să urmărească desfășurarea acțiunii. Principalele grupuri teroriste acționau în Brașov, fiind recrutate din Cluj, București, Prahova, Galați, Sibiu și Bucovina. Totalizau 500 persoane, aproximativ jumătate din tot efectivul terorist mobilizat pentru lovitura de stat.

Acțiunea a avut probleme încă de la început, deoarece la postul Radio Bod jandarmii i-au identificat pe agresori, iar în urma unui schimb de focuri i-au îndepărtat. Șefii echipelor, Ovidiu Găină și Dumitru Leontieș, deși răniți, au reușit să fugă și s-au ascuns în zona ce urma să fie preluată de maghiari[104]. Cu toate că armata a primit ordin să-i prindă, ofițerii nu erau dispuși să organizeze represiunea legionarilor care urmăreau răsturnarea lui Carol al II-lea și au făcut controale superficiale, fără să-i găsească pe cei doi[105].

Atacurile asupra Chesturii de Poliție și Prefecturii județului au eșuat, în sensul că atentatorii au fost evacuați de forțele Ministerului de Interne. Însă legionarii care au ocupat Palatul Telefoanelor din Brașov au reușit să reziste, ducând o acțiune de dezinformare în teritoriu asupra activităților legionare din localitate. Deși armata care a înconjurat clădirea Palatului nu a tras, iar singurele autorități care au reacționat au fost poliția și jandarmii[106]. Horia Sima nu a acționat în timpul dezordinilor din oraș, preferând să se integreze în mulțime deghizat și să observe mersul operațiunilor. În urma ciocnirilor cu forțele de ordine au murit cinci legionari și doi polițiști[107], acțiunea „revoluționară“ nefiind un succes din punct de vedere calitativ,

---

[104] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 371.

[105] Chioreanu, Nistor, *Morminte vii*, Iași, Institutul European, 1992, p. 74.

[106] Pușcariu, Ion, „Un episod din istoria Mișcării Legionare: 3-6 septembrie 1940 la Brașov“, în *Permanențe*, an IV, nr. 9/2001.

[107] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 371-378.

provocând însă o mare panică la Bucureşti prin debusolarea autorităţilor decizionale.

La Constanţa, în jurul orei stabilite, câţiva legionari au strigat de pe acoperişul sediului judeţean de poliţie „Jos trădătorii şi răspunzătorii catastrofei naţionale", moment în care forţele Ministerului de Interne s-au mobilizat. Grupe de legionari au ocupat instantaneu posturile pe poliţie şi de jandarmi din oraş, populaţia fiind alarmată în urma schimbului de focuri. Iniţial panica a fost destul de mare, deoarece se credea că marinarii sovietici de pe vasul „Moscova", aflat în rada portului, au ocupat oraşul. Legionarii au încercat să ocupe centrala telefonică şi sediu Poştei, fără rezultat, însă s-au baricadat în sediul Prefecturii judeţului, de unde au spus că vor pleca în momentul în care generalul Ion Antonescu era numit prim-ministru[108]. Eugen Teodorescu, în momentul când şi-a asumat organizare dezordinilor la Constanţa, promisese că va reuşi atragerea ofiţerilor de Armată locali de partea loviturii de stat, însă nu a reuşit, dar cele două părţi s-au înţeles şi nu au fost organizate represiuni din partea acestei instituţii. În urma conflictului de la Constanţa, au murit trei legionari şi şapte jandarmi şi poliţişti[109].

La Bucureşti, acţiunile teroriste au fost reduse doar la nivelul postului Radio Băneasa, Palatului Telefoanelor şi Palatului Regal, din cauza lipsei de oameni, dar şi experienţei autorităţilor în cazul unor astfel de acţiuni. Cea mai puternică impresie a produs-o acţiunea lui Dimitrie Grozea şi a CML la Palatul Regal, unde s-a dat foc unor schele de lemn şi s-a detonat o grenadă de mână, provocând panică[110]. La Radio Băneasa legionarii au intrat deghizaţi în clădire, motivând că sunt militarii din gardă, însă, după ce au provocat unele defecţiuni

---

[108] DANIC, Fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 522/1940, f. 12-13.

[109] Sima, Horia, *Sfârşitul...*, p. 379-387.

[110] *Ibidem*, p. 384.

aparatelor, au fost neutralizați. La Palatul Telefoanelor s-a încercat aceeași acțiune, fără reușită, deoarece existau norme serioase de siguranță[111].

Acțiunea, deși spectaculoasă prin panica pe care a produs-o, a fost lipsită de importanță ca potențial efectiv de acaparare a puterii. Însă așa cum preconiza Lev Troțki, principalul obiectiv al unui astfel de model al loviturii de stat era puterea de derutare a autorităților legal constituite și nu importanța militară a acțiuni. Situația României nu era însă foarte disperată, iar atmosfera revoluționară pe care miza Horia Sima a lipsit. Armata a rămas fidelă autorităților legal constituite și astfel unul din principalele atuuri ale unei lovituri de stat a lipsit. Poate că impactul ar fi fost mai mare dacă ar fi ocupat punctele stabilite, însă pregătirea loviturii de stat fusese rudimentară. Nicolae Petrașcu se ocupa încă de la jumătatea lunii august de dotarea cu armament a celulelor teroriste[112], dar la 3 septembrie abia dacă avea fiecare membru câte un revolver, și proviziile de grenade de mână erau infime[113]. Totuși Horia Sima a decis declanșarea loviturii de stat mizând pe adeziunea populației, care cel puțin în Brașov, a stat deoparte.

„Revoluția" nu s-a mai declanșat și în celelalte localități unde planificase Horia Sima. Cauza principală a fost lipsa de efective, dar și eșecul operațiunii centrale. Astfel că, Ion Zelea-Codreanu a refuzat în cele din urmă să mai ia parte la acțiune, plecând de la Călimănești – locul de unde trebuia să se deplaseze la 3 septembrie spre postul Radio Bod pentru a citi apelul prin care legionarii cereau abdicarea regelui. Oricum, în contextul evenimentelor, misiunea lui nu s-ar fi putut realiza din pricina eșecului ocupării respectivului obiectiv, drept care în Timișoara, Deva și Alba-Iulia nu au mai fost or-

---

[111] „Aseară s-a produs o încercare de tulburare a ordinei interne", în *Universul*, an LVII, nr. 244, 5 septembrie 1940, p. 1.

[112] Chioreanu, Nistor, *op. cit.*, p. 72.

[113] Pușcariu, Ion, „Un episod...", în loc. cit.

ganizate răzvrătiri ale legionarilor, cauza fiind absența mesajului radiofonic.

În cele din urmă, majoritatea legionarilor „revoluționari" au trebuit să se predea având în vedere eșuarea planului de asociere a populației și armatei la acțiunea anticarlistă. Unii radicali au rezistat totuși până la numirea generalului Ion Antonescu în fruntea guvernului (4 septembrie).

Chiar dacă nu „s-a ridicat" la „revoluție" contra lui Carol al II-lea, populația urbană a fost impulsionată de acțiunea legionarilor pentru a ieși la marșuri de protest contra regimului. În faza inițială, doar o treime din manifestanți erau legionari[114], așa că regele a luat în seamă mișcările populare de stradă, fiind nevoit să ia măsuri agreate de opinia publică. Așadar, generalul Ion Antonescu, despre care se spunea că era cel mai capabil să gestioneze situația de criză, eliberat între timp, la 1 septembrie, a fost numit prim-ministru de Carol al II-lea la 4 septembrie și a făcut apel la liniște din partea legionarilor. În dimineața zilei de 5 septembrie, deja toate rezistențele legionare din Brașov și Constanța au încetat, astfel că situația părea rezolvată. Însă în după amiaza zilei de 5 septembrie, manifestanți legionari și nelegionari au început un protest în fața statuii lui Mihai Viteazul din București, îndreptându-se în coloană spre Palatul Regal, unde au strigat lozinci antiregale[115]. Regele Carol al II-lea le-a cerut generalilor Ion Antonescu și Dumitru Coroamă (noul comandant al Corpului II Armată), ambii prolegionari, să ia atitudine față de turbulențe, dar cei doi au motivat că nu pot trage în populația civilă atâta timp cât pentru teritoriile pierdute nu s-a consumat nici un

---

[114] Vălenaș, Liviu, *Convorbiri cu Mircea Dimitriu. Mișcarea Legionară – între adevăr și mistificare*, Timișoara, Editura Marineasa, 2000, p. 70.

[115] „Demonstrațiile legionare și cetățenești de ieri", în *Universul*, an LVII, nr. 247, 8 septembrie 1940, p. 5.

glonț[116]. În seara aceleiași zile, legionarii au obținut aprobare pentru a organiza o manifestație de susținere a generalului Ion Antonescu în fața Teatrului Național, dar poliția a intervenit în forță, după care s-a retras[117]. În urma busculadei, s-au auzit focuri de armă, răspândindu-se zvonul unor noi dezordini legionare în București[118]. Generalul Ion Antonescu a solicitat abdicarea regelui Carol al II-lea în favoarea fiului Mihai I, afirmând că era singura cale de sistare a protestelor.

Noul „Conducător al statului“ era acceptat de toate forțele politice interne. Legionarii ar fi dorit puterea, însă semnalele date lui Horia Sima de către Legația germană din București erau potrivnice unei astfel de direcții. De asemenea, noile „cadre“ legionare erau de „calitate“ inferioară celor dispărute în închisori, iar Horia Sima nu era considerat un politician capabil să administreze o situație gravă, cum era cea a României în septembrie 1940. Atât național-țărăniștii, cât și național-liberalii au refuzat să colaboreze cu un guvern progerman condus de generalul Ion Antonescu, pe care însă l-au recunoscut, astfel că legionarii au devenit unicii parteneri politici ai acestuia.

Horia Sima nu s-a întors în București decât după ce Carol al II-lea nu mai era regele României. Generalul Ion Antonescu îl trimisese la 5 septembrie pe Mihai Antonescu să trateze cu Sima la Brașov, acesta din urmă cerând, pentru moment, eliberarea legionarilor arestați în timpul tentativei de lovitură de stat, ceea ce s-a realizat imediat[119]. Întors la București, la data de 6 septembrie, ora 13.00, Horia Sima a dispus încetarea oricăror mișcări ale legionarilor, care trebuiau a aștepta noi

---

[116] Sturdza, Ilie-Vlad, *Pribeag printr-un secol nebun. De la Legiunea Arhanghelul Mihail la Legiunea Străină*, București, Editura Vremea, 2002, p. 37.

[117] „Manifestația legionară de aseară din Capitală“, în *Universul*, an LVII, nr. 246, 7 septembrie 1940, p. 7.

[118] Dorian, Emil, *op. cit.*, p. 126.

[119] Sima, Horia, *Sfârșitul...*, p. 394-403.

instrucţiuni[120]. În aceeaşi zi, Sima a fost numit şef al Mişcării legionare de către Forul Legionar.

Horia Sima înţelesese că nu putea fi numit prim-ministru înainte de a organiza lovitura de stat. El nu s-a opus numirii generalului Ion Antonescu, cu care purtase discuţii încă din luna iunie, dar nu s-a grăbit nici să forţeze intrarea legionarilor în guvern înainte de întoarcerea grupului de la Berlin[121]. Horia Sima a întreprins această măsură mai puţin din simpatie pentru grupul de acolo, cu care se afla în conflict, cât pentru că nu avea „cadre" pregătite pentru posturi guvernamentale. „Grupul Vasile Noveanu" se compromisese prin colaborarea până la capăt cu regele, iar după 6 septembrie nu a mai contat din punct de vedere politic. Generalul Ion Antonescu observase şi el lipsa de personal competent în rândul noilor lideri legionari şi ar fi vrut ca aceştia să se ocupe de educarea naţionalistă a tineretului şi nu de afacerile curente ale ţării. Însă nu era destul de puternic în relaţia cu Berlinul, aşa că i-a acceptat pe tinerii extremişti drept parteneri. Nici după întoarcerea grupului de la Berlin generalul Ion Antonescu nu aducea în discuţie problema formării guvernului, motiv pentru care Horia Sima i-a forţat mâna prin organizarea unei mari manifestaţii legionare cu ocazia zilei de 13 septembrie (data de naştere a lui Corneliu Codreanu).

În guvernul format la 14 şi 15 septembrie, partidele „tradiţionale" au refuzat să intre, din motive politice, astfel că au fost numiţi tehnicieni, militari şi legionari. Germanii i-au indicat generalului Ion Antonescu să nu acorde legionarilor posturi în domeniul economic, deoarece nu doreau să favorizeze experienţe neplăcute. Astfel, dintre ministerele importante, le-a revenit doar cel de Interne. Petru siguranţă, generalul Ion Antonescu l-a numit pe lt.-col. Alexandru Rioşeanu ca subsecretar

---

[120] „Interzicerea oricăror manifestaţii legionare până la noui instrucţiuni", în loc. cit., p. 5.

[121] DANIC, Fond DGP, dosar nr. 90/1940, f. 9.

de stat la acest minister, şi abuzurile au fost relativ controlate. La nivel local, legionarii au acaparat însă controlul, deoarece din 45 de judeţe doar într-unul singur prefectul era militar. Pentru început, aceştia au căutat să evite orice fel de conflict cu primul-ministru, iar Horia Sima a susţinut public că organizaţia condusă de el a ajuns la putere „prin înţelepciunea conducătorului statului şi şef al regimului legionar, generalul Ion Antonescu“[122].

În prima fază a guvernului naţional-legionar, Mişcarea a dispus de următoarele posturi: Horia Sima – vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, Constantin Petrovicescu – ministru de Interne, Mihail Sturdza – ministru de Externe, Traian Brăileanu – ministrul Educaţiei Naţionale, Cultelor şi Artelor, Vasile Iasinschi – ministrul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, Alexandru Constant – Secretariatul de Stat pentru Presă şi Propagandă Naţională[123]. Ulterior, au fost incluşi în guvern şi alţi membri ai fostului „Comandament“ de la Berlin, cum ar fi Constantin Papanace la Ministerul Finanţelor. La nivel local, au ajuns în general colaboratori ai lui Horia Sima din faza reorganizării judeţene de după septembrie 1938[124].

În momentul în care Mişcarea legionară a avut acces la putere, aceasta era doar o umbră a organizaţiei care în 1937 se clasase pe locul al treilea în alegeri. În general, noile „cadre“ judeţene nu trecuseră prin etapele pregătitoare instituite de Corneliu Codreanu pentru legionari, fiind recrutaţi în grabă de „Comandamentele de prigoană“ pentru a organiza acţiuni radicale ca reacţie la măsurile autorităţilor din primăvara lui 1938. „Cadrele“ de la conducerea centrală erau şi ele de „calitate“ inferioară foştilor lideri şi făceau parte din noua generaţie, insuficient pregătită politic pentru a-şi asuma responsabilităţi în

---

[122] Traşcă, Ottmar, Stan, Ana-Maria, *op. cit.*, p. 15-20.
[123] *Ibidem*, p. 18.
[124] Chioreanu, Nistor, *op. cit.*, p. 75.

stat. Lipsa de unitate era prezentă la toate nivelurile, deşi s-a încercat menţinerea aparenţelor, pentru a nu provoca reacţia autorităţilor germane, care girau „statul naţional-legionar“.

Concluzii

Schimbul de generație în Mișcarea legionară a fost un proces complex, deși s-a desfășurat într-un interval relativ scurt. Caracterul de complexitate a fost dat în primul rând de „necesitatea" înlocuirii vechilor lideri, deși aceștia erau, în general, tineri și ar fi avut o carieră îndelungată dacă nu ar fi murit ca urmare a „prigoanei" carliste. Absența unui număr mai mare de lideri importanți în interiorul Mișcării legionare se datorează fondatorului organizației, care, prin personalitatea sa charismatică, a umbrit orice nume din anturajul conducerii centrale, cu toate că unele surse susțin că nu era cel mai capabil dintre acestea. Situația nu a fost benefică, având în vedere că la moartea lui Ion I. Moța (principala personalitate după Corneliu Codreanu) s-a declanșat o criză a „succesiunii", pe care liderul spiritual nu s-a îngrijit să o rezolve. Cu toate că era născut în 1899, Corneliu Codreanu avea motive să se teamă pentru viața sa, având în vedere că la sfârșitul anilor 1930 intrase în conflict cu cercurile Palatului, iar, în general, conducerea unei organizații politice de genul Mișcării legionare presupunea un anumit grad de risc.

Procedând astfel, Corneliu Codreanu s-a încadrat perfect curentului naționalist extremist al epocii sale, în care fiecare lider al dreptei radicale a încercat să-și mențină poziția fruntașă peste alte personalități ale organizației pe care o conducea, dorind puterea exclusiv pentru sine. În România, Corneliu Codreanu a avut grijă în permanență să nu încurajeze potențialii concurenți. Astfel că la conducerea Partidului „Totul pentru Țară" au fost promovați bătrânul general Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul, iar după moartea acestuia, Gheorghe Clime, ambii fără ambiții personale de lideri ai Mișcării legionare. La nivel local, Corneliu Codreanu a realizat periodic „rotația cadrelor", pentru a nu se constitui centre de putere care puteau să

emită pretenții la pozițiile politice privilegiate. În conducerea centrală a partidului au fost aduse personalități ale culturii sau vechi colaboratori, care-l recunoşteau pe Zelea-Codreanu „Căpitanul“ incontestabil.

Din punct de vedere al atmosferei în interiorul conducerii centrale a Mişcării legionare, Corneliu Codreanu şi-a îndeplinit obiectivul, existând o singură tentativă de contestare a puterii, în 1934, din partea unui fost parlamentar, Mihail Stelescu. Legionarii au „rezolvat“ în mod terorist această disidență, prin acțiunea unei echipe care l-a împuşcat pe Stelescu chiar pe patul de spital, după care l-a tăiat cu topoarele. Deşi unitatea Mişcării legionare părea solidă, după alegerile din 1937, problema dictaturii conducerii centrale a fost contestată de unii lideri locali vechi, care s-au împotrivit promovării noilor veniți cu potențial de imagine, cum era Mihail Polihroniade de exemplu. Este probabil ca, în provincie, frustrarea să fi fost destul de mare, deoarece la începutul anului 1937 se făcuse o schimbare de „cadre“, după care liderilor județeni nu li s-a permis să dețină primul loc pe listele electorale, ci întotdeauna ultimul. În martie 1938, se pare că se pregătea o nouă „rotație a cadrelor“, prin modificarea componenței regiunilor legionare.

Corneliu Codreanu şi principalii lui colaboratori făceau parte din generația anilor 1920, crescută în atmosfera „marilor speranțe“ aduse de România Mare. Însă la nivel local, majoritatea liderilor erau exponenți ai generației anilor 1930, profund frustrată de înşelarea aşteptărilor şi care reuşea foarte greu să-şi găsească un loc în societatea românească. Atât Nae Ionescu, cât şi discipolii lui mai tineri, cum a fost Mircea Eliade, vorbeau în epocă de „presiunea oamenilor bătrâni“, care ocupau locurile tinerilor din viața statului şi-i promovau numai pe cei aserviți politic, de o calitate intelectuală inferioară. Categoria „tineretului activ“ nu mai era dispusă să aştepte cursul evenimentelor, fiind atrasă de propaganda naționalist-extremistă privind „accelerarea“ etapelor. Consecința a fost că, odată ajunsă în poziții de conducere a Mişcării legionare, gene-

rația tânără a așezat calea politică de ascensiune la putere în plan secund, ducând eforturi de consacrare prin violență, și în nici un caz în urma unui proces electoral, democratic. Treptat, în decursul anilor 1938-1940, noua generație de lideri legionari a abandonat vechile discursuri, cum ar fi antisemitismul, propagând ideea „necesității“ chemării tineretului naționalist activ la guvernare.

Toți liderii legionari din perioada de clandestinitate (1938-1940) se încadrau conștient sau nu în această categorie, astfel explicându-se, în opinia noastră, predominanța opțiunii pentru violență în acțiunea politică. Horia Sima nu a fost decât cel mai radical dintre membrii „Comandamentelor de prigoană“ și nu ar fi putut să se „desfășoare“ dacă tendința generală a colegilor balansa spre modelul acțiunii moderate (cu mijloace politice „clasice“, și nu violente).

În mai 1938 (a doua condamnare a lui Corneliu Codreanu), nu exista nici un lider secundar pregătit să conducă Mișcarea legionară, iar criza persista chiar și în luna iulie, după evadarea lui Vasile Cristescu. Noii conducători nu aveau legături cu principalii lideri politici din celelalte partide și nici cu apropiații cercurilor regale. Ei inițiaseră la nivel local acțiunile violente în timpul campaniilor electorale, atât în confruntările cu adversarii politici, cât și cu structurile Ministerului de Interne care încercau să le obstrucționeze propaganda. După campania de terorism de la sfârșitul anului 1938, liderii „Comandamentelor de prigoană“ s-au pregătit politic într-o oarecare măsură la Berlin, iar în 1940 acceptau varianta negocierilor într-o proporție mai mare decât cea a acțiunilor violente.

În momentul în care lupta pentru putere dintre noii lideri s-a încheiat, Mișcarea legionară era slăbită, iar structurile centrale nu au avut timp în 1940 să-și pregătească mesajul pentru cucerirea electorală a puterii în stat. Diplomații germani de la București au asistat „pe viu“ la acest proces, iar naționaliștii extremiști români nu au primit din partea Reichului sprijinul deplin în preluarea puterii, fiind preferat generalul Ion Anto-

nescu, acceptat de toate forțele politice și de elitele publice. Totuși în septembrie 1940, Mișcarea legionară devenise iarăși o structură funcțională, sub conducerea lui Horia Sima, cu toate că potențialul acesteia diferea față de începutul anului 1938, alunecând într-o mai mare măsură spre radicalism.

Informațiile de arhivă folosite în cercetarea de față au și unele neajunsuri. Datorită acțiunilor teroriste din anul 1938, Direcția Generală a Poliției și Inspectoratul General al Jandarmeriei s-au preocupat serios de urmărirea legionarilor, elaborând rapoarte în detaliu despre acțiunea acestora. Însă după plecarea în „exil" a membrilor „Comandamentului de prigoană", urmărirea celor rămași în țară a fost făcută sumar, una din cauze fiind și caracterul sporadic al acțiunilor care atentau la siguranța statului. Probabil, Direcția Siguranței Statului s-a preocupat mai atent de legionari, însă transferul arhivei de la SRI la CNSAS se desfășoară greoi, împiedicând cercetarea. În ciuda acestui fapt, au fost publicate colecții de documente din arhiva fostei Siguranțe foarte importante pentru elaborarea lucrării, dar unele presupuneri au rămas fără acoperire în sursele istorice.

Memorialistica prezintă, de asemenea, neajunsuri, având în vedere că la caracterul ei relativ de obiectivitate au contribuit și unele opinii fățiș partizane sau antipatice față de participanții la evenimente, identificate în lucrările studiate. Cu toate acestea, s-au putut extrage aspecte evenimențiale extrem de importante pentru cercetarea noastră, mai ales din perioada „exilului" în Polonia și Germania.

Ziarele și periodicele în care se fac referiri la perioada și tema de studiu, fiind publicate în general în străinătate după Al Doilea Război Mondial, ne-au fost, în mică măsură, la îndemână. Au fost studiate câteva apărute în Spania și în Germania, editate de apropiații lui Horia Sima. Din păcate, publicistica editată de grupul Constantin Papanace în Italia nu a fost regăsită în bibliotecile din România.

Bibliografia de specialitate pentru subiectul studiat mai sus a fost dificil de stabilit, întrucât au trebuit eliminate, uneori, opinii partizane sau politice. Lucrări integrale referitoare exclusiv la perioada analizată în cercetarea noastră (1938-1940) nu au fost identificate, însă capitole din unele titluri a căror acoperire temporala a diferit de a noastră au suplinit în mod satisfăcător vidul de informaţie.

Abrevieri

BNR – Banca Națională a României
CFR – Căile Ferate Române
CML – Corpul Muncitoresc Legionar
CSL – Corpul Studențesc Legionar
DANIC – Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale
DGP – Direcția Generală a Poliției
FdC – Frățiile de Cruce
FNS – Frontul Național Studențesc
FRN – Frontul Renașterii Naționale
IGJ – Inspectoratul General al Jandarmeriei
LANC – Liga Apărării Național-Creștine
NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Partidul Național-Socialist al Muncitorilor din Germania)
PCdR – Partidul Comunist din România
PNC – Partidul Național-Creștin
PNF – Partito Nazionale Fascista (Partidul Național Fascist)
PNL – Partidul Național-Liberal
PNȚ – Partidul Național-Țărănesc
RM – Reichsmark (moneda Germaniei în perioada 1924-1948)
SSI – Serviciul Special de Informații
UNSCR – Uniunea Națională a Studenților Creștini din România

Bibliografie

A. Documente

A.1. Inedite

1. Direcţia Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 240/1939, dosar nr. 312/1940, dosar nr. 522/1940.
2. Direcţia Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 17/1937. dosar nr. 237/1937, dosar nr. 264/1937, dosar nr. 2/1938, dosar nr. 3/1938, dosar nr. 4/1938, dosar nr. 11/1938, dosar nr. 15/1938, dosar nr. 16/1938, dosar nr. 252/1938, dosar nr. 278/1938, vol. I, dosar nr. 280/1938, dosar nr. 8/1939, dosar nr. 9/1939, dosar nr. 252/1939, dosar nr. 253/1939, dosar nr. 254/1939, dosar nr. 6/1940, dosar nr. 18/1940, dosar nr. 19/1940, dosar nr. 21/1940, dosar nr. 27/1940, dosar nr. 29/1940, dosar nr. 34/1940, dosar nr. 35/1940, dosar nr. 90/1940, dosar nr. 137/1940, dosar nr. 255/1940, dosar nr. 262/1940.
3. Direcţia Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar nr. 49/1938, dosar nr. 54/1939.

A.2. Edite

1. Calafeteanu, Ion, *Români la Hitler*, Bucureşti, Ed.Univers Enciclopedic, 1999, 292 p.
2. *Dosar Horia Sima (1940-1946)*, ed. Dana Beldiman, Bucureşti, Ed. Evenimentul Românesc, 2000, 344 p.
3. *Procesele lui Corneliu Zelea Codreanu*, vol. II, ed. Radu-Dan Vlad, Bucureşti, Ed. Majadahonda, 2000, 200 p.

4. Trașcă, Ottmar, Stan, Ana-Maria, *Rebeliunea legionară în arhivele străine (germane, maghiare, franceze)*, București, Ed. Albatros, 2002, 480 p.

B. Jurnale și memorii

1. Boilă, Zaharia, *Amintiri și considerațiuni asupra mișcării legionare*, Cluj-Napoca, Ed. Apostrof, 2002, 160 p.
2. Carol al II-lea, Regele, al României, *Însemnări zilnice. 1937-1951*, vol. III, 15 decembrie 1939-7 septembrie 1940 (caietele 11-11A), București, Editura Scripta, 1998, 414 p.
3. Chioreanu, Nistor, *Morminte vii*, Iași, Institutul European, 1992, 382 p.
4. Dorian, Emil, *Jurnal din vremuri de prigoană*, București, Ed. Hasefer, 1996, 368 p.
5. Dumitrescu-Borșa, Ion, *Cal troian intra muros. Memorii legionare*, București, Ed. Lucman, f.a., 464 p.
6. Giurescu, Constantin C., *Amintiri*, București, Ed. All, 2000, 542 p.
7. Pusch, Rolf, Stelzer, Gerhard, *Diplomați germani la București. 1937-1944*, București, Ed. All, 2001, 312 p.
8. Sănătescu, Constantin, *Jurnal*, București, Ed. Humanitas, 1993, 288 p.
9. Sima, Horia, *Sfârșitul unei domnii sângeroase (10 decembrie 1939 - 6 septembrie 1940). Lupta Mișcării Legionare contra regimului Carol II*, f.l., Ed. Metafora, 2004, 422 p.
10. Sturdza, Ilie-Vlad, *Pribeag printr-un secol nebun. De la Legiunea Arhanghelul Mihail la Legiunea Străină*, București, Editura Vremea, 2002, 160 p.
11. Șeicaru, Pamfil, *Istoria partidelor Național, Țărănist și Național-Țărănist*, București, Ed.Victor Frunză, 2000, 466 p.

12. Vălenaş, Liviu, *Convorbiri cu Mircea Dimitriu. Mişcarea Legionară – între adevăr şi mistificare*, Timişoara, Editura Marineasa, 2000.

13. Zane, Gheorghe, *Memorii. 1939-1974*, Bucureşti, Ed. Expert, f.a., 344 p.

C. Presa

C.1. Ziare

1. *Curentul*, an XI, decembrie 1938.
2. *Cuvântul*, an XV, februarie 1938; martie 1938; aprilie 1938; an XVII, octombrie 1940.
3. *Libertatea*, Madrid, an IV, mai-iunie 1954.
4. *Universul*, an LV, noiembrie 1938; decembrie 1938; ianuarie 1939; an LVI, februarie 1939; an LVII, septembrie 1940.

C.2. Articole din periodice

C.2.1. *Historia*, Bucureşti

1. „Căpitanul îl refuză pe Carol al II-lea“, în *Historia*, an II, nr. 28, martie 2004, p. 13.

C.2.2. *Lumea*, Bucureşti

1. Moraru, Dinu, „Istorie scrisă, istorie trăită. Convorbiri cu dl. Alexandru Serafim“, 2001, <www.lumeam.ro/ nr8_2001/ puncte_de_vedere.htm> (mai 2003).

C.2.3. *Permanențe*, Bucureşti

1. „Cum au fost martirizați legionarii de la Râmnicu Sărat“, în *Permanențe*, an IV, nr. 9/2001.
2. Călescu, Emil, „Însemnări din prigoană. Transportul-fantomă. Masacrele din lagărul Vaslui, 21 septembrie 1939“, în *Permanențe*, an IV, nr. 10/2001.

3. Puşcariu, Ion, „Un episod din istoria Mişcării Legionare: 3-6 septembrie 1940 la Braşov“, în *Permanențe*, an IV, nr. 9/2001.

4. Serafim, Alexandru, „În umbra Căpitanului (3)“, în *Permanențe*, an IV, nr. 2/2001.

5. Serafim, Alexandru, „În umbra Căpitanului (4)“, în *Permanențe*, an IV, nr. 3/2001.

6. Totu, Vera, „Împlinirea destinului“, în *Permanențe*, an IV, nr. 5/2001.

C.2.4. *Țara şi Exilul*, Madrid, Spania

1. „Atentatul contra rectorului Universității din Cluj, Ştefănescu-Goangă, în noiembrie 1938. Adevăratele motive ale atentatului. Cuvântul de apărare rostit de Ion Pop, în şedința secretă, în fața Tribunalului Militar din Cluj“, în *Țara şi Exilul*, an XVII, nr. 11-12, septembrie-octombrie 1981, p. 7-12.

2. „Note bibliografice. Octavian Roşu“, în *Țara şi Exilul*, an XVIII, nr. 3-4, ianuarie-februarie 1982, p. 18-20.

3. „Un document al timpului şi un răspuns detractorilor Mişcării. Scrisoarea echipei care a pedepsit pe Armand Călinescu adresată legionarilor“, în *Țara şi Exilul*, an XVII, nr. 9-10, iulie-august 1981, p. 1-5.

4. Sima, Horia, „Despre injurii şi semnificația lor“, în *Țara şi Exilul*, an XI, ianuarie-februarie 1975, p. 1-12.

5. Sima, Horia, „Documentare. Cine falsifică istoria?“, în *Țara şi Exilul*, an II, nr. 5, 1 martie 1966, p. 20-28.

6. Sima, Horia, „Documentare. S-a stins şi Nicolae Petraşcu. Circulară“, în *Țara şi Exilul*, an V, nr. 5-6, martie-aprilie 1969, p. 22-31.

7. Sima, Horia, „Femeile în prigoană“, în *Țara şi Exilul*, an

IX, nr. 3-4, ianuarie-februarie 1973, p. 1-5.

8. Sima, Horia, „Interviu acordat cotidianului «Il secolo d'Italia», organul Mişcării Sociale Italiene, 21 octombrie 1969, în *Ţara şi Exilul*, an VI, nr. 1-2, noiembrie-decembrie 1969, p. 3-6.
9. Sima, Horia, „Interviu acordat revistei franceze naţionaliste «Rivarol», din 12 şi 19 august 1965", în *Ţara şi Exilul*, an II, nr. 6, 1 aprilie 1966, p. 1-28.
10. Sima, Horia, „La un an de la moartea lui Ilie Gârneaţă", în *Ţara şi Exilul*, an VIII, nr. 7-8, mai-iunie 1972, p. 1-36.
11. Sima, Horia, „Mari existenţe legionare. Corneliu Georgescu", în *Ţara şi Exilul*, an I, nr. 11, 1 septembrie 1965, p. 17-36.
12. Sima, Horia, „Mari existenţe legionare. Părintele Ion Moţa", în *Ţara şi Exilul*, an IV, august-septembrie 1968, p. 8-24.
13. Sima, Horia, „Ne-a părăsit şi Traian Borobaru", în *Ţara şi Exilul*, an VII, nr. 11-12, septembrie-octombrie 1971, p. 1-7.

D. Dicţionare şi enciclopedii

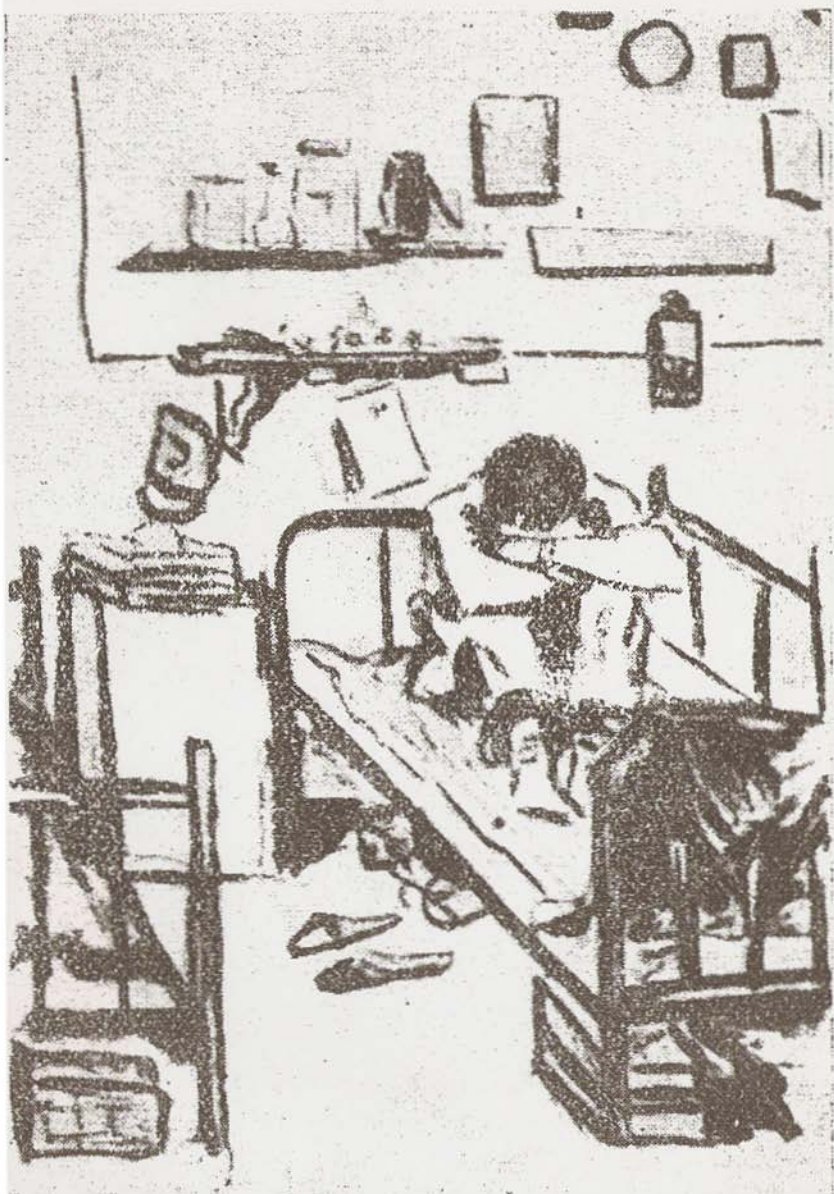
1. *** *The Columbia Encyclopedia*, 2003, <www.bartleby.com/65/ex/exile.html> (1 iunie 2004).
2. Hastings, James, *Dictionary of the Apostolic Church*, vol. II, Edinburgh, T.&T. Clark, 1926, 724 p.
3. Haudegand, Nelly, coord., Lefébure, Pierre, coord., *Dictionnaire des questions politiques. 60 enjeux de la France contemporaine*, Paris, Les Éditions de l'Atelier/Éditions Ouvrières, 256 p.
4. Miller, David, coord., *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 2000, 800 p.

E. Lucrări generale şi speciale

1. ****Doctrinele politice în România secolului XX*, vol. I, Bucureşti, Institutul de Teorie Socială, 2001, 546 p.
2. ****Ideea care ucide. Dimensiunile ideologiei legionare*, Bucureşti, Ed. Noua Alternativă, 1994, 384 p.
3. ****Legiunea în texte originale şi imagini*, ed. Lucian Borleanu, Bucureşti, Editura Lucman, f.a., 288 p.
4. ****Pe marginea prapăstiei. 21-23 ianuarie 1941*, vol. I, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeria Statului, 1942, 270 p.
5. Dobrinescu, Valeriu-Florin, Constantin, Ion, *Basarabia în anii celui de-al Doilea Război Mondial*, Iaşi, Institutul European, 1995. 376 p.
6. Fătu, Mihai, Spălăţelu, Ion, *Garda de Fier. Organizaţie teroristă de tip fascist*, Bucureşti, Ed. Politică, 1971, 430 p.
7. Heinen, Armin, *Legiunea „Arhanghelul Mihail". Mişcare socială şi organizaţie politică. O contribuţie la problema fascismului internaţional*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1999, 552 p.
8. Malaparte, Curzio, *Tehnica loviturii de stat*, Bucureşti, Ed. Nemira, 1996, 176 p.
9. Milcoveanu, dr., Şerban, *Corneliu Z. Codreanu altceva decât Horia Sima*, vol. I, Bucureşti, Ed. Crater, 1996.
10. Palaghiţă, Ştefan, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Bucureşti, Ed. Roza Vânturilor, 1993, 366 p.
11. Papanace, Constantin, *Cazul Horia Sima şi Mişcarea Legionară (ultima discuţie avută cu fostul Comandant)*, f.l., Ed. Elisavaros, 1998.
12. Petculescu, Constantin, *Mişcarea Legionară. Mit şi*

realitate, Bucureşti, Ed. Noua Alternativă, 1997, 320 p.

13. Roşca, Nicolae, *Ce este Frăţia de Cruce. Origini-Organizare-Doctrină*, 2004, <www.fgmanu.org/doctrina/fratia-pag1.htm> (30 ianuarie 2004).
14. Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, Bucureşti, Ed. Paideia, 1999, 486 p.
15. Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier (1919-1941). Mistica ultranaţionalismului*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1995, 384 p.
16. Zamfirescu, Dragoş, *Legiunea Arhanghelul Mihail. De la mit la realitate*, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1997, 456 p.
17. Zelea-Codreanu, Corneliu, „Apelul Căpitanului", 2004, <www.fgmanu.org/documente/czc20.htm> (30 ian. 2004).
18. Zelea-Codreanu, Corneliu, „Circulara nr. 126", 2004, <www.fgmanu.org/documente/czc19.htm> (30 ian. 2004).
19. Zelea-Codreanu, Corneliu, *Cărticica şefului de cuib*, Bucureşti, f.e., 2000.
20. Zelea-Codreanu, Corneliu, *Pentru Legionari*, vol. I, Bucureşti, Ed. Scara, 1999.

Anexa nr. 1
„Libertatea", Madrid, an IV, nr. 33-34, mai-iunie 1954, p. 3.

Anexa nr. 2

Organizarea pe regiuni a
Partidului „Totul pentru Țară”
(1935 - 1938)
POLONIA
CEHOSLOVACIA
U.R.S.S.
UNGARIA
IUGOSLAVIA
BULGARIA
Marea Neagră
Tisa
Nistru
Prut
Olt
Mureș
CERNĂUȚI
STOROJINEȚ
HOTIN
DOROHOI
RĂDĂUȚI
SUCEAVA
CÂMPULUNG
BOTOȘANI
BĂLȚI
SOROCA
ORHEI
SATU MARE
MARAMUREȘ
SĂLAJ
SOMEȘ
BAIA
IAȘI
NEAMȚ
LĂPUȘNA
BIHOR
CLUJ
MUREȘ
CIUC
ROMAN
VASLUI
FĂLCIU
TIGHINA
TURDA
TÂRNAVA MICĂ
ALBA
BACĂU
TUTOVA
TECUCI
CAHUL
CETATEA ALBĂ
ARAD
TÂRNAVA MARE
TREI SCAUNE
PUTNA
COVURLUI
ISMAIL
TIMIȘ TORONTAL
HUNEDOARA
SIBIU
FĂGĂRAȘ
BRAȘOV
RÂMNICU SĂRAT
SEVERIN
CARAȘ
MUSCEL
BUZĂU
PRAHOVA
BRĂILA
TULCEA
GORJ
VÂLCEA
ARGEȘ
DÂMBOVIȚA
IALOMIȚA
MEHEDINȚI
OLT
ILFOV
VLAȘCA
CONSTANȚA
DOLJ
ROMANAȚI
TELEORMAN
DUROSTOR
CALIACRA
Cernăuți
Hotin
Soroca
Storojineț
Dorohoi
Rădăuți
Botoșani
Bălți
Sighet
Satu Mare
Câmpulung Moldovenesc
Suceava
Fălticeni
Orhei
Chișinău
Zalău
Dej
Bistrița
Iași
Oradea
Roman
Piatra Neamț
Cluj
Vaslui
Huși
Tighina
Târgu Mureș
Turda
Bacău
Odorhei
Miercurea Ciuc
Arad
Alba Iulia
Sighișoara
Blaj
Bârlad
Făgăraș
Sfântu Gheorghe
Sibiu
Deva
Tecuci
Cahul
Focșani
Lugoj
Timișoara
Brașov
Galați
Ismail
Râmnicu Sărat
Brăila
Tulcea
Câmpulung
Buzău
Râmnicu Vâlcea
Târgu Jiu
Oravița
Ploiești
Târgoviște
Pitești
Turnu Severin
BUCUREȘTI
Craiova
Slatina
Călărași
Constanța
Caracal
Giurgiu
Silistra
Turnu Măgurele
Balcic
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
1. Regiunea I Cernăuți
2. Regiunea a II-a Chișinău
3. Regiunea a III-a Galați
4. Regiunea a IV-a Iași
5. Regiunea a V-a Brăila
6. Regiunea a VI-a Constanța
7. Regiunea a VII-a Mureș
8. Regiunea a VIII-a Cluj
9. Regiunea a IX-a Sibiu
10. Regiunea a X-a Timișoara
11. Regiunea a XI-a Dolj
12. Regiunea a XII-a Muntenia
13. Regiunea a XIII-a Ilfov

Anexa nr. 3

1. Ținutul Someș
2. Ținutul Mureș
3. Ținutul Timiș
4. Ținutul Olt
5. Ținutul Bucegi
6. Ținutul Marea
7. Ținutul Dunărea de Jos
8. Ținutul Prut
9. Ținutul Nistru
10. Ținutul Suceava

Județe* cu potențial terorist coordonate de Horia Sima în perioada sept. 1938 – sept.1939

* De fapt foste județe, deoarece regimul autoritar al lui Carol al II-lea a modificat împărțirea administrativă a României, prin înființarea ținuturilor, care cuprindeau teritoriul mai multor județe.

Anexa nr. 4

U.R.S.S.
UNGARIA
IUGOSLAVIA
BULGARIA
Marea Neagră
Nistru
Prut
Tisa
CERNĂUŢI
STOROJINEŢ
RĂDĂUŢI
CÂMPULUNG
SUCEAVA
DOROHOI
HOTIN
BOTOŞANI
SOROCA
BĂLŢI
ORHEI
LĂPUŞNA
TIGHINA
CETATEA ALBĂ
ISMAIL
CAHUL
FĂLCIU
TUTOVA
VASLUI
IAŞI
BAIA
NEAMŢ
ROMAN
BACĂU
PUTNA
TECUCI
COVURLUI
BRĂILA
TULCEA
CONSTANŢA
CALIACRA
DUROSTOR
IALOMIŢA
RÂMNICU SĂRAT
BUZĂU
PRAHOVA
DÂMBOVIŢA
ILFOV
VLAŞCA
TELEORMAN
ROMANAŢI
OLT
ARGEŞ
MUSCEL
VÂLCEA
DOLJ
GORJ
MEHEDINŢI
SEVERIN
CARAŞ
TIMIŞ TORONTAL
ARAD
BIHOR
HUNEDOARA
ALBA
SIBIU
FĂGĂRAŞ
BRAŞOV
TREI SCAUNE
CIUC
TÂRNAVA MARE
TÂRNAVA MICĂ
MUREŞ
TURDA
CLUJ
SOMEŞ
SĂLAJ
SATU MARE
MARAMUREŞ
BUCUREŞTI
1. Ţinutul Someş
2. Ţinutul Mureş
3. Ţinutul Timiş
4. Ţinutul Olt
5. ŢinutulBucegi
5. Ţinutul Marea
6. Ţinutul Dunărea de Jos
7. Ţinutul Prut
9. Ţinutul Nistru
10 Ţinutul Suceava
Judeţe* conduse de colaboratori ai lui Horia Sima în mai 1940
* De fapt foste judeţe, deoarece regimul autoritar al lui Carol al II-lea a modificat împărţirea administrativă a României, prin înfiinţarea ţinuturilor, care cuprindeau teritoriul mai multor judeţe.

Cuprins

Editura VREMEA

Adresa poştală:
Str. Constantin Daniel, nr. 14
010631, sector 1, Bucureşti

Redacţia:
Piaţa Naţiunilor Unite, nr. 3-5,
040012, sector 4, Bucureşti
telefon 335.81.31
fax 311.02.19
e-mail office@edituravremea.ro
www.edituravremea.ro

Tipografia
S.C. PRINT MULTICOLOR S.R.L.
Str. Bucium nr. 34, Cod 700265, IASI
Tel. 0232-211225 / 236388
Fax: 0232-211252

Ilarion Țiu este absolvent al Facultății de Istorie a Universității din București, promoția 2004. A urmat cursurile Masterului *România în secolul XX*, la aceeași facultate (2004-2006). Din ianuarie 2005 este redactor la Departamentul de Istorie recentă al cotidianului *Jurnalul Național*.

La 30 decembrie 1937, în Monitorul Oficial au fost publicate rezultatele oficiale ale alegerilor ce se desfășuraseră cu zece zile înainte. Pentru prima dată în istoria statului român modern, nici un partid nu atinsese „pragul" de 40% din voturi, care-i permitea formarea guvernului, iar regele Carol al II-lea devenea „maestru de ceremonii" pe scena politică a țării. Scrutinul nu a reflectat doar „falimentul" partidelor democratice, ci și ascensiunea grupărilor extremiste (Partidul Totul pentru Țară obținuse 15,58%, iar Partidul Național-Creștin 9,15%). În timp ce elitele democratice se temeau că România va urma exemplul italiano-german prin venirea Mișcării legionare la putere în urma unui nou scrutin, Carol al II-lea a profitat de „precipitarea" vieții publice și a instaurat un regim autoritar, la 10 februarie 1938. În această perioadă, principalii „lideri tradiționali" ai organizației au fost uciși în închisori prin asasinat (Corneliu Codreanu), sau ca urmare a unor represalii (în urma atentatului asupra prim-ministrului Armand Călinescu).Acest volum analizează transformările interne petrecute în Mișcarea legionară după instaurarea regimului personal al regelui Carol al II-lea.

ISBN 978-973-645-253-6

